

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

*Patrimoniul arhitectural:
aspecte legale, tehnice
și economice*

Chișinău
2020

CZU 72:347.787

P 44

Monografia de față reprezintă viziunea colectivului de autori asupra problematicii patrimoniului arhitectural. Lucrarea cuprinde aspecte legale, valorice, de salvagardare și valorificare a patrimoniului arhitectural. În urma sintezei și analizei efectuate sunt formulate concluzii, recomandări și dezvoltată teoria evaluării în baza teoriei valorii entropice.

„Recomandat spre publicare prin decizia Senatului UTM. Proces-verbal nr. 4 din 17.11.2020. Monografia a fost elaborată în cadrul proiectului de cercetare nr.20.80009.0807.34 din 30.01.2020 „Sporirea valorii patrimoniului arhitectural din Republica Moldova” .

Colectiv de autori:

ALBU Svetlana, dr.hab., prof.univ., *redacția generală*

ALBU Ion, dr., conf.univ.; URSU Viorica, dr., conf.univ.; BOSTAN Ina, dr., conf.univ.; MORARU Angela, dr., conf.univ.; BÎRDAN Veaceslav, dr., conf.univ.; CHIRIAC Lilia, dr., conf.univ.; CHIRIAC Natalia, magistrul în drept; IVANOV Valeriu, arhitect, doctorand; LEȘAN Anna, magistrul în evaluare; JITARI Liliana, magistrul în evaluare; BEJENARU Mariana, magistrul în evaluare

Recenzenți:

Tudor BAJURA, dr.hab. în economie, prof.univ.

Ion RUSU, dr.hab. în inginerie, prof.univ.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice / Albu Svetlana, Albu Ion, Ursu Viorica [et al.]. – [Chișinău]: S. n., 2020 (Tipogr. "MS Logo"). – 355 p.: fig., tab.

Aut. sunt indicați pe vs. f. de tit. – Introd. paral.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul cap. – 300 ex.

ISBN 978-9975-3481-2-6.

72:347.787

P 44

CUPRINS

INTRODUCERE	8
CAPITOLUL I. CADRUL LEGISLATIV INTERNAȚIONAL ȘI AL UNIUNII EUROPENE PRIVIND PATRIMONIUL ARHITECTURAL	12
1. PROTECȚIA BUNURILOR CULTURALE ÎN CAZ DE CONFLICT ARMAT	14
1.1. Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga, 14 mai 1954.....	14
1.2. Protocolul nr. 2/1999 la Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat.....	18
2. SĂPĂTURI ARHEOLOGICE	20
2.1. Principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice ...	20
2.2. Conservarea și restaurarea	25
2.3. Protecția și gestiunea patrimoniului arheologic.....	29
2.3.1. Protecția patrimoniului arheologic	37
3. PROTECȚIA BUNURILOR CULTURALE	46
3.1. Interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite	46
3.2. Infracrițiunile asupra bunurilor culturale	51
3.3. Protecția patrimoniului mondial cultural și natural	56
4. PATRIMONIUL ARHITECTURAL	61
4.1. Orașele istorice	61
4.2. Patrimoniul arhitectural	69
4.3. Protecția patrimoniului arhitectural	82
4.4. Salvagardarea patrimoniului.....	91
Concluzii	102

CAPITOLUL II. VALOAREA ȘI EVALUAREA	106
1. CONCEPTE DE PROVENIENȚĂ A VALORII	106
1.1. Valoare – muncă și valoare – utilitate	106
1.2. Teoria valoare–entropie	108
1.3. Teorii și concepte alternative.....	112
1.4. Generalizări	118
2. MECANISMUL CREĂRII VALORII	119
2.1. Modelul valoare–entropie.....	119
2.2. Mecanismul de obținere a valorii	124
2.2.1. <i>Procesul de producție</i>	128
2.2.2. <i>Procesul de consum</i>	131
2.2.3. <i>Procesul de producție</i>	133
2.3. Valoarea patrimoniului arhitectural.....	133
3. TEORIA EVALUĂRII	135
3.1. Teoria evaluării – repere istorice	135
3.2. Teoria modernă a evaluării.....	140
3.2.1. <i>Valoarea de piață</i>	143
3.2.2. <i>Tipuri ale valorii definite în SIE</i>	147
3.3. Premisele valorii.....	151
3.4. Piața și proprietatea prin prisma teoriei evaluării	154
3.5. Dezvoltarea teoriei evaluării.....	160
4. EVALUAREA PRIN PRISMA TEORIEI VALORII ENTROPICE	166
4.1. Analiza comparativă.....	166
4.2. Estimarea valorii reale	173

5. EVALUAREA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL.....	175
5.1. Experiența Federației Ruse.....	175
5.2. Tipuri de valori și instrumente de evaluare a patrimoniului cultural.....	190
5.3. Evaluarea patrimoniului arhitectural prin prisma teoriei valorii entropice	210
CAPITOLUL III. PATRIMONIUL ARHITECTURAL – SALVGARDARE ȘI VALORIFICARE	225
1. ITINERARE CULTURALE - Carta ICOMOS.....	225
1.1 Conceptul itinerarelor culturale	225
1.2. Obiectivele creării itinerarelor culturale și noțiuni definitorii	227
1.3. Clasificarea și caracteristicile itinerarelor culturale	231
1.4. Cercetarea conceptului de itinerar cultural	234
2. VALORIFICAREA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL	239
2.1. Experiența internațională.....	239
2.2. Patrimoniul cultural turistic al R.Moldova	251
2.3. Recomandări pentru devenirea unui itinerar înalt solicitat....	265
3. PROBLEMATICA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL ÎN R. MOLDOVA	271
3.1. Cadrul legislativ-normativ.....	272
3.2. Impactul pieței imobiliare.....	277
3.3. Factorii de influență asupra stării patrimoniului arhitectural din mun. Chișinău.....	281
3.4. Realizări și concluzii	286

4. ASPECTE DE SALVGARDARE A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL ÎN R.MOLDOVA	289
4.1. Valoarea și conservarea patrimoniului.....	291
4.2. Importanța materialelor utilizate în conservarea monumentelor.....	294
4.3. Probleme obiective și subiective ale conservării patrimoniului	299
4.4. Patrimoniul arhitectural din lemn pierdut	300
4.5. Patrimoniul arhitectural din lemn existent	303
4.6. Concluzii	314
ANEXĂ	324

CUPRINSUL PE AUTORI

INTRODUCERE	Albu S.
CAPITOLUL I. Cadrul legislativ internațional și al Uniunii Europene privind patrimoniul arhitectural	Ursu V. Bostan I. Chiriac N.
CAPITOLUL II. Valoarea și evaluarea	
1. Concepte de proveniență a valorii	
2. Mecanismul creării valorii	
3. Teoria evaluării	Albu S.
4. Evaluarea prin prisma teoriei valorii entropice	
5. Evaluarea patrimoniului arhitectural	Albu S.
5.1. Experiența Federației Ruse	Leșan A.
5.2. Tipuri de valori și instrumente de evaluare	Albu S. Jitari L.
5.3. Evaluarea patrimoniului arhitectural prin prisma teoriei valorii entropice	Albu S.
CAPITOLUL III. Patrimoniul arhitectural – salvagardare și valorificare	
1. Itinerare culturale – Carta ICOMOS	Ursu V. Bostan I. Chiriac N.
2. Valorificarea patrimoniului arhitectural	
2.1. Experiența internațională	Moraru A.
2.2. Patrimoniul cultural turistic al R.Moldova	Bîrdan V. Chiriac L.
2.3. Recomandări pentru devenirea unui itinerar înalt solicitat	Bejenaru M.
3. Problematika patrimoniului arhitectural în R.Moldova	Albu S.
4. Aspecte de salvagardare a patrimoniului arhitectural în R.Moldova	Albu S. Albu I. Ivanov V.
ANEXĂ	Ursu V. Bostan I. Chiriac N.

INTRODUCERE

Patrimoniul arhitectural este unul dintre elementele structurale ale neamului cu un potențial energetic enorm pentru dezvoltarea spirituală și conștientizarea națională în multitudinea națiunilor, etniilor existente în lume, precum și o ancoră în valul de schimbări generat de procesul de globalizare.

Fiecare monument arhitectural existent este o scrisoare deschisă în care sunt expuse etapele dezvoltării culturii arhitecturale și ale construcției din acele vremuri. Prin patrimoniul arhitectural, prin cetăți și biserici, clădiri rezidențiale, conace și parcuri, în care Moldova este bogată, generațiile anterioare ne-au transmis dragostea și mândria pentru patrie, pentru realizările strămoșilor și pentru oameni.

Doar pe teritoriul municipiului Chișinău așteaptă restaurarea zeci de clădiri istorice ale marilor maeștri ai secolului al XIX-lea, precum A. Bernardazzi, I.I. Spet, A. Melnikov, G.I. Toricelli, K. Zaushkevich, dar și ai secolului XX – V.A. Voitsekhovskiy, R.E. Kurz, V.P. Mednek, P.N. Ragulin, V.E. Kalushina, V.F. Smirnov, A.V. Shchusev și alții. Conservarea monumentelor de arhitectură în Republica Moldova de mult a depășit limitele unei probleme tehnico-ingenerești.

Cercetarea problematicii patrimoniului arhitectural din Republica Moldova a scos în evidență trei direcții interdependente, omiterea uneia dintre care generează imposibilitatea păstrării patrimoniului arhitectural pentru noile generații, acestea fiind:

1. *Juridică*, care cuprinde problemele legislativ-normative, inclusiv de punere în aplicare, și respectarea prevederilor legislației în vigoare.

2. *Tehnică*, care cuprinde atât aspectele de degradare fizică și aspectuală, cât și modalitățile, metodele de conservare, reabilitare, restaurare a monumentelor arhitecturale.

3. *Economico-managerială*, care cuprinde atât influența dezvoltării socioeconomice, a pieței imobiliare asupra patrimoniului arhitectural, cât și posibilitățile de utilizare, de gestiune eficientă, de includere în circuitul economic a monumentelor arhitecturale.

Abordarea problemei conservării patrimoniului arhitectural în mod unilateral de societatea civilă (prin articole menite să sensibilizeze opinia publică) și unidirecționat de către specialiștii în domeniul arhitecturii și urbanismului (prin proiecte câștigate, însă fără

continuitate practică) sau în mod administrativ (impunând unele idei și/sau soluții lucrative din unele țări europene, dar absolut nejustificate pentru R.Moldova) este o cale greșită care nu conduce la ameliorarea situației.

Pentru a găsi soluții viabile, problema păstrării patrimoniului arhitectural trebuie examinată prin prisma abordării sistemice a trei direcții de bază, concomitent din trei puncte de vedere: juridic, tehnic și economic.

Lucrarea cuprinde sinteza cadrului legislativ internațional și european cu referință la patrimoniul cultural. În special, se atrage atenția asupra aspectelor de protecție, conservare, restaurare și gestiune.

În monografie este expusă o nouă viziune asupra valorii patrimoniului arhitectural prin prisma teoriei valorii entropice (TVE). Este explicată modalitatea de estimare a valorii bunurilor imobile în baza TVE și modalitatea de evaluare a patrimoniului arhitectural din respectivul punct de vedere.

Aspectele de salvagardare a patrimoniului arhitectural examinate în lucrare cuprind: analiza legislației internaționale privind itinerarele turistice; studiul experienței internaționale de valorificare a patrimoniului arhitectural; examinarea patrimoniului cultural-turistic din R.Moldova cu evidențierea criteriilor și cerințelor necesare pentru devenirea unui itinerar înal solicitat; analiza situației actuale în R.Moldova privind patrimoniul arhitectural; studiul materialelor utilizate în procesul conservării și restaurării cu analiza existenței și volumului materialelor locale tradiționale autentice în R.Moldova; moștenirea arhitecturii din lemn și exemple reușite de restaurare și conservare a acesteia.

INTRODUCTION

The architectural heritage is one of the structural elements of the nation with an enormous energy potential for spiritual development and national consciousness in the multitude of nations, ethnic groups in the world; as well as an anchor in the wave of change generated by the globalization process.

Every existing architectural monument is an open letter in which we read the stages of the development of the architectural culture and construction of those times. Through the architectural heritage, cities, churches, residential buildings, mansions and parks, in which Moldova is rich, previous generations have transmitted to us the love and pride for our homeland, for the achievements of our ancestors, and for the people.

Only on the territory of Chisinau dozens of historic buildings await the restoration, they were created by great masters of the nineteenth century such as A. Bernardazzi, I.I. Spet, A. Melnikov, G. I. Toricelli, K. Zaushkevich, but also of the twentieth century: V.A. Voitsekhovskiy, R.E. Kurz, V.P. Mednek, P.N. Ragulin, V.E. Kalushina, V.F. Smirnov, A.V. Shchusev and others. The preservation of architectural monuments in the Republic of Moldova has long exceeded the limits of a technical engineering problem.

The research of the Republic of Moldova architectural heritage issues highlighted three interdependent directions, the omission of one of which generates the impossibility of preserving the architectural heritage for the new generations, they are:

1. *legal* perspective contains legislative and normative issues, including the implementation and compliance with the provisions of the legislation in force;
2. *technique* perspective includes the physical degradation and change of appearance, as well as the modalities, methods of conservation, rehabilitation, and restoration of architectural monuments;
3. *economic and managerial* perspective includes both the influence of socio-economic development of real estate market on the architectural heritage, and the possibilities of use, efficient management, inclusion in the economic circuit of architectural monuments.

The issue of architectural heritage conservation was addressed narrowly by the civil society (through articles intended to raise public awareness) and by specialists in the field of architecture and urbanism (through projects won but without practical continuity), or administratively (imposing some ideas and / or solutions that were lucrative in some European countries, but absolutely unreasonable for the Republic of Moldova), this is a wrong way that does not improve the situation.

In order to find feasible solutions, the problem of preserving the architectural heritage should be examined in the light of the systemic approach, in three basic directions, simultaneously from three points of view: legal, technical and economic.

The paper includes a synthesis of the international and European legislative framework with reference to cultural heritage. Particular attention is paid to the aspects of protection, conservation, restoration and management.

A new perspective on the value of architectural heritage through the prism of the theory of entropic value (EVT) is presented in the monograph. It explains the method to estimate the value of real estate based on EVT and how to value the architectural heritage from EVT point of view.

The aspects of architectural heritage safeguarding that are examined in the paper include: an analysis of the international legislation regarding the tourist itineraries; a study of the international experience in capitalizing architectural heritage; a study of objects of cultural tourism heritage in the Republic of Moldova highlighting the criteria and requirements necessary for an itinerary to become highly requested; an analysis of the current situation in the Republic of Moldova regarding the architectural heritage; a study of the materials used in the conservation and restoration process, including the analysis of the presence and volume of traditional local materials of Moldovan origin; the wooden architecture heritage and successful examples of its restoration and conservation.

**Capitolul I. CADRUL LEGISLATIV INTERNAȚIONAL
ȘI AL UNIUNII EUROPENE PRIVIND PATRIMONIUL
ARHITECTURAL**

Autori:

Viorica URSU, Ina BOSTAN, Natalia CHIRIAC

Documentele internaționale privind conservarea patrimoniului cultural sunt emise sub denumirea de carte, convenții, recomandări sau declarații. Aceste acte nu au caracter legislativ intrinsec. Însă reflectă politicile internaționale de conservare a patrimoniului și stau la baza realizării documentelor legislative naționale, precum și a formulării principiilor de conservare și protecție. Printre cele mai importante organizații care emit aceste acte sunt:

- UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură fondată în 1945);
- Consiliul Europei (înființat în 1949);
- ICOMOS (Consiliul Internațional al Monumentelor și Siturilor înființat în 1964).

Documentele pot avea ca temă subiecte mai generale, precum patrimoniul cultural și/sau patrimoniul natural, sau subiecte mai restrânse, precum patrimoniul arhitectural, patrimoniul arheologic, orașe istorice, grădini istorice, turism cultural etc. Fiecare dintre aceste acte are rolul de a sintetiza rezultatul dezbaterilor profesionale din domeniul patrimoniului, a ridica noi întrebări și a completa sau rectifica principiile enunțate în documentele anterioare. La baza principiilor enunțate în documentele internaționale pot sta documente naționale sau locale.

Fără a avea pretenția unei explicații juridice foarte detaliate, este necesar să plecăm de la înțelegerea sensului și rolului juridic al documentelor internaționale care privesc domeniul protecției patrimoniului cultural și ansamblurilor istorice.

Termenii *convenție, recomandare, rezoluție, cartă*, deși par la prima vedere exprimări sinonime ale hotărârii unui for într-o anumită problemă, sunt în realitate puternic diferențiați. Diferența constă atât în felul în care iau naștere, cât și prin efectele pe care le au documentele purtând aceste denumiri (în funcție de forul emitent și procedul de consacrare a hotărârii).

Convențiile (ONU sau ale Consiliului Europei) sunt documente juridice ale acestor organizații internaționale în care sunt reprezentate statele membre prin delegați ai puterii legislative și executive. Adunarea Generală ONU sau Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei adoptă convențiile cu majoritate de voturi (2/3 în cazul Adunării Generale ONU). Convențiile ratificate obligă statele membre să ia toate măsurile legislative și administrative astfel, încât, în conformitate cu practica constituțională din fiecare stat, obiectivele convenției să fie puse în practică.

Recomandările ONU (sau ale Consiliului Europei) sunt documente ale Adunării Generale (sau ale Adunării Parlamentare a Consiliului Europei) adoptate de către acestea cu majoritate simplă și nu sunt supuse regimului ratificării. Recomandările nu impun obligații directe, ci sunt menite să ghideze activitatea legislativă și administrativă a statelor în vederea realizării obiectivelor acestora.

Rezoluțiile reprezintă „moțiuni adoptate de către o adunare deliberantă, ce constituie fie un simplu deziderat, fie o dispoziție, o reglementare internă” [1, p.889]. Rezoluțiile sunt adoptate prin procedura și cu majoritatea stabilită de forul care le emite.

Cărțile sunt rezoluții adoptate prin consens de către forul care le emite. De aceea, o cartă cuprinde numărul maxim de prevederi asupra cărora pot conveni fără rezerve mai mulți reprezentanți, specialiști, experți.

Republica Moldova este membru al Consiliului Europei din 13 iulie 1995. Ea a ratificat principalele convenții europene în domeniul

patrimoniului cultural (Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, ratificată în 2001; Convenția europeană privind protecția patrimoniului arheologic, ratificată în 2001; Convenția europeană a peisajului, ratificată în 2002; Convenția-cadru a CoE privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, ratificată în 2008). Din anul 2006, Republica Moldova s-a angajat în Programul Regional „Inițiativa de la Kiev”, alături de alte țări din regiunea Mării Negre și a Caucazului de Sud, totodată, fiind implicată alături de Consiliul Europei în diverse proiecte, inclusiv în proiectul-pilot *Reabilitarea patrimoniului cultural în orașe istorice* (în comun cu Uniunea Europeană).

Principalele organe emitente de acte legislative internaționale privind protecția patrimoniului și promotoare de programe în domeniul dat sunt UNESCO, ICOMOS, ICAM etc. Convențiile și recomandările elaborate și aprobate de aceste organizații sunt acte care încurajează statele lumii la promovarea unor politici de protejare actuale, viabile și cu un impact benefic atât asupra monumentelor istorice, cât și asupra oamenilor.

Pentru o înțelegere mai clară a noțiunilor și concepțiilor stabilite pentru cercetare vom trece în revistă analiza reglementărilor normative internaționale, la multe dintre care a aderat și Republica Moldova.

1. PROTECȚIA BUNURILOR CULTURALE ÎN CAZ DE CONFLICT ARMAT

1.1. Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga, 14 mai 1954

Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga, 14 mai 1954, reprezintă primul instrument internațional cu vocație universală, care este în mod exclusiv axat pe protecția patrimoniului cultural.

Prezenta Convenție [2] constată că bunurile culturale au suferit daune grave în cursul ultimelor conflicte și că, în urma dezvoltării tehnicii războiului, sunt din ce în ce mai mult amenințate de distrugere. Membrele-părți sunt convinse că pagubele aduse bunurilor culturale ce aparțin oricărui popor constituie pagube aduse patrimoniului cultural al întregii omeniri, dat fiind că fiecare popor își aduce contribuția la cultura mondială. Convenția consideră că conservarea patrimoniului cultural reprezintă o mare importanță pentru toate popoarele lumii și că este necesar să i se asigure protecție internațională. Călăuzite de principiile privind protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, stabilite în Convențiile de la Haga din 1899 și 1907 și în Pactul de la Washington din 15 aprilie 1935, pentru a fi eficace, protecția acestor bunuri trebuie organizată pe timp de pace prin măsuri atât naționale, cât și internaționale.

Chiar în articolul 1 al prezentei Convenții este dată definiția bunurilor culturale. Astfel, sunt considerate bunuri culturale, oricare ar fi originea sau proprietarul lor:

(a) bunurile, mobile sau imobile, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor, cum sunt monumentele de arhitectură, de artă, istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții, care, în ansamblu, prezintă un interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, arhive sau de reproduceri ale bunurilor definite mai sus;

(b) edificiile a căror destinație principală și efectivă este de a conserva sau de a expune bunurile culturale mobile definite la alineatul (1), cum sunt muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și adăposturile destinate să protejeze, în caz de conflict armat, bunurile culturale mobile definite în alineatul (a);

(c) *centrele în cuprinsul cărora se află un număr considerabil de bunuri culturale, așa cum sunt definite în alineatele (a) și (b), denumite “centre monumentale”.*

Prin Convenție se interzic, în mod expres, atacurile îndreptate *“împotriva monumentelor istorice, operelor de artă sau locurilor de cult care constituie patrimoniul cultural sau spiritual al popoarelor”*. Statele părți la Convenție beneficiază în prezent de o rețea formată din peste 100 de state care s-au angajat să adopte măsuri preventive pentru a asigura protecția bunurilor culturale, nu numai în caz de conflict armat, ci și pe timp de pace.

În scopul salvării și ocrotirii bunurilor culturale Convenția prevede:

– *acordarea unei protecții speciale pentru un număr restrâns de adăposturi destinate să protejeze bunuri culturale mobile în caz de conflict armat, centre monumentale și alte bunuri culturale imobile de foarte mare importanță;*

– *instituirea “Registrului internațional al bunurilor culturale sub protecție specială”;*

– *instituirea semnului distinctiv al Convenției pentru bunurile culturale de importanță;*

– *crearea de unități speciale, în cadrul forțelor armate, cu misiunea de a asigura protecția patrimoniului cultural.*

Prezenta Convenție a fost inițial semnată de 41 state din cele 56 reprezentate la conferință și a intrat în vigoare la 7 august 1956. Odată cu Convenția a intrat în vigoare Protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, care se referă la bunurile culturale mobile. Astfel, ***Înaltele Părți Contractante se obligă să împiedice exportul de bunuri culturale pe un teritoriu ocupat, precum și custodia acestora.***

Înaltele Părți Contractante se obligă să pregătească încă în timp de pace ocrotirea bunurilor culturale situate pe propriul lor teritoriu

împotriva efectelor posibile ale unui conflict armat, luând măsurile pe care le consideră potrivite (art.3). Interesant este că părților contractante nu le revine doar obligația de a proteja monumentele de pe teritoriul propriu, dar și cele de pe teritoriul oricărui alt stat, dispoziții prevăzute de art.4 pct.1 al prezentei Convenției.

Protecția specială este prevăzută în art.8:

1. Un număr restrâns de adăposturi destinate să protejeze bunuri culturale imobile de foarte mare importanță, cu condiția: (a) ca ele să se găsească la o distanță suficientă de un mare centru industrial, de exemplu un aerodrom, o stație de radiodifuziune, un stabiliment care lucrează pentru apărarea națională, un port sau o stație de cale ferată de o anumită importanță sau o mare cale de comunicație; (b) să nu fie folosite în scopuri militare.

2. Un adăpost pentru bunurile culturale mobile poate, de asemenea, să fie pus sub protecție specială, oricare ar fi locul unde este situat, dacă este construit în așa fel, încât după toate probabilitățile bombardamentele nu i-ar putea pricinui pagube.

3. Se consideră că un centru monumental este întrebuințat în scopuri militare atunci când este folosit pentru deplasări de personal sau de material militar, chiar și în tranzit. De asemenea, atunci când în acest centru monumental se desfășoară activități legate direct de operațiile militare, de cantonare a personalului militar sau de producție de materiale de război.

4. Nu se consideră folosite în scopuri militare supravegherea unuia din bunurile culturale enumerate în paragraful 1 de către paznici înarmați, care sunt autorizați special în acest scop, sau prezența pe lângă acest bun cultural a forțelor de poliție însărcinate în mod normal să asigure ordinea publică.

5. Dacă unul dintre bunurile culturale enumerate în primul paragraf al prezentului articol este situat în apropierea unui obiectiv militar important în sensul acestui paragraf, el va putea totuși să fie pus

sub protecție specială dacă Înalta Parte Contractantă care cere aceasta își asumă obligația, în caz de conflict armat, a nu folosi obiectivul în discuție și, îndeosebi, dacă e vorba de un port, de o stație de cale ferată sau de un aerodrom, a evita orice trafic prin aceste obiective. În acest caz, devierea traficului trebuie organizată încă pe timp de pace.

6. Protecția specială se acordă bunurilor culturale prin înscrierea lor în “Registrul internațional al bunurilor culturale sub protecție specială”. Această înscriere poate fi făcută numai în conformitate cu dispozițiile prezentei Convenții și în condițiile prevăzute în regulamentul de aplicare.

1.2. Protocolul nr.2/1999 la Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat

Prezentul Protocol [3] completează Convenția în relațiile dintre părți. În acest Protocol, părțile, conștiente de nevoia de a îmbunătăți protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat și de a stabili un sistem de protecție extinsă pentru bunurile culturale anume desemnate, reafirmând importanța prevederilor *Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptată la Haga la data de 14 mai 1954*, și subliniind necesitatea completării acestor prevederi prin măsuri care să întărească implementarea lor, au dorit să ofere înaltelor părți contractante la Convenție posibilitatea de a participa mai direct la protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat prin stabilirea de proceduri adecvate, considerând că regulile care guvernează protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat vor trebui să reflecte evoluțiile din dreptul internațional, afirmând că regulile dreptului internațional comun vor continua să guverneze problemele care nu sunt reglementate prin prevederile prezentului Protocol.

Părțile semnatare ale Protocolului, conștiente fiind de necesitatea îmbunătățirii protecției patrimoniului cultural în caz de conflict armat, stabilesc o serie de măsuri de protecție extinse pentru bunurile culturale

desemnate în articolul 10 al prezentului Protocol, și anume: un bun cultural poate fi pus sub protecție extinsă dacă îndeplinește următoarele trei condiții:

- să reprezinte un patrimoniu cultural de cea mai mare importanță pentru umanitate;
- să fie protejat prin măsuri interne adecvate, juridice și administrative, prin care să se recunoască valoarea culturală și istorică excepțională și care să garanteze cel mai înalt nivel de protecție;
- să nu fie utilizat în scopuri militare sau pentru a adăposti poziții militare, iar partea sub controlul căreia se găsește să fi făcut o declarație prin care să confirme că nu va fi utilizat în aceste scopuri.

Se instituie Comitetul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat. Fiecare parte semnatară a Convenției trebuie să înainteze Comitetului o listă a bunurilor culturale pentru care se solicită acordarea protecției extinse. Părțile în conflict garantează imunitatea bunurilor culturale aflate sub protecție extinsă, abținându-se ca acestea să facă obiectul unui atac și să utilizeze aceste bunuri sau împrejurimile lor în scopuri militare.

Protocolul a fost încheiat la Haga, la data de 26 martie 1999, în vigoare de la 9 martie 2004, fiind depozitat în cadrul arhivelor UNESCO. Protocolul a fost deschis pentru semnare în perioada 17 mai-31 decembrie 1999. Protocolul a fost semnat de 38 de state, după cum urmează: 26 martie 1999 – *Albania; Austria; Bielorussia; Belgia; Cambodgia; Cote d'Ivoire; Croația; Estonia; Finlanda; Germania; Ghana; Grecia; Sfântul-Scaun; Ungaria; Indonezia; Italia; Luxemburg; Madagascar; Olanda; Nigeria; Pakistan; Qatar; Spania; Suedia; Elveția; Siria; Yemen*; 30 iunie 1999 – *Oman*; 13 iulie 1999 – *Peru*; 19 august 1999 – *Cipru*; 15 septembrie 1999 – *Bulgaria*; 9 octombrie 1999 – *Egipt*; 22 octombrie 1999 – *Armenia*; 8 noiembrie 1999 – *România*; 22 decembrie 1999 – *Republica Slovacă*; 29

decembrie 1999 – *Ecuador*; 21 decembrie 1999 – *Maroc*; 31 decembrie 1999 – *Columbia*.

2. SĂPĂTURI ARHEOLOGICE

2.1. Principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice

Recomandare privind principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice, 05 decembrie 1956, UNESCO [4]. Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, Reuniunea de la New Delhi de la 5 noiembrie până la 5 decembrie 1956, în a noua sesiune, este de părerea că cea mai sigură garanție pentru conservarea monumentelor și a operelor din trecut constă în respectul și afecțiunea simțită pentru acestea de către popoarele înseși și este convinsă că asemenea sentimente pot fi mult întărite prin măsuri adecvate, inspirate de dorința statelor membre de a dezvolta știința și relațiile internaționale, având convingerea că sentimentele trezite de contemplarea și de studiul operelor trecutului fac mult pentru a stimula înțelegerea reciprocă dintre națiuni. Prin urmare, este extrem de dezirabil a asigura cooperarea internațională în privința lor și a promova, în orice mod posibil, îndeplinirea misiunii lor sociale, având în vedere că în timp ce statele separate sunt tot mai neîntârziate interesate de descoperirile arheologice făcute pe teritoriul lor, comunitatea internațională, în ansamblu, este cea mai bogată, totuși, în astfel de descoperiri. Considerând că istoria omului presupune cunoașterea diferitelor civilizații, este necesar, în interes general, ca toate vestigiile arheologice să fie studiate și, acolo unde este posibil, conservate și luate la păstrare în siguranță, fiind convinsă că este mult dorit ca autoritățile naționale responsabile pentru protecția patrimoniului arheologic să fie ghidate de anumite principii comune care au fost testate de experiență și puse în practică de către serviciile naționale de arheologie, fiind de părerea că, totuși, reglementarea săpăturilor este în primul rând și înainte de toate sub jurisdicția internă a fiecărui stat. Acest principiu ar trebui adus în armonie cu cele ale unei cooperări internaționale, generos înțeleasă și acceptată în mod

liber, având înainte de aceasta (Conferința) propuneri privind principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice, care constituie itemul 9.4.3 de pe ordinea de zi a sesiunii. Conferința a decis la a opta sesiune că aceste propuneri ar trebui să fie reglementate la nivel internațional prin intermediul unei recomandări către statele membre și adoptă, în această a cincea zi a lunii decembrie 1956, următoarea Recomandare: Conferința generală recomandă ca statele membre să aplice următoarele dispoziții, începând cu luarea oricărui măsuri legislative sau a altor pași care ar putea fi necesari pentru a avea efect pe teritoriile lor respective, finalizând cu principiile și normele formulate în prezenta Recomandare. Conferința Generală recomandă ca statele membre să aducă prezenta Recomandare la cunoștința autorităților și organizațiilor implicate în săpăturile arheologice și a muzeelor [4, p.90].

Chiar la începutul prezentei Recomandări se dă definiția *săpăturilor arheologice*, care reprezintă orice activitate de cercetare ce vizează descoperirea obiectelor cu caracter arheologic, dacă o astfel de cercetare implică săparea pământului sau explorarea sistematică de suprafață a lui, sau dacă se realizează pe straturi („on the bed”, n.n.), sau în subsolul din interiorul țării, sau al apelor teritoriale ale unui stat membru.

Iar la *proprietatea protejată* stabilește cu certitudine:

- Prezenta Recomandare se aplică oricărui vestigii a căror conservare este în interesul public, din punct de vedere al istoriei sau al artei și arhitecturii, fiecare stat membru fiind liber să adopte cel mai potrivit criteriu pentru evaluarea interesului public în obiectele găsite pe teritoriul său. În special, dispozițiile din prezenta Recomandare trebuie aplicate oricărui monumente și bunuri mobile sau imobile, obiectelor de interes arheologic, apreciate în sensul cel mai larg.

- Iar criteriul adoptat pentru stabilirea interesului public în vestigiile arheologice ar putea varia în dependență de problema de conservare a unor asemenea proprietăți sau ca fiind obligația săpătorului, sau a descoperitorului de a declara descoperirile sale.

În primul caz, criteriul bazat pe conservarea tuturor obiectelor originare dinaintea unei anumite date ar trebui să fie abandonat și înlocuit cu unul prin care protecția este extinsă asupra tuturor obiectelor care aparțin unei anumite perioade sau de o vârstă minimă stabilită de lege.

Fiecare stat membru ar trebui să asigure protecția patrimoniului său arheologic, luând pe deplin în considerare problemele care apar în legătură cu săpăturile și în conformitate cu prevederile prezentei Recomandări.

În capitolul **Protejarea patrimoniului arheologic** sunt prevăzute următoarele reglementări:

1. Fiecare stat membru ar trebui să asigure protecția patrimoniului său arheologic, luând pe deplin în considerare problemele care apar în legătură cu săpăturile și în conformitate cu prevederile prezentei Recomandări.

2. Fiecare stat membru ar trebui, în special:

- să facă explorări arheologice și săpături supuse unei autorizări prealabile de către autoritatea competentă;
- să oblige orice persoană care găsește vestigii arheologice să le declare, la o dată cât mai curând posibil, autorităților competente;
- să impună sancțiuni pentru încălcarea acestor reglementări;
- să facă obiectele nedeclarate subiect de confiscare;
- să definească statutul juridic al subsolului arheologic și, în cazul în care proprietatea de stat asupra subsolului declarat este recunoscută, în mod specific să menționeze faptul în legislația sa;
- să considere clasificarea ca „monument istoric” drept element esențial al patrimoniului său arheologic.

Referitor la **cadrul de protecție cu privire la săpăturile arheologice**, din cauza diferențelor de tradiție și resurselor financiare inegale, ce fac imposibilă adoptarea pentru toate statele membre a unui

sistem uniform de organizare în serviciile administrative responsabile de săpături, Regulamentul a prevăzut o serie de reguli, precum:

1. Serviciul arheologic ar trebui, în măsura în care este posibil, să fie o administrație centrală de stat sau, în orice caz, o organizație prevăzută de lege cu mijloacele necesare pentru efectuarea oricăror măsuri de urgență care pot fi necesare. În plus, la administrarea generală a muncii arheologice, acest serviciu ar trebui să coopereze cu institutele de cercetare și universitățile la formarea tehnică a săpătorilor. Acest organism ar trebui să stabilească, de asemenea, o documentație centrală, inclusiv hărți ale monumentelor sale mobile și imobile și documentația suplimentară pentru fiecare muzeu important sau colecție de ceramică sau iconografică etc.

2. Pașii care trebuie făcuți pentru a asigura în special furnizarea periodică de fonduri:

- de administrat serviciile într-un mod satisfăcător;
- de a îndeplini un program de lucru proporțional cu resursele arheologice ale țării, inclusiv asupra publicațiilor științifice;
- de a exercita controlul asupra descoperirilor accidentale;
- de a îngriji de întreținerea siturilor de excavare și a monumentelor.

3. Ar trebui să fie exercitată de către fiecare stat membru atenta supraveghere asupra restaurării vestigiilor arheologice și a obiectelor descoperite.

4. Aprobarea prealabilă ar trebui să fie obținută de la autoritatea competentă pentru permutarea oricăror monumente care ar trebui să fie conservate in situ.

5. Fiecare stat membru ar trebui să ia măsuri ca să mențină neatins, parțial sau total, un anumit număr de situri arheologice din perioade diferite, cu scopul ca aceste săpături să poată beneficia de tehnici îmbunătățite și cunoștințe arheologice mai avansate. Pe fiecare sit mai mare care este săpat la moment, atât de adânc pe cât natura

terenului o permite, ar putea fi lăsate "zone martor" nesăpate în câteva locuri, pentru a permite verificarea ulterioară a stratigrafiei și a compoziției arheologice a sitului.

Pentru prima dată Regulamentul **identifică noțiunile antichitate și comerțul cu antichități**. Așadar, aceste norme prevăd:

A. În interesul superior al patrimoniului comun arheologic, fiecare stat membru ar trebui să ia în considerare adoptarea unor regulamente pentru a administra comerțul cu antichități, astfel încât să se asigure că acest tip de comerț nu încurajează contrabanda de material arheologic sau afectează nefavorabil protecția siturilor și colectarea materialului pentru expunerea publică.

B. Muzeele din străinătate ar trebui, în scopul de a-și îndeplini obiectivele lor științifice și educaționale, să fie capabile să achiziționeze obiecte care au fost scutite de orice restricții datorită legilor în vigoare în țara lor de origine.

Este foarte important aspectul legat de **cooperarea internațională în măsurile represive**, adică toate măsurile necesare ar trebui să fie luate pentru ca muzeele cărora le sunt oferite obiectele arheologice să se asigure că nu există niciun motiv să creadă că aceste obiecte au fost obținute prin săpări clandestine, furt sau orice altă metodă considerată ilicită de către autoritățile competente din țara de origine. Orice ofertă suspectă, precum și toate detaliile cu privire la aceasta ar trebui să fie aduse la cunoștința serviciilor în cauză. Atunci când obiectele arheologice au fost achiziționate de muzee, ar trebui să fie publicată cât mai curând posibil descrierea adecvată care permite ca acestea să fie identificate, indicând modul de achiziție a acestora.

Dar sunt cazuri când săpăturile se fac pe teritoriul ocupat. Adică, în caz de conflict armat, orice stat membru care ocupă teritoriul unui alt stat ar trebui să se abțină de la efectuarea săpăturilor arheologice pe teritoriul ocupat. În cazul în care s-au constatat descoperiri întâmplătoare, în special în timpul lucrărilor militare,

puterea ocupantă ar trebui să ia toate măsurile posibile pentru a proteja aceste descoperiri, care ar trebui să fie predate, la încetarea ostilităților, autorităților competente ale teritoriului ocupat anterior, împreună cu toate documentele referitoare la aceasta.

2.2. Conservarea și restaurarea

Carta internațională pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor adoptată la al II-lea Congres Internațional al Arhitecților și Tehnicienilor pentru Monumente Istorice, Veneția, 1964, adoptată de către ICOMOS în 1965 [5]. Între 25-31 mai 1964, la Veneția a avut loc cel de-al II-lea (primul Congres Internațional a avut loc la Paris în 1957) **Congres internațional al arhitecților și tehnicienilor monumentelor istorice**, în cadrul căruia a fost elaborat și adoptat un nou document intitulat **Carta internațională privind conservarea și restaurarea monumentelor istorice**.

În această nouă Cartă sunt menținute principiile fundamentale definite în Carta de la Atena, dar sunt eliminate unele prevederi prea detaliate stipulate în Carta italiană a restaurărilor adoptată în 1932. Evitând unele nuanțe dogmatice ale documentelor premergătoare, Carta de la Veneția oferă posibilități mai largi în ceea ce privește aplicarea principiilor de restaurare la caracterul specific al patrimoniului arhitectural din diferite țări.

Însărcinate cu un mesaj spiritual al trecutului, operele monumentale ale popoarelor găzduiesc în viața prezentă mărturia vie a tradițiilor lor seculare. Umanitatea, care în fiecare zi ia cunoștință de unitatea valorilor umane, le consideră ca un patrimoniu comun și, față de generațiile viitoare, se declară solidar responsabile de protecția lor. Ele trebuie transmise în plinătatea autenticității lor.

De aici este esențial ca principiile care trebuie să primeze la conservarea și restaurarea monumentelor să fie emise în comun și

formulate pentru cadrul internațional, lăsând fiecărei națiuni grija de a asigura aplicarea lor în cadrul propriei culturi și tradiții.

Dând o primă formă acestor principii fundamentale, Carta de la Atena din 1931 a contribuit la dezvoltarea unei vaste mișcări internaționale, care implicit a fost reflectată în documente naționale, în activitatea ICOM și a UNESCO, și în crearea prin aceasta din urmă a Centrului internațional de studii pentru conservarea și restaurarea bunurilor culturale. Sensibilitatea și spiritul critic se reflectă asupra problemelor mereu prea complexe și prea nuanțate; de asemenea, ele vin să reexamineze principiile Cărții, să le aprofundeze și să le lărgescă într-un nou document, adică în prezenta Cartă.

Astfel, chiar la începutul documentului sunt date o serie de definiții.

1. Noțiunea monument istoric *cuprinde creații arhitecturale izolate, precum și situri urbane sau rurale, care poartă mărturia unei civilizații particulare, a unei evoluții semnificative sau a unui eveniment istoric. Ea se extinde nu doar asupra marilor creații, dar cuprinde operele modeste care au obținut cu timpul o semnificație culturală. Monumentul este inseparabil de istorie, al cărei martor este, și de mediul în care se află. Prin urmare, deplasarea în întregime sau parțială a unui monument nu poate fi tolerată, întrucât acest fapt este cerut de însăși protecția monumentului și justificat de argumentele interesului național și internațional.*

Elementele de sculptură, pictură și de decorație, care sunt parte integrantă a monumentului, nu pot fi înlăturate, întrucât această măsură este unica susceptibilă să asigure conservarea lor.

2. Siturile monumentale *trebuie să fie obiectul îngrijirilor speciale în scopul protejării integrității lor și să asigure asanarea, amenajarea și punerea lor în valoare.*

3. Conservarea monumentelor *impune permanența întreținerii lor, cât și protecția atât a operelor de artă, cât și a mărturiilor istorice.*

4. Restaurarea *este operația care trebuie să poarte un caracter excepțional. Ea are ca scop conservarea și revelarea valorilor estetice și istorice ale monumentului și se fondează pe respectul substanței vechi și a documentelor autentice. Ea apare acolo unde începe ipoteza, pe planul reconstituirilor conjuncturale, tot lucrul de complementare, recunoscut indispensabil pentru argumentele estetice sau tehnice, relevă din compoziția arhitecturală și va purta marca timpurilor noastre. Restaurarea va fi totdeauna precedată și însoțită de un studiu arheologic și istoric al monumentului.*

Conservarea și restaurarea monumentelor este o disciplină care face apel la toate științele și tehnicile ce pot contribui la studierea și păstrarea patrimoniului monumental. Conservarea monumentelor este întotdeauna favorizată de faptul că acestea sunt destinate pentru o funcție utilă în societate; o asemenea destinație este deci solicitată, ori ea nu poate denatura aranjarea și decorul edificiilor. În asemenea limite trebuie concepută și autorizată amenajarea lor cerută de evoluția obiceiurilor și cutumelor.

Conservarea unui monument implică pe cea a unui cadru la propria scară. Atunci când cadrul tradițional subzistă, acesta va fi conservat și toate construcțiile noi, toate distrugerile și toate amenajările care pot să denatureze raporturile de volume și de culori vor fi evitate, proscrise.

Atunci când tehnicile tradiționale sunt inadecvate, consolidarea unui monument poate fi asigurată, făcând apel la toate tehnicile moderne de conservare și de construcție a căror eficacitate este demonstrată de rezultatele științifice și garantată de experiență.

Restaurarea apare acolo unde începe ipoteza, pe planul reconstituirilor conjuncturale, tot lucrul de complementare, recunoscut

indispensabil pentru argumentele estetice sau tehnice, relevă din compoziția arhitecturală și va purta marca timpurilor noastre. Restaurarea va fi întotdeauna precedată și însoțită de un studiu arheologic și istoric al monumentului.

Aportul valabil al tuturor epocilor la edificarea unui monument trebuie să fie respectat, unitatea stilului nefiind un scop atingibil în cursul unei restaurări. Atunci când un edificiu comportă mai multe etape suprapuse, culoarul unei etape subiacente nu se justifică decât ca excepțional, cu condiția că elementele noi nu prezintă decât un mic interes, iar compoziția actuală constituie o mărturie de înaltă valoare istorică, arheologică și estetică și că etapa sa de conservare să fie judecată suficient. Aprecierea valorii elementelor vizate și decizia asupra eliminărilor lor în operare nu pot depinde de un singur autor al proiectului.

Elementele destinate să înlocuiască părțile lipsă trebuie să se integreze armonios în ansamblu, distingându-se însă de părțile originale, astfel încât restaurarea să nu falsifice documentul de artă și istorie.

Adjuncțiunile (adăugirile) nu pot fi tolerate decât dacă respectă toate părțile interesante ale edificiului, cadrul său tradițional, echilibrul compoziției sale și relațiile sale cu mediul înconjurător.

Lucrările de conservare, restaurare și de săpătură vor fi întotdeauna însoțite de elaborarea unei documentații precise, sub formă de rapoarte analitice și critice, ilustrate cu desene și fotografii. Toate etapele lucrului de degajare, de consolidare, de reconstituire și de integrare, precum și elementele tehnice și formale identificate în timpul lucrărilor vor fi aici consemnate. Această documentație va fi depozitată în arhivele unui organ public și puse la dispoziția cercetătorilor; este recomandată publicarea acestor documente.

Lucrările de săpătură trebuie să fie executate în conformitate cu normele științifice și cu “Recomandarea privitor la principiile

internaționale aplicabile la săpăturile arheologice”, adoptată de UNESCO în 1956. Amenajarea ruinelor și măsurilor necesare pentru conservarea și protecția permanentă a elementelor arhitecturale și a obiectelor descoperite se asigură. În plus, toate inițiativele vor fi luate în considerație pentru a facilita conceperea monumentului creat fără a-i denatura semnificația. Orice lucru de construcție va trebui, totuși, exclus a priori, singură anastiloza poate fi luată în considerație, altfel spus, recombpoziția părților existente, dar dezmembrate. Elementele de integrare vor fi întotdeauna recunoscute și vor reprezenta minimul necesar pentru a asigura condițiile de conservare a monumentului și de a restabili continuitatea formelor sale.

2.3. Protecția și gestiunea patrimoniului arheologic

Carta pentru protecția și gestiunea patrimoniului arheologic adoptată de ICOMOS în octombrie 1990 [6]. Chiar din introducerea acestui tratat este unanim recunoscut că deslușirea originilor și dezvoltării societății umane este de o importanță fundamentală pentru umanitate în întregime, permițându-i să recunoască rădăcinile sale culturale și sociale [7].

Patrimoniul arheologic constituie mărturia esențială a activităților umane din trecut. Protecția și gestionarea sa atentă sunt deci indispensabile pentru a permite arheologilor și altor savanți să îl studieze și să-i interpreteze în numele generațiilor prezente și viitoare și în beneficiul lor. Protecția acestui patrimoniu nu se poate baza numai pe punerea în operă a unor tehnici arheologice. Ea impune o bază mult mai largă de cunoaștere și de competențe profesionale și științifice. Unele componente ale patrimoniului arheologic fac parte din structurile arhitecturale. În acest caz, ele trebuie protejate prin respectarea criteriilor privind patrimoniul arhitectural enunțate în 1964 prin Carta de la Veneția pentru restaurarea și conservarea monumentelor și siturilor; altele fac parte din tradițiile vii ale populațiilor autohtone a

căror participare devine astfel esențială pentru protecția și conservarea lor.

Din aceste motive și multe altele, protecția patrimoniului arheologic trebuie să se bazeze pe colaborarea efectivă dintre specialiștii de diferite discipline. Ea impune și colaborarea cu serviciile publice, cu cercetători, cu întreprinderi private sau publice și cu marele public. În consecință, această Cartă enunță principiile aplicabile în diferite sectoare ale gestiunii patrimoniului arheologic. Ea include sarcinile puterilor publice și ale legislatorilor, reguli profesionale aplicabile inventarierii, prospectării, săpăturilor, documentării, cercetării, menținerii, conservării, reconstruirii, informării, prezentării, punerii la dispoziția publicului și afectării patrimoniului arheologic la fel ca și definirii calificării personalului însărcinat cu protecția sa.

Această Cartă a fost motivată de succesul Cărții de la Veneția ca document normativ și sursă de inspirație în domeniul politicii și practicilor guvernamentale, științifice și profesionale. Carta trebuie să enunțe principiile fundamentale și recomandările de o însemnătate globală, motiv pentru care nu poate lua în considerare dificultățile și virtuțile proprii unor regiuni sau țări. Pentru a răspunde unor astfel de nevoi, Carta ar trebui în consecință să fie completată pe plan regional și național prin principii și reguli suplimentare.

Carta ICOMOS, precum majoritatea tratatelor internaționale, pornește de la definirea patrimoniului arheologic chiar în **art.1:** *„Patrimoniul arheologic este acea parte a patrimoniului nostru material pentru care metodele arheologice furnizează cunoașterea de bază. Acesta înglobează toate urmele de existență umană și privește locurile unde se vor fi exersat activități umane, oricare ar fi ele: structuri, vestigii abandonate de orice natură la suprafața solului, în subsol sau sub apă, împreună cu materialul cu care sunt asociate”.*

Actul internațional consideră că din patrimoniul arheologic fac parte toate urmele de activitate umană care ne pot sugera informații

privind trecutul istoric. Definiția este, la prima vedere, destul de generală, enumerând doar câteva din elementele patrimoniului arheologic păstrate atât la suprafața solului, cât și în spațiul subacvatic, însă prin „structuri, vestigii [...] de orice natură” se subînțeleg toate urmele materiale vechi produse de om [8, p.47].

În art.2, ținând cont de faptul că patrimoniul arheologic este o moștenire culturală destul de fragilă, Carta stabilește că **măsurile de protejare** trebuie să fie integrate în politicile privind agricultura, ocuparea solului, planificarea teritoriului, cultura, mediul înconjurător și educația, la scară națională, regională și locală, pentru a reduce la minim posibilitatea distrugerii acestei bogății.

Pentru asigurarea viabilității și durabilității ei, politica de protejare trebuie sistematic revăzută și actualizată. Astfel, guvernele și instituțiile administrației publice locale sunt chemate să țină cont de conservarea patrimoniului arheologic în cadrul tuturor proiectelor de planificare teritorială și dezvoltare economică, asigurând totodată o participare activă a publicului la procesele decizionale. Astfel, *„Participarea activă a populației trebuie să fie integrată politicii de conservare a patrimoniului arheologic: această participare este esențială de fiecare dată când este vorba de patrimoniul unei populații autohtone. Participarea trebuie să fie fondată pe accesul la cunoaștere, condiție necesară oricărei decizii. Informarea publicului este, deci, un element important al conservării integrate”*.

Acest act internațional susține, de asemenea, că o politică de protejare eficientă poate fi realizată prin crearea unor structuri arheologice care să participe activ la procesele de planificare, implementare și evaluare a tuturor proiectelor care vizează patrimoniul arheologic [8, p.48].

Carta stabilește în art.3 că protecția patrimoniului arheologic este nu doar o obligație morală pentru fiecare persoană, ci și o responsabilitate publică și colectivă. Adică, această *„responsabilitate*

trebuie să se traducă prin **adoptarea unei legislații adecvate și prin garantarea unor fonduri suficiente pentru programele de conservare a patrimoniului arheologic**". Carta îndeamnă statele să adapteze legislațiile naționale la necesitățile de protejare a vestigiilor arheologice și să asigure fondurile necesare, conducându-se de ideea că patrimoniul arheologic este moștenirea întregii umanități, și nu a unei persoane particulare sau a unei națiuni anume. Dar Carta stabilește și niște reguli pentru adoptarea legislației [9, p.82]:

1. Legislația trebuie să garanteze conservarea patrimoniului arheologic în funcție de nevoile istoriei și tradițiile fiecărei țări și a fiecărei regiuni, dându-se locul cuvenit atât conservării in situ, cât și imperativelor cercetării științifice.

2. Legislația trebuie să interzică orice distrugere, degradare sau alterare prin modificări ale monumentului, ale sitului arheologic sau ale zonei înconjurătoare, în absența acordului serviciilor arheologice competente.

3. Legislația trebuie să prevadă din principiu o cercetare prealabilă și alcătuirea unei documentații arheologice complete în fiecare caz în care, eventual, s-a autorizat o distrugere.

4. Legislația trebuie să pretindă o păstrare corectă, la fel și o gestiune și o conservare satisfăcătoare a patrimoniului arheologic și să-i garanteze mijloace materiale.

5. Legislația trebuie să prevadă sancțiuni adecvate, proporționale infracțiunilor față de textele privind patrimoniul arheologic.

În situațiile când unele situri sau vestigii arheologice nu sunt incluse în registrele sau inventarele naționale, Carta recomandă ca instituțiile responsabile să asigure o protecție temporară a descoperirilor recente până în momentul evaluării lor arheologice. Totodată, Carta susține ideea că cea mai mare amenințare fizică asupra patrimoniului arheologic vine din partea programelor de amenajare a teritoriului.

„Principala obligație a celor ce fac amenajări, aceea de a participa la efectuarea unui studiu asupra impactului arheologic anterior definitivării patrimoniului, trebuie inclusă în legislația adecvată, stipulându-se ca să fie integrată în bugetul proiectului și costul cercetării. Principiul după care orice program de amenajare trebuie conceput astfel încât să reducă la minimumul posibil repercusiunile asupra patrimoniului arheologic trebuie prevăzut expres în lege” [8, p.48].

Fiecare program de amenajare trebuie conceput, așadar, astfel, încât să reducă la minimum impactul negativ asupra patrimoniului arheologic.

În art.4, Carta, pentru o mai bună planificare a teritoriului, stabilește că inventarierea trebuie să fie obligație fundamentală în protecția și gestiunea patrimoniului arheologic. Protejarea eficientă a patrimoniului arheologic necesită cunoașterea lui cât mai completă. Protecția patrimoniului arheologic trebuie să se bazeze pe cunoașterea cât mai completă posibil a monumentelor existente, a întinderii naturii lor. Inventarele generale ale potențialului arheologic sunt instrumente de lucru esențiale pentru elaborarea strategiei de protecție a patrimoniului arheologic. Carta ICOMOS consideră că *„inventarul constituie o bancă de date, furnizând izvoare primare în vederea studiului și a cercetării științifice. Stabilirea unor inventare trebuie, deci, să fie considerată un proces dinamic permanent. Rezultă, de asemenea, că inventarele trebuie să integreze informatica la diferite niveluri de precizie și fiabilitate, căci cunoștințele în acest domeniu, chiar superficiale, pot indica puncte de plecare pentru măsuri de protecție”*.

Totuși, arheologia fără săpături nu poate fi completă, consideră unii cercetători. Însă toate săpăturile arheologice sunt, prin definiție, distructive, deoarece deteriorează într-o măsură sau alta solul, straturile culturale, extrag vestigiile arheologice din contextul lor, expun unui

nou mediu urmele de construcții etc. [8, p.49]. Recomandarea UNESCO din 1956 [10] definește săpăturile arheologice ca cercetări cu scopul de a descoperi obiecte cu caracter arheologic, ceea ce nu corespunde întocmai realității. Săpăturile sunt doar una dintre tehnicile utilizate de știința arheologică contemporană, în plus, una care cauzează daune. Astăzi sunt promovate și alte tehnici ce permit păstrarea in situ.

Actul ICOMOS recunoaște că sunt necesare sondaje de suprafață și săpături integrale, însă, pentru a evita nimicirea vestigiilor arheologice, îndeamnă la utilizarea metodelor nondistructive. Astfel, Carta ICOMOS cheamă la reducerea săpăturilor integrale și recomandă aplicarea, în măsura posibilităților, a tehnicilor nondistructive printre care se enumeră: observațiile aeriene, cercetările pe teren, investigațiile subacvatice, prelevarea de eșantioane, sondajele [8, p.49].

Astfel, în art.4 al Cărții se stabilesc o serie de reguli pentru săpăturile arheologice, și anume:

- săpăturile trebuie să implice întotdeauna o alegere a datelor care vor fi înregistrate și conservate în defavoarea celorlalte informații, care se vor pierde sau eventual se vor distruge total odată cu monumentul sau situl;

- decizia de a se proceda la o săpătură nu trebuie deci să fie luată decât după o matură judecată;

- săpăturile trebuie executate de preferință în siturile și monumentele condamnate unei distrugerii datorită programelor de amenajare, modificând ocuparea sau utilizarea solului, sau în cazurile de jefuire sau de degradare sub efectul agenților naturali;

- în cazuri excepționale, siturile neamenințate vor putea fi săpate în funcție de prioritățile cercetării științifice, ori în scopul unei prezentări către public. În aceste cazuri săpăturile trebuie precedate de o evaluare științifică amănunțită a potențialului sitului;

- săpătura trebuie să fie parțială și să păstreze un sector nederanjat în vederea unor cercetări ulterioare;

▪ cu ocazia săpăturilor trebuie alcătuit un raport, pe baza unor norme bine definite, care să fie pus la dispoziția comunității științifice și anexat la inventarul respectiv, într-un răstimp rezonabil, după terminarea lucrărilor.

Prezentările pentru public au ca scop popularizarea nivelului de cunoaștere științifică și trebuie să fie actualizate sistematic. Astfel, transparența investigațiilor arheologice va asigura accesul la datele obținute, inclusiv inedite, și, ca urmare, la cunoașterea trecutului. Publicarea descoperirilor nu este doar o opțiune, ci și o obligație a tuturor arheologilor. Rapoartele de săpătură trebuie să conțină detalii privind realizarea investigațiilor, descrierea metodelor utilizate, prezentarea descoperirilor, analiza și interpretarea lor, de asemenea să fie însoțite de material ilustrativ de calitate înaltă (planuri, hărți, desene, fotografii etc.). De regulă, rapoartele investigațiilor arheologice sunt prezentate comisiilor arheologice sau altor structuri de stat responsabile de administrarea, monitorizarea și evaluarea patrimoniului arheologic și se depozitează în arhivele Ministerului Culturii, Institutului de Arheologie etc. [8, p.50].

Săpăturile trebuie făcute în conformitate cu recomandările UNESCO (Recomandările definind principiile internaționale de aplicat în ceea ce privește săpăturile arheologice, adoptate la Conferința generală, sesiunea a IX-a de la Delhi, 5 dec. 1956 [10]) și, de asemenea, cu normele profesionale, internaționale și naționale. Recomandarea UNESCO din 1956 stabilește că statele trebuie să solicite responsabililor de săpături arheologice să publice rezultatele în termen rezonabil, care să nu depășească doi ani în cazul rapoartelor preliminare.

În art.6, Carta recomandă ca metoda *in situ* să fie obiectivul fundamental al conservării patrimoniului arheologic. Acest principiu subliniază necesitatea păstrării, conservării și gestiunii convenabile. De aici reiese că patrimoniul arheologic nu trebuie nici expus riscurilor și

consecințelor săpăturilor, nici abandonat în starea de după săpături, fără finanțare, permițând menținerea sa și conservarea, prealabil, garantată. Angajarea și participarea populației locale trebuie să fie încurajată ca mijloc de acțiune în păstrarea patrimoniului arheologic. În unele cazuri, se poate accepta ca populația autohtonă să preia responsabilitatea protejării și gestiunii monumentelor și siturilor locale.

Resursele financiare, fiind inevitabil limitate, păstrarea activă nu s-ar putea realiza decât într-o manieră selectivă. Păstrarea va trebui să se exerseze asupra unui eșantion întins de situri și monumente determinate pe criterii științifice de calitate și reprezentative și nu numai asupra monumentelor celor mai prestigioase și mai seducătoare. Recomandarea UNESCO din 1956 trebuie să se aplice în aceeași măsură și în ceea ce privește păstrarea și conservarea patrimoniului arheologic, care atrage statelor membre ONU atenția ca autoritățile naționale competente să inițieze măsuri educaționale pentru a dezvolta respectul și afecțiunea pentru trecut prin intermediul lecțiilor de istorie, facilitarea participării studenților la săpăturile arheologice, publicarea în mass-media a informațiilor arheologice de către specialiștii recunoscuți, organizarea excursiilor ghidate, expozițiilor, lecțiilor publice.

În art.6, prezentarea patrimoniului arheologic marelui public este un mijloc esențial de a-l face să ajungă la cunoașterea originilor și dezvoltării societăților moderne. În același timp, este mijlocul cel mai important pentru a-l face să înțeleagă necesitatea protejării acestui patrimoniu. Prezentarea către marele public trebuie să fie o popularizare a stadiului de cunoaștere științifică și, în consecință, mereu actualizată. Ea trebuie să țină cont de multiplele posibilități de a face accesibilă înțelegerea trecutului. Reconstituirea trebuie să răspundă la două funcții importante, fiind concepută pentru scopuri de cercetare experimentală și pedagogică.

Reconstituirea trebuie să se facă cu mari precauții pentru a nu perturba nici un element arheologic păstrat:

✓ ea trebuie să ia în considerare dovezile de orice fel încât să se obțină autenticitatea;

✓ reconstituirile nu trebuie să se construiască pe vestigiile arheologice ele însele și trebuie să fie identificabile ca reconstituiri.

Pentru a asigura gestiunea patrimoniului arheologic, conform art.8, arheologul trebuie să stăpânești numeroase discipline de înalt nivel științific. Formarea unui număr suficient de profesioniști în sectoarele de competență ale arheologiei trebuie să fie, deci, un obiectiv important al politicii de educare în fiecare țară.

Patrimoniul arheologic este în fond o moștenire comună a umanității în ansamblu, cooperarea internațională fiind esențială pentru a stabili și a face respectate criteriile de gestionare a patrimoniului. Însă există o nevoie presantă de circuite internaționale care să permită schimburile de informații și împărtășirea experienței între profesioniștii însărcinați cu gestiunea patrimoniului arheologic.

2.3.1. Protecția patrimoniului arheologic

Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuită), adoptată la Valetta, din 16.01.1992.

Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic (versiunea revizuită) [11] reflectă evoluția practicilor arheologice în Europa. Ea este chemată să înlocuiască Convenția inițială din 1969, introducând concepții și idei devenite practici curente. Convenția revăzută este rezultatul unei experiențe de douăzeci de ani de aplicare a Convenției inițiale și conține dispoziții destinate să umple lacunele și să consolideze cooperarea europeană.

Statele-părți inițiale la această Convenție sunt: Austria, Belgia, Cipru, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Italia,

Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Portugalia, Spania, Suedia, Elveția, Marea Britanie, Bulgaria, Sfântul Scaun, URSS și Iugoslavia.

Cu începere din anii '60 ai sec. al XX-lea, Consiliul Europei s-a implicat activ în activitățile de protecție a patrimoniului cultural european, adoptând o serie de convenții, recomandări și rezoluții care îndeamnă statele membre să elaboreze și să dezvolte politici de protejare culturală actuale. Unul dintre cele mai importante, ca pondere, conținut și valoare, tratate europene în domeniul patrimoniului arheologic este Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic semnată, inițial, la Londra pe 6 mai 1969, iar ulterior revizuită, actualizată și deschisă spre semnare la La Valetta, începând cu 16 ianuarie 1992. Convenția este cunoscută în cercurile diplomatice și cu denumirea prescurtată Convenția de la La Valetta sau Convenția de la Malta, datorită locului unde a fost adoptată și deschisă spre semnare. Republica Moldova a semnat convenția la 04.05.1998, a ratificat-o pe 11.10.2001 și a considerat-o intrată în vigoare din 22.06.2002.

De la prima lectură a celor două documente, principala diferență este schimbarea de perspectivă: Convenția din 1969 pune accentul pe săpături și descoperiri, în timp ce Convenția revizuită (Valetta) ia în considerare patrimoniul arheologic ca parte a peisajului cultural (articolul 1). De asemenea, rezultă ideea că în permanenta bătălie pentru salvarea patrimoniului arheologic trebuie încheiată o alianță cu cei care trebuie să-și asume și ei responsabilitate - fie politicieni, administratori la nivel local sau central, arhitecți și urbanști, investitori sau educatori de toate nivelurile. Iată de ce este esențială educarea, participarea și sensibilizarea publicului ("public awarness"), singurul factor care, însumat, poate exercita o presiune reală și eficientă asupra guvernanților.

Prevederile acestui important act european au fost elaborate în bază mai multor documente: Convenția culturală europeană, Convenția

pentru conservarea patrimoniului arhitectural al Europei, Convenția europeană privind infracțiunile asupra bunurilor culturale, Recomandările Adunării Parlamentare cu privire la arheologie și Recomandarea nr. (89) 5 cu privire la protecția și valorificarea patrimoniului arheologic în contextual operațiunilor de amenajare urbană și rurală. Consiliul Europei cheamă toate statele europene să colaboreze cât mai strâns „pentru a salvarda și a promova idealurile și principiile care țin de patrimoniul lor comun”. Scopul Convenției este “de a proteja patrimoniul arheologic ca sursă a memoriei colective europene și ca instrument de studiu istoric și științific”. Convenția pune în continuare accent pe valoarea științifică a patrimoniului arheologic și pe modul de explorare a acestor resurse culturale în contextul realităților contemporane. Pentru a fi mai expliciti în argumentarea importanței acestei Convenții, vom reda conținutul de bază al acestui act.

Statele membre ale Consiliului Europei și celelalte state părți la Convenția culturală europeană, semnatare ale prezentei Convenții (revizuită), consideră că scopul Consiliului Europei este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi, pentru a salvarda și a promova idealurile și principiile care sunt patrimoniul lor comun, reamintind că patrimoniul arheologic este un element esențial pentru cunoașterea trecutului civilizațiilor, recunoscând că patrimoniul arheologic european, mărturie a unei străvechi istorii, este supus unor grave amenințări de degradare atât prin înmulțirea marilor lucrări de amenajare, cât și datorită riscurilor naturale, săpăturilor clandestine ori lipsite de caracter științific sau insuficienței informării a publicului. În acest sens, se afirmă necesitatea de a introduce, acolo unde nu există, procedurile de control administrativ și științific care se impun și de a integra preocupările de protecție a patrimoniului arheologic în politicile de amenajare urbană și rurală și de dezvoltare culturală, subliniind că răspunderea pentru ocrotirea patrimoniului arheologic revine nu numai

statului direct interesat, ci și tuturor țărilor europene, în vederea reducerii riscurilor de degradare și pentru a promova conservarea lui prin încurajarea schimburilor de specialiști și de experiență, constatând necesitatea de a completa principiile formulate de Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic, semnată la Londra la 6 mai 1969, ca urmare a evoluției politicilor de amenajare teritorială în țările europene. Astfel, potrivit Convenției nr.147 pentru protecția patrimoniului arheologic, scopul principal al acestui act este de a proteja patrimoniul arheologic ca sursă a memoriei colective europene și ca instrument de studiu istoric și științific.

Convenția revizuită își propune să scoată în evidență importanța științifică a patrimoniului arheologic. În trecut, siturile și monumentele arheologice erau cercetate în speranța de a găsi obiecte ce urmau a fi plasate în muzee și galerii de artă. Până în ziua de azi, mulți privesc acest patrimoniu ca pe o sursă de profit comercial. Statele trebuie să împiedice aceste practici. Convenția revizuită își propune deci același scop ca și Carta pentru protecția și amenajarea patrimoniului arheologic, elaborată de Consiliul internațional pentru situri (și numită în continuare Carta ICOMOS, în engleză „International Council of Monuments and Sites”), care postulează: „Cunoașterea arheologică e fondată în principal pe studiul științific al patrimoniului arheologic”, săpăturile constituind o soluție extremă în acest gen de cercetări. Sensul afirmației de mai sus nu este că patrimoniul trebuie să rămână neatins, ci faptul că, grație tehnicilor științifice, destructive sau nu, patrimoniul poate să ne edifice asupra evoluției umanității în Europa și să constituie o „sursă a memoriei colective europene” [12].

Preambulul este extrem de util la interpretarea Convenției revăzute. El o plasează în cadrul activităților Consiliului Europei cu privire la patrimoniul cultural începute odată cu intrarea în vigoare a Convenției culturale europene. Adunarea parlamentară, de exemplu, a adoptat o serie de recomandări privind patrimoniul cultural subacvatic,

utilizarea detectoarelor de metale și circulația operelor de artă. Preambulul subliniază, de asemenea, problemele cu care se confruntă conservarea patrimoniului arheologic în zonele geografice destinate marilor proiecte de amenajare. Aceste proiecte, indiferent dacă vizează reorganizarea zonelor amenajate cu construcții sau exploatarea terenurilor înțelenite, exercită adeseori un impact serios asupra patrimoniului care rămâne a fi „un element esențial pentru cunoașterea istoriei civilizației”. În încheiere, preambulul subliniază necesitatea unei acțiuni comune a statelor europene. Convenția revizuită începe cu o definiție generală a cărei principii de bază le regăsim în Convenția din 1969, dar care a fost perfecționată în Convenția revăzută [12, p.125-126].

Sintagma „elemente ale patrimoniului arheologic” subliniază că nu doar obiectele au importanță. Orice mărturie capabilă să limpezească trecutul umanității este importantă, indiferent de natura ei.

În acest scop, Convenția consideră drept elemente ale patrimoniului arheologic toate vestigiile, bunurile și alte urme ale existenței omenirii în trecut a (ale) căror:

- ✓ salvagardare și studiu permit redarea evoluției istoriei omenirii și a relației sale cu mediul natural;
- ✓ principale mijloace de informare le constituie săpăturile și descoperirile, precum și alte metode de cercetare asupra umanității și mediului înconjurător;
- ✓ amplasare se situează în orice spațiu ce ține de jurisdicția părților.

În patrimoniul arheologic sunt incluse ***structurile, construcțiile, ansamblurile arhitecturale, siturile amenajate, mărturiile mobile, monumente de altă natură, precum și contextul lor, fie că se situează în sol sau sub apă.*** E important să subliniem că această listă nu este exhaustivă, ea enumeră categoriile patrimoniului care acoperă o serie

mare de bunuri, incluzând, de exemplu, atât siturile funerare, cât și fortificațiile urbane.

Regimul juridic de protecție a patrimoniului arheologic prevede (art.2) ținerea unei evidențe a patrimoniului său arheologic, constituirea unor rezervații arheologice, chiar fără vestigii vizibile la suprafață sau sub apă, pentru conservarea unor mărturii materiale care să poată fi studiate de către generațiile viitoare; obligația pentru descoperitor de a semnală autorităților competente descoperirea întâmplătoare a unor elemente ale patrimoniului arheologic și de a le pune la dispoziție pentru examinare.

Astfel, potrivit art. 3 din Convenție, fiecare parte se angajează să instituie proceduri de autorizare și de control al săpăturilor și al altor activități arheologice, să vegheze ca săpăturile și alte tehnici potențial distructive să nu fie practicate.

Iar prin prevederile art.9 al Convenției, fiecare parte se angajează să întreprindă acțiuni educative de natură a trezi și a dezvolta în opinia publică conștiința valorii patrimoniului arheologic, pentru cunoașterea trecutului și a pericolelor ce amenință acest patrimoniu; să promoveze accesul publicului la elementele importante ale patrimoniului său arheologic.

Deci, prin aceste convingeri legale, statele membre ale convenției urmăresc inclusiv sensibilizarea publicului, or, niște reguli exprese în lege nu sunt suficiente pentru a atinge scopul final cu privire la patrimoniul cultural arheologic al unei țări, localități, regiuni.

Un aspect esențial este și faptul că Părțile se angajează:

✓ să își acorde reciproc asistență tehnică și științifică, constând în schimbul de experiență și de experți în problemele relative la patrimoniul arheologic;

✓ să favorizeze, în cadrul legislațiilor naționale de profil sau al acordurilor internaționale prin care sunt legate, schimburile de

specialiști în conservarea patrimoniului arheologic, inclusiv în domeniul educației permanente.

Evident, Convenția [13] este cel mai important text legislativ european referitor la protecția patrimoniului arheologic. Cu toate acestea, Convenția La Valetta nu este doar o manifestare a interesului forurilor europene pentru protecția patrimoniului arheologic, ci este, în aceeași măsură, o reglementare care statuează principiul cunoscut “le casseur doit payer” sau “the polluter must pay”. În acest mod se reglementează de fapt principiul compromisului, care guvernează orice săpătură arheologică preventivă.

Găsirea celor mai bune soluții pentru a satisface necesitățile ambelor părți (investitorul și arheologul) a generat astfel un continuu proces de căutare a compromisului, în spiritul articolului 5 al Convenției în care este expusă nevoia de a “concilia și combina nevoile arheologiei și cele ale proiectelor de dezvoltare”. Statul este obligat să asigure participarea arheologilor la procesul de planificare și să vegheze că arheologii, urbanistii și specialiștii în amenajarea teritoriilor să întrețină o colaborare strânsă în scopul protejării siturilor arheologice și a cadrului lor. Doar în acest mod situările cunoscute sau ipotetice pot fi luate în considerare la elaborarea proiectelor de construcție. Este ușor să se intervină la stadiul de planificare, deoarece mai târziu pierderea de timp și de bani va fi mult mai importantă [12, p.130]. Problema patrimoniului arheologic este deci văzută dintr-un unghi diferit decât cel al cercetării științifice fundamentale.

După ce s-a afirmat că publicul are dreptul de acces la trecutul său prin intermediul patrimoniului arheologic, trebuie să recunoaștem că, în anumite circumstanțe, acest drept de acces trebuie să-i fie refuzat în scopul protejării patrimoniului. Astfel, unele grote ce conțin picturi rupestre preistorice au fost închise, deoarece prezența publicului făcea să crească în mod periculos umiditatea și cantitatea bacteriilor. În cazurile când accesul trebuie interzis, vor fi găsite alte modalități de

prezentare a siturilor, de exemplu reproducerea lor în mărime naturală sau prin alte mijloace de comunicare [12, p.132-133].

Convenția stabilește în cuprinsul ei și aspecte ce țin de prevenirea circulației ilicite a elementelor patrimoniului arheologic. Astfel, fiecare parte se angajează:

a. Să organizeze schimbul de informații dintre autoritățile publice competente și instituțiile științifice asupra săpăturilor ilicite constatate.

b. Să aducă la cunoștință forurilor competente ale statului de origine, parte la această convenție (revizuită), orice ofertă suspectă de a proveni din săpături ilicite sau din deturnare de la săpături oficiale, împreună cu toate precizările necesare relative la aceasta.

c. În ceea ce privește muzeele și alte instituții similare, a căror politică de achiziții este supusă controlului statului, să ia măsurile necesare pentru ca acestea să nu achiziționeze elemente de patrimoniu arheologic suspecte de a proveni din descoperiri necontrolate, din săpături ilicite sau din deturnări din săpături oficiale. În Codul său de etică profesională adoptat în 1986 [12, p.134], Consiliul internațional al muzeelor stipulează că un muzeu nu trebuie să procure obiecte „despre care se bănuiește că descoperirea lor a condus recent la o distrugere sau o prejudiciere nejustificată științific sau intenționată a monumentelor sau siturilor arheologice; același lucru este valabil dacă proprietarul sau ocupantul terenului, autoritățile juridice sau publice competente, n-au fost informați despre descoperire” (paragraful 3.2). În numeroase state această practică a fost adoptată de către muzeele private și publice. Prin urmare, obligația ce-i revine statului în virtutea articolului 10, paragrafele III și IV, va încuraja aceste practici și va constrânge instituțiile care încă nu și-au format o atitudine în această privință să-și reconsidere punctul de vedere.

d. Pentru muzeele și alte instituții similare, situate pe teritoriul unei părți, dar a căror politică de achiziții nu este supusă controlului statului;

d.1. să le transmită textul prezentei convenții (revizuită);

d.2. să nu precupețească nici un efort pentru a asigura respectarea de către aceste muzee și instituții a principiilor formulate în paragraful (c) de mai sus;

e. Să restrângă pe cât este cu putință, prin acțiuni educative, de informare, de vigilență și de cooperare, circulația elementelor patrimoniului arheologic provenind din descoperiri necontrolate, din săpături ilicite sau din deturnări din săpături oficiale.

Pentru a supraveghea aplicarea cât mai eficientă a Convenției revizuite va fi instituit un comitet. Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei (1985) prevedea un comitet similar. Comitetul va elabora periodic un raport pentru Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei cu privire la starea politicii de conservare a patrimoniului arheologic în statele părți la Convenție. În sarcina Comitetului va mai intra să propună Comitetului de Miniștri măsuri menite să faciliteze aplicarea Convenției revizuite. Aceste măsuri se vor prezenta sub forma unor recomandări adresate statelor membre, recomandări privind programul de lucru interguvernamental al Consiliului Europei sau cooperarea internațională multilaterală, informarea și interesarea statelor, autorităților locale și a publicului european. Comitetul este, de asemenea, însărcinat să facă recomandări Comitetului de Miniștri cu privire la invitarea statelor nemembre ale Consiliului Europei să adere la Convenția revizuită.

Concluzia analizei acestei Convenții constă în faptul că patrimoniul arheologic este *“o sursă a memoriei colective europene”*. De aceea, sperăm ca în procesul de reformare continuă a sistemului legislativ moldovenesc se va ține cont și de prevederile acestui act european. Cel mai important pas în această direcție ar fi ca prevederile

acestei Convenții să fie puse la temelia unei legi naționale privind protejarea, cercetarea și valorificarea patrimoniului arheologic, cu atât mai mult cu cât Convenția încurajează statele europene să instituie un sistem juridic de protecție a patrimoniului arheologic.

3. PROTECȚIA BUNURILOR CULTURALE

3.1. Interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite

Un alt document important adoptat de UNESCO, care reglementează ocrotirea juridică a valorilor istorico-culturale, este **Convenția cu privire la măsurile ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer al dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale, adoptată la Paris, la 14.11.1970** [14].

Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, reunită la Paris între 12 octombrie și 14 noiembrie 1970 în cea de-a XVI-a sesiune a sa, reamintind importanța dispozițiilor Declarației privind principiile cooperării culturale internaționale, adoptată la cea de-a XIV-a sesiune a Conferinței generale, consideră că schimbul de bunuri culturale între popoare, în scopuri științifice, culturale și educative, a condus la aprofundarea cunoașterii civilizației umane, a îmbogățirii vieții culturale a tuturor popoarelor și a nașterii respectului și stimei mutuale între națiuni, că bunurile culturale reprezintă unul dintre elementele fundamentale ale civilizației și culturii popoarelor care își dobândesc adevărata lor valoare prin cunoașterea precisă a originii, istoriei și contextului în care au apărut, că fiecare stat are datoria de a proteja patrimoniul constituit din bunurile culturale care există pe teritoriul său împotriva furtului, săpăturilor arheologice clandestine și exportului ilicit. Dar pentru a preveni aceste pericole, este indispensabil ca fiecare stat să fie conștient de obligațiile morale ce îi revin cu privire la respectul datorat propriului său patrimoniu cultural, precum și celui al tuturor națiunilor,

considerând că muzeele, bibliotecile și arhivele, în calitatea lor de instituții culturale, trebuie să vegheze ca alcătuirea colecțiilor lor să se întemeieze pe principii morale universal recunoscute. Convenția mai consideră că operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale împiedică înțelegerea mutuală dintre națiuni, pe care UNESCO are datoria să o favorizeze, recomandând, printre altele, statelor interesate, convenții internaționale în acest scop, considerând că, pentru a fi eficace, protecția patrimoniului cultural trebuie să fie organizată atât pe plan național, cât și pe plan internațional și necesită o strânsă colaborare între state, considerând ca la Conferința generală UNESCO din 1964 a fost deja adoptată o astfel de recomandare. Luând act de noile propuneri privind măsurile necesare pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale, problemă ce face obiectul pct.19 al ordinii de zi a sesiunii, după ce a fost hotărât, la cea de a XV-a sesiune a sa, că această problemă va face obiectul unei convenții internaționale, adică a celei prezente și analizate.

Conform prezentei Convenții, sunt considerate bunuri culturale bunurile religioase sau laice care sunt desemnate de fiecare stat ca fiind de o importanță deosebită pentru arheologie, preistorie, istorie, literatură, artă sau știință și care fac parte din următoarele categorii:

a) colecții și specimene rare de zoologie, botanică, mineralogie și anatomie; obiecte prezentând interes paleontologic;

b) bunuri referitoare la istorie, inclusiv istoria științei și tehnicii, istoria militară și socială, precum și viața conducătorilor, gânditorilor, savanților și artiștilor naționali, cât și evenimentele de importanță națională;

c) obiecte obținute prin cercetări arheologice (autorizate sau clandestine) și descoperiri arheologice;

d) elemente provenind din dezmembrarea monumentelor artistice sau istorice și a siturilor arheologice;

e) obiecte mai vechi de o sută de ani, precum inscripțiile, monedele și sigiliile gravate;

f) materialul etnologic;

g) bunurile de interes artistic, și anume: tablouri, picturi și desene realizate, în întregime, manual, pe orice suport și din orice material (excluzând desenele industriale și articolele manufacturate, decorate manual); obiecte originale de artă monumentală și de sculptură, din orice material; gravuri, stampe și litografii originale; ambalaje și mulaje artistice originale din orice material;

h) manuscrise rare și incunabule, cărți, documente și publicații vechi de interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.), singulare sau aparținând unor colecții;

i) mărci poștale, timbre fiscale și analoage, singulare sau în colecții;

j) arhive, inclusiv arhive fotografice, fonografice și cinematografice;

k) piese de mobilier având peste o sută de ani vechime și instrumente muzicale vechi.

Statele părți la prezenta Convenție recunosc că operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale constituie una dintre cauzele principale ale sărăcirii patrimoniului cultural al țărilor de origine ale acestor bunuri și că o colaborare internațională constituie unul dintre mijloacele cele mai eficace de protejare a bunurilor culturale respective împotriva tuturor pericolelor care decurg din aceste practici. În acest scop, statele părți la prezenta Convenție se angajează să combată aceste practici prin toate mijloacele de care dispun, în principal, și mai ales suprimându-le cauzele, oprindu-le desfășurarea și ajutând la efectuarea reparațiilor care se impun. Sunt considerate ilicite operațiunile de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale efectuate contrar dispozițiilor adoptate de statele părți în virtutea prezentei Convenții.

Conform articolului 4 al prezentei Convenții, statele părți la prezenta convenție recunosc ca, în termenii și potrivit scopurilor acestei convenții, fac parte din patrimoniul cultural al fiecărui stat bunurile culturale aparținând următoarelor categorii:

a) bunuri culturale ivite din geniul individual sau colectiv al locuitorilor statului respectiv și bunuri culturale importante pentru statul respectiv, create pe teritoriul aceluia stat, de către cetățeni străini sau de către apatrizi, cu reședința în acel teritoriu;

b) bunuri culturale ce se găsesc pe teritoriul național;

c) bunuri culturale achiziționate de către misiunile arheologice, etnologice sau de științe naturale, cu consimțământul autorităților competente din țara de origine a acestor bunuri;

d) bunuri culturale care au făcut obiectul schimburilor liber - consimțite;

e) bunuri culturale primite gratuit sau cumpărate legal cu acordul autorităților competente ale țării de origine a acestor bunuri.

În scopul asigurării protecției bunurilor lor culturale, împotriva operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale, statele părți la prezenta Convenție se angajează ca, în condițiile specifice fiecărui stat, să instituie pe teritoriul lor, în măsura în care nu există deja, unul sau mai multe servicii de protejare a patrimoniului cultural, dotate cu personal calificat și într-un număr suficient pentru a asigura, în mod eficient, funcțiile următoare:

- să contribuie la elaborarea proiectelor de legi și de regulamente în vederea protejării patrimoniului cultural și, în special, a suprimării operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale importante;

- să stabilească și să țină la zi, pe baza unui inventar național de protecție, lista bunurilor culturale importante, publice și private, al căror export ar constitui o sărăcire sensibilă a patrimoniului cultural național;

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

---

- să promoveze dezvoltarea sau crearea instituțiilor științifice și tehnice (muzee, biblioteci, arhive, laboratoare, ateliere etc.) necesare asigurării conservării și punerii în valoare a bunurilor culturale;

- să organizeze controlul cercetărilor arheologice, să asigure conservarea in situ a anumitor bunuri culturale și să protejeze anumite zone rezervate cercetărilor arheologice viitoare;

- să stabilească, pentru persoanele interesate (muzeografi, colecționari, anticari etc.), reguli conforme cu principiile etice formulate în prezenta Convenție și să vegheze la respectarea acestor reguli;

- să desfășoare activitate educativă cu scopul de a trezi și de a dezvolta respectul datorat patrimoniului cultural al tuturor statelor și să asigure difuzarea cât mai largă a dispozițiilor prezentei Convenții;

- să vegheze ca o publicitate adecvată să fie făcută oricărui caz de dispariție a unui bun cultural.

Statele părți la prezenta Convenție se angajează:

a) să reducă, prin educație, informare și supraveghere, transferurile de bunuri culturale sustrate ilegal din orice stat parte la prezenta Convenție și, în condițiile specifice fiecărei țări, să oblige pe vânzătorii de antichități că, sub rezerva sancțiunilor penale sau administrative, să țină un registru menționând proveniența fiecărui bun cultural, numele și adresa furnizorului, descrierea și prețul fiecărui obiect vândut și să informeze cumpărătorul bunului cultural asupra interdicției de a-l exporta, care poate privi bunul respectiv;

b) să se străduiască, prin educație, să creeze și să dezvolte, în rândul publicului, sentimentul valorii bunurilor culturale și al pericolului pe care furtul, săpăturile arheologice clandestine și operațiunile de export ilicit îl reprezintă pentru patrimoniul cultural.

Prin art.13 al prezentei Convenții, statele părți la prezenta Convenție se angajează, de asemenea, ca în cadrul legislației lor:

a) să împiedice, prin toate mijloacele specifice, transferurile de proprietate ale bunurilor culturale, care tind să favorizeze importul sau exportul ilicit al acestor bunuri;

b) să facă astfel, încât autoritățile competente să colaboreze în vederea facilitării restituirii, celui în drept, în cel mai scurt timp, a bunurilor culturale exportate ilicit;

c) să admită acțiunea în revendicare a bunurilor culturale pierdute sau furate introdusă de proprietarul legitim sau în numele acestuia;

d) să recunoască, de asemenea, dreptul imprescriptibil al fiecărui stat în parte la prezenta Convenție de a clasa și a declara inalienabile unele bunuri culturale care, prin aceasta, nu pot fi exportate, și să faciliteze recuperarea, de către statul interesat, a unor astfel de bunuri, în cazul în care acestea au fost deja exportate.

Este foarte important a identifica faptul ca Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură poate, din proprie inițiativă, să întreprindă cercetări și să publice studii asupra problemelor referitoare la circulația ilicită a bunurilor culturale. În acest scop, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură poate, de asemenea, să recurgă la cooperarea tuturor organizațiilor nonguvernamentale competente. Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură este abilitată să facă, din proprie inițiativă, propuneri statelor părți în vederea punerii în aplicare a prezenței Convenției. La cererea a cel puțin două state părți la prezența Convenție, aflate în dezacord cu privire la punerea în aplicare a acesteia, UNESCO poate oferi servicii de mediere în scopul ajungerii la un acord.

3.2. Infracțiunile asupra bunurilor culturale

Convenția europeană privind infracțiunile asupra bunurilor culturale semnată la Delphi în data de 23 iunie 1985 [15]. În sensul prezentei Convenții:

- **infracțiunea** cuprinde faptele de care se ocupă Codul penal și acele care sunt prevăzute de alte prevederi legale, menționate în Anexa

I a prezentei Convenții (Lista prevederilor legale menționate ca infracțiuni, altele decât infracțiunile penale), cu condiția că unde autoritatea administrativă este competentă de a se ocupa de infracțiune, trebuie să fie posibil pentru persoana interesată de a o aduce în fața unei instanțe judecătorești;

- **acțiunea în justiție** înseamnă orice procedură instituită în legătură cu o infracțiune;

- **hotărârea judecătorească** se referă la orice decizie definitivă rostită fie de un tribunal penal, fie de către o instanță administrativă ca rezultat al unei proceduri instituite de una din prevederile legale menționate în Anexa I;

- **sanctiunea** desemnează orice pedeapsă sau măsură, stabilită sau pronunțată cu privire la o infracțiune (art.1).

Prezenta Convenție trebuie să fie aplicată bunurilor culturale enumerate în Anexa II, paragraful 1, care enumeră următoarele:

a. obiectele rezultate din cercetările de suprafață sau săpăturile arheologice (legale sau clandestine), desfășurate pe pământ sau sub apă;

b. elementele provenind din dezmembrarea monumentelor artistice sau istorice sau a siturilor arheologice;

c. tablourile, picturile și desenele, realizate în întregime de mână, pe orice suport și din orice material, care reprezintă o mare valoare din punct de vedere artistic, istoric, arheologic, științific sau din oricare alt punct de vedere cultural;

d. operele originale de artă monumentală și de sculptură, din orice material, care reprezintă o mare valoare din punct de vedere artistic, istoric, arheologic, științific sau din oricare alt punct de vedere cultural, ca și elemente provenind din dezmembrarea unor asemenea opere;

e. gravuri, stampe, litografiile și fotografiile originale care reprezintă o mare valoare din punct de vedere artistic, istoric, arheologic, științific sau din oricare alt punct de vedere cultural;

f. unelte, ceramică, inscripții, monede, sigilii, bijuterii, arme și vestigii funerare, inclusiv mumii, mai vechi de o sută de ani;

g. obiecte de mobilier, tapiserii, covoare și îmbrăcăminte, mai vechi de o sută de ani;

h. instrumente muzicale mai vechi de o sută de ani;

i. manuscrise rare și incunabule, singulare sau în colecții.

Oricare stat contractant poate, în orice moment, să declare că, în înțelesul prezentei Convenții, consideră obiecte culturale, de asemenea, oricare sau mai multe dintre categoriile de bunuri enumerate în Anexa II, paragraful 2, care cuprinde:

a. ansambluri și montaje artistice originale, din orice material care reprezintă o mare valoare din punct de vedere artistic, istoric, arheologic, științific sau din oricare alt punct de vedere cultural;

b. opere de artă aplicată în materiale precum sticla, ceramica, metalul, lemnul etc. care reprezintă o mare valoare din punct de vedere artistic, istoric, arheologic, științific sau din oricare alt punct de vedere cultural;

c. cărți vechi, documente și publicații de interes special (istoric, artistic, științific, literar etc.), izolate sau în colecție;

d. arhive, inclusiv documente scrise, hărți și alte materiale cartografice, fotografice, pelicule cinematografice, înregistrări sonore și arhive imprimate pe orice tip de mașină care înregistrează, care sunt o mare valoare din punct de vedere artistic, istoric, arheologic, științific sau din oricare alt punct de vedere cultural;

e. bunuri care se raportează la istorie, inclusiv istoria științei și tehnicii, cât și istoria militară și socială;

f. bunuri care se raportează la viața conducătorilor, gânditorilor, savanților și artiștilor naționali; bunuri care se raportează la evenimente de importanță națională;

g. colecții și specimene rare de zoologie;

h. colecții și specimene rare de botanică;

i. colecții și specimene rare de mineralogie;

j. colecții și specimene rare de anatomie;

k. obiecte de interes paleontologic;

l. material de interes antropologic;

m. obiecte de interes etnologic;

n. obiecte de interes filatelic;

o. obiecte de interes numismatic;

p. toate vestigiile și obiectele sau altfel de urme ale existenței umane care sunt mărturiile ale epocilor și civilizațiilor pentru care săpăturile sau descoperirile arheologice constituie principala sursă sau una dintre principalele surse de informare științifică;

q. monumente de arhitectură, artă sau istorie;

r. situri și structuri de importanță arheologică și istorică sau științifică sau alte semne de ordin religios sau laic, având o importantă valoare istorică, științifică, artistică sau arhitecturală, inclusiv grupurile de structuri tradiționale, cartierele istorice din zonele urbane sau rurale construite și structurile etnologice ale culturilor anterioare care există într-o formă validă.

Oricare stat contractant poate, în orice moment, să declare că, pentru scopurile acestei Convenții, consideră, de asemenea, drept obiecte culturale una sau mai multe categorii de obiecte mobile sau imobile, prezentând interes artistic, istoric, arheologic, științific sau orice alt fel de interes cultural, și care nu este inclus în Anexa II (art.2).

În înțelesul prezentei Convenții, faptele sau omisiunile enumerate în Anexa III, paragraful 1, constituie infracțiuni privind obiectele culturale, acestea fiind:

- furturile de bunuri culturale;

- însușirea de bunuri culturale însoțite de violențe sau amenințări;

- tănuirea de bunuri culturale când infracțiunea originală este prevăzută în prezentul paragraf, oricare ar fi locul unde a fost comisă ea.

Oricare stat contractant poate, în orice moment, să declare că, pentru obiectivele prezentei Convenții, consideră, de asemenea, ca fiind infracțiuni privind obiectele culturale, faptele sau omisiunile enumerate în oricare sau în mai multe subalineate din Anexa III, paragraful 2, și anume:

- faptele care constau din însușirea ilegală a unui bun cultural al unei alte persoane și care sunt calificate de legislația națională ca deturnare, fraudă, abuz de încredere sau în alt fel;
- deținerea de bunuri culturale obținute ca urmare a unei infracțiuni privind dreptul de proprietate, alta decât furtul;
- achiziționarea, prin neglijență evidentă, a unor bunuri culturale obținute ca urmare a unui furt sau a unei infracțiuni privind dreptul de proprietate, alta decât furtul;
- distrugerea sau degradarea intenționată a unor bunuri culturale ale unei alte persoane;
- înțelegerea între două sau mai multe persoane în vederea comiterii uneia sau mai multor infracțiuni privind bunurile culturale enunțate în paragraful 1, al prezentei Anexe;
- înstrăinarea de bunuri culturale inalienabile în temeiul legislației unei părți etc.

Prezenta Convenție stabilește și organul care va urmări aplicarea prezentei Convenții și va face orice este necesar pentru a facilita reglementarea prin buna înțelegere a oricărei dificultăți apărute ca urmare a execuției acesteia. Acest organ este **Comitetul european pentru problemele criminalității, al Consiliului Europei**.

Comitetul european pentru problemele criminalității poate formula și supune atenției Comitetului miniștrilor al Consiliului Europei propuneri pentru modificarea conținutului Anexelor II și III sau ale paragrafelor lor. Iar orice propunere făcută este examinată de Comitetul miniștrilor care, printr-o decizie luată cu majoritatea prevăzută în articolul 20.d din Statutul Consiliului Europei și de

unanimitatea reprezentanților statelor contractante, care au dreptul de a face parte din Comitet, poate să o aprobe și să însărcineze Secretarul general al Consiliului Europei să o notifice statelor contractante.

3.3. Protecția patrimoniului mondial cultural și natural

Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural din 16.11.1972 [16]. Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, întrunită la Paris, de la 17 octombrie la 21 noiembrie 1972, în cea de-a XVII-a sesiune, constată că patrimoniul cultural și patrimoniul natural sunt din ce în ce mai amenințate de distrugere nu numai datorită cauzelor obișnuite de degradare, dar și prin evoluția vieții sociale și economice care le agravează, prin fenomene de alterare și de distrugere și mai grave, conștientizând că degradarea sau dispariția unui bun al patrimoniului cultural și natural constituie o diminuare nefastă a patrimoniului tuturor popoarelor lumii, că ocrotirea acestui patrimoniu la scară națională rămâne adesea incompletă din cauza amplorii mijloacelor pe care le necesită și a insuficienței resurselor economice, științifice și tehnice ale țării pe teritoriul căreia se găsește bunul de salvardat. Convenția amintește că actul constitutiv al organizației prevede că ea va sprijini menținerea, progresul și difuzarea cunoștințelor, veghind asupra conservării și protecției patrimoniului universal și recomandând popoarelor interesate convenții internaționale în acest scop, considerând că recomandările, rezoluțiile și convențiile internaționale existente privitoare la bunurile culturale și naturale demonstrează importanța pe care o prezintă, pentru toate popoarele din lume, salvardarea acestor bunuri unice și de neînlocuit, indiferent de poporul căruia ele aparțin. Convenția consideră că unele bunuri din patrimoniul cultural reprezintă o importanță excepțională care necesită protejarea lor ca parte din patrimoniul mondial al întregii omeniri, că prin amploarea și gravitatea noilor pericole care le amenință, întregii colectivități internaționale îi revine sarcina de a participa la ocrotirea

patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională, prin acordarea unei asistențe colective care fără a se substitui acțiunii statului interesat o va completa în mod eficace, că este indispensabil să se adopte în acest scop noi prevederi sub formă de convenții care să stabilească un sistem eficient de protejare colectivă a patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională, organizat într-o formă permanentă și după metode științifice și moderne, după ce a hotărât cu prilejul celei de-a XVI-a sesiuni a să că această problemă va forma obiectul unei convenții internaționale.

Patrimoniul cultural și natural mondial reprezintă valorile inestimabile ale întregii omeniri. De ce inestimabile? **Deoarece valoarea lor este una desăvârșită, una neevaluabilă în bani sau în orice alt lucru, ele reprezintă istorie, iar istoria nu poate fi cumpărată, nici vândută.**

Patrimoniul cultural și mondial reprezintă baza culturii noastre de astăzi, bunurile cele mai de valoare și mai reprezentative ale unei comunități, sunt o destăinuire a credinței și cunoștințelor oamenilor de-a lungul veacurilor, o avalanșă a tradițiilor culturale și nu în ultimul rând o afirmație a valorilor spirituale, atât de necesare în orice perioadă a evoluției omenirii.

Odată cu trecerea anilor și cu dezvoltarea accelerată a societății, dar în același timp și cu degradarea acesteia, patrimoniul cultural și cel natural au fost puse în pericol și amenințate cu distrugerea lor, lucru inadmisibil. Inadmisibil din considerentul că ele reprezintă istorie, reprezintă moștenire, iar odată cu distrugerea lor ele nu vor mai fi cunoscute de următoarele generații, iar o generație care nu își cunoaște istoria nu poate avea viitor.

Din acest considerent, comunitatea internațională a ajuns la concluzia că trebuie instituite o serie de măsuri și strategii care să ocrotească și să restabilească asemenea valori inestimabile ale societății de astăzi.

Astfel, la 16 noiembrie 1972 este adoptată Convenția privind protecția patrimoniului cultural și natural mondial.

Drept imbolduri pentru adoptarea acestei Convenții au servit: convențiile, recomandările și rezoluțiile internaționale existente cu privire la proprietatea culturală și naturală care demonstrează importanța, pentru toate popoarele lumii, de a proteja această proprietate unică și de neînlocuit pentru orice persoană; părțile din moștenirea culturală sau naturală sunt de interes deosebit și, prin urmare, trebuie păstrate ca parte a patrimoniului mondial al omenirii în ansamblu; deteriorarea sau dispariția oricărui obiect al patrimoniului cultural sau natural constituie o sărăcire dăunătoare a moștenirii tuturor națiunilor lumii; considerând că protecția acestui patrimoniu la nivel național rămâne adesea incompletă datorită dimensiunii resurselor de care are nevoie și a resurselor economice, științifice și tehnologice insuficiente ale țării în care se află proprietatea protejată.

Datorită acestor circumstanțe au fost instituite prin Convenția dată măsuri de protejare a patrimoniului la nivel mondial.

Odată cu adoptarea Convenției este prevăzut că se vor păstra, crește și difuza cunoștințe, asigurând conservarea și protecția patrimoniului lumii și recomandând altor națiuni convențiile internaționale necesare în scopul protecției.

Articolul 1 al Convenției prevede obiectele care sunt considerate ”**moștenire culturală**”. Din categoria dată fac parte: *monumentele, grupurile de clădiri și siturile*.

Articolul 2 denotă obiectele care sunt considerate ”**moștenire naturală**”, acestea fiind: *caracteristicile naturale, formațiunile geologice și fiziografice și site-urile naturale*.

Convenția mai declară că fiecare stat care aderă la prezenta Convenție urmează să își identifice în patrimoniul său cultural și natural obiectele identificate mai sus pentru protejarea lor. Țările parte la Convenție trebuie să conserveze și să protejeze prin diferite măsuri de

siguranță păstrarea și valorificarea acestui patrimoniu pentru a fi posibilă transmiterea lui generațiilor următoare.

Însă, pentru a fi posibil acest lucru, conducerea unei țări ar trebui să adopte o politică generală care urmărește să ofere patrimoniului cultural și natural o funcție în viața comunității și să integreze protecția acelui patrimoniu în programele de planificare cuprinzătoare; să înființeze pe teritoriile sale, unde nu există astfel de servicii, unul sau mai multe servicii de protecție, conservare și prezentare a patrimoniului cultural și natural cu un personal adecvat și care posedă mijloacele de a-și îndeplini funcțiile; să dezvolte studii și cercetări științifice și tehnice și să elaboreze astfel de metode de operare care să facă statul capabil să contracareze pericolele care îi amenință patrimoniul cultural sau natural; să ia măsurile legale, științifice, tehnice, administrative și financiare necesare pentru identificarea, protecția, conservarea, prezentarea și reabilitarea acestui patrimoniu; să favorizeze înființarea sau dezvoltarea de centre naționale sau regionale de formare în domeniul protecției, conservării și prezentării patrimoniului cultural și natural și încurajarea cercetării științifice în acest domeniu.

Statele parte ale Convenției se mai obligă să se abțină de la careva acțiuni sau inacțiuni care pot dăuna sau care ar amenința distrugerea patrimoniului.

Totodată, pentru asigurarea eficientă a acestor prevederi Convenția a stabilit că în cadrul Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură se va institui un comitet interguvernamental pentru protecția patrimoniului cultural și natural al valorii universale excepționale denumit Comitetul Patrimoniului Mondial. Acesta va fi compus din 15 state părți la Convenție alese de statele părți la Convenție, care se întrunesc în adunare generală în timpul sesiunii ordinare a Conferinței Generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură. Numărul de state membre ale Comitetului va fi majorat la 21 de la data sesiunii ordinare a Conferinței generale,

după intrarea în vigoare a prezentei Convenții, pentru cel puțin 40 de state.

O altă abordare prevăzută de Convenție este întocmirea de fiecare țară în parte a unei liste denumite Lista patrimoniului mondial, aceasta reprezentând o listă de proprietăți care fac parte din patrimoniul cultural și patrimoniul natural, astfel cum sunt definite în articolele 1 și 2 din Convenție, pe care le consideră ca având o valoare universală deosebită în ceea ce privește criteriile stabilite. O listă actualizată se va distribui la cel puțin o dată la doi ani. Fiecare stat parte la Convenție urmează să prezinte Comitetului pentru Patrimoniul Mondial un inventar al proprietăților care fac parte din patrimoniul cultural și natural, situat pe teritoriul său și potrivit pentru a fi inclus în lista menționată mai sus. Acest inventar, care nu va fi considerat exhaustiv, va include documentații despre locația imobilului în cauză și semnificația acesteia.

Comitetul mai are funcția de a stabili criteriile pe baza cărora o proprietate aparținând patrimoniului cultural său natural poate fi inclusă în oricare dintre listele menționate anterior.

Comitetul Patrimoniului Mondial urmează să primească și să studieze cererile de asistență internațională formulate de statele părți la prezenta Convenție cu privire la proprietățile care fac parte din patrimoniul cultural său natural, situate pe teritoriile lor și care sunt incluse sau potențial potrivite pentru includerea în listele menționate. Scopul acestor solicitări poate fi asigurarea protecției, conservării, prezentării sau reabilitării unei astfel de proprietăți.

Comitetul va decide cu privire la acțiunile care trebuie luate cu privire la aceste solicitări, stabilește, după caz, natura și amploarea asistenței sale și autorizează încheierea, în numele său, a aranjamentelor necesare cu guvernul în cauză.

Odată cu adoptarea Convenției se va institui un fond pentru protecția patrimoniului cultural și natural mondial de valoare universală

excepțională numit Fondul pentru patrimoniul mondial. Fondul va fi un fond fiduciar, în conformitate cu prevederile regulamentelor financiare ale Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură. Fiecare stat parte are obligația de a contribui cu diferite resurse la acest fond.

Convenția garantează asistență internațională fiecărui stat membru pentru protecția patrimoniului său cultural sau natural cu valoare universală excepțională situată pe teritoriul său.

Statele părți la prezenta Convenție urmează să depună eforturi considerabile prin toate mijloacele adecvate, în special prin programe educaționale și de informare, pentru a consolida aprecierea și respectul de către popoarele lor a patrimoniului cultural și natural, definite în articolele 1 și 2 din Convenție. Ei se angajează să informeze publicul la scară largă despre pericolele care amenință acest patrimoniu și despre activitățile desfășurate în aplicarea prezentei Convenții.

4. PATRIMONIUL ARHITECTURAL

4.1. Orașele istorice

Carta internațională privind protecția orașelor istorice adoptată de ICOMOS în octombrie 1987 [17]. Chiar în preambulul prezentei Carte este stabilită importanța și actualitatea apariției unui asemenea act, care vine în completarea Cărții internaționale pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor (Veneția, 1964) și a Recomandării UNESCO privind protecția ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul lor în viața contemporană (Varșovia-Nairobi, 1976). Astfel, rezultând dintr-o dezvoltare mai mult sau mai puțin spontană sau dintr-un proiect întocmit, toate orașele istorice din lume constituie expresii materiale ale diversității societăților pe parcursul istoriei și sunt, din acest punct de vedere, perfect istorice.

Prezenta Cartă prevede mai exact orașele mari sau mici și centrele sau cartierele istorice, cu propriul mediu natural sau de

construcții, care, pe lângă calitatea lor de documente istorice, exprimă valorile proprii civilizațiilor urbane tradiționale. Or, acestea sunt amenințate de degradare, de destructurare prin distrugere, sub efectul unei lumi a urbanizării, născută în era industrializării și care atinge la moment toate societățile.

În fața acestei situații deseori dramatică, care provoacă pierderi ireparabile cu caracter cultural și social și chiar economic, Consiliul internațional al monumentelor și siturilor (ICOMOS) a considerat necesar a elabora o Cartă internațională pentru protecția orașelor istorice.

Completând Carta internațională pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor (Veneția, 1964), acest nou text *definește principiile și obiectivele, metodele și instrumentele de acțiune menite să păstreze calitatea de orașe istorice, să favorizeze armonia vieții individuale și sociale și să perpetueze ansamblul bunurilor, chiar și a celor modeste care constituie memoria umanității.*

Ca și în textul Recomandării UNESCO privind protecția ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul lor în viața contemporană (Varșovia-Nairobi, 1976), precum și în textele altor documente internaționale, prin "protecția orașelor istorice" înțelegem aici măsurile necesare protejării, conservării și restaurării lor, precum și asigurarea dezvoltării coerente și adaptării armonioase la viața contemporană.

În continuarea textului Cărții sunt expres determinate principiile și obiectivele principale a protecției orașelor istorice. Astfel, identificăm următoarele principii și obiective:

1. Protecția orașelor și cartierelor istorice pentru o mai bună eficiență trebuie să fie parte integrantă a unei politici coerente de dezvoltare economică și socială și să fie luată în considerare la elaborarea planurilor de amenajare și urbanism la toate nivelurile.

2. Valorile spre ocrotire constituie caracteristica istorică a orașului și ansamblului elementelor materiale și spirituale care îi redau imaginea, în particular:

- forma urbană definită de bățatură și parcelare;
- relațiile dintre diverse spații urbane: spații de construcții, spații libere, spații de plantații;
- forma și aspectul edificiilor (în interior și exterior), cele care sunt definite de structura lor, volumul și stilul, scară, materiale, culoare și decor;
- relațiile orașului cu mediul său natural sau creat de om;
- diverse vocații ale orașului atinse în cursul istoriei.

Orice denaturare a acestor valori va compromite autenticitatea orașului istoric.

3. Participarea și implicarea tuturor locuitorilor orașului la protecția lui este indispensabilă. Ea trebuie, deci, să fie cercetată în toate circumstanțele și favorizată de conștiința tuturor generațiilor. Nu trebuie uitat că protecția orașelor și cartierelor istorice vizează în primă instanță locuitorii lor.

4. Intervențiile într-un cartier sau oraș istoric trebuie să fie efectuate cu prudență, ținând cont de metodele de rigoare, evitând orice dogmatism, dar ținând cont de problemele specifice ale fiecărui caz particular.

Planificarea și păstrarea orașelor și cartierelor istorice trebuie să fie precedată de studii pluridisciplinare, care să conțină o serie de metode și instrumente.

Planul de protecție trebuie să cuprindă o analiză a datelor, notificări arheologice, istorice, arhitecturale, tehnice, sociologice și economice și trebuie să definească principalele orientări și modalități de acțiune la elaborarea unui plan juridic, administrativ și financiar. Planul va trebui să se axeze pe definirea unei articulări armonioase a cartierelor istorice în ansamblul orașului. Planul trebuie să determine construcțiile

sau grupurile de construcții ce țin de protecție particulară, de conservare în anumite condiții și, în circumstanțe excepționale, de ruinare. Etapa premergătoare oricărei intervenții în asemenea locuri va cuprinde o documentare riguroasă.

Planul trebuie să beneficieze de implicarea tuturor locuitorilor.

În așteptarea adoptării unui plan de protecție trebuie luate în considerare acțiunile necesare de conservare pentru a evita consecințele, respectând principiile și metodele prezentei Carte și a Cărții de la Veneția.

Conservarea orașelor și cartierelor istorice implică o întreținere permanentă a construcțiilor. Noile funcții și rețele de infrastructură cerute de actualitate trebuie să fie adaptate specificului orașelor istorice. Ameliorarea habitatului trebuie să constituie unul dintre obiectivele fundamentale ale protecției.

În cazul când este necesară efectuarea unei transformări a imobilului sau de construire a altor noi imobile, orice adăugire va trebui să respecte organizarea spațială existentă, implicit parcelarea și scara, astfel ca să impună calitatea și valoarea ansamblului de construcții existent. Introducerea elementelor cu caracter contemporan poate contribui la îmbogățirea monumentului, cu rezerva însă de a nu dăuna armoniei ansamblului.

Este important a tinde spre o mai bună cunoaștere a trecutului orașelor istorice, favorizând cercetările arheologice urbane și prezentarea corespunzătoare a descoperirilor, fără a împiedica organizarea generală a țesutului urban.

Circulația vehiculelor trebuie strict reglementată în interiorul orașelor sau a cartierelor istorice: terenurile de staționare vor trebui amenajate, astfel încât să nu deterioreze propriul aspect, nici cel al mediului în care se află.

Marile rețele de circulație, prevăzute în cadrul amenajării teritoriului, nu trebuie să penetreze în orașele istorice, ci doar să

faciliteze traficul în apropierea acestor orașe și să permită un acces ușor.

Măsurile preventive contra catastrofelor naturale și contra tuturilor deteriorărilor (implicit poluările și vibrațiile) trebuie concepute ca o favoare pentru orașele istorice, la fel și pentru asigurarea protecției patrimoniului, cât și pentru securitatea și bunăstarea locuitorilor. Mijloacele puse în aplicare pentru prevenirea sau neutralizarea tuturilor efectelor calamităților trebuie să fie adaptate la caracterul specific al bunurilor aflate în păstrare.

În scopul de a asigura participarea și implicarea locuitorilor, trebuie oferită o informație generală începând de la vârsta școlară. Acțiunea asociațiilor pentru protecție trebuie să fie favorizată și de măsuri financiare, capabile să faciliteze conservarea și restaurarea construcțiilor. Protecția necesită organizarea unei formațiuni specializate la intenția tuturilor profesioniștilor vizaiți.

The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historical Cities, Towns and Urban Areas Adopted by ICOMOS CIVVIH, April 10, 2010 [18].

În perioada de mari schimbări în plan politic (guvernare, descentralizare), economic (globalizarea piețelor și a modurilor de producție), cultural (consolidarea identităților care se confruntă cu globalizarea) și domeniul social (migrația către orașele mari, mișcările populației etc.), CIVVIH (ICOMOS - Comitetul internațional pentru orașe și sate istorice) tinde să actualizeze abordările și considerațiile dezvoltate în Carta de la Washington (1987) și Recomandarea de la Nairobi (1976), bazate pe corpusul documentelor de referință, astfel încât să definească noile provocări și să ia în considerare evoluțiile semnificative în definiții și metodologii în chestiune de salvagardare și gestionarea orașelor istorice și a zonelor urbane.

Principalele modificări constau într-o conștientizare mai mare a valorilor intangibile, a factorilor socioeconomiici, a factorilor de mediu,

precum și a problemei patrimoniului istoric la nivel teritorial și nu numai la scară de ansamblu urban. În acest sens, înțelegerea patrimoniului ca resursă esențială, parte a ecosistemului urban, este fundamentală. Această înțelegere trebuie respectată pentru a asigura o dezvoltare armonioasă a orașului și a teritoriului său.

Obiectivul principal al acestui document este de a propune principii și strategii aplicabile tuturor intervențiilor în orașele și zonele istorice. Acestea trebuie să protejeze valorile orașelor istorice și stabilirea lor, precum și integrarea lor în viața socială, culturală și economică a timpurilor noastre.

Această directivă la fel oferă o serie de definiții și explicații etimologice începând cu pct.1, dar o descoperire a fost lit. g - **Spiritul locului** - definit ca ansamblu de elemente materiale și imateriale, fizice și spirituale care conferă zonei o identitate, un sentiment și o emoție specifică. Spiritul creează spațiu și, în același timp, spațiul investește și structurează acest spirit (Quebec Declarație, 2008). Ceea ce înseamnă că spectrul protejat este foarte larg, fiind obiect al protecției chiar și starea imaterială pe care o oferă locul prin importanța sa. Principiile Valleta vin să îmbine legătura dintre rațiune și stare, oferind importanță chiar și timpului, și guvernării, și metodelor care sunt aplicate.

Orașe și zone urbane istorice. Orașele istorice și zonele urbane sunt structurile spațiale care exprimă evoluția unei societăți și identitatea sa culturală. Acestea fac parte dintr-un context natural mai amplu sau creat de om, care trebuie considerat ca o parte inseparabilă. Orașele istorice și zonele urbane sunt dovezi vii ale unui trecut care le-a format. Zonele istorice sau tradiționale fac parte din mediul de zi cu zi al ființelor umane. Protecția și integrarea lor în societatea contemporană ar trebui să fie un factor de bază în urbanism și dezvoltare funciară.

Orașele istorice și zonele urbane sunt formate din elemente tangibile și intangibile. Elementele tangibile includ, pe lângă structura

urbană, elemente arhitecturale, peisaj în interiorul și în afara orașului, elemente arheologice, panorame, linii de vedere, peisaje urbane și situri de referință. Elementele necorporale includ activități, imagine, funcții istorice, practici culturale, tradiții, amintiri și referințe culturale care constituie substanța valorii lor istorice.

Zonele și orașele istorice demonstrează trecutul populației și al civilizației noastre. De aceea, sunt asigurate măsuri de protecție pentru ele, dat fiind faptul că au fost construite și edificate într-o anumită perioadă, iar odată cu trecerea timpului au fost supuse modificărilor în urma intervenției umane și a factorilor externi (natura).

În aceste condiții sunt întreprinse măsuri sigure:

- de salvagardare în ceea ce privește protecția edificiilor vechi;
- de amenajare a lor și a terenului aferent, fiind incluse măsuri speciale de protecție.

Fiecare oraș sau regiune istorică deține porțiuni de teren supuse protecției, care necesită atenție și îngrijire deosebită pentru a fi păstrată integritatea și valoarea lor, precum și pentru dezvoltarea continuă, prin intermediul lor, a orașelor. Acest gen de dezvoltare prevede implicarea omului ca personalitate aparte pentru aducerea și efectuarea de îmbunătățiri orașelor și zonelor istorice, ca să fie în permanentă schimbare, dar în tendințele vieții contemporane.

Orașele vechi ale unui stat sunt obiectivele istorice care stau la baza creării unei societăți și a unui stil aparte de trai. Datorită menținerii orașelor vechi în starea lor naturală, fără a fi create anumite modificări majore bunurilor, doar în caz de necesitate, se dezvoltă cu ușurință latura economică a statului precum și sectorul turismului.

Pentru a fi dezvoltată latura economică și a turismului, trebuie să existe armonie între orașul sau zona istorică și îmbunătățirile care sunt aduse odată cu trecerea timpului. Aceste îmbunătățiri trebuie să favorizeze aspectul istoric al orașului și să-i ofere o latură pozitivă prin

care să atragă turiștii și să contribuie la dezvoltarea durabilă a acestor regiuni.

Astfel, vizitatorii sunt atrași în funcție de stilurile orașelor vechi, precum și armonia stilului vechi în combinație cu evoluția permanentă a modificărilor pentru a fi în corespundere cu noile tendințe și pentru a fi solicitate pentru vizualizare. Aceste modificări pot fi efectuate și sunt recomandate a fi aplicate doar când nu se aduce atingere stilului în care a fost creat și valorilor sociale pe care le are acel oraș sau clădire în societate.

Atunci când sunt operate și efectuate modificări asupra bunurilor antice și istorice trebuie luate în calcul materialele utilizate pentru restaurare sau reconstrucție. Aceste materiale trebuie să fie de o calitate asemănătoare ce cele care au fost utilizate în momentul edificării construcțiilor și în cantități admisibile pentru a nu aduce atingere caracteristicilor și valorilor care au fost atribuite în momentul edificării lor inițiale. De asemenea, ca să nu fie aduse careva prejudicii orașelor și construcțiilor vechi, se solicită utilizarea unor echipamente corespunzătoare și de o calitate înaltă pentru a restaura totul la cel mai înalt nivel.

Tot atunci, când sunt implementate măsuri de restaurare a teritoriului și construcțiilor, trebuie luat în calcul și numărul turiștilor dornici de a vizita aceste aceste locuri istorice și unice în felul lor. În acest caz, este primordial a fi oferită prioritate pietonilor, apoi transporturilor de orice nivel, ceea ce va conduce la gestiunea eficientă a spațiilor.

De asemenea, merită remarcat faptul că odată cu implicarea noilor tehnologii și a specialiștilor nedocumentați în domeniul arhitectural sau arheologic, pot fi cauzate cu ușurință daune materiale și morale asupra bunurilor care au fost supuse restaurării și restructurării necorespunzătoare condițiilor în care au fost create.

Astfel, putem concluziona cu certitudine că, pentru orașele vechi și zonele urbane istorice, este necesară implementarea unor condiții majore de protecție și de restaurare. Sunt necesare implementarea acestora pentru a fi păstrate aceste regiuni și transmisă istoria statului generațiilor viitoare și familiarizarea lor cu trecutul istoric al țării.

4.2. Patrimoniul arhitectural

Carta europeană a patrimoniului arhitectural adoptată de Consiliul European, octombrie 1975 (European Charter of the Architectural Heritage 1975 Adopted by the Council of Europe, October 1975) [19]. În preambulul prezentei Convenții este menționat: patrimoniul arhitectural ca expresie de neînlocuit a bogăției și diversității culturii europene este împărtășit de către toate popoarele și toate statele europene trebuie să manifeste solidaritate în protejarea patrimoniului, luând în considerare faptul că viitorul patrimoniului cultural depinde mult de integrarea în contextul vieții oamenilor și de importanța dată în planificarea regională și orășenească și a schemelor de dezvoltare; luând în considerare Recomandările Conferinței Europene a miniștrilor responsabili pentru protejarea și reabilitarea patrimoniului cultural al monumentelor și locurilor care a avut loc la Bruxelles în 1969 și Recomandarea 589 (1970) a Asambleei Consultative a Consiliului European, care cere o cartă legată de patrimoniul arhitectural. Membrii semnatori declară determinarea de a promova o politică comună europeană și acțiuni concentrate în protejarea patrimoniului arhitectural bazat pe principiile conservării integrate.

Carta recomandă guvernelor statelor membre să ia măsurile necesare legislative, administrative, financiare și educaționale pentru implementarea unei politici de conservare integrată privind patrimoniul arhitectural și pentru a trezi interesul public privind o astfel de politică. Ținând cont de rezultatele europene, Campania Anului Patrimoniului Arhitectural organizată în 1975 sub auspiciile Consiliului European

adoptă și proclamă principiile următoarei cărți, alcătuită de Comitetul pentru monumente și site-uri al Consiliului European, printre care:

Patrimoniul arhitectural european constă nu doar din cele mai importante monumente, ci include și grupuri de clădiri mai mici din orașele noastre vechi și sate caracterizate prin așezămintele lor naturale sau amenajate de om.

Timp îndelungat doar monumentele majore au fost protejate și restaurate fără a atrage atenție la împrejurimile lor. Mai recent s-a realizat că, în cazul în care împrejurimile sunt afectate, monumentele de asemenea își pierd o mare parte din caracter. Astăzi, este recunoscut faptul că grupuri întregi de clădiri, chiar dacă nu prezintă interes excepțional, pot avea o alură care le-ar da calitatea de lucrare de artă, unind diferite perioade și stiluri într-un întreg armonios. Astfel de grupuri trebuie, de asemenea, protejate. Patrimoniul arhitectural este o expresie a istoriei și ne ajută să înțelegem relevanța trecutului pentru contemporaneitate.

Trecutul întruchipat în patrimoniul arhitectural asigură un fel de mediu indispensabil unei vieți echilibrate și complete. În fața schimbării rapide a civilizații, în care succesele strălucitoare sunt însoțite de pericole grave, oamenii au un sentiment instinctiv pentru valoarea acestui patrimoniu. Această moștenire ar trebui transmisă generațiilor viitoare în starea sa autentică și în toată varietatea sa ca parte esențială a memoriei rasei umane. În caz contrar, o parte din conștientizarea omului despre propria sa continuitate va fi distrusă.

Patrimoniul arhitectural este sursa unor valori spirituale, culturale, sociale și economice de neînchipuit. Fiecare generație dă o interpretare diferită trecutului și se inspiră din el din nou. Acest capital a fost construit de-a lungul secolelor, iar distrugerea oricărei părți din el ne face mai săraci, din moment ce ceea ce este nou creat, oricât de bun, poate să ducă la pierderea lui. Departe de a fi un patrimoniu luxos,

este o avere economică care poate fi folosită întru salvarea resurselor comunității.

Structura centrelor și așezărilor istorice duce la o balanță socială armonioasă. Oferind condiții potrivite pentru dezvoltarea unei game largi de activități, orașele și satele noastre vechi favorizează integrarea socială.

Patrimoniul arhitectural are un rol important în educație, oferind o multitudine de materiale pentru explicarea și compararea formelor, stilurilor și a aplicațiilor lor. Astăzi, când aprecierile vizuale și prima experiență joacă un rol decisiv în educație, este esențial a păstra vii dovezile diferitelor perioade și a realizărilor acestora.

Supraviețuirea acestor dovezi va fi asigurată doar dacă nevoia de a proteja este înțeleasă de cei mai mulți, în special de către generația tânără care va fi protectoarea lor în viitor.

Patrimoniul este în pericol, fiind amenințat de ignoranță, învechire, deteriorare și neglijare. Planificarea urbană poate fi distructivă când autoritățile cedează prea ușor presiunilor economice și necesităților traficului auto. Tehnologia contemporană aplicată incorect și restaurarea proastă pot avea un efect dezastruos asupra structurilor vechi. Mai presus de toate, speculațiile cu pământul și proprietatea este cauza erorilor și omisiunilor, conducând la eșec cele mai bine gândite planuri.

Conservarea integrată avertizează pericolul. Conservarea integrată este atinsă de către aplicantul unei tehnici de restaurare senzitivă și de alegerea corectă a funcțiilor potrivite. Pe parcursul istoriei, centrele orașelor și uneori ale satelor au fost lăsate să se deterioreze și s-au transformat în niște teritorii cu un nivel de trai sub standarde. Restaurarea lor trebuie efectuată în spiritul justiției sociale și nu trebuie să cauzeze plecarea populației sărace. Din această cauză, conservarea trebuie să fie una dintre principalele considerente în toate planificările urbane și regionale. Trebuie de notat faptul că, în general,

conservarea integrată nu exclude introducerea arhitecturii moderne în teritorii cu clădiri vechi, dar asigurându-se că contextul existent, proporțiile, formele, dimensiunile și scara sunt complet respectate, fiind folosite materiale tradiționale.

Carta europeană a patrimoniului arhitectural vine cu propunerea și cu îndemnul de a păstra și a îngriji bunurile, parte componentă a patrimoniului arhitectural, și transmiterea lor generațiilor viitoare pentru cunoașterea trecutului țării și informarea tinerilor despre trecutul și importanța fiecărui bun.

De ce sunt importante aceste propuneri? Ele sunt importante pentru individualizarea fiecărui stat în parte, pentru ocrotirea bunurilor care au format, formează și urmează să formeze o parte din istoria unei societăți. De asemenea, sunt importante și pentru familiarizarea viitorilor membri ai societății, pentru a cunoaște trecutul istoric al țării, stilul în care a fost creat acel bun istoric, restaurările la care au fost supuse odată cu trecerea timpului.

Conservarea integrată depinde de suportul legal, administrativ, financiar și tehnic.

Suportul legal este primordial, deoarece pentru existența unui bun imobil, acesta trebuie să fie înregistrat în Registrul bunurilor imobile. Acest aspect este aplicat din considerentul individualizării și ținerii evidenței tuturor bunurilor cu valoare istorică pentru țară și menținerea lor într-o stare bună. Astfel, fiecare țară, pe lângă Carta europeană a patrimoniului arhitectural, trebuie să dețină și acte legislative interne prin care să asigure protecția bunurilor și întreținerea cuvenită pentru a nu cauza prejudicii prin păstrarea stării în care a fost lăsat, ceea ce în Republica Moldova nu prea este respectat, iar după părerea noastră ar trebui să fie atrasă o mai mare atenție. Drept exemplu, putem menționa construcția *Moara Roșie* din Chișinău, care nu a fost înregistrată și nici nu i-a fost menținută starea ei. La moment,

construcția se află într-o stare deplorabilă care de-a lungul timpului a suferit mai multe modificări.

Sprijinul administrativ. Autoritățile naționale ar trebui să acorde mai multă atenție stării bunurilor istorice amplasate atât în localități urbane, cât și rurale, deoarece noile generații nu cunosc valoarea istorică a bunurilor din propria localitate. Ei nu sunt familiarizați cu aceste informații, care ar trebui să le fie comunicate încă din copilărie pentru a prețui aceste bunuri la justa lor valoare.

Sprijinul financiar. Pentru menținerea bunurilor în starea lor și pentru a fi transformate în obiective turistice, este necesară acordarea mijloacelor bănești prin care să se întrețină bunul astfel, încât să nu i se diminueze valoarea și nici să i se modifice structura. Aceste mijloace financiare trebuie atrase prin intermediul proiectelor la nivel local (național), cât și la nivel internațional, fiind incluse ca obiective primordiale și indispensabile în patrimoniu atât la nivel de localitate, precum și la nivelul statului.

Bunului cu valoare istorică nu trebuie să-i fie aduse îmbunătățiri conform perioadei curente, dar trebuie menținute caracteristicile și întrebuințările care i-au fost atribuite în momentul edificării construcției. Astfel, prin intermediul Cartei europene a patrimoniului arhitectural sunt îndemnate atât autoritățile naționale, cât și persoanele fizice sau juridice care sunt interesate, să întrețină și să ajute la restaurarea bunurilor cu valoare istorică, dar care totodată să-și păstreze destinația de bază.

Sprijinul tehnic. La nivel național există puține persoane calificate în domeniul arhitectural, și anume, persoane competente care să facă față cerințelor de restaurare a clădirilor vechi. Persoanele calificate în domeniul arhitectural trebuie să propună noi proiecte de menținere a edificiilor vechi prin care să aducă îmbunătățiri bunului, dar care, totodată, să nu diminueze valoarea și stilul în care a fost construită.

Astfel, din lipsa persoanelor competente, o multitudine de edificii construite anterior și care au însemnătate istorică sunt ruinate, iar cele care au fost reabilitate nu sunt întreținute corespunzător, ceea ce conduce la distrugerea lor și cu trecerea timpului la dispariția edificiului istoric.

Declarația de la Amsterdam, 1975 [20]. Documentul final al Congresului de la Amsterdam consemnează aprobarea Cartei și constată angajamentul statelor membre de a proteja patrimoniul european comun pe baza unei colaborări active între ele, precum și cu celelalte state europene. Totodată, documentul formulează unele concluzii și recomandări cu referire la conținutul Cartei.

Ca finalizare solemnă a Anului European al Patrimoniului Arhitectural 1975, Congresul de la Amsterdam, reunind delegați provenind din întreaga Europă, aprobă cu căldură Carta Europeană a Patrimoniului Arhitectural promulgată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, care recunoaște arhitectura Europei ca patrimoniu comun al tuturor popoarelor care o compun și afirmă intenția statelor membre de a coopera între ele și cu celelalte state europene pentru a-l proteja.

Totodată, Congresul afirmă faptul că patrimoniul arhitectural al Europei constituie parte integrantă a patrimoniului cultural mondial și constată cu satisfacție angajamentul reciproc de a favoriza cooperarea și schimburile în domeniul cultural, angajament inclus în Actul final al Conferinței privind securitatea și cooperarea europeană aprobat la Helsinki în iulie.

În acest context, Congresul pune accent pe următoarele considerații fundamentale:

a) Dincolo de faptul că are o valoare culturală inestimabilă, patrimoniul arhitectural european face ca toți europenii să devină conștienți de istoria și destinul comun. Ca atare, conservarea acestuia este de importanță vitală. În scurt timp, societatea noastră va trebui să

renunțe la patrimoniul arhitectural și la siturile care formează mediul său de viață tradițional, dacă nu va fi urgent pusă în aplicare o nouă politică de protecție și de conservare integrată a acestui patrimoniu. Este necesară protejarea orașelor istorice, a cartierelor urbane vechi și a satelor tradiționale, inclusiv parcurile și grădinile istorice.

b) Patrimoniul cuprinde nu numai edificiile izolate de valoare excepțională și contextul acestora, ci și ansamblurile, cartierele orașelor și satelor care reprezintă interes istoric și cultural.

Protecția acestor ansambluri arhitecturale poate fi definită numai într-o perspectivă globală, ținând cont de toate clădirile care au valoare culturală, de la cele mai prestigioase până la cele mai modeste, fără a le uita pe cele de epocă modernă, cât și contextul în care se integrează. O astfel de protecție globală va completa protecția punctuală a monumentelor și siturilor izolate.

c) Aceste bogății constituie un bun comun al tuturor popoarelor Europiei; ele au datoria comună de a le proteja de pericolele care le amenință din ce în ce mai mult: neglijența și degradarea, demolarea deliberată, construcții noi discrepante și circulație excesivă.

d) Conservarea patrimoniului arhitectural nu trebuie considerată o problemă marginală, ci un obiectiv esențial al planificării urbane și teritoriale. Semnificația patrimoniului arhitectural și legitimitatea conservării sale sunt astăzi mai bine înțelese. Se știe că păstrarea continuității istorice este indispensabilă pentru menținerea sau creșterea unui mediu care să permită omului găsirea propriei sale identități și trăirea unui sentiment de siguranță în fața transformărilor brutale ale societății.

O politică de conservare implică integrarea patrimoniului arhitectural în viața socială. Efortul de conservare trebuie măsurat nu numai pe baza valorii culturale a clădirilor, ci și pe baza valorii lor de utilizare. Problemele sociale ale conservării integrate pot fi rezolvate numai prin raportarea conjugată la aceste două scări de valori.

O nouă concepție urbanistică încearcă să regăsească spațiile închise, dimensiunea umană, întrepătrunderea funcțiunilor și varietatea socioculturală ce caracterizau țesuturile urbane vechi. Se descoperă faptul că păstrarea clădirilor existente favorizează economia de resurse și lupta împotriva risipei, una dintre marile preocupări ale societății contemporane. Este indicat să adăugăm că activitatea de conservare recurge la artiști și artizani cu calificare specială, al căror talent și îndemânare trebuie păstrate și transmise mai departe. În fine, reabilitarea habitatului existent contribuie la reducerea invaziei asupra terenurilor agricole și permite evitarea sau reducerea sensibilă a deplasărilor de populație, ceea ce constituie un important avantaj social al politicii de conservare.

e) Autoritățile locale, cărora le revine cea mai mare parte a deciziilor importante în materie de amenajare urbană și teritorială, sunt în mod particular responsabile de protecția patrimoniului arhitectural și trebuie să se ajute reciproc, făcând schimb de idei și informații.

Instituțiile locale trebuie să aibă competențe precise și extinse în ceea ce privește protejarea patrimoniului arhitectural. Aplicând principiile unei conservări integrate, instituțiile locale trebuie să țină cont de continuitatea realităților sociale și fizice existente în comunitățile urbane și rurale. Viitorul nu poate și nu trebuie să fie construit în defavoarea trecutului. Pentru a pune în aplicare o astfel de politică, care să respecte în mod inteligent sensibilitatea și economia mediului construit de om, instituțiile locale trebuie:

- să se bazeze pe o analiză a țesutului ansamblurilor urbane și rurale, în special a structurii acestora, a funcțiunilor lor complexe, cât și a caracteristicilor arhitecturale și volumetrice ale spațiilor construite și deschise;

- să atribuie clădirilor funcțiuni care (respectându-le caracteristicile) răspund condițiilor actuale de viață și le garantează astfel supraviețuirea;

- să țină cont de faptul că studiile prospective privind evoluția serviciilor publice (educative, administrative, medicale) demonstrează faptul că gigantismul este defavorabil calității și eficienței acestora;

- să aloce acestei politici o parte adecvată a bugetului; în acest context, instituțiile locale ar trebui să ceară guvernelor instituirea unor fonduri specifice; subvențiile și împrumuturile acordate particularilor și unor diverse grupuri de întreprinderi locale trebuie să încite implicarea lor morală și financiară;

- să aleagă delegați responsabili pentru toate problemele ce privesc patrimoniul arhitectural și siturile;

- să instituie organisme de utilitate publică care să asigure legătura directă între utilizatorii potențiali ai vechilor clădiri și proprietarii acestora;

- să faciliteze constituirea și funcționarea eficientă de asociații voluntare de restaurare și reabilitate. Autoritățile locale trebuie să-și perfecționeze tehnicile de consultare pentru a cunoaște opiniile grupurilor interesate de planurile de conservare și trebuie să țină cont de aceste opinii la elaborarea proiectelor. În cadrul politicii de informare a publicului, deciziile trebuie luate transparent, utilizând un limbaj clar și accesibil tuturor astfel, încât populația să poată cunoaște, discuta și aprecia motivele deciziilor. Trebuie prevăzute locuri de întâlnire pentru colaborarea publică.

În fine, instituțiilor locale le este de folos comunicarea reciprocă a propriilor experiențe. În acest scop, aceste instituții trebuie să promoveze un schimb constant de informații și idei prin orice mijloace posibile.

f) Reabilitarea vechilor cartiere trebuie să fie definită și realizată, pe cât posibil, fără modificări importante ale compoziției

sociale a rezidenților și în așa fel, încât toate straturile sociale să beneficieze de operațiuni finanțate din fondurile publice.

Reabilitarea unui ansamblu ce face parte din patrimoniul arhitectural nu este obligatoriu mai costisitoare decât o construcție nouă pe o infrastructură existentă sau decât construcția unui ansamblu într-un sit neurbanizat.

Este dificil a defini o politică financiară adecvată tuturor țărilor și a evalua consecințele diverselor măsuri ce intervin în procesul de planificare din cauza implicațiilor lor reciproce.

Acest proces este supus la rândul său unor factori externi rezultați din structura actuală a societății. De aceea, fiecărui stat îi revine misiunea definirii propriilor metode și instrumente de finanțare. Totodată, se poate afirma cu certitudine că nu există țări europene în care mijloacele financiare destinate conservării să fie suficiente.

Mai mult, se remarcă faptul că nici o țară europeană nu a conceput încă un mecanism administrativ perfect eficient pentru a satisface exigențele economice ale unei politici de conservare integrată. Pentru a reuși rezolvarea problemelor economice ale conservării integrate este necesar (și constituie un factor determinant) a fi elaborată o legislație care să supună construcțiile noi unor anumite restricții privind volumul (înălțimea, coeficient de utilizare a terenului) și care să favorizeze o integrare armonioasă.

Reglementările urbanistice trebuie să descurajeze concentrarea și, în schimb, să promoveze reabilitarea în locul demolării și reconstrucției. Este necesară conceperea unor metode care să permită evaluarea supracosturilor datorită exigențelor programelor de conservare. Ar fi necesar să existe, în măsura posibilităților, mijloace financiare suficiente pentru a ajuta proprietarii care trebuie să realizeze lucrări de restaurare să suporte cheltuielile complementare. În cazul în care acest ajutor este acordat, trebuie evident controlat ca beneficiul să nu fie redus de impozite. Este necesară aplicarea aceluiași principiu

pentru reabilitarea ansamblurilor degradate de interes istoric sau arhitectural; acest fapt permite restabilirea echilibrului social. Avantajele financiare și fiscale acordate în prezent pentru construcțiile noi trebuie acordate în aceeași măsură pentru întreținerea și conservarea clădirilor vechi (eventual deducând supracostul suportat). Autoritățile publice trebuie să creeze sau să încurajeze constituirea de fonduri mobile furnizând colectivităților locale și asociațiilor cu scop nelucrativ lichiditățile necesare. Aceasta privește îndeosebi zonele în care finanțarea unui program, pe termen scurt sau lung, poate fi asigurată în mod autonom pe baza plusvalorii datorită puternicii cereri de proprietate stimulată prin astfel de măsuri atractive. Totodată, este indispensabilă încurajarea tuturor surselor de finanțare privată, în special de proveniență industrială. Într-adevăr, numeroase inițiative private au demonstrat rolul pozitiv pe care acestea îl pot avea în asociere cu autoritățile publice, atât la nivel național, cât și local.

g) Măsurile legislative și administrative necesare trebuie întărite și făcute mai eficiente în toate țările.

Noțiunea *patrimoniul arhitectural* a fost progresiv extinsă de la monumentul istoric izolat la ansamblurile arhitecturale urbane și rurale, ca și la contribuții ale unor epoci recente; ca atare, o reformă profundă a legislației, completată de o întărire a mijloacelor administrative, constituie condiția indispensabilă unei acțiuni eficiente. Reforma trebuie ghidată de necesitatea coordonării legislației cu privire la amenajarea teritoriului și urbanism, pe de o parte, și cea privind patrimoniul arhitectural, pe de altă parte. Aceasta din urmă trebuie să dea o nouă definiție patrimoniului arhitectural și obiectivelor conservării integrate. Mai mult, aceasta trebuie să prevadă proceduri speciale cu privire la următoarele:

- selectarea și delimitarea ansamblurilor arhitecturale;
- delimitarea zonelor perimetrare de protecție și a serviciilor de utilitate publică;

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

---

- definirea unor programe de conservare integrată și introducerea prevederilor acestor programe în planurile urbanistice;

- aprobarea proiectelor și autorizarea executării lucrărilor.

Pe de altă parte, legiuitorul trebuie să prevadă dispozițiile necesare pentru:

- a redistribui în mod echilibrat fondurile destinate amenajării urbanistice și cele atribuite reabilitării și respectiv construcțiilor noi;

- a conferi cetățenilor care decid să reabiliteze o clădire veche avantaje financiare comparabile cu cele de care ar beneficia pentru o construcție nouă;

- a revizui, în funcție de noua politică de conservare integrată, sistemul de ajutoare financiare din partea statului și a altor instituții publice. Ar fi necesar ca, în măsura posibilităților, aplicarea reglementărilor și a dispozițiilor în domeniul construcțiilor să devină mai elastică, astfel încât să satisfacă exigențele conservării integrate.

Pentru a crește capacitatea operativă a puterilor publice, este necesară revizuirea structurii administrative în așa fel, încât serviciile responsabile de patrimoniul arhitectural să fie organizate la nivelul adecvat, cu personal calificat și în număr suficient, și dotate cu mijloacele științifice, tehnice și financiare indispensabile. Aceste servicii trebuie să sprijine autoritățile locale, să coopereze cu serviciile de amenajare teritorială și urbană și să mențină legături constante cu organismele publice și private.

h) Pentru a face față costurilor restaurării, amenajării și întreținerii clădirilor și siturilor cu valoare arhitecturală sau istorică, un ajutor financiar adecvat trebuie pus la dispoziția instituțiilor locale și a proprietarilor privați; mai mult, pentru aceștia din urmă trebuie prevăzute scutiri de impozite.

La evaluarea comparativă a costurilor celor trei variante (cu implicații sociale diferite) nu trebuie uitată evaluarea costului social. Acesta privește nu numai proprietarii și chiriașii, ci și meșteșugarii,

comercianții și întreprinzătorii ce activează în zona respectivă și care asigură vitalitatea și întreținerea cartierului. Pentru a evita ca legile pieței să acționeze riguros în cartierele restaurate (provocând îndepărtarea locuitorilor ce nu pot plăti chirii majorate), autoritățile publice trebuie să intervină pentru a modera mecanismele economice, așa cum procedează în mod curent în cazul condițiilor sociale. Intervențiile financiare se pot subîmpărți în prime de restaurare pentru proprietari, reglate prin fixarea unei chirii maxime, și indemnizații de chirie pentru chiriași, pentru a diminua și eventual completa diferența dintre vechile și noile chirii.

Pentru a permite locuitorilor să participe la elaborarea programelor, trebuie să li se furnizeze informațiile necesare pentru a studia situația: ca atare este nevoie, pe de o parte, să li se explice valoarea istorică și arhitecturală a clădirilor de conservat și, pe de altă parte, să li se dea toate indicațiile privind rezolvările definitive și provizorii. Această participare este cu atât mai importantă cu cât este vorba nu de restaurarea unor clădiri privilegiate, ci de reabilitarea unor întregi cartiere. O astfel de sensibilizare practică față de cultură ar avea importante avantaje în plan social.

i) Patrimoniul arhitectural va supraviețui numai dacă va fi apreciat de public și îndeosebi de noile generații. De aceea, programele educative trebuie să se preocupe mai mult la toate nivelurile de acest sector.

Chiar dacă din toate aceste motive legitimitatea conservării patrimoniului arhitectural se înfățișează astăzi cu forțe noi, este necesar să i se asigure o bază solidă și definitivă; în acest scop ea trebuie să promoveze cercetări cu caracter fundamental și să fie inclusă în toate programele de educație și dezvoltare culturală.

Este absolut necesar a dispune de cele mai bune programe pentru formarea de personal calificat. Aceste programe trebuie să fie elastice, pluridisciplinare și să cuprindă un învățământ care să permită

dobândirea de experiență practică pe teren. Schimbul internațional de cunoștințe, experiențe și practicanți este un element esențial al formării personalului implicat. În acest fel, ar fi mai simplu să instruim urbanisti, arhitecți, specialiști tehnici și meseriași privind realizarea programelor de conservare, precum și pentru asigurarea promovării meseriilor tradiționale necesare la restaurare și care riscă să dispară. Posibilitățile de calificare, condițiile de lucru, contribuțiile, siguranța lucrului și statutul social trebuie să fie suficient de atractive pentru a stimula tinerii să se orienteze la cât mai multe discipline din domeniul restaurării și să rămână în acest sector de activitate. Mai mult, autoritățile responsabile de programele de învățământ la orice nivel trebuie să încerce trezirea interesului tinerilor către diversele meserii de conservare.

j) Este necesară încurajarea organizațiilor private internaționale, naționale și locale astfel, încât să contribuie la suscitarea interesului publicului.

k) Arhitectura contemporană este patrimoniul de mâine; este necesar să se facă tot posibilul pentru a asigura o arhitectură contemporană de înalt nivel calitativ.

4.3. Protecția patrimoniului arhitectural

În sensul Convenției pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei - Granada, 3 octombrie 1985 [21], patrimoniul arhitectural este recunoscut ca o expresie de neînlocuit a bogăției și a diversității patrimoniului cultural al Europei, o mărturie neprețuită a trecutului nostru și un bun comun al tuturor europenilor.

Convenția pentru conservarea patrimoniului arhitectural al Europei este concomitent o realizare și o nouă linie de start. Ea marchează consacrarea juridică pe plan internațional a douăzeci de ani de colaborare europeană în materie de patrimoniu arhitectural. Documentul oferă simultan un nou cadru de cooperare pentru statele membre ale Consiliului Europei și, eventual, pentru alte state.

Statele membre ale Consiliului Europei semnatare ale prezentei Convenții, considerând că scopul Consiliului Europei este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi, îndeosebi pentru a salvarda și a promova idealurile și principiile care sunt patrimoniul lor comun, recunoscând că patrimoniul arhitectural constituie o expresie de neînlocuit a bogăției și a diversității patrimoniului cultural al Europei, o mărturie neprețuită a trecutului nostru și un bun comun al tuturor europenilor, reamintind importanța transmiterii unui sistem de referințe culturale generațiilor viitoare, a ameliorării condițiilor de viață urbană și rurală și a favorizării în același timp a dezvoltării economice, sociale și culturale a statelor și a regiunilor, au convenit să instituie un regim legal de protecție a patrimoniului arhitectural.

Începând cu 1963 [12, p.103-104], Adunarea parlamentară a Consiliului Europei înaintase inițiativa de a promova o cooperare europeană interguvernamentală în vederea conservării și valorificării patrimoniului cultural imobiliar. Imediat după prima Conferință europeană a miniștrilor responsabili de acest sector, ținută la Bruxelles în perioada 25-27 noiembrie 1969, Adunarea, prin Recomandarea nr.589 (1970), atrăgea atenția Comitetului de miniștri al Consiliului Europei asupra oportunității creării unui comitet permanent de cooperare și a elaborării unei carte europene ce ar conține „principiile generale de conservare și valorificare” a patrimoniului, urmând ca, în lumina acestei carte, „să fie elaborată o convenție europeană”.

Un important proces deliberativ a avut loc în anii '70 sub auspiciile organizației. Acesta trebuia să conducă la adoptarea de către Comitetul de miniștri, în septembrie 1975, a Cartei europene cu privire la patrimoniul arhitectural. Principiile acestei carte, pe care le regăsim în declarația Congresului de la Amsterdam, încununare a Anului european al patrimoniului arhitectural (1975), marchează o etapă importantă a gândirii europene în materie de conservare a patrimoniului imobiliar [12, p.104]. Pe viitor, se admitea pretutindeni necesitatea de

a ”integra” conservarea în urbanism, de a proteja complexele istorice în ambianța lor, de a încadra patrimoniul în circuitul economic și social.

După 1975, Programul interguvernamental al Consiliului Europei a aprofundat cooperarea. Rezoluția nr.(76) 28 a Comitetului de miniștri recomandă în 1976 guvernelor statelor membre să-și aducă sistemul legislativ și reglementar în conformitate cu exigențele „conservării integrate”. Deși, puterea juridică a unei convenții este superioară celei a unei declarații sau recomandări și implică statele în relații de drept internațional public, a fost necesar să se insiste asupra ei în 1982, prin Rezoluția 127 a Conferinței autorităților locale și regionale din Europa cu privire la cea de a patra Reuniune europeană a reprezentanților orașelor istorice, organizată la Fribourg (Elveția), în octombrie 1981, de către Conferința autorităților locale și regionale din Europa, precum și de către asociația Europa Nostra [12, 103-104].

Această rezoluție cerea, de asemenea, Comitetului de miniștri să organizeze, în acest scop, o a doua conferință europeană a miniștrilor responsabili de patrimoniul arhitectural. În acest context, Comitetul de miniștri a înmputernicit, în septembrie 1981, Comitetul de administrare a sectorului patrimoniu din cadrul Programului interguvernamental de lucru (Comitetul de conducere pentru politica urbană și patrimoniul arhitectural (CCUP; acr. fr. CDUP)) să formuleze, în baza unui studiu preliminar, un aviz cu privire la posibilitatea și oportunitatea elaborării unei convenții europene pentru conservarea patrimoniului arhitectural.

Ca urmare a acestui mandat și după examinarea în ședința plenară din februarie 1983 a studiului prealabil efectuat în 1982 de Centrul universitar european din Nancy, la cererea Secretariatului, CCUP și-a dat acordul de principiu pentru elaborarea unei convenții. La propunerea CCUP, Comitetul de miniștri a hotărât, în 1983, în cadrul celei de a 360-ea reuniuni, crearea, în cadrul Programului interguvernamental de lucru, a unui comitet restrâns de experți cu

misiunea de a elabora un proiect de convenție europeană cu privire la conservarea patrimoniului arhitectural [12, p.104].

La elaborarea proiectului au participat următoarele state, reprezentate în Comitetul restrâns de experți: *Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Republica Federală Germană, Grecia, Irlanda, Italia, Portugalia, Spania, Elveția și Marea Britanie*. Comitetul s-a întrunit de trei ori, în decembrie 1983, în iunie 1984 și în noiembrie 1984, sub președinția ambasadorului Alfred Wacker, fost reprezentant permanent al Elveției pe lângă Consiliul Europei.

Articolul 1 al Convenției identifică expresia *patrimoniul arhitectural* care este considerată a cuprinde următoarele bunuri imobile:

- **monumentele:** orice realizări deosebit de remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau tehnic, inclusiv instalațiile sau elementele decorative care fac parte integrantă din aceste realizări;

- **ansamblurile arhitecturale:** grupări omogene de construcții urbane sau rurale remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau etnic și îndeajuns de coerente pentru a face obiectul unei delimitări topografice;

- **siturile:** operă combinată a omului și a naturii, parțial construite și care constituie spații îndeajuns de caracteristice și omogene pentru a face obiectul unei delimitări topografice, remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau tehnic.

Articolul 3 stabilește că fiecare parte se angajează: să instituie un regim legal de protecție a patrimoniului arhitectural; să asigure, în cadrul acestui regim și potrivit modalităților specifice fiecărui stat sau fiecărei regiuni, protejarea monumentelor, a ansamblurilor arhitecturale și a siturilor. Iar art.4 stabilește că fiecare parte se angajează: să aplice proceduri corespunzătoare de control și de autorizare; să evite că bunurile protejate să fie deteriorate, degradate sau demolate. În această

perspectivă, fiecare parte se angajează să introducă în legislația să, dacă nu există deja, dispoziții care să prevadă:

- supunerea spre aprobare către autoritatea competentă a proiectelor care afectează în întregime sau în parte un ansamblu arhitectural sau un sit și care comportă lucrări: *de demolare a unor clădiri; de construire de noi clădiri; de modificări importante, care ar afecta caracterul ansamblului arhitectural sau al sitului;*

- posibilitatea autorităților publice de a obliga pe proprietarul unui bun protejat să efectueze anumite lucrări sau de a i se substitui, în cazul în care acesta nu este în măsură să le facă;

- posibilitatea de a expropria un bun protejat.

Articolul 5 prevede o altă modalitate prin care pot fi aduse atingeri construcțiilor sau monumentelor arheologice. Fiecare parte se angajează să interzică deplasarea integral sau a unei părți a unui monument protejat, în afara cazului în care salvarea materială a acestuia ar necesita în mod imperativ deplasarea lui.

Articolul 8 prevede că în vederea limitării riscurilor de degradare fizică a patrimoniului arhitectural, fiecare parte se angajează: *să susțină cercetarea științifică în vederea identificării și analizării efectelor dăunătoare ale poluării și în vederea definerii mijloacelor de reducere sau de eliminare a acestor efecte; să ia în considerare problemele specifice ale conservării patrimoniului în politicile de combatere a poluării.*

Convenția mai stabilește că fiecare parte se angajează să adopte politici de conservare integrată, care:

1. *Să includă protecția patrimoniului arhitectural printre obiectivele esențiale ale amenajării teritoriului și ale urbanismului și să asigure luarea în considerare a acestui imperativ în diversele stadii de elaborare a planurilor de amenajare și a procedurilor de autorizare a lucrărilor.*

2. Să promoveze programe de restaurare și de întreținere a patrimoniului arhitectural.

3. Să facă din conservarea, animarea și punerea în valoare a patrimoniului arhitectural un element major al politicilor în materie de cultură, de mediu și de amenajare a teritoriului.

4. Să favorizeze, atunci când este posibil, în cadrul proceselor de amenajare a teritoriului și de urbanism, conservarea și folosirea clădirilor a căror importanță nu ar justifica o protecție în sensul prevederilor art.3 paragraful 1 al prezentei Convenții, dar care ar avea o valoare din punct de vedere al integrării în mediul urban sau rural ori al cadrului de viață.

5. Să favorizeze aplicarea și dezvoltarea tehnicilor și materialelor tradiționale, indispensabile pentru viitorul patrimoniului (art.10).

Convenția stabilește și sancțiuni: fiecare parte se angajează, potrivit propriilor sale prerogative, să procedeze astfel, încât infracțiunile la legislația de protecție a patrimoniului arhitectural să facă obiectul unor măsuri corespunzătoare și suficiente din partea autorităților competente. Aceste măsuri pot antrena, la nevoie, obligația pentru autorii infracțiunii de a demola o clădire nouă, ilegal construită, sau de a reda starea anterioară a unui bun protejat (art.9).

Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei din 03.10.1995 [22]. Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentei Convenții, consideră că scopul Consiliului Europei este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi, îndeosebi pentru a salvagarda și a promova idealurile și principiile care sunt patrimoniul lor comun, recunoscând că ***patrimoniul arhitectural*** constituie o expresie de neînlocuit a bogăției și a diversității patrimoniului cultural al Europei, o mărturie neprețuită a trecutului nostru și un bun comun al tuturor europenilor, având în vedere *Convenția culturală europeană, semnată la Paris la 19 decembrie*

1954, și îndeosebi primul articol al acesteia, având în vedere *Carta europeană a patrimoniului arhitectural adoptată de Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei la 26 septembrie 1975 și Rezoluția (76) 28 cu privire la adaptarea sistemelor legislative și a reglementărilor naționale la exigențele conservării integrate a patrimoniului arhitectural, adoptată la 14 aprilie 1976, având în vedere Recomandarea nr.880 (1979) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la conservarea patrimoniului arhitectural, ținând seama de Recomandarea nr.R(80) 16 a Comitetului miniștrilor către statele membre privind pregătirea de specialitate a arhitecților, urbaniştilor, a inginerilor constructori și a peisagiștilor, precum și Recomandarea nr.R (81) 13 a Comitetului Miniștrilor privind acțiunile ce urmează a fi întreprinse în favoarea unor meserii amenințate cu dispariția în cadrul activității artisanale, adoptată la 1 iulie 1981, reamintind importanța transmiterii unui sistem de referințe culturale generațiilor viitoare, a ameliorării condițiilor de viață urbană și rurală și a favorizării în același timp a dezvoltării economice, sociale și culturale a statelor și a regiunilor, afirmând importanța punerii de acord a principalelor orientări ale unei politici comune care să garanteze salvagardarea și punerea în valoare a patrimoniului arhitectural.*

În această Convenție este analizată și masa edificiilor istorice care au rămas din secolele anterioare și care dețin o valoare istorică și economică, fiind supuse evidenței și conservării la nivel național și internațional pentru a fi păstrate bunurile în starea în care au fost moștenite de la strămoși prin conservarea stilului și a valorilor pe care o transmit prin amenajare și ambianța pe care o emană fiecare monument și edificiu în parte.

Edificiile istorice reprezintă, de fapt, bogăția cu care suntem înzestrați astăzi de la strămoșii noștri. Valoarea lor istorică și economică reiese din gradul de importanță pe care îl oferă pentru fiecare țară în parte deținătoare de monumente, acestea reprezentând evoluția și

cultura specifică țării în care se află edificiul. Adevărata istorie a unei țări nu poate fi lipsită de edificii.

În Convenție este indicat că fiecare țară membră este obligată să respecte și să implementeze anumite condiții pentru conservarea și utilizarea corespunzătoare a monumentelor, construcțiilor vechi cu o anumită însemnătate istorică. Astfel, principalele condiții ale țărilor membre este să păstreze edificiile în starea în care se află, să nu cauzeze deteriorări și să nu ducă bunul până la starea de demolare. În cazul în care ar fi posibilă o reconstrucție sau o oarecare reparație care i-ar îmbunătăți starea edificiului, ar trebui neapărat să fie implementată și făcută, deoarece astfel se va putea păstra mai mult timp, prelungind „viața” acestuia.

Bunurile sunt ocrotite la nivel internațional prin intermediul convențiilor, iar la nivel național prin intermediul actelor legislative care fac referire la edificiile istorice și care potrivit respectivelor acte trebuie ocrotite și păstrate pentru o durată nelimitată de timp.

De asemenea, fiecare parte trebuie să asigure și să implementeze măsuri stricte de protecție a construcțiilor vechi și a monumentelor. Fiecare stat trebuie să conștientizeze și să aprecieze just fiecare edificiu cultural istoric și să implementeze anume acele măsuri, care să corespundă gradului de protecție necesar. Prin implementarea măsurilor de protecție trebuie asigurată starea bunurilor pentru a nu ajunge în faza de demolare și pierzanie a bunului, precum și acordarea mijloacelor financiare pentru restaurare și întreținere prin păstrarea stilului și caracteristicilor oferite în timpul edificării.

În art.11 din prezenta Convenție sunt prevăzute două momente importante, și anume:

- *utilizarea proprietăților protejate în lumina nevoilor vieții contemporane.* Această specificație prevede că edificiile pot fi reutilizate și în prezent, dar cu respectarea condițiilor esențiale de a fi păstrate caracteristicile conferite în momentul ridicării lui și a stilului

unic prin care a fost creat. Astfel, edificiile pot fi utilizate în scopuri diverse, dar care să confere o valoare și lor pentru a nu fi date uitării, condițiile în care au fost ridicate construcțiile, scopul urmărit și întrebuințarea pe care o avea. Fiind în stare funcțională, asemenea edificii merită a fi utilizate pentru nevoile actuale, deoarece prin acest lucru, la fel, s-ar aduce o elogiere a lor, făcându-le și mai vizibilă importanța. Un aspect foarte important la acest capitol este doar întrebuințarea corectă, adică cea stabilită inițial pentru însăși construirea lui;

- adaptarea, după caz, a clădirilor vechi pentru noi utilizări.

Această condiție prevede că, în anumite situații, poate fi oferit dreptul de a fi aduse anumite modificări bunului inițial, dar care să nu-i reducă din însemnătatea istorică, din valoare și din structura pe care o păstrează. Totuși, societatea evoluează, se modernizează, iar relațiile și lucrurile existente capătă o nouă formă, fiind și ele modernizate. Astfel, în unele cazuri, pentru anumite servicii, este necesar a fi instituite careva modificări substanțiale care să corespundă cu perioada actuală a utilizării, și nu cu timpul când edificiul a fost ridicat. Dar să nu uităm de faptul că, totuși, este adaptat un edificiu cu însemnătate istorică și nu ar trebui să i se aducă careva atingeri esențiale valorii sale istorice.

Deci, în situația în care una dintre țările membre ale Convenției nu dispune de acte normative care să prevadă protecția clădirilor și monumentelor, trebuie să implementeze și să introducă astfel de prevederi legale pentru protecția și restaurarea corespunzătoare a edificiilor.

Acest lucru va contribui semnificativ la cultura și istoria țării, la conștientizarea valorii istoriei pentru un popor, la ridicarea nivelului de apreciere a patrimoniului cultural și nu în ultimul rând la aspectul și stilul unei țări.

De asemenea, statele membre își asumă obligația de a informa cetățenii despre importanța edificiilor, rolul primordial pe care îl dețin

în cadrul unei societăți, precum și introducerea orelor școlare referitor la patrimoniul arhitectural, utilizarea panourilor informative. Toți cetățenii au dreptul de a cunoaște istoria, cultura și strămoșii țării, iar o țară cu un potențial statornic și bine determinat are această obligație de asigurare și informare, prin diferite mijloace adecvate. Acțiunile respective sunt necesar a fi implementate pentru asigurarea longevității patrimoniului arhitectural, informarea cetățenilor și străinilor despre importanța clădirilor și monumentelor și rolul pe care l-au avut cândva în societate.

Patrimoniul arhitectural a contribuit, în mod vădit, de-a lungul anilor, la formarea istoriei țării, fiind un element nelipsit, iar noi, urmașii, avem datoria da a salva aceste perle cât mai mult timp posibil.

4.4. Salvagardarea patrimoniului

Recomandarea privind salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul acestora în viața contemporană, 26 noiembrie 1976 [23]. Recomandarea oferă explicația noțiunilor utilizate în majoritatea convențiilor și actelor legislative: *ansamblu istoric, mediu și salvagardare*.

Ansamblu istoric sau tradițional înseamnă orice grupare de construcții și spații, inclusiv situri arheologice și paleontologice, care constituie o așezare umană atât în mediul urban, cât și în mediul rural, a cărei coeziune și valoare sunt recunoscute din punct de vedere arheologic, arhitectural, istoric, preistoric, estetic sau sociocultural. Printre aceste ansambluri, care sunt într-o varietate foarte largă, se pot distinge în special siturile preistorice, orașele istorice, vechile cartiere urbane, satele și cătunele, precum și complexele monumentale omogene, fiind înțeles că acestea din urmă vor trebui păstrate în integritatea lor.

Mediu – cuprinde ansamblurile istorice sau tradiționale, cadrul natural sau construit care afectează percepția statică sau dinamică a

acestor ansambluri sau care este atașat imediat de ele sau prin legături sociale, economice sau culturale.

Salvgardare înseamnă identificarea, protecția, conservarea, restaurarea, reabilitarea, întreținerea și revitalizarea complexelor istorice sau tradiționale și a mediului lor.

Recomandarea privind salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul acestora în viața contemporană prevede o serie de măsuri tehnice, economice și sociale, dar și legale, și administrative care pot fi adoptate de fiecare parte pentru a proteja patrimonial său cultural, câteva dintre ele fiind:

Măsuri legale și administrative. Sunt stipulate în pct.9. Implementarea unei politici globale pentru salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și a mediului lor ar trebui să se bazeze pe principii valabile pentru întreaga țară. Statele membre ar trebui să adapteze dispozițiile existente sau, după caz, să promulgă noi texte legislative și de reglementare pentru a asigura salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și a mediului lor, ținând cont de dispozițiile prezentate în acest capitol, precum și în capitolele următoare. Acestea ar trebui să încurajeze adaptarea dispozițiilor regionale sau locale care vizează această protecție. Trebuie revizuite legile privind amenajarea teritoriului, urbanismul și locuințele.

Măsuri tehnice, economice și sociale. O listă a ansamblurilor istorice sau tradiționale și a mediului lor care trebuie protejate ar trebui să fie întocmită la nivel național, regional sau local. Această listă ar trebui să includă priorități pentru a permite o alocare judicioasă a resurselor limitate disponibile pentru salvagardare. Trebuie luate măsuri urgente de orice fel fără a aștepta stabilirea planurilor și documentelor de salvagardare (pct.18).

Trebuie făcută o analiză a întregului ansamblu, inclusiv a evoluției sale spațiale, care să integreze date arheologice, istorice, arhitecturale, tehnice și economice. Trebuie întocmit un document

analitic care să conducă la determinarea clădirilor sau grupurilor de clădiri care să fie riguros protejate, să fie păstrate în anumite condiții sau în circumstanțe complet excepționale și riguros documentate, care ar putea fi distruse, ceea ce ar permite autorităților să blocheze acest fapt. În plus, ar trebui stabilit un inventar al spațiilor publice și private și al vegetației acestora în același scop (pct.19).

Pe lângă acest sondaj arhitectural, este necesară o cunoaștere aprofundată a datelor și structurilor sociale, economice, culturale și tehnice, precum și a contextului urban sau regional mai larg. Studiile ar trebui, dacă este posibil, să analizeze populația, activitățile economice, sociale și culturale, stilul de viață și relațiile sociale, problemele funciare, echipamentele urbane, condițiile rutiere, rețelele de comunicare, interrelațiile cu zona înconjurătoare. Autoritățile în cauză ar trebui să acorde cea mai mare importanță acestor studii, considerând că elaborarea unor planuri de salvagardare valabile nu poate fi concepută fără ele (pct.20).

Înainte de elaborarea planurilor de salvagardare și după analiza descrisă mai sus, în principiu ar fi necesar să se stabilească un program care să țină seama atât de respectarea datelor urbanistice, arhitecturale, economice și sociale, cât și capacitatea țesăturii urbane și rurale de a acomoda funcții compatibile cu specificul acesteia. Programarea ar trebui să urmărească să adapteze densitățile și să asigure finalizarea treptată a operațiunilor, precum și cazarea de tranzit necesară în timpul lucrărilor și spațiile pentru relocarea permanentă a acelor locuitori care nu se pot întoarce în locuințele lor anterioare. Această programare ar trebui stabilită prin asocierea pe cât posibil a comunităților și a populațiilor în cauză. Contextul social, natură economică și fizică a complexelor istorice și a mediului lor este în continuă evoluție, studiile și sondajele trebuie actualizate în mod regulat. Prin urmare, ar fi esențial ca pregătirea planurilor de salvagardare și punerea lor în aplicare să fie întreprinse pe baza studiilor disponibile, mai degrabă decât să amânăm

în timp și să depunem eforturi pentru îmbunătățirea procesului de planificare (pct.21).

Standardele generale de siguranță în ceea ce privește incendiile și calamitățile naturale ar trebui respectate în orice operațiune de salubritate sau chiuretaj urban care implică un complex istoric sau tradițional, cu condiția să fie compatibil cu criteriile de conservare a patrimoniului cultural. Încaz contrar, ar trebui căutate soluții specifice în colaborare cu toate serviciile în cauză, pentru a asigura securitatea maximă, fără a deteriora patrimoniul cultural (pct.27).

Statele membre și comunitățile în cauză ar trebui să protejeze complexele istorice sau tradiționale și mediul lor împotriva problemelor din ce în ce mai grave cauzate de anumite dezvoltări tehnologice, cum ar fi toate formele de poluare, prin interzicerea înființării unor industrii dăunătoare în apropierea lor și prin luarea de măsuri preventive împotriva zgomotului, agitării și vibrațiilor mașinilor și mijloacelor de transport. De asemenea, ar trebui luate măsuri pentru deteriorarea cauzată de consumul excesiv de turiști (pct.30).

Având în vedere conflictul existent, în majoritatea zonelor istorice sau tradiționale, între traficul auto, pe de o parte, amploarea țesăturii urbane și calitățile arhitecturale, pe de altă parte, statele membre ar trebui să încurajeze și să ajute autoritățile locale să caute soluții la această problemă. Pentru a realiza acest lucru și pentru a promova traficul pietonal, amplasarea și accesul la parcurile periferice și chiar centrale ar trebui să fie studiate cu mare atenție, iar rețelele de transport ar trebui stabilite, care să faciliteze în același timp traficul pietonal, serviciile și transportul în comun, multe operațiuni de reabilitare, cum ar fi instalarea subterană a rețelilor electrice și altele, care ar fi prea scumpe pentru a fi efectuate separat (pct.32).

Acțiunea de salvagardare ar trebui să combine contribuția autorității publice cu cea a proprietarilor privați sau colectivi și a locuitorilor și utilizatorilor izolați sau grupați, ale căror inițiative ar

trebui încurajate. Prin urmare, ar trebui stabilită o cooperare constantă la toate nivelurile între comunități și persoane, în special prin următoarele metode: informații adaptate tipurilor de persoane în cauză; sondaje adaptate respondenților; crearea de grupuri consultative cuprinzând reprezentanți ai proprietarilor, rezidenților și utilizatorilor organismelor de luare a deciziilor, planificării, managementului și coordonării pentru operațiunile legate de planurile de salvagardare sau crearea de organisme cu economie mixtă implicate în implementarea în acțiune (pct.35).

Ar trebui încurajată crearea de grupuri de salvagardare voluntară, asociații non-profit și instituția de recompense onorifice sau bănești pentru recunoașterea realizărilor exemplare în ceea ce privește restaurarea și îmbunătățirea obiectelor (pct.36).

Recomandarea, la fel ca și alte acte, pune accept pe cooperarea dintre state și acordarea sprijinului atât moral, prin oferirea informațiilor și spoturilor educaționale, crearea cluburilor de voluntari, dar și material, prin acordarea ajutoarelor financiare, alocarea bugetelor, primirea și oferirea donațiilor. Acest aspect poate fi vizualizat în pct.54 al prezentei Recomandări UNESCO. Statele membre ar trebui să colaboreze în domeniul protejării complexelor istorice sau și mediul lor, folosind, dacă consideră că este de dorit, asistența organizațiilor internaționale, interguvernamentale și neguvernamentale, în special prin utilizarea Centrului de documentare UNESCO / ICOM / ICOMOS. Această cooperare multilaterală sau bilaterală ar trebui să fie coordonată în mod prudent și formulată concret prin măsuri precum:

- a. Schimbul de informații de orice fel și publicații științifice și tehnice;
- b. Organizarea de cursuri de studiu și grupuri de lucru pe subiecte specifice;

c. Acordarea de subvenții de studiu și de călătorie și trimiterea de personal științific;

d. Lupta împotriva poluării de tot felul;

e. Implementarea proiectelor majore de protejare a complexelor istorice și diseminarea experienței dobândite. În regiunile situate de o parte și de alta a frontierei și în care apar probleme comune în planificarea și protejarea complexelor istorice și a mediului lor, statele membre în cauză ar trebui să-și coordoneze politicile și acțiunile pentru a se asigura cea mai bună utilizare și protecție a acestui patrimoniu;

f. Asistență reciprocă între țările vecine pentru păstrarea grupurilor de zone de interes comun caracteristice dezvoltării istorice și culturale a regiunilor.

Carta ICOMOS – Principii pentru analiza, conservarea și restaurarea structurală a patrimoniului arhitectural (2003), ratificată de către a 14-a adunare generală a ICOMOS, la Victoria Falls, Zimbabwe, în octombrie 2003 [24]. Scopul prezentei Cărți constă în formularea recomandărilor în vederea faptului că prin însăși natura și istoria lor (materială), structurile patrimoniului arhitectural prezintă un număr de provocări în diagnosticare și restaurare, care limitează aplicarea normelor legale moderne și a standardelor de construcție. Recomandările sunt oportune și necesare atât pentru a asigura metodele raționale de analiză, cât și pentru metodele de reparație adecvate contextului cultural. Recomandările sunt elaborate anume pentru a fi folosite cele implicati în conservare și în problemele de restaurare, dar nu pot oricum înlocui cunoștințele specifice însușite din textele culturale și științifice. Recomandările prezentate în documentul încheiat sunt expuse în două secțiuni: *Principii*, în care sunt prezentate conceptele de bază ale conservării; *Îndrumări*, unde sunt discutate regulile și metodologia pe care un designer ar trebui să le urmeze. Însă doar *Principiile* au statutul unui document ICOMOS aprobat/ratificat.

Prezenta Cartă propune a studia patrimoniul în contextul său cultural, cu respect pentru fiecare cultură. Prin consecință, valoarea și nivelul de autenticitate al patrimoniului arhitectural nu pot fi bazate pe criterii fixate, deoarece respectul datorat tuturor culturilor cere ca patrimoniul material să fie studiat în cadrul contextului cultural căruia îi aparține.

Totuși, valoarea patrimoniului arhitectural nu constă doar în înfățișarea acestuia, dar, de asemenea, în integritatea tuturor componentelor sale ca un produs unic al unei tehnologii specifice de construcție a timpurilor sale. În special, mutarea structurilor din interior și menținerea doar a fațadelor nu este corespunzătoare cu criteriile de conservare.

Toate exigențele conservării și condițiile de securitate ar trebui să fie luate în considerație cu grijă, când este propusă vreo schimbare de utilizare sau de funcție. Restaurarea structurii în patrimoniul arhitectural nu este un scop în sine, este un mijloc în serviciul unui obiectiv mai larg care este construcția în întregime.

Particularitatea structurilor de patrimoniu, având în vedere istoria lor complexă, necesită organizarea studiilor și a proiectelor urmate de faze precise, care sunt similare cu cele din medicină: simptomele, terapia și controlul, corespunzând respectiv cercetării datelor și informațiilor semnificative, pentru identificarea cauzelor stricăciunilor și a putrezirii, alegerea măsurilor de remediere și controlul eficienței intervențiilor.

Pentru ca impactul lor asupra patrimoniului să fie minimal, trebuie folosite resursele disponibile într-o manieră rațională. Este, de obicei, necesar ca studiul să repete acești pași într-un proces iterativ. Nici o acțiune nu trebuie întreprinsă fără a avea, în prealabil, evaluarea efectelor benefice ori negative asupra patrimoniului arhitectural, cu excepția cazurilor în care măsurile urgente de salvagardare sunt necesare pentru a împiedica o ruinare iminentă a structurii (de exemplu, după

distrugerile seismice). De altfel, aceste măsuri nu trebuie să schimbe structura într-o manieră ireversibilă.

Prezenta Cartă prevede un capitol aparte dedicat **cercetării și diagnosticului siturilor**, și anume:

A. În general, o echipă pluridisciplinară, pentru a avea claritate în legătură cu tipul și scara problemei, trebuie să fie constituită din prima fază a studiului – atât în cercetarea inițială a sitului, cât și în pregătirea programei de investigație.

B. Datele și informațiile pot fi studiate prima dată într-o manieră aproximativă, stabilind un plan de acțiuni apropiat la problema reală a structurii.

C. În practica de conservare este necesară o înțelegere deplină a caracteristicilor materiale și structurale. Este esențială cunoașterea concepției originale a structurilor, a tehnicilor folosite la construcție, a transformărilor și a condițiilor lor actuale.

D. În sit pot fi puse probleme specifice, deoarece structurile trebuie stabilizate în timpul excavării, când cunoștințele sunt încă incomplete. Răspunsurile structurale referitor la o construcție redescoperită pot fi completamente diferite de cele referitoare la o construcție expusă. Soluțiile adoptate urgent referitor la structura sitului, cerute pentru a stabiliza structura săpăturilor, nu ar trebui să compromită întregul concept al formei și folosirii.

E. Diagnosticarea se bazează pe abordări istorice, calitative și cantitative. Prima se bazează pe observația directă asupra degradării materialelor, precum și pe cercetările istorice și arheologice. Iar abordarea cantitativă, în special, pe testele specifice materiale și structurale, monitorizare și analiza structurală.

F. Înainte de a lua o decizie referitoare la intervenția asupra structurilor, este indispensabil a determina cauzele de degradare și imediat a evalua nivelul de securitate a structurii.

G. Evaluarea nivelului de securitate (care este ultima etapă a diagnosticului, unde nevoia de intervenție este efectiv determinată) trebuie să reconcilieze analiza cantitativă cu cea calitativă: observația directă, cercetarea istorică, analiza structurală, cât și dacă e nevoie, experimentele și testele.

H. Adesea aplicarea aceluiași niveluri de siguranță, cum ar fi planificarea unui nou edificiu, necesită măsuri excesive, dacă nu imposibile. În aceste cazuri, analizele specifice și aprecierile corespunzătoare ar putea justifica diferite abordări de securitate.

I. Toată aspectele legate de informația adunată, diagnostic, inclusiv evaluarea siguranței și decizia de a interveni, ar trebui să fie consemnate într-un raport explicativ.

Prezenta Cartă stabilește și multiple **măsuri de remediere și control al patrimoniului arhitectural**, și anume:

a. Măsurile de terapie ar trebui să redreseze originea cauzelor mai degrabă decât simptomele;

b. Cea mai bună terapie pentru conservare este întreținerea preventivă;

c. Înțelegerea semnificației structurii și evaluarea nivelului său de securitate ar trebui să fie baza conservării și a măsurilor de întărire;

d. Nicio acțiune nu ar trebui întreprinsă fără a demonstra caracterul său indispensabil;

e. Intervențiile ar trebui să fie în concordanță cu obiectivele de securitate fixate, astfel menținând la nivelul minimal efectele negative asupra valorilor patrimoniale, garantând securitatea și durabilitatea;

f. Concepția proiectului de intervenție ar trebui să fie întotdeauna fondată pe o bună înțelegere a tipurilor de acțiuni care au fost cauza daunelor și stricăciunilor, precum și a celor care sunt luate în considerație pentru analiza structurii după intervenție, deoarece designul va depinde de ele;

g. Alegerea dintre tehnicile tradiționale și tehnicile inovatoare ar trebui să fie făcută de la caz la caz, dându-se preferință tehnicilor mai puțin invazive și celor mai compatibile cu valorile de patrimoniu, ținând cont de exigențele de securitate și durabilitatea necesităților;

h. Uneori dificultatea de a evalua siguranța reală a nivelurilor și posibilele beneficii ale intervențiilor ar putea sugera o metodă observațională, de ex., o abordare incrementală, începând de la un nivel minim al intervenției, cu posibila ulterioară adoptare a unor serii de măsuri suplimentare sau corective;

i. Unde e posibil, orice măsuri alese ar trebui să fie reversibile, în așa fel încât ele să poată fi mutate și înlocuite prin măsuri mai potrivite, când sunt dobândite noi cunoștințe. Dacă măsurile nu sunt complet reversibile, trebuie să ne asigurăm că intervențiile ulterioare pot încă surveni;

j. Ar trebui pe deplin stabilite caracteristicile materialelor utilizate pentru lucrările de restaurare, în particular a materialelor noi, de asemenea, compatibilitatea lor cu materialele existente, astfel evitând efectele secundare nedorite. Aceasta ar trebui să includă impactul pe termen lung;

k. Calitățile distinctive ale unei structuri și ale mediului său înconjurător, în situația lui primară sau modificată, trebuie să fie conservate;

l. Fiecare intervenție, pe cât de posibil, ar trebui să respecte conceptul original, tehnicile și valoarea istorică a etapelor precedente ale structurii, lăsând semne de recunoaștere pentru viitor;

m. Intervenția ar trebui să fie rezultatul unui proiect integrat de ansamblu, care acordă o importanță corespunzătoare diferitelor aspecte arhitecturale, structurale și funcționale;

n. Mutarea sau alterarea oricăror materiale istorice sau a caracteristicilor de arhitectură trebuie să fie evitată, pe cât e posibil;

o. Vom da prioritate întotdeauna reparației decât înlocuirii părților deteriorate ale structurilor vechi;

p. Imperfecțiunile și stricăciunile ireversibile, devenite părți integrante ale istoriei structurii, ar trebui să fie menținute atât timp, cât ele nu compromit exigențele de securitate;

q. Demontajul și reconstrucția ar trebui întreprinse doar ca o măsură facultativă, cerută de însăși natura materialelor și de structură, în cazul în care conservarea prin alte mijloace este imposibilă sau dăunătoare;

r. Sistemele provizorii de securitate, folosite în timpul intervenției, ar trebui să arate obiectivul și funcțiile lor, fără cauzarea unor daune valorilor patrimoniale;

s. Oricare propunere de intervenție trebuie să fie însoțită de o programă de control, pusă în lucru pentru a fi îndeplinită, pe cât posibil, când lucrările sunt în curs de executare;

t. Intervențiile care nu pot constitui obiectul unui control pe parcursul executării lor sunt interzise;

u. Fiecare intervenție asupra structurilor trebuie să fie însoțită de măsuri de control pe parcursul implementării sale, apoi pe un termen lung, pentru asigurarea eficacității sale;

v. Toate activitățile de control și de monitorizare ar trebui să fie documentate ca fiind parte din istoria structurii.

CONCLUZII

În final vom remarca faptul că actele legislative internaționale au, întâi de toate, caracter de recomandare, însă nu putem neglija aspectul lor juridic. Semnarea și ratificarea lor impun statelor semnatare obligația de elaborare a legislațiilor naționale în concordanță cu prevederile actelor internaționale.

Patrimoniul istoric și arhitectural, atât pentru Republica Moldova, cât și pentru țările membre ale Uniunii Europene, joacă un rol social și economic considerabil în viața contemporană. O importanță deosebită are valoarea sentimentală, dat fiind faptul că bunurile fac parte integrantă din trecutul țării, că sunt imobile construite de strămoșii noștri.

O atenție deosebită în etapa actuală urmează a acorda salvagădării patrimoniului arhitectural, adică identificării, protecției, conservării, restaurării, reabilitării, întreținerii și revitalizării complexurilor istorice, arhitecturale și ale mediului lor. În conservarea monumentului istoric trebuie să se implice fiecare cetățean, precum și autoritățile naționale și internaționale.

O modalitate de implicare a cetățenilor ar fi cu siguranță comunicarea informației utile despre bunurile care formează trecutul istoric al societății, despre istoria acestui bun, perioada în care a fost edificat, precum și scopul care a stat la baza creării acestei arhitecturi.

Trebuie să păstrăm astăzi ca să avem de ce ne bucura mâine. Păstrarea și protejarea edificiilor istorice reprezintă și un omagiu adus străbunilor, un semn de mulțumire și recunoștință pentru ceea ce au făcut și pentru faptul că au contribuit semnificativ la existența patrimoniului cultural și arhitectural de astăzi.

Patrimoniul cultural și arhitectural a contribuit, în mod vădit, de-a lungul anilor, la formarea istoriei țărilor lumii, fiind un element nelipsit, iar noi, urmașii, avem datoria da a salva aceste perle cât mai mult timp posibil.

Sinteza reglementărilor internaționale cu privire la domeniul patrimoniului cu valoare istorică și arhitecturală este propusă în anexă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Petit Larousse Illustre, Librairie Larousse, Paris 1975.
2. Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat de la Haga, împreună cu Protocolul I la Convenție, din 14.05.1954. În vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.
3. Protocolul nr. 2/1999 la Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Legea de ratificare nr.285/6.07.2006 / Monitorul Oficial nr.621/18.07.2006.
4. Recomandare privind principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice, decembrie 1956, UNESCO [http://archaeoheritage.ro/downloads/ArchaeoHeritage.ro%20-%20International%20Archaeological%20Legislation%20\(Romanian\).pdf](http://archaeoheritage.ro/downloads/ArchaeoHeritage.ro%20-%20International%20Archaeological%20Legislation%20(Romanian).pdf) (vizitat la 16.06.2020), pag. 90 (total 113 pag).
5. Carta de la Veneția a conservării și restaurării monumentelor istorice. <https://arhitectura.info/acasa/proiectare/restaurare/carta-de-la-venetia/> (vizitat la 22.06.2020).
6. Carta pentru protecția și gestiunea patrimoniului arheologic, adoptată la conferința ICAHM, ICOMOS, Lausanne, 1990.
7. Carta pentru protecția și gestiunea patrimoniului arheologic / Traducere de Catiniciu Ioana Bogdan / În Buletinul Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice nr. 1-2, București, 1998, pag.81, total 166 pag.
8. Musteață Sergiu. Protecția patrimoniului arheologic: Studiu comparativ: Legislația R.Moldova și SUA. Chișinău: Pontos, 2008 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). – 216 p.
9. Buletinul Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice nr.1-2, București, 1998.
10. Recommendation on International Principles applicable to Archaeological Excavations, adoptată la Conferința Generală UNESCO, sesiunea a IX-a de la New Delhi, 5 decembrie 1956.

11. Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic nr.147 din 16.01.1992, la Valetta / În Tratatul Internațional nr.35, art.147 din 30-12-2006.

12. Protecția juridică a patrimoniului arheologic: Culegere de acte normative și convenții internaționale. – Ch.: Ruxanda, 2010. – 380 p. <http://antim.upsc.md/files/Culegere-legi.pdf>

13. Convenția de la Valetta. <http://www.cimec.ro/Arheologie/arh-preventiva/04-conventionalavaletta.pdf> (vizitat la 13.06.2020).

14. Convenția din 14 noiembrie 1970 asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale / Publicată în Monitorul Oficial nr. 268 din 19 noiembrie 1993.

15. Convenția europeană privind infracțiunile asupra bunurilor culturale, semnată la Delphi, în data de 23 iunie 1985.

16. Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural din 23.11.1972 în vigoare pentru Republica Moldova din 23.12.2002.

17. Carta internațională privind protecția orașelor istorice Adoptată de ICOMOS în octombrie 1987. <http://antim.upsc.md/files/Culegere-legi.pdf>

18. The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historical Cities, Towns and Urban Areas Adopted by ICOMOS CIVVIH, April 10, 2010. https://mecc.gov.md/sites/default/files/2010-the_valletta_principles_for_the_safeguarding_and_management_of_historical_cities_towns_and_urban_areas.pdf

19. Carta Europeană a patrimoniului arhitectural, adoptată de Consiliul Europei, octombrie 1975 (European Charter of the Architectural Heritage 1975 Adopted by the Council of Europe, October 1975). <http://antim.upsc.md/files/Culegere-legi.pdf>

20. Declarația de la Amsterdam, 1975.
<https://ipce.culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:3105dc7a-8c2e-409d-94b5-b731fc21a8e2/1975-declaracion-amsterdam.pdf>

21. Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei - Granada, 3 octombrie 1985, ratificată prin Legea nr.533 din din 11.10.2001 / Publicată în Monitorul Oficial al RM nr.136 din 15.11.2001.

22. Convenția pentru protejarea patrimoniului arhitectural al Europei din 03.10.1995. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.04.2002.

23. Recomandare privind salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul acestora în viața contemporană, 26 noiembrie 1976.

24. Carta ICOMOS – Principii pentru analiza, conservarea și restaurarea structurală a patrimoniului arhitectural (2003), ratificată de a 14-a Adunare generală a ICOMOS, la Victoria Falls, Zimbabwe, în octombrie 2003.

Capitolul II. VALOAREA ȘI EVALUAREA

*Autor:
Svetlana ALBU*

1. CONCEPTE DE PROVENIENȚĂ A VALORII

1.1. Valoare – muncă și valoare – utilitate

Fenomenul valorii a fost obiect al preocupării multor savanți, începând cu cei mai mari filozofi: Aristotel, Xenofon, Platon. Analizând teoriile valorii, putem observa că începând cu antichitatea s-au conturat două direcții care încercau să definească valoarea: valoare = utilitate și valoare = muncă.

Xenofon susținea că „aceleași obiecte constituie valori pentru cine știe să le folosească, iar pentru cine nu știe să le folosească ele nu sunt valori” [1]. Cu alte cuvinte, valoarea este determinată de utilitatea obiectului pentru persoana concretă.

Aristotel însă considera că „folosința oricărui lucru este de două feluri și, în ambele cazuri, lucrul servește ca atare, însă nu în același mod: o folosință este cea proprie – ca utilitate, cealaltă ... ca mijloc de schimb”, adică utilitatea ca atare nu reflectă valoarea bunului.

Primul a evidențiat valoarea ca o categorie distinctă William Petty (1623-1685), care a introdus noțiunea *preț natural* sau *valoare*. Izvorul prețului natural este considerată munca umană. Mărimea prețului natural depinde de cantitatea de muncă cheltuită pentru a produce fiecare marfă; măsura acestei mărimi este timpul de muncă individual cheltuit de fiecare producător [2, p.31]. Drept urmare a ideilor expuse de W.Petty a apărut teoria obiectivă a valorii, formulată și analizată de A.Smith, D.Ricardo și K.Marx.

Adam Smith (1723-1790) introduce noțiunea *valoare*, evidențiind două sensuri ale termenului: *valoare de întrebuințare* – capacitatea bunului de a satisface anumite nevoi, decurgând din calitățile fizice și chimice ale acestuia, și *valoare de schimb* – capacitatea de a obține o cantitate determinată de alt bun: „deși munca

este adevărata măsură a valorii de schimb a tuturor mărfurilor, nu prin ea se apreciază de obicei valoarea lor” [3, p.25]; „...munca are un preț real și unul nominal... Se poate spune că prețul ei real ar consta din cantitatea de bunuri necesare și de înlesnire a traiului, date în schimbul acestei munci; iar prețul ei nominal, în cantitatea de bani” [3, p.26]. Valoarea de schimb a mărfurilor exprimată în prețul său nominal se modifică în corespundere cu modificarea cererii și a ofertei pe piață” [3, p.124-125].

Cu privire la dimensiunile valorii mărfii, A.Smith consideră că izvorul valorii mărfii este munca umană cheltuită pentru producerea ei: munca este „măsura reală a valorii de schimb a tuturor mărfurilor” [3, p.24]; mărimea valorii este determinată de cantitatea de muncă încorporată în marfa respectivă; măsura mărimii valorii mărfii este determinată de timpul de muncă cheltuit de majoritatea producătorilor specializați în producția respectivă [3, p.28].

David Ricardo (1772-1823) delimitează noțiunile *utilitate*, *valoare*, *valoare de schimb* și *preț*. Reflectând asupra măsurii valorii, în nenumărate rânduri menționează imposibilitatea găsirii unei mărfi care să aibă calitățile cerute: „singurele calități necesare ca o măsură de valoare să fie perfectă sunt ca ea însuși să aibă valoare și ca această valoare să fie invariabilă” [4, p.276]. El precizează noțiunea *mărimea valorii* prin includerea pe lângă munca întrebuițată direct la producerea mărfurilor (muncă vie) și munca întrebuițată la producerea de instrumente, unelte și clădiri cu care se contribuie la această muncă (munca din trecut). El consideră că valoarea oricărei mărfi poate fi măsurată prin timpul de muncă necesar [4, p.185].

Karl Marx (1818-1883) a evidențiat dublul caracter al muncii întruchipat în marfă – munca concretă care creează valoarea de întrebuițare a mărfii și munca abstractă care stă la baza acestei valori. Marx consideră că mărimea valorii mărfii este determinată de timpul de

muncă socialmente necesar. Prețul este considerat ca o formă de expresie a valorii izvorul căruia este munca.

Școala austriacă reprezentată prin K.Menger [5], F.Wieser, E.Bohm-Bawerk [6] ș.a. consideră că valoarea unui bun oarecarter nu este nici cantitate și nici substanță, ci o apreciere subiectivă dată de pe pozițiile nevoilor individului. Izvorul valorii trebuie căutat nu în muncă, ci în gusturile, necesitățile, dorințele subiective ale consumatorului. Mărimra valorilor depinde de patru factori: importanța necesităților ce urmează a fi satisfăcute; proprietățile concrete ale bunului dat; cantitatea acestui bun; valoarea de întrebuințare a bunului pentru alte persoane [2, p.88].

Alfred Marshall (1842-1924), fondatorul școlii engleze de la Cambridge, consideră economia drept o parte a biologiei. El a întrunit teoria valoare-muncă a liberalilor clasici cu teoria valoare-utilitate a neoclasticilor, afirmând, că valoarea este fundamentată pe utilitatea finală și pe cheltuielile de producție. Marshall a formulat teoria „prețurilor fără valoare”, conform căreia prețul este stabilit prin concursul a trei factori: cheltuielile de producție, utilitatea marginală, cererea și oferta [2, p.94].

1.2. Teoria valoare-entropie

Ideile lui A.Marshal au devenit un reper pentru apariția și dezvoltarea teoriei valorii entropice, teorie explicată de către Paul Bran (1941-2006).

Citând părintele respectivei teorii, „valoarea reprezintă pentru știința economică ceea ce este *materia* pentru fizică” [1]. Vom examina noua teorie a valorii, punând accent pe mecanismul de obținere și natura valorii. Valoarea se creează în urma triplei modificări (producție – consum – producție) a potențialului existent (natural, social, consum

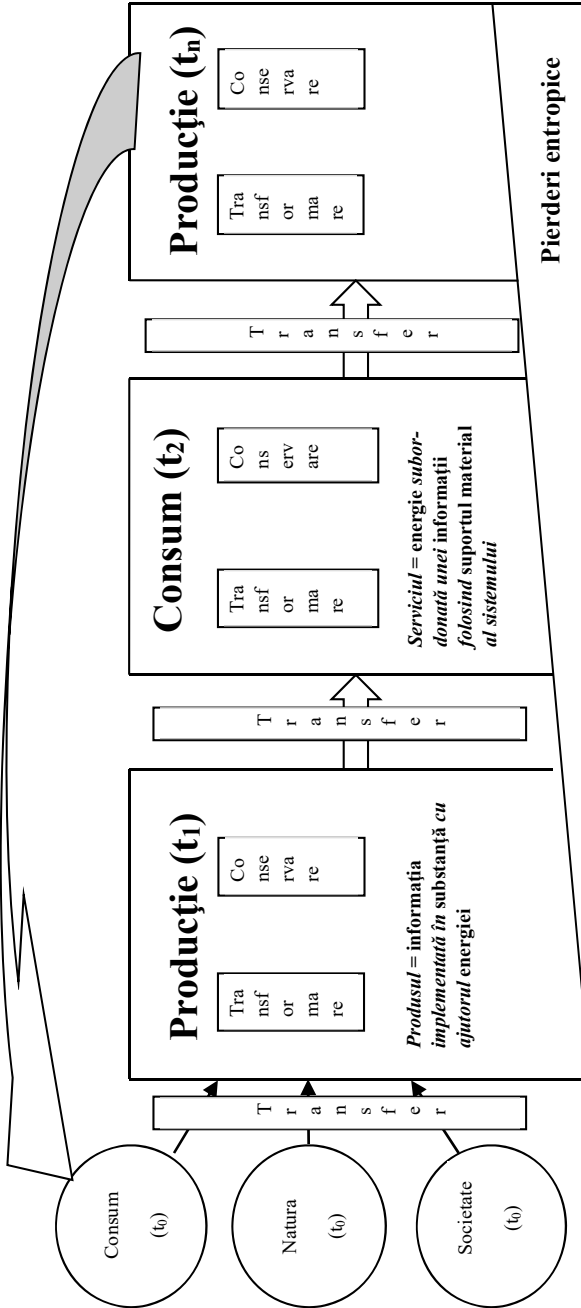
primar în cadrul întreprinderii) la un moment de timp inițial. Procesul inițial de producție prelucrează potențialul atras, creând marfa necesară (potențial economic, tip produs) în procesul ulterior de consum, în cadrul căruia se creează serviciul (potențial economic, tip servicii) necesar în următorul proces de producție. De exemplu, copacul (potențial natural) asociat cu strungul (consumul primar în cadrul întreprinderii), cu omul instruit (potențial social) produc scândura consumată ulterior pe piață pentru a fi inclusă în următorul proces de producție (fabricarea dulapului). Astfel, teoria valorii-entropie consideră valoarea creată doar la momentul când marfa trecută prin procesul de consum își găsește consumatorul (pentru ulteriorul proces de producție). Cu alte cuvinte, valoarea obiectului produs la momentul de timp t_1 este asigurată prin potențialul economic efectiv produs la momentul t_n (fig.2.1).

Vorbind despre natura valorii, vom trece de la compus la simplu, menționând procesele de producție și consum, care fiind destul de complexe, sunt axate pe procese primare. Procesul de consum cuprinde: *transferul* sau atragerea de intrări prin repartiție, schimb, preluare directă; *transformarea* intrărilor prin activități ca investițiile, formarea de stocuri, cumpărarea și asimilarea de informații, perfecționarea personalului; *conservarea* rezultatelor transformărilor sub forma elementelor structurii și a capacității acestei structuri de a face servicii; *transferul* acestor *consecințe* ale existenței sistemului spre interiorul sistemului respectiv și spre alte sisteme (economice, societate, mediu).

Procesul de producție cuprinde: *transferul* prin repartiție, schimb, preluare directă de potențial din propria structură sau din societate și mediu; *transformarea* intrărilor atrase în conformitate cu tehnologia firmei; *conservarea* rezultatelor transformării în produse cu o entropie joasă superioară intrărilor, precum și în deșeuri cu o entropie înaltă; *transferul* de produse și deșeuri spre alte sisteme și autoconsum [1, 7].

Totodată, procesele primare de transfer, transformare și conservare au loc prin mișcarea, combinarea și modificarea componentelor elementare: substanță, energie liberă, informație. În procesul de producție, **informația** este implementată în **substanță** cu ajutorul **energiei**. În procesul de consum, **energia** este subordonată unei **informații**, folosind suportul material al sistemului (**substanța**).

Astfel, conform respectivei teorii, *valoarea bunului se creează nu în procesul de producție (precum insistă teoria valoare–muncă), nu în procesul de consum (conform teoriei valoare–utilitate), ci în urma combinării ambelor procese în mod consecutiv*. Concomitent cu crearea produsului și consumarea sa pentru a putea reintra în alt proces de producție, se emană entropie joasă care reprezintă particulele elementare (informație, substanță, energie) descompuse, desprinse de la sistemul existent și emanate în natură (sub formă de diverse deșeuri).

Fig.2.1. Mecanismul obținerii valorii, procesele primare și componentele primare ale materiei ce definesc produsul și serviciul (conform teoriei valoare-entropie propusă de Paul Bran)

Sursa: [1., p.14].

1.3. Teorii și concepte alternative

O altă teorie care consideră valoarea existentă în mod obiectiv a fost propusă de către Serghei și Alexandru Muravschi în lucrarea *Теория ценности и ценность теории* [8]. Savanții au formulat teoria valorii integrale, care examinează valoarea din punct de vedere al importanței obiectiv-subiective a bunului. Autorii consideră valoarea un sistem integral care cuprinde cinci subsisteme: valoarea firească, valoarea „de consum reciproc”, valoarea de întrebuințare, valoarea subiectiv-estimativă și valoarea comercială. Valoarea firească și valoarea „de consum reciproc” reflectă caracteristicile calitative, iar celelalte trei subsisteme reflectă caracteristicile cantitative. Prețul de piață este și el considerat un subsistem al valorii integrale – exprimarea monetară a subsistemului valorii comerciale a mărfii.

O încercare de a explica esența valorii în ultimul secol au întreprins savanții ruși Orlov A.V., Podolinschii S.A., Batiușcov N.D., Ghering S., Ștocmani și alții, formulând **teoria valorii axată pe produsele cu capacitate energetică înaltă** [9, 10]. Respectiva teorie consideră că valoarea se creează în procesul de producție în urma atragerii bunurilor cu o capacitate energetică înaltă: resurse energetice și umane. Dacă costurile bunurilor cu capacitate energetică reprezintă baza prețurilor inițiale, atunci sursa finală a venitului o constituie valoarea utilității căpătate prin crearea avuției. Valoarea nu se consideră existentă sau preluată din natură, ci integral formată în produsul nou creat în urma procesului de producție. Astfel, bază materială a valorii sunt considerate bunurile cu o capacitate energetică înaltă.

O generalizare a dimensiunilor valorii a fost realizată de D.Lepak, K.Smith, M.Taylor [11, p.180-194] (tab.2.1).

Valoarea este analizată din punct de vedere al sursei care o creează, utilizatorul valorii, procesul creării valorii și procesul de capturare (atragere) a valorii. Sursele de creare a valorii sunt divizate pe trei niveluri: societate, întreprindere și individ. Ținta sau utilizatorul valorii create la fiecare nivel diferă. Valoarea creată la nivelul societății

este destinată individului, întreprinderii și Guvernului, valoarea creată la nivel de întreprindere este destinată consumatorului și societății, valoarea creată de individ este destinată consumatorului, clientului și întreprinderii. Autorii consideră că valoarea este creată prin intermediul următoarelor procese: la nivel de individ – formarea cunoștințelor, cercetare, abilități personale ale individului, motivare, instruire; la nivel de întreprindere – invenții, inovații, cercetare–dezvoltare, formarea cunoștințelor, condiții structurale și sociale, stimulente, selectare și instruire; la nivel de societate – inovații și fondarea noilor firme, concurența, investiții de capital, stimulente, legi și reglementări. Atragerea sau capturarea (menținerea) valorii este considerată la nivel de individ prin căpătarea unei poziții în societate, căpătarea unei experiențe unice, posedarea unor cunoștințe tacite; la nivel de întreprindere – raritatea și unicalitatea, insubstituibilitatea resurselor prin resursele intangibile; la nivel de societate – prin condiții factoriale, condiții de cerere, suportul infrastructural al industriei, strategia firmei și concurența.

Acest punct de vedere are dreptul la existență, reprezentând o sinteză a teoriilor actuale ce stau la baza științelor pe larg discutate și dezvoltate în ultimii ani: managementul strategic și managementul resurselor umane, precum și făcând o tangență cu economia, sociologia și ecologia. Însă, examinarea valorii din acest unghi reprezintă o abordare descriptivă și nu explică nici natura primară a valorii, nici modalitatea dimensionării acesteia.

Tabelul 2.1. Dimensiunile creării valorii

<i>Nivelul analizei sau sursa de creare a valorii</i>	<i>Domeniul academic</i>	<i>Ținta sau utilizatorul valorii</i>	<i>Procesul creării</i>	<i>Procesul de capturare (atragere) a valorii</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Societate	Sociologie Economie Ecologie	Individ Întreprindere Guvern	- Inovații și fondarea noilor firme - Concurența - Investiții de capital - Stimulente - Legi și reglementări	- Condiții factoriale - Condiții de cerere - Suportul infrastructural al industriei - Strategia firmei și rivalitatea (concurența)
Întreprindere (organizația, instituția)	Managementul strategic Teoria organizațională Managementul strategic al resurselor umane	Consumator Societate	- Invenții - Inovații - Cercetare și dezvoltare - Formarea cunoștințelor - Condiții structurale și sociale - Stimulente, selectare și instruire	- Raritatea, unicitatea, insubstituibilitatea resurselor - Resurse intangibile
Individ	Psihologie Comportament organizațional	Consumator Client Întreprindere	- Formarea cunoștințelor - Cercetare - Abilități - Motivare - Instruire	- Poziție în rețea (societate) - Experiență unică - Cunoștințe tacite

Sursa: [traducere și adaptare în baza [11, p.182].

Tabelul 2.2. Izvorul, mărirea și măsura mărimii valorii

<i>Doctrina economică</i>	<i>Reprezentantul</i>	<i>Teoriile / conceptele formulate</i>	<i>Opinia privind:</i>		
			<i>izvorul valorii</i>	<i>mărirea valorii</i>	<i>măsura mărimii valorii</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Liberală	Adam Smith	Teoria obiectivă a valorii și prețului	munca umană	cantitatea de muncă încorporată în marfa respectivă	timpul de muncă cheltnuit de un producător obișnuit în condiții normale
	David Ricardo	Teoria valorii	munca umană	cantitatea de „muncă vie” și „munca din trecut”	timpul de muncă necesar prestat în condiții grele
	Jean Batiste Say	contribuții la teoria valorii	munca umană plus capitalul și pământul	x	salariul, profitul și renta
Socialism	Piere Josehh Proudhon	Teoria „valorii constituite”	valoare de schimb valoare de întrebuințare	aprecierea umană utilitatea mărfii	x x
	Karl Marx	concepția despre esența valorii	munca umană	munca abstractă (baza valorii) munca concretă care creează valoarea de întrebuințare a mărfii	timpul de muncă socialmente necesar

Tabelul 2.2 (continuare)

1	2	3	4	5	6
<p>Liberalism neoclasic (marginalism)</p>	<p>Școala austriacă K. Mengher, F. Wieser, E. Bohm- Bawerk</p>	<p>concepția despre esența valorii</p>	<p>utilitatea (gusturile, necesitățile, dorițele subiective ale consumatorului)</p>	<p>depinde de 4 factori: importanța necesităților ce urmează a fi satisfăcute; proprietățile concrete ale bunului dat; cantitatea bunului; valoarea de întrebuințare a bunului pentru alte persoane</p>	<p>utilitatea marginală</p>
	<p>Școala de la Cambridge Alfred Marshal</p>	<p>concepția despre esența valorii</p>	<p>utilitatea finală și munca umană</p>	<p>utilitatea finală și cheltuielile de producție</p>	<p>prețul format de factorii: cheltuieli de producție, utilitatea marginală, cererea și oferta</p>
<p>Postneoclasică</p>	<p>Paul Bran</p>	<p>Economica valorii</p>	<p>entropia joasă: informație, substanță, energie</p>	<p>capacitatea de plată reală a consumatorului după valorificarea</p>	<p>etalonul monetar</p>

Tabelul 2.2 (continuare)

1	2	3	4	5	6
	Serghei și Alexandru Muravschi	Teoria valorii integrale	importanța obiectiv-estimativă	entropică a serviciilor sale în funcție de sub sistemul valorii: valoarea firească și valoarea de consum reciproc – reflectă caracteristicile calitative; valoarea de întrebuințare, valoarea subiectiv-estimativă și valoarea comercială – caracteristicile cantitative	etalonul monetar
	Școala rusă Orlov A. V., Batiuşcov N.D. ș.a.	Teoria valorii axate pe produsele cu capacitate energetică înaltă	produsele cu capacitate energetică înaltă	utilitatea avuției create	etalonul monetar

Sursa: elaborat de autor.

1.4. Generalizări

Generalizând experiența predecesorilor (tab.2.2), am putea evidenția nouă reperi importante privind dezvoltarea teoriei valorii:

1. 1776 – apariția *Avuției Națiunilor* de Adam Smith (1721-1790), prin care a fost lansată teoria valorii-muncă. Valoarea este considerată un fenomen obiectiv ce caracterizează un bun prin costul de producție și raritate.

2. David Ricardo (1772-1823) a introdus conceptul de rentă, care stă la baza unui concept contemporan aplicat în evaluare – conceptul de cea mai bună și eficientă utilizare.

3. Jean Baptiste Say (1767-1832) a scos în evidență rolul întreprinzătorului, al managementului și al coordonării în procesul creării valorii.

4. Thomas Maltus (1776-1834) a menționat în lucrările sale valoarea de utilizare, valoarea de schimb și valoarea intrinsecă.

5. John Stuart Mill (1806-1873) a stabilit relația dintre profit și valoarea de utilizare pe care o denumește „valoarea capitalului”, care stă la baza evaluării actuale a bunurilor în bază de profit.

6. Karl Marx (1818-1883) a propus teoria valorii-muncă, care este opusă teoriei valorii-utilitate.

7. Școala austriacă, prin reprezentanții săi William Stanley Jevons (1835-1882) și Eugen von Boehm-Bawerk, a definit conceptul utilității marginale care ulterior a stat la baza conceptului de contribuție [6, p.37-79].

8. Alfred Marshall (1842-1924) a pus bazele teoriei contemporane a valorii prin îmbinarea conceptelor de ofertă-cost cu cerere-preț. Marshall a insistat asupra importanței factorului timp în concilierea celor două concepte. Anume teoriile lui Marshall au impulsionat și au permis fundamentarea tehnicilor moderne de evaluare. El a fost primul care a aplicat aceste tehnici la evaluarea proprietăților imobiliare.

9. Paul Bran a formulat o nouă teorie a valorii bazată pe conceptul de entropie. Valoarea este considerată drept „rezultat al unor procese complexe de transformări, conservări și transferuri reunite în stările dinamice de producție, consum, lichidare”.

Actualmente, în literatura de specialitate, *valoarea* este definită drept o „calitate convențională a unui bun sau a unui serviciu, care-i este atribuită acestuia ca urmare a estimărilor și calculelor. Această calitate există în sine, dar ea nu poate fi exprimată, exteriorizată decât printr-o apreciere teoretică, bazată pe concepte de valoare de întrebuințare, raritate sau valoare de schimb, realizată de evaluator sau investitor” [12, p.21].

În contextul celor expuse mai sus, noțiunea actuală a valorii cuprinde majoritatea conceptelor discutate și dezvoltate pe parcursul istoriei.

2. MECANISMUL CREĂRII VALORII

2.1. Modelul valoare–entropie

Pentru a putea dimensiona valoarea, este necesar a cunoaște răspunsul la, cel puțin, două întrebări: ce reprezintă obiectul dimensionării (definiția acestuia) și care este modalitatea de creare (mecanismul obținerii) a acestuia.

Dicționarul explicativ al limbii române propune o definiție destul de largă a **valorii**:

- însușire a unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea;
- suma calităților care dau preț unui obiect, unei ființe, unui fenomen etc.;
- importanță, însemnătate, preț, merit.

Teoria valoare–entropie, explicațiile cu referință la TVE corespund formulărilor propuse de Paul Bran [13, p.149-157],

generalizând direcțiile existente de definire a valorii¹. Bran definește valoarea ca rezultatul transformărilor care au loc în cadrul unor procese economice (cel puțin) în care este antrenată activitatea umană. Aceste procese cuprind producția, repartiția, schimbul și consumul [1, §1.2]. Sau, *valoarea este rezultatul unor procese complexe de transformări, conservări și transferuri reunite în stările dinamice de producție, consum, lichidare* [1, §11.2].

Supportul fizic al valorii îl constituie gradul de organizare a elementelor materiei: substanța, energia și informația sau, altfel spus, entropia joasă². Pentru explicitate vom menționa definițiile de bază ale TVE:

Entropia reprezintă măsura gradului de organizare a unui sistem. Cu cât entropia este mai mică (joasă, negativă), cu atât sistemul are un grad de organizare mai înalt, cumulând cu sistemele vii.

Potențialul reprezintă gradul de organizare (entropia joasă) deținut de un sistem simplu sau complex, nivel de organizare care îl face atractiv pentru a fi consumat de un sistem viu. Altfel spus, potențialul respectiv reprezintă capacitatea unui sistem de a furniza organizare.

În modelul TVE, categoria de potențial este o categorie de bază, folosită pentru a generaliza capacitatea de a furniza organizarea mai multor tipuri de sisteme: **natural, biologic, social, economic**.

Potențialul natural (Pn) este reprezentat de gradul de organizare existent în toate sistemele din natură: sisteme la echilibru, sisteme aproape de echilibru, sisteme departe de echilibru³. Pn cuprinde întreaga

---

¹ Conform teoriei valoare–muncă și teoriei valoare–utilitate.

² Spre deosebire de materie, ale cărei elemente primare sunt indestructibile, dar se transformă, suportul fizic al valorii – gradul de organizare – este destructibil. Acest suport fizic al valorii, susține P.Bran, există atâta timp, cât gradul de organizare din bunurile ce au valoare se păstrează la nivelul cerut de sistemul ce îl va consuma.

³ Sistemul la echilibru – sistem nestructurat, cu o entropie foarte înaltă.

Sistem aproape de echilibru – sistem cu o entropie pozitivă mare, dar nu exagerată, permițând materiei să aibă o structură și un grad de organizare specifice sistemelor nevii (natura moartă). Sisteme departe de echilibru – sisteme cu o entropie joasă și o structură specifică materiei vii [citată P.Bran].

entropie joasă existentă în sistemul nostru de referință și conservată în formele elementare ale materiei: substanță (s), energie liberă (e), informație (i):

$$P_n = E^-s + E^-e + E^-i, \quad (2.1)$$

unde: E^-s (e , i) – entropia joasă din forma substanței (energie, informația) materiei.

Potențialul biologic (P_b) cuprinde gradul de organizare existent în sistemele vii, fiind rezultatul transformării-conservării de potențial natural atras de sistemele respective:

$$P_b = P_{n_a} - E^+d, \quad (2.2)$$

unde: P_{n_a} – potențialul natural atras spre transformare de sistemul viu; E^+d – entropia înaltă din deșeuri.

Potențialul social (P_s) este rezultatul transformării de potențial natural atras (P_{n_a}), biologic atras (P_{b_a}) și economic atras (P_{e_a}) în sistemul complex al societății. Acest grad de organizare este cuprins în structura sistemului societate, dar și în produsele și serviciile furnizate de acest sistem prin activitățile de tip social, altele decât cea economică (administrație, învățământ, cultură, apărare, sănătate, cercetare științifică etc.):

$$P_s = P_{n_a} + P_{b_a} + P_{e_a} - E^+d. \quad (2.3)$$

Potențialul economic (P_e) redă gradul de organizare cuprins în sistemele economice și în produsele și serviciile furnizate de aceste sisteme și este rezultatul atragerii și transformării de tip economic de potențial natural (P_{n_a}), potențial biologic (P_{b_a}), potențial social (P_{s_a}), potențial economic de la alte sisteme sau din rezultatele proprii (P_{e_a}):

$$P_e = P_{n_a} + P_{b_a} + P_{s_a} + P_{e_a} - E^+d. \quad (2.4)$$

Referindu-ne la **definiția valorii**, TVE o propune în forma unei egalități între intrările în procesele economice și ieșirile (rezultatele) din aceste procese, relația fiind:

$$c + s + [Pn_a + Pb_a + Ps_a + \dots Pe_a] = c + s + p'' + E^+d, \quad (2.5)$$

unde:

- $c + s^4$ reprezintă potențialul economic atras din structura întreprinderii (conservat aici în urma unui proces de consum anterior);

- *paranteza mare [...]* reprezintă intrările directe în procesele economice (fără a trece prin capitalul firmei) și gratuit de potențial natural, biologic, social și, uneori, economic;

- $c + s + p''$ reprezintă rezultatele utile care sunt suportul fizic pentru valoare. Profitul p'' preia influențele tuturor proceselor antrenate în obținerea și gestionarea valorii (spre deosebire de p , în TVM^5 și p' , în TVU^6);

- E^+d reprezintă ieșirile inutile sistemului economic sub formă de deșeuri cu entropie înaltă.

Având în vedere respectiva relație și definițiile examinate anterior, vom formula definiția valorii conform TVE. Valoarea sistemului (a bunului) reprezintă totalitatea potențialului atras în acest sistem, sau valoarea reprezintă capacitatea sumară a sistemului (bunului) de a furniza organizare, sau **valoarea reprezintă entropia joasă sumară a sistemului** (bunului).

---

⁴ $c + s = \text{cost}$; c – capitalul folosit în vederea procurării de mijloace și obiecte ale prelucrării în producție; s – pentru partea de capital utilizată în vederea procurării forței de muncă.

⁵ TVM – teoria valoare-muncă

⁶ TVU – teoria valoare-utilitate

Modelul teoriei valorii entropice va fi redat prin egalitatea:

$$C+v(s)+Pn+Ps+Pe_{dr} = c'+v'(s')+p'+deșeuri+Pe_{m,s}, \quad (2.6)$$

unde:

$c + v(s)$ - intrările de capital sub formă de servicii asigurate de structura de producție, munca salarială (v sau s) și restul structurii (capitalul constant, c). În modelul valorii entropice, această intrare este notată cu Pe_{st0} ;

Pn – potențialul natural asigurat de mediul natural;

Ps – potențialul asigurat de societate;

Pe_{dr} – potențialul economic recuperat din deșeuri;

$c' + v'(s') + p'$ – potențialul conservat în produs notat în model cu Pe_r ; acesta se compune din partea reconserată, din serviciile structurii de producție ($c' + v'$ sau s') și partea de profit provenită din transformarea de potențial la care au contribuit toți factorii, parte diminuată de acțiunea comportamentului marginal și entropic al consumatorului (p');

deșeuri – pierderile entropice determinate de acțiunea legilor din natură, inclusiv cele sociale și economice, precum și de imperfecțiunea proceselor economice de producție și de consum;

$Pe_{m,s}$ – partea de potențial economic cedată sub formă de produse și servicii mediului natural și societății.

Scris conform conceptelor TVE, modelul se va reprezenta astfel:

$$Pe_{st0} + Pn_{t0,2,n} + Ps_{t0,2,n} + Pe_{dr,t0,2,n} = Pe_{r,t_n} + Pe_{m,s,t_{1,2,n}} + deșeuri_{t_{1,2,n}}. \quad (2.7)$$

Atât definiția valorii, cât și modelul general al TVE provocă mai multe întrebări decât răspunsuri privind dimensionarea valorii. Cum poate fi determinată entropia joasă sumară a sistemului? Dacă ne referim la un sistem simplu, un bun (de ex.: construcție, utilaj) oare valoarea acestuia este echivalentă cu o parte din entropia joasă a sistemului complex (întreprindere) sau sistemul simplu are caracteristici personalizate? Cum ar putea fi determinată mărimea potențialului atras

natural, social, biologic, economic în cadrul unui sistem simplu, dar în cadrul unui sistem compus? ș.a.

2.2. Mecanismul de obținere a valorii

Vom examina mecanismul de obținere a valorii pentru a găsi răspunsurile necesare. Obținerea valorii în cadrul TVE este un proces în care nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă.

Mecanismul de obținere și gestionare a valorii, conform TVE, este construit cu participarea a trei tipuri de sisteme, *mediul natural înconjurător, societatea și economia*⁷. Între aceste sisteme se efectuează un schimb bilateral de potențial cu efecte pozitive și negative asupra proceselor care au loc în sistemele respective.

Procesele ce pun în mișcare mecanismul de obținere și gestionare a valorii sunt: procesul de producție, procesul de consum și procesul de lichidare. Aceste procese complexe reprezintă o combinație de procese primare: transformare, conservate, transfer.

Procesul de consum cuprinde următoarele procese primare: *transferul* sau atragerea de intrări (potențial natural, social și economic) prin repartiție, schimb, preluare directă; *transformarea* intrărilor prin activități ca investițiile, formarea de stocuri, cumpărarea și asimilarea de

---

⁷ Mediul natural – este furnizorul primar de entropie joasă, entropie ce rezultă din transformările care au avut loc în procesele fizice, chimice sau biologice. Fluxul de entropie joasă ajunge în sistemele societății și ale economiei sub formă de *Potențial natural* (Pn).

Societatea – al doilea sistem în cadrul mecanismului de obținere și gestionare a valorii. Este vorba de întreaga societate, cu instituțiile și activitățile care, la prima vedere, sunt departe de activitatea economică (administrație, apărare, învățământ, cultură, transporturi, religie etc.), dar fără instituțiile care se încadrează în categoria de macro-, mondo- și ... cosmoeconomie. Sistemul complex al societății furnizează către sistemul economic potențial cu un grad de organizare specific activităților din zona societății (Ps).

Economia – al treilea sistem care cuprinde: microeconomia (cu producătorul, consumatorul și piața), macroeconomia (instituții bancare, financiare, ministere economice etc.), mondoeconomia (instituții monetare și financiare internaționale, instituții regionale și internaționale cu atribuții economice etc.) și, în formare, cosmoeconomia [96, §5.1].

informații, perfecționarea personalului; *conservarea* rezultatelor transformărilor sub forma elementelor structurii (personal, mijloace de producție, informații etc.) și a capacității acestei structuri de a face servicii (mișcare, forțe); *transferul* acestor *consecințe* ale existenței sistemului (mișcare, forțe, structură, entropie înaltă) spre interiorul sistemului respectiv și spre alte sisteme (economice, societate, mediu).

Procesul de producție, de asemenea, cuprinde procesele primare de transformare, conservare, transfer: *transferul* prin repartiție, schimb, preluare directă de potențial din propria structură sau din societate și mediu; *transformarea* intrărilor atrase în conformitate cu tehnologia firmei (topire, tăiere, măcinare, coacere etc.); *conservarea* rezultatelor transformării în produse cu o entropie joasă superioară intrărilor, precum și în deșeuri cu o entropie înaltă; *transferul* de produse și deșeuri spre alte sisteme și autoconsum.

Procesul de lichidare se manifestă sub forma unor etape succesive: *dezinvestire*, *conservare*, *lichidare parțială*, *faliment*, *lichidare finală*. Și acest proces complex cuprinde cele trei procese primare: *transferul* de informații de pe piață (informații care confirmă imposibilitatea funcționării firmei respective) și de produse și servicii care vor fi folosite în operațiunile de lichidare; *transformarea* structurii sistemului economic în componente prin acțiuni ca disponibilizarea personalului, dezmembrarea utilajelor, disponibilizarea stocurilor etc.; *conservarea* rezultatelor transformării sub formă de active ce pot fi vândute, șomeri; *transferul* “produselor” lichidării spre alte sisteme (societate, pentru șomeri, alte întreprinderi, pentru activele ce pot fi vândute, mediu, pentru pierderi).

Pentru realizarea proceselor primare de transfer, activitatea economică a sintetizat și alte tipuri de subsisteme de natură economică. Aceste subsisteme se găsesc în microeconomie (piața, pentru realizarea transferului sub formă de *schimb*), în macroeconomie (pentru repartiție financiară sau prin credit) și în mondoeconomie (pentru schimb și

repartiție). Și aceste subsisteme parcurg procesele complexe de consum, producție, lichidare, la rândul lor formate din procesele primare de transformare, conservare, transfer [2, cap.5].

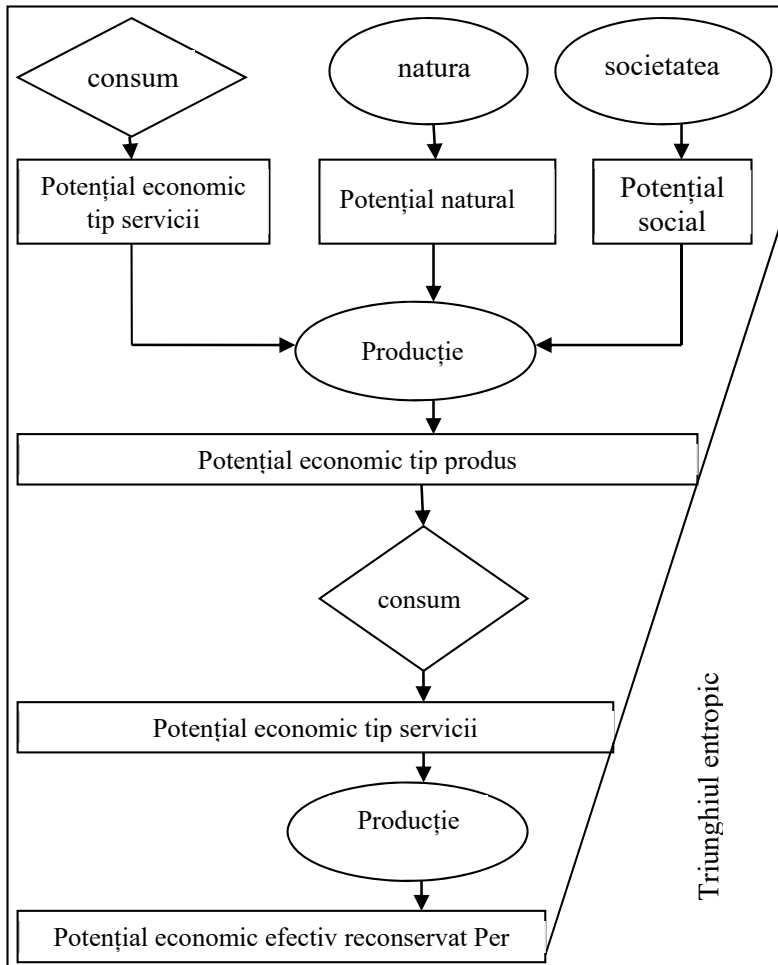
Mecanismul obținerii valorii urmează algoritmul:

1. Atragerea de *potențial* din procese care au loc fie în afara întreprinderii (processe din mediu și din societate), fie din procesul de consum în care a intrat întreprinderea în perioada t_0 , când elementele sale interne "s-au încărcat" cu potențial economic tip servicii;

2. Prelucrarea de potențial atras (P_n, P_s, P_{es}) conform principiilor și legilor specifice producției, obținându-se, în limita determinată de coeficientul de transformare α_{pt_2} , *potențial economic tip produs (Pept1)* și *pierderi entropice* (incluse în triunghiul entropic din figura 2.2);

3. Urmează procesul de consum din momentul t . Acest proces preia potențialul tip produs și îl transformă conform principiilor consumului și la un randament permis de indicele α_{pt_2} . Din acest proces rezultă *potențialul economic tip serviciu (Pes)* și *pierderile entropice*.

4. Mecanismul de obținere a valorii cuprinde încă un proces de producție din t_n , unde potențialul tip servicii ieșit din procesul de consum anterior se retransformă și reconservează în dimensiunile valorice ale unui nou produs la nivelul permis de indicele α_{pt_n} . Nivelul rămas din potențialul intrat în momentul t_0 și notat cu *Per* îl considerăm suportul fizic real al valorii produsului obținut în procesul de producție din t_1 [97, cap.8].

Fig.2.2. Mecanismul obținerii valorii

Sursa: [2].

Având în vedere mecanismul obținerii valorii, Paul Bran propune formula **nivelului real pentru valoare Per**:

$$\text{Per} = \text{Intrări în } t_0 - [\text{cedări către mediu, societate, economie} + \text{pierderi entropice, în procesele din } t_1, t_2, t_n] \quad (2.8)$$

Prin urmare, dimensiunea (mărimea) reală a valorii este în funcție:

- 1) *de intrările din momentul t_0 ;*
- 2) *de cedările către mediu, societate și economie;*
- 3) *de pierderile entropice aferente lanțului producție–consum–producție.*

Acest punct de vedere deja permite aprecierea mărimii valorii. Pornind de la respectivul punct de reper, vom explica în următoarele paragrafe teoria evaluării.

Evaluarea reprezintă procesul de estimare a valorii bunului, proces axat pe anumite principii și concepte economice fundamentale. Conceptele, principiile general acceptate, tipurile de valoare și metodologia evaluării, care cuprinde abordări specifice, metode concrete, procedee matematice, definesc teoria evaluării.

Teoria evaluării în formularea actuală are la bază teoria valoare–muncă (TVM) și teoria valoare–utilitate (TVU), încercând să le combine prin intermediul aparatului matematic pentru a căpăta o valoare concretă. De exemplu: TVM – principiul productivității marginale, principiul substituției, principiul proporționalității, abordarea prin cost, TVU – principiul utilității, principiul cererii și ofertei, principiul concurenței, principiul anticipării, principiul celei mai bune utilizări, abordarea prin venit etc.

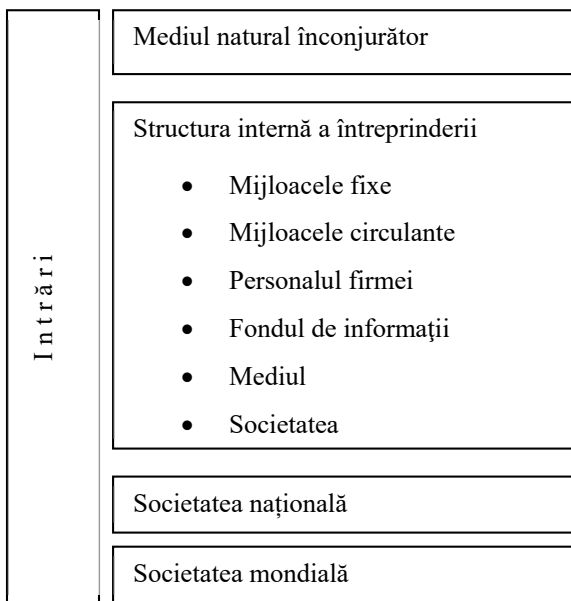
Având în vedere faptul că teoria valorii entropice nu neagă teoriile menționate, ci doar le combină într-o anumite consecutivitate și le explică de pe propriile poziții, teoria evaluării bazate pe TVE, de asemenea, presupune o schimbare și sistematizare în corespundere cu TVE a teoriilor și metodologiilor cunoscute.

2.2.1. Procesul de producție

Conform mecanismului de obținere a valorii, primul pas este **procesul de producție**. Intrările în proces (fig.2.3) sunt atrase prin procesul de transfer din alte sisteme, cum ar fi: „*transferul natural* - forma de transfer prin care alte sisteme trimit spre cele economice potențial sub formă de produse și servicii fără o contraprestație din partea acestora din urmă; *repartiția* - formă de transfer mijlocită de sisteme din micro-, macro-, mondo- și cosmoeconomie.

Transferul se face în urma unei decizii de repartitie de tip financiar, credit, donație, sponsorizare și intră în procesul de

transformare prin structura întreprinderii refăcută printr-un proces de consum anterior. Sistemul economic beneficiar se angajează să restituie integral, parțial sau să nu restituie nimic din ceea ce a primit din partea unor sisteme furnizoare; schimbul – este transferul ce presupune o contraprestație imediată sau în termen sub formă de plată către sistemul furnizor. Prin acest transfer, sistemul economic în starea dinamică de producție atrage serviciile din partea propriei structuri, plătind contravaloarea serviciilor sub formă de salarii, amortizare, refacerea stocurilor, refacerea și protecția mediului etc.”. Sursa primară și permanentă de potențial în cadrul procesului de producție este mediul natural înconjurător. Acesta contribuie la realizarea procesului de consum când se formează structura firmei, dar și alimentează firma gratuit sau la un preț redus cu intrări absolut necesare (lumină, căldură, oxigen, apă, minereuri, flora și fauna sălbatică etc.).

Fig.2.3. Sursele de potențial ale procesului de producție

Sursa: elaborat de autor.

A doua sursă de potențial este însăși structura internă a întreprinderii. Procesul de producție, în special, este susținut de schimb și repartiție – transferuri ce presupun anumite plăți. Plățile sunt divizate astfel: 1) plăți pentru contribuție directă (cheltuieli pentru participare directă) și 2) plăți pentru contribuție indirectă (cheltuieli pentru scoaterea de valoare sau de punere în funcțiune a elementelor structurii economice).

A treia sursă de potențial este societatea națională, care cuprinde instituții specifice (de învățământ, cultură, cercetare, administrare, apărare, sănătate etc.) și instituții din subsistemul macroeconomiei (bănci, societăți de asigurare, transporturi, telecomunicații, organele administrării de stat cu profil economic etc.). Pentru acest potențial, sistemul economic nu plătește nimic sau plătește parțial imediat, sau în viitor, de fiecare dată căpătând un avantaj.

A patra sursă de potențial este societatea mondială. De aici întreprinderea primește potențial economic repartizat financiar, prin credit, donații, direct sau prin economia națională. Aici, de asemenea, apar intrări gratuite sau la prețuri reduse (informații tehnice, economice etc. transmise prin publicații, emisiuni radio și TV, prin satelit etc.).

Transferul de intrare este urmat de transformarea tip producție și conservarea tip producție. Rezultatele transformării sunt conservate sub formă de produs și pierderi entropice.

Ultimul în șirul proceselor primare este transferul ieșirilor. În cadrul acestui proces sistemul economic transmite spre alte sisteme ieșirile sale utile și pierderile.

Astfel, *în urma procesului complex de producție obținem produsul (exprimat prin dimensiunile de bază: cantitate, calitate și fiabilitate⁸) și pierderile entropice.*

---

⁸ Sau timp de rezistență a însușirilor calitative

2.2.2. Procesul de consum

Următorul proces complex în mecanismul creării valorii este **procesul de consum**, recunoscut în cadrul TVE drept o „filieră obligatorie pentru ca potențialul de orice tip să intre în circuitul economic și să devină suport fizic pentru valoare”.

La fel ca și precedentul proces complex, procesul de consum cuprinde procesele primare: transferul de intrare, transformarea și conservarea tip consum, finalizând cu transferul de ieșire.

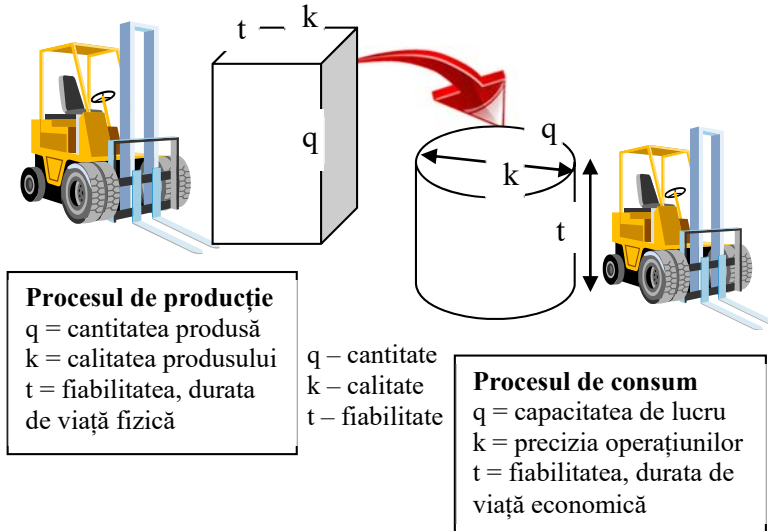
Intrările în procesul de consum cuprind ieșirile procesului de producție, însă concomitent poate fi atras potențial din mediul natural sau din societate fără a trece prin procesul de producere. Transferul de intrare, asemenea procesului de producție, cuprinde transferul natural, repartiția și schimbul.

Transformarea și conservarea tip consum reorganizează elementele primare ale potențialului intrat în proces (substanța, energia, informația) într-o modalitate specifică consumului, dictată de utilitatea produsului (fig.2.4). Dimensiunile cantitativă, calitativă și fiabilitatea capătă o nouă expresie, de exemplu utilajul produs (q = numărul de unități produse; k = calitatea utilajului; t = durata de timp în care va putea fi utilizat, durata de viață fizică), în cadrul procesului de consum va căpăta o nouă dimensionare: q = capacitatea de lucru (mașină-oră); k = exactitatea, precizia operațiunilor; t = durata de timp în care va putea fi utilizat, asigurând o calitate acceptabilă a serviciului, durata de viață economică.

Elementele primare ale produsului în cadrul procesului de consum nu sunt afectate, se disociază doar valoarea de întrebuințare (entropia joasă) a produsului. **Procesul de consum distruge valoarea de întrebuințare.**

Rezultatele, produsele procesului de consum sub formă de servicii au o existență mult mai redusă în comparație cu cele din procesul de producție. Prin urmare, sistemul economic aflat în stare dinamică de

consum va transfera imediat serviciile spre ieșire. Acest transfer se face, ca și precedentul, prin transfer natural, repartiție și schimb.

Fig.2.4. Modificarea dimensiunilor de bază ale produsului în cadrul procesului de consum

Sursa: elaborat de autor [46].

Modelul general al sistemului economic aflat în stare de consum exprimat prin intrări și ieșiri este propus astfel:

$$Pe_{pt_1} + P_n + P_s + \text{import} = Pe_s + Pe_{m, s, e} + \text{stocuri} + \text{export} + E_d^+ \quad (2.9)$$

Produsul obținut în procesul anterior (t_1) asociat cu potențialul natural, cel social și importat, în urma procesului de consum, transferă rezultatele spre sistemele economice (Pe_s) aflate în stare dinamică de producție, sistemul societății naționale și internaționale, sistemul

mediului natural înconjurător, concomitent transmițând și pierderile entropice sub forma deșeurilor sau a entropiei înalte (E^+_d).

În cazul procesului de consum, precum și în cel precedent, potențialul economic rezultat este afectat de formarea de stocuri, export, cedări către societate și mediu, autoconsum.

2.2.3. Procesul de producție

Ultimul pas în procesul creării valorii conform TVE este recunoașterea potențialului din servicii în cadrul **procesului de producție** ce urmează. Partea potențialului tip serviciu Pe_s este conservată într-un produs t_n , rămânând în circuitul economic. În procesul de producție de la t_n pot fi atrase și unele intrări de potențial natural P_n și potențial social P_s gratuit.

Procesul de producție din t_n respectă regulile și repetă procesul de producție de la t_1 , utilizând, însă, în calitate de intrări potențialul economic din serviciile produse la t_2 .

Potențialul conservat în procesul de producție t_n la nivelul Pe_n este transferat, sub formă de bani, consumatorului furnizor de servicii. Această sumă este recunoscută de TVE în calitate de valoare reală a produsului de la t_1 , ea fiind ulterior folosită de consumatorul din t_2 pentru a plăti produsul din t_1 .

Urmarea consecutivă a proceselor dinamice producere–consum–producere permite **evidențierea valorii reale** (potențialul economic real – Pe_r).

2.3. Valoarea patrimoniului arhitectural

După cum am menționat, dimensiunea (mărima) reală a valorii este în funcție de intrările din momentul t_0 ; cedările către mediu, societate și economie și pierderile entropice aferente lanțului producție–consum–producție.

Referindu-ne la patrimoniul arhitectural, modelul TVE va suporta unele concretizări, acestea fiind condiționate atât de caracteristicile

specifice bunurilor imobile în general, cât și a bunurilor imobile cu caracteristici speciale (cu valoare istorică, culturală, arhitecturală).

Astfel, momentul de timp inițial t_0 va corespunde momentului recunoașterii bunului imobil în calitate de obiect de patrimoniu cultural / arhitectural. Potențialul existent la acest moment cuprinde: potențialul natural (bunul imobil nemijlocit), potențialul social (recunoașterea în calitate de bun imobil important pentru generațiile viitoare), potențialul economic (modul de utilizare sau neutilizare la acest moment).

Procesul de producție (momentul t_1) va cuprinde etapele TVE *transformare* (lucrări de restaurare / conservare a construcției), *conservare* (obiectul ajunge în stare fizică exploatabilă), *transfer* (perfectarea actelor / proces-verbal de dare în exploatare).

În etapa de consum (momentul t_2) *transformarea* va cuprinde procesul de modificare sau ajustare cerințelor moderne a modului de utilizare a bunului imobil (de ex.: modernizarea utilităților clădirii, transformarea din locativ în imobil comercial, în muzeu etc.) și *conservarea* - adaptarea pentru utilizarea respectivă și informarea publicului larg privind disponibilitatea obiectivului de patrimoniu.

În etapa de producere (momentul t_n) obiectul de patrimoniu arhitectural este inclus în circuitul economic și/sau cultural (în calitate de muzeu, inclus în itinerare turistice, utilizat în calitate de galeree de artă etc.).

Altfel spus, potențialul conservat în procesul de producție t_n la nivelul P_{en} este transferat, sub formă de bani, consumatorului furnizor de servicii (privat sau public). Suma respectivă și reprezintă valoarea reală a patrimoniului arhitectural.

3. TEORIA EVALUĂRII

3.1. Teoria evaluării – repere istorice

Spre deosebire de teoria valorii, care explică modalitatea de creare a valorii, evaluarea reprezintă „un proces de determinare a valorii obiectului evaluării ...” [14]. Altfel spus, valoarea reprezintă un obiect al măsurării în procesul evaluării. Utilizându-se etalonul monetar, se dă o formă vizibilă valorii, formă ce apare în teorie sub denumirea de preț.

Din punct de vedere matematico-statistic, pe piață valoarea reprezintă mărimea căreia i se asociază cea mai mare probabilitate de a se transforma în preț. Din punct de vedere economic, deosebirea este dictată de mai multe considerente ce țin de obiectivitate și subiectivitate, certitudine și incertitudine, implicațiile factorului timp etc.

Însă această tratare a evaluării (proces de măsurare a valorii create a bunului) nu se regăsește (cu mici rezerve) în teoria evaluării. Atât școala americană, cât și cea engleză au pus la baza evaluării (în special al imobilului) teoria economică neoclasică. Valoarea de piață a imobilului este considerată funcție a echilibrului cererii și ofertei pe un orizont de timp îndelungat. Astfel, valoarea de piață era considerată un preț normal (normal price) iar prețul de piață (market price) se putea abate de la acesta. Prin urmare, valoarea de piață trebuie extrasă din prețurile pieței, având o bază etică, axată pe prețul just. În aceste condiții s-au creat trei abordări în evaluare: abordarea prin comparație (*sau metoda comparativă*), abordarea prin cost (*sau metoda dezvoltatorului*) și abordarea prin venit (*sau metoda investițională*).

Teoria tradițională a evaluării a fost criticată începând cu anii '60 ai secolului trecut [15, p.2-8]. Școala nouă în teoria evaluării s-a creat în baza lucrărilor savanților P.F.Wendt, R.U. Ratcliff și W.N.Kinnard.

P.F.Wendt încă în 1956 a pus la îndoială prevederile teoriei tradiționale a evaluării, afirmând că nu există nici o argumentare a faptului că în urma celor trei abordări trebuie căpătate rezultate identice ale valorii estimate. Savantul vedea problema evaluatorilor în decalajul creat dintre prevederile teoriei economice moderne și teoria estimării

valorii. Evaluatorii nu au luat în considerație dezvoltarea teoriei economice, axându-se pe teoriile anterioare. Ulterior, Wendt afirma că *teoria valorii se referă la izvoarele și bazele valorii, pe când teoria estimării valorii este preocupată de metodele de calcul al valorii*. Prin urmare, deoarece evaluatorii continuă să se axeze pe concepțiile neoclasice în teoria valorii, teoria lor este incorectă [16, p.114-157].

Poziția lui Wendt poate fi rezumată la următoarele:

- Prețul de piață trebuie să devină concepția de bază a evaluării și indicatorul valorii de piață. Concepția „cumpărătorului cointerestat / vânzătorului cointerestat”, precum și ideea „corelării (reconcilierii) a trei abordări” introduc în evaluare subiectivism și posibile erori. Astfel, abordarea prin comparație devine cea mai importantă metodologie în procesul estimării valorii.

- Capitalizarea fluxurilor de numerar nete este o metodologie acceptabilă, în special, pentru estimarea valorii în scopuri investiționale. Prezintă interes și multiplicatorii profitului net și brut. Pe când metodele axate pe estimări reziduale (*residual approaches*) nu sporesc precizia evaluării, iar metodele aplicate pentru pronosticarea venitului și determinarea ratelor de capitalizare conduc la căpătarea unor rezultate extrem de diverse ale valorii.

- Abordarea prin cost este incorectă în majoritatea cazurilor, însă în calitate de tehnică de calcul poate fi aplicată în unele situații, având în vedere că costul înlocuirii este un concept corect (proprietatea spre înlocuire este un analog adecvat), pe când costurile de reconstituire nu.

- Metoda examinării stării fizice (*the observed condition method*) este unica tehnică exactă de estimare a deprecierei. Calculele estimative ale deprecierei sunt artificiale, de asemenea, și dezmembrarea deprecierei pe categorii - fizică, funcțională și economică - este artificială și induce în eroare.

R.U.Ratliff propune o schimbare radicală a viziunii asupra evaluării. Pornind de la ideea fundamentală că „evaluarea este o analiză economică”, Ratliff a încercat să îmbrace teoria estimării valorii într-o formă logică și necontradictorie.

Evaluarea, conform savantului, trebuie să se orienteze spre soluționarea problemelor și adoptarea deciziilor. Beneficiarul se adresează cu o anumită problemă, care trebuie soluționată, iar evaluarea trebuie efectuată de pe pozițiile acestei probleme și a concepției corespunzătoare a valorii. În final, evaluarea trebuie să-l ajute pe beneficiar în adoptarea deciziei, de aceea trebuie să se acomodeze la necesitățile beneficiarului, dar nu la concepția stereotip standardizată a valorii de piață.

Cele mai importante propuneri ale lui Ratcliff pot fi rezumate la următoarele:

✚ Pentru evaluarea în baza valorii de piață, evaluatorul trebuie să facă prognoza celui mai probabil preț de vânzare.

✚ Bazele valorii patrimoniului au drept surse productivitatea patrimoniului, care la rândul său, este în funcție de caracteristicile fizice și de amplasament. Evaluarea trebuie să înceapă cu studierea acestor caracteristici de productivitate a obiectului, considerând limitările impuse de sistemul politic și juridic.

✚ Există două metode de bază în evaluare: concuzii statistice (*statistical inference*) și simularea pieței (*market simulation*)⁹. Aceste abordări trebuie aplicate pentru prezicerea celui mai probabil preț și, deoarece pronosticarea conține incertitudine, trebuie utilizat formatul probabilistic de prezentare a rezultatelor.

✚ Este pusă la îndoială abordarea prin cost. Ideea neoclasicilor, precum că cheltuielile și valoarea corespund pe un orizont de timp îndelungat, a fost preluată din teoria valoare–muncă. Aplicarea pe larg a abordării prin cost denotă necesitatea evaluatorilor într-o valoare etică sau intrinsecă (*ethical or intrinsic value*) - rudiment al teoriei valoare–muncă ce se trage din evul mediu.

✚ Afirmăția că cele trei abordări sunt echivalente presupune examinarea pieței din punct de vedere al orizontului îndelungat de timp

---

⁹ Făcând o paralelă cu terminologia uzuală, „concluzii statistice” corespunde „punctului de vedere de pe poziția pieței”, iar „simularea pieței” – „punctului de vedere de pe poziția tranzacției”.

(se presupun orizonturile de funcționare a pieței conform viziunii lui Marshall) și al valorii pe un orizont îndelungat al pieței, înrădăcinată în costurile de producție. Poziția lui Ratcliff constă în faptul că evaluatorii încearcă să estimeze costurile ofertei echilibrate pe un orizont îndelungat (*long run equilibrium supply cost*), iar beneficiarii sunt cointeresați în a cunoaște prețul de vânzare pe un orizont scurt (*short term selling price*). Altfel spus, evaluatorii fac una, pe când beneficiarii doresc alta.

✚ Ratcliff a divizat teoria evaluării în tradițională (*traditional*) și contemporană (*contemporary*). Școala contemporană a divizat-o în două curente. Primul cuprinde grupul de cercetători orientați tehnico-mecanic, cei ce aplică tehnica lui Ellwood, tehnicile DCF și analiza statistică computerizată în calitate de cea mai justă abordare în evaluare. A doua direcție este orientată comportamental. Evaluatorii care se referă la această direcție pun accent pe perceperea comportamentului uman pe piața proprietăților.

W.N.Kinnard, de asemenea, a avut o atitudine critică față de bazele neoclasice ale metodologiei tradiționale de evaluare. William N. Kinnard, Jr. în articolul *O nouă gândire în teoria evaluării proprietății imobiliare* [17, p.2-9] indică dezvoltarea a două direcții în teoria evaluării: cantitativă și calitativă.

Direcția cantitativă este axată pe aparatul matematico-statistic, pe dezvoltarea tehnologiilor informaționale, iar direcția calitativă – axată pe dezvoltarea științelor sociale, comportamentale (sociologie, psihologie, antropologia culturală, finanțe comportamentale).

Savantul presupuse că anume direcția calitativă va comporta o dezvoltare mai amplă, ca urmare a tendinței spre simplitatea de percepere pentru utilizatorul final al rezultatului evaluării.

O altă direcție de dezvoltare a teoriei evaluării o constituie utilizarea analizei investiționale în cadrul abordării prin venit, aplicarea pe larg a teoriei capitalului.

Criticând neoclasicismul economic, s-a pus la îndoială corectitudinea conceptului „*cele mai eficiente utilizări*”. Astfel, „homo

economicus” (individul economic rațional) din cadrul teoriei neoclasice reprezintă un maximalizator fără scrupule, care cunoaște totul – cumăprătorul tipic (hotărât) din definiția valorii de piață. El își maximizează bunăstarea proprie care, în majoritatea cazurilor, se măsoară prin maximizarea venitului net. Se ajunge la următoarea concluzie: dacă decidentul sau investitorul doresc să maximizeze ceva, atunci acel ceva este compus din remunerarea bănească și „satisfațiile” ce nu sunt măsurabile, rezultatul fiind optimizare și nu maximizare. Posedând o bază empirică considerabilă și posibilitatea prelucrării datelor, este mai indicat a discuta despre căutarea optimului, dar nu a maximului. Această concluzie conduce la propunerea unui interval de valori pentru decident. Valorile mai mici sau mai mari decât limitele determinate nu corespund cerințelor decidentului sau ale investitorului.

Un alt concept propus este conceptul *cele mai probabile utilizări*. Având în vedere faptul că cumpărătorul potențial nu cunoaște toate variantele posibile de utilizare a terenului și construcțiilor, se propune a reieși din cea mai probabilă utilizare pe piață. Legat de acest concept este și conceptul *celui mai probabil preț de vânzare*, care este valabil doar pentru cea mai probabilă utilizare a bunului.

John D. Dorchester Jr. a recunoscut că procesul evaluării nu posedă explicitate privind volumul, caracterul și calitatea datelor necesare. El a afirmat că evaluatorii cunosc faptul că lucrează cu informație incompletă, însă majoritatea nu posedă o imagine formată privind cantitatea și caracterul informației *suficiente*.

Savantul a propus clasificarea informației în cinci categorii:

- 1) raionale, regionale, naționale;
- 2) cu referință la vecinătate;
- 3) cu referință la proprietate;
- 4) cu referință la piața bunurilor analogice;
- 5) date privind costurile.

După care a examinat volumul informației necesare în cadrul fiecărei categorii. Ca urmare a cercetării efectuate a propus bazele teoriei

de argumentare a informației în evaluare. De asemenea, insista asupra faptului că baza informațională și prelucrarea informației stă la baza întrebărilor ce este evaluarea și valoarea de piață. Concomitent a pus întrebarea: ce vor reprezenta evaluările - raționamente etice impuse de procesul de evaluare ce trebuie parcurs de evaluator sau vor fi concluzii obiective trase în urma analizei științifice a datelor în conformitate cu principiile prestabilite.

3.2. Teoria modernă a evaluării

Teoria și practica modernă a evaluării se regăsesc în formă sintetică în standardele profesionale de evaluare.

Valoarea, conform Standardelor Internaționale de Evaluare, ediția 2013 [18], nu este un fapt cert, ci este o opinie:

a. fie asupra celui mai probabil preț care trebuie achitat pentru un activ, în cadrul unui schimb;

b. fie asupra beneficiilor economice rezultate din deținerea unui activ.

Prețul (conform SIE 2013) „*este suma de bani cerută, oferită sau plătită pentru un activ. Din cauza capacităților financiare, a motivațiilor sau intereselor speciale ale unui anumit cumpărător sau vânzător, prețul plătit poate fi diferit de valoarea care ar putea fi atribuită activului de către alte persoane*”.

În ediția SIE2007 [18] se făcea concretizarea că prețul „este termenul utilizat pentru o sumă cerută, oferită sau plătită pentru un bun sau un serviciu. Prețul de vânzare este un fapt istoric, indiferent dacă a fost făcut public sau dacă a fost confidențial. Datorită capacității financiare, motivațiilor sau intereselor speciale ale unui vânzător sau cumpărător, prețul plătit pentru bunuri sau servicii poate avea sau nu legătură cu valoarea care ar putea fi atribuită de către alții acelor bunuri sau servicii. Totuși, prețul constituie, în general, o indicație asupra valorii

relative date bunurilor sau serviciilor de către un anumit cumpărător și/sau vânzător, în anumite situații particulare”.

O valoare de schimb este un preț ipotetic, iar ipotezele pe baza cărora se estimează valoarea sunt determinate de scopul evaluării. O valoare pentru proprietar este o estimare a beneficiilor care ar reveni unui anumit titular al dreptului de proprietate.

Prin urmare, ***valoarea este un preț ipotetic, iar ipoteza pe baza căreia se face calculul este determinată de tipul de valoare adoptat.***

Un *tip de valoare* este definit ca o precizare a ipotezelor fundamentale de cuantificare a unei valori. Aceasta descrie ipotezele fundamentale pe care se va baza valoarea raportată, de exemplu, natura tranzacției ipotetice, relația și motivația părților și măsura în care activul este expus pe piață.

SIE2017 menționează că tipurile valorii (denumite uneori standarde ale valorii) descriu ipotezele fundamentale pe care se vor baza valorile raportate. Este esențial ca tipul (sau tipurile) valorii să fie adecvat(e) termenilor de referință și scopului evaluării, deoarece tipul valorii poate influența sau dicta selectarea metodelor de evaluare, a datelor de intrare și a ipotezelor și, în final, concluzia evaluatorului asupra valorii.

În funcție de tipul valorii, presupusa tranzacție poate îmbrăca mai multe forme:

- a. o tranzacție ipotetică;
- b. o tranzacție reală;
- c. o tranzacție de achiziție (sau intrare);
- d. o tranzacție de vânzare (sau ieșire);
- e. o tranzacție pe o piață anumită sau ipotetică cu caracteristici specificate.

Standardele internaționale de evaluare (2013) divizează tipurile de valori în trei categorii principale:

• prima se referă la estimarea celui mai probabil preț care s-ar obține într-un schimb ipotetic pe o piață liberă și concurențială. În această categorie se încadrează *valoarea de piață*, așa cum este definită în aceste standarde;

• a doua implică estimarea beneficiilor pe care o persoană sau o entitate le va obține din deținerea unui activ. Valoarea este specifică pentru acea persoană sau entitate și poate să nu aibă nicio relevanță pentru participanții de pe piață. În această categorie se încadrează *valoarea de investiție* și *valoarea specială*, așa cum sunt definite în aceste standarde;

• a treia se referă la estimarea prețului care ar fi convenit, în mod rezonabil, între două părți specifice, pentru schimbul unui activ. Deși s-ar putea ca părțile să fie independente între ele și negocierea să fie nepărtinitoare, nu este necesar ca activul să fie expus pe piață, iar prețul convenit poate fi unul care reflectă mai degrabă avantajele sau dezavantajele specifice ale proprietății pentru părțile implicate decât cele de pe piață, în ansamblul ei. În această categorie se încadrează *valoarea justă*, așa cum este definită în aceste standarde.

SIE 2013 admit că evaluările pot necesita utilizarea unor *tipuri ale valorii*, definite printr-un statut, o reglementare, un contract privat sau un alt document. Exemple de *tipuri ale valorii*, care sunt definite în alte reglementări, sunt diferitele baze de evaluare definite în Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) și în alte standarde de contabilitate.

Deja în ediția din 2017 [18] se pleacă de la clasificarea anterioară și se indică tipuri de valori definite de SIE și alte tipuri de valori:

A. Tipuri ale valorii definite în SIE:

1. Valoarea de piață (secțiunea 30)
2. Chiria de piață (secțiunea 40)
3. Valoarea echitabilă (secțiunea 50)
4. Valoarea de investiție/subiectivă (secțiunea 60)

5. Valoarea sinergiei (secțiunea 70)
  6. Valoarea de lichidare (secțiunea 80)
- B. Alte tipuri ale valorii (listă neexhaustivă):
1. Valoarea justă (Standardele Internaționale de Raportare Financiară) (secțiunea 90)
  2. Valoarea justă de piață (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) (secțiunea 100)
  3. Valoarea justă de piață (Serviciul Fiscal al Statelor Unite ale Americii) (secțiunea 110)
  4. Valoarea justă (legală/statutară) (secțiunea 120):
    - a. Legea cadru a corporațiilor (Model Business Corporation Act) (secțiunea 120);
    - b. Jurisprudența din Canada (cazul Manning contra Harris Steel Group Inc.).

Tipul valorii trebuie să fie adecvat scopului evaluării.

3.2.1. Valoarea de piață

Estimarea valorii de piață este practic cel mai întâlnit tip de evaluare pentru achiziții, privatizare, fuziuni, înregistrări în documentele financiar-contabile etc. Definiția comună a autorității internaționale și europene în domeniul standardelor de evaluare International Valuation Standards Comitee (IVSC)¹⁰ și The European Group of Valuers Associations (TEGoVA), legiferată și de primul Standard Moldovean SM 249:2004 (deja abrogat), este următoarea:

Valoarea de piață este suma estimată pentru care un obiect al evaluării poate fi schimbat, la data evaluării, între un cumpărător hotărât să cumpere și un vânzător hotărât să vândă, după un marketing adecvat, într-o tranzacție liberă (nepărtinitoare), în care fiecare parte va acționa competent, cu prudența necesară (în cunoștință de cauză) și neconstrâns.

---

¹⁰ Definiție inserată în Standardele internaționale de evaluare edițiile 2000, 2003 și 2005.

În ultima ediție din anul 2017, Standardele Internaționale de Evaluare definesc valoarea de piață astfel: **„Suma estimată pentru care un activ sau o datorie ar putea fi schimbat(ă) la data evaluării, între un cumpărător hotărât și un vânzător hotărât, într-o tranzacție nepărtinitoare, după un marketing adecvat și în care părțile au acționat fiecare în cunoștință de cauză, prudent și fără constrângere”**.

Definiția *valorii de piață* se aplică în conformitate cu următorul cadru conceptual:

- „*suma estimată*” se referă la un preț exprimat în unități monetare, plătitibile pentru activ, într-o tranzacție nepărtinitoare de piață. Valoarea de piață este prețul cel mai probabil care se poate obține în mod rezonabil pe piață, la data evaluării, în conformitate cu definiția valorii de piață. Acesta este cel mai bun preț obținabil în mod rezonabil de către vânzător și cel mai avantajos preț obținabil în mod rezonabil de către cumpărător. Această estimare exclude, în mod explicit, un preț estimat, majorat sau micșorat de clauze sau de situații speciale, cum ar fi o finanțare atipică, operațiuni de vânzare și de lease-back, compensări sau concesiile speciale acordate de orice persoană asociată cu vânzarea, precum și orice element al valorii disponibil doar unui proprietar sau cumpărător specific;

- „*un activ sau o datorie ar putea fi schimbat(ă)*” se referă la faptul că valoarea unui activ sau datorie este mai degrabă o sumă de bani estimată decât o sumă de bani predeterminată sau un preț efectiv curent de vânzare. Este prețul dintr-o tranzacție care întrunește toate elementele conținute în definiția valorii de piață la data evaluării;

- „*la data evaluării*” cere ca valoarea să fie specifică unui moment, adică la o anumită dată. Deoarece piețele și condițiile de piață se pot modifica, valoarea estimată poate fi incorectă sau necorespunzătoare pentru o altă dată. Mărimea valorii va reflecta starea și circumstanțele pieței, așa cum sunt ele la data evaluării, și nu cele aferente oricărei alte date;

- „*între un cumpărător hotărât*” se referă la un cumpărător care este motivat, dar nu și obligat să cumpere. Acest cumpărător nu este nici

nerăbdător, nici decis să cumpere la orice preț. De asemenea, acest cumpărător este unul care achiziționează în conformitate mai degrabă cu realitățile pieței curente și cu așteptările pieței curente decât cu cele ale unei piețe imaginare sau ipotetice, a cărei existență nu poate fi demonstrată sau anticipată. Cumpărătorul ipotetic nu ar plăti un preț mai mare decât prețul cerut pe piață. Proprietarul curent este inclus între cei care formează „piața”;

- „și un vânzător hotărât” nu este nici un vânzător nerăbdător, nici un vânzător forțat să vândă la orice preț, nici unul pregătit pentru a vinde la un preț care este considerat a fi nerezonabil pe piața curentă. Vânzătorul hotărât este motivat să vândă activul, în condițiile pieței, la cel mai bun preț accesibil pe piața liberă, după un marketing adecvat, oricare ar putea fi acel preț. Circumstanțele faptice ale proprietarului curent nu fac parte din aceste considerații, deoarece vânzătorul hotărât este un proprietar ipotetic;

- „într-o tranzacție nepărtinitoare” se referă la o tranzacție ce are loc între părți care nu au o relație deosebită sau specială, de exemplu, între compania-mamă și companiile sucursale sau între proprietar și chiriaș, care ar putea face ca nivelul prețului să nu fie caracteristic pentru piață sau să fie majorat. Tranzacția la valoarea de piață se presupune că are loc între părți fără o legătură între ele, fiecare acționând în mod independent;

- „după un marketing adecvat” înseamnă că activul a fost expus pe piață în modul cel mai adecvat pentru a se efectua cedarea lui la cel mai bun preț obținabil în mod rezonabil, în conformitate cu definiția valorii de piață. Metoda de valorificare prin vânzare este considerată a fi acea metodă prin care se obține cel mai bun preț pe piața la care vânzătorul are acces. Durata timpului de expunere pe piață nu este o perioadă fixă, ci va varia în funcție de tipul activului și de condițiile pieței. Singurul criteriu este acela că trebuie să fi existat un timp corespunzător pentru ca activul să fie adus în atenția unui număr adecvat de participanți de pe piață. Perioada de expunere este situată înainte de data evaluării;

- „în care părțile au acționat fiecare în cunoștință de cauză, prudent” presupune că atât cumpărătorul hotărât, cât și vânzătorul hotărât sunt informați, de o manieră rezonabilă, despre natura și caracteristicile activului, despre utilizările curente și cele potențiale ale acestuia, precum și despre starea în care se află piața la data evaluării. Se mai presupune că fiecare parte utilizează acele cunoștințe în mod prudent, pentru a căuta prețul cel mai favorabil corespunzător poziției lor ocupate în tranzacție. Prudența se apreciază prin referire la situația pieței de la data evaluării și neluând în considerare eventualele informații ulterioare acestei date. De exemplu, nu este neapărat imprudent ca un vânzător să vândă activele pe o piață cu prețuri în scădere, la un preț care este mai mic decât prețurile de piață anterioare. În astfel de cazuri, valabile și pentru alte schimburi de pe piețele care înregistrează modificări ale prețurilor, cumpărătorul sau vânzătorul prudent va acționa în conformitate cu cele mai bune informații de piață, disponibile la data evaluării;

- „și fără constrângere” stabilește faptul că fiecare parte este motivată să încheie tranzacția, dar niciuna nu este forțată în mod nejustificat să o facă.

Conceptul *valoare de piață* presupune un preț negociat pe o piață deschisă și concurențială unde participanții acționează în mod liber. Piața unui activ ar putea fi o piață internațională sau o piață locală. Piața poate fi constituită din numeroși cumpărători și vânzători sau poate fi o piață caracterizată printr-un număr limitat de participanți de pe piață. Piața în care activul este expus pentru vânzare este piața în care activul se schimbă în mod normal.

Valoarea de piață a unui activ va reflecta cea mai bună utilizare a acestuia. Cea mai bună utilizare este utilizarea unui activ care îi maximizează potențialul și care este posibilă, permisă legal și fezabilă financiar. Cea mai bună utilizare poate fi continuarea utilizării curente a activului sau poate fi o altă utilizare. Aceasta este determinată de

utilizarea pe care un participant de pe piață ar intenționa să o dea unui activ când stabilește prețul pe care ar fi dispus să-l ofere.

Valoarea de piață nu reflectă caracteristicile unui activ care au valoare pentru un anumit proprietar sau cumpărător și care nu sunt disponibile altor cumpărători de pe piață. Astfel de avantaje se pot referi la caracteristicile fizice, geografice, de natură economică sau juridică ale unui activ. Valoarea de piață impune să nu fie luat în considerare niciun astfel de element, indiferent de moment, sigurul lucru presupus fiind faptul că există un cumpărător hotărât, și nu un anumit cumpărător hotărât.

3.2.2. Tipuri ale valorii definite în SIE

Chiria de piață este suma estimată pentru care un drept asupra proprietății imobiliare ar putea fi închiriat, la data evaluării, între un locator hotărât și un locatar hotărât, cu clauze de închiriere adecvate, într-o tranzacție nepărtinitoare, după un marketing adecvat și în care părțile au acționat fiecare în cunoștință de cauză, prudent și fără constrângere.

Chiria de piață poate fi utilizată ca tip al valorii la evaluarea unui drept de închiriere sau a unui drept creat ca urmare a închirierii. În astfel de cazuri se impune luarea în considerare a chiriei de piață sau, dacă chiria contractuală nu diferă de chiria de piață, a chiriei contractuale.

Valoarea echitabilă este prețul estimat pentru transferul unui activ sau a unei datorii între părți identificate, aflate în cunoștință de cauză și hotărâte, preț care reflectă interesele acelor părți.

Valoarea echitabilă cere estimarea prețului care este just pentru ambele părți specifice, identificate, luând în considerare avantajele sau dezavantajele pe care fiecare parte le va obține din tranzacție. Spre deosebire de valoarea echitabilă, valoarea de piață cere ca orice avantaj sau dezavantaj, care nu ar fi obținabil sau suportat de către participanții de pe piață, să nu fie luat în considerare.

Valoarea echitabilă este un concept mai larg decât valoarea de piață. Deși în multe cazuri prețul care este just pentru ambele părți va fi egal cu cel obținabil pe piață, vor fi situații în care estimarea valorii echitabile va presupune luarea în considerare a unor aspecte care nu trebuie considerate în estimarea valorii de piață, cum ar fi anumite elemente ale valorii sinergiei rezultate în urma combinării drepturilor asupra proprietății.

Valoarea de investiție este valoarea unui activ pentru proprietarul acestuia sau pentru un proprietar potențial, pentru o anumită investiție sau pentru anumite scopuri de exploatare.

Aceasta este un tip al valorii specific entității. Deși valoarea unui activ pentru proprietarul acestuia poate fi egală cu suma de bani care ar putea fi obținută din vânzarea lui către o altă parte, acest tip al valorii reflectă beneficiile obținute de o entitate din deținerea unui activ și, ca urmare, nu presupune în mod necesar un schimb ipotetic. Valoarea de investiție reflectă situațiile și obiectivele financiare ale entității pentru care se face evaluarea. Ea este deseori utilizată pentru cuantificarea performanței investiției.

Diferența dintre *valoarea de investiție* a unui activ și *valoarea lui de piață* reprezintă motivația pentru cumpărători sau pentru vânzători de a intra pe piață.

Valoarea sinergiei reprezintă rezultatul format în urma combinării a două sau mai multe active sau drepturi, atunci când valoarea rezultată în urma combinării este mai mare decât suma valorilor individuale. Dacă sinergiile se obțin numai de către un anumit

cumpărător, atunci valoarea sinergiei este diferită de valoarea de piață, deoarece valoarea sinergiei reflectă caracteristicile speciale ale unui activ, care au o valoare numai pentru un anumit cumpărător. Valoarea care depășește suma valorilor individuale este cunoscută și sub numele de „valoare de comasare”.

Valoarea de lichidare reprezintă suma care ar fi obținută când un activ sau grup de active se vinde în mod individual. Valoarea de lichidare ar trebui să ia în considerare costurile necesare aducerii activelor în stare de vandabilitate, precum și costurile generate de cedarea lor. Valoarea de lichidare se poate determina în două premise de evaluare diferite: *vânzarea ordonată, în urma unei activități adecvate de marketing sau vânzarea forțată cu o perioadă limitată pentru activitatea de marketing.*

În practica evaluării din Republica Moldova putem aplica tipuri de valori ce au fost excluse din SIE, începând cu ediția a opta din 2007, valori ce nu mai reprezintă baza de evaluare, însă ele se regăsesc în Standardele Internaționale de Practică în Evaluare.

Tipul valorii estimate se află într-o dependență directă de destinația evaluării, de necesitățile decidentului sau investitorului (tab.2.3). De exemplu, în cazul deciderii vânzării sau cumpărării va fi estimată valoarea de piață. Tot valoarea de piață se va estima în cazul privatizării bunului, însă când patrimoniul are valoare culturală (arhitecturală) valoarea estimată va fi diferită de valoarea de piață. Includerea în capitalul statutar a bunului presupune estimarea valorii de piață, însă, referindu-ne la utilaje, valoarea estimată va fi concretizată: a utilajului instalat, a utilajului în cazul deplasării etc.

Tabelul 2.3. Tipul valorii în funcție de scopul evaluării

<i>Scopul evaluării</i>	<i>Tipul valorii</i>	<i>Caz particular</i>	<i>Tipul valorii</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
vânzare-cumpărare	de piață	în termeni restrânși	de lichidare forțată
		obiect în funcțiune – nu va fi modificat modul de utilizare	de piață pentru utilizare existentă
privatizare	de piață	situații speciale	- de lichidare ordinară; - de lichidare forțată.
		construcție nefinalizată	- de reconstituire - de înlocuire
		cu condiția păstrării modului de utilizare	de piață pentru utilizare existentă
		patrimoniu cu valoare culturală (arhitecturală)	de piață pentru utilizare existentă sau alternativă
		arendașul a suportat cheltuieli de reparație capitală a imobilului	- de piață pentru utilizare existentă cu considerarea cheltuielilor suportate - valoare investițională
		teren în pantă - supus alunecărilor	de piață cu considerarea cheltuielilor necesare pentru consolidare
incluere în capitalul statutar	de piață	a utilajului	- valoarea de piață a utilajului instalat ¹¹ - valoarea de piață în cazul deplasării ¹²
expropriere	de piață pentru utilizare existentă	imobil cu grad de uzură avansată	reziduală
divizarea patrimoniului	de piață	imobil comercial, industrial cu condiția imposibilității schimbării destinației	de piață pentru utilizare existentă

¹¹ Fair market value installed.

¹² Fair market value removal.

Tabelul 2.3 (continuare)

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
fuziune	de piață pentru utilizare existentă	în cadrul elaborării planului de afaceri (sau a proiectului investițional)	investițională
De punere în gaj	de piață sau de lichidare	ipotecă	de piață și de înlocuire
		întreprindere	de piață pentru utilizare existentă
lichidarea patrimonialului	de lichidare ordinară	lichidare obligatorie în termene restrânse	de lichidare forțată
		utile sunt doar materialele componente	reziduală

Sursa: elaborat de autor.

3.3. Premisele valorii

O premisă a valorii sau utilizarea presupusă descrie condițiile în care este utilizat un activ sau o datorie. Diferite tipuri ale valorii pot impune o anumită premisă a valorii sau pot permite luarea în considerare a mai multor premise ale valorii. Printre cele mai uzuale premise ale valorii se numără:

- cea mai bună utilizare;
- utilizarea curentă/existentă;
- vânzarea ordonată;
- vânzarea forțată.

Cea mai bună utilizare. SIE 2007 explică respectivul concept astfel: terenul este privit ca un activ permanent, dar amenajările terenului și construcțiile atașate acestuia au o durată de viață finită. Datorită fixității terenului, fiecare lot de proprietate imobiliară are o localizare unică. Permanența terenului mai înseamnă că este de așteptat ca terenul să existe și după dispariția construcțiilor atașate acestuia, care au o durată de viață finită. Caracteristicile unice ale terenului determină utilitatea lui optimă. Atunci când terenul este evaluat separat de construcțiile de pe el,

principiile economice cer ca amenajările terenului și construcțiile atașate să fie evaluate ca o contribuție sau o deteriorare adusă la valoarea totală a proprietății. Astfel, *valoarea de piață* a terenului, bazată pe conceptul de „cea mai bună utilizare”, reflectă utilitatea și permanența terenului, în contextul pieței, iar valoarea amenajărilor terenului și a construcțiilor atașate lui reflectă diferența dintre valoarea terenului și *valoarea de piață* a proprietății ca fiind construită.

Peste un deceniu, SIE 2017 explică: „cea mai bună utilizare este utilizarea care, din perspectiva unui participant de pe piață, are ca rezultat cea mai mare valoare a unui activ”.

Cea mai bună utilizare trebuie să fie fizic posibilă (dacă este cazul), fezabilă din punct de vedere financiar, permisă din punct de vedere legal și să genereze cea mai mare valoare a activului. Dacă cea mai bună utilizare este diferită de utilizarea curentă, valoarea este influențată de costul conversiei activului la cea mai bună utilizare a sa.

Cea mai bună utilizare a unui activ poate fi utilizarea sa curentă/existentă când activul este utilizat optim. Cu toate acestea, cea mai bună utilizare poate să difere de utilizarea curentă, putând fi chiar și o vânzare ordonată. Cea mai bună utilizare a unui activ evaluat ca fiind independent poate să difere de cea mai bună utilizare a sa ca parte a unui grup de active, situație în care trebuie luată în considerare contribuția celui activ la valoarea totală a grupului de active.

Determinarea celei mai bune utilizări implică luarea în considerare a următoarelor:

(a) pentru a stabili dacă utilizarea este fizic posibilă, trebuie avut în vedere ceea ce participanții de pe piață ar considera a fi rezonabil;

(b) pentru a respecta cerința ca utilizarea să fie permisă din punct de vedere legal, trebuie luată în considerare orice constrângere legală privind utilizarea activului, de exemplu, planul de urbanism/zonare, precum și probabilitatea schimbării acestor constrângeri;

(c) cerința ca utilizarea să fie fezabilă din punct de vedere financiar ia în considerare dacă utilizarea alternativă, fizic posibilă și permisă din

punct de vedere legal, va genera o rentabilitate suficientă pentru un participant tipic de pe piață, superioară rentabilității generate de utilizarea curentă, după luarea în calcul a costurilor de conversie la acea utilizare.

Conceptul de cea mai bună utilizare este partea fundamentală și integrantă a estimărilor *valorii de piață*.

Utilizarea curentă/existentă reprezintă felul în care este utilizat(ă) în prezent un activ, o datorie sau un grup de active și/sau de datorii. Utilizarea curentă poate să fie totodată cea mai bună utilizare, deși nu este obligatoriu.

Vânzarea ordonată descrie valoarea care s-ar putea realiza prin vânzarea unui grup de active în cadrul procesului de lichidare, având la dispoziție o perioadă de timp rezonabilă pentru a găsi un cumpărător (sau cumpărători), vânzare în care vânzătorul este constrâns să vândă activele în starea și în locul în care se află acestea. Perioada rezonabilă pentru a găsi un cumpărător (sau cumpărători) poate varia în funcție de tipul activului și condițiile de piață.

Termenul ***vânzare forțată*** se utilizează deseori în situațiile când un vânzător este constrâns să vândă și, în consecință, nu are la dispoziție o perioadă de marketing adecvată și cumpărătorii pot să nu realizeze analizele proprii necesare. Prețul care ar putea fi obținut în aceste situații va depinde de natura presiunii exercitate asupra vânzătorului și de motivele pentru care nu poate să dispună de o perioadă de marketing adecvată. De asemenea, prețul poate reflecta consecințele asupra vânzătorului cauzate de imposibilitatea de a vinde în perioada disponibilă.

Prețul obținabil într-o vânzare forțată nu poate fi estimat în mod realist, cu excepția cazului când se cunosc natura și motivul constrângerilor asupra vânzătorului. Prețul pe care un vânzător îl va accepta în cadrul unei vânzări forțate va reflecta mai degrabă situația lui specială decât pe cea a vânzătorului ipotetic hotărât din definiția valorii

de piață. O „vânzare forțată” reprezintă o descriere a situației în care are loc schimbul și nu un tip al valorii distinct.

Vânzarea forțată reflectă, de regulă, prețul cel mai probabil care se poate obține pentru o anumită proprietate, atunci când sunt îndeplinite toate condițiile de mai jos:

- a. finalizarea tranzacției într-o perioadă scurtă de timp;
- b. activul este supus condițiilor de piață prevalente la data evaluării sau în intervalul la care se presupune finalizarea tranzacției;
- c. atât cumpărătorul, cât și vânzătorul acționează prudent și în cunoștință de cauză;
- d. vânzătorul este constrâns să vândă;
- e. cumpărătorul are o motivație tipică;
- f. ambele părți acționează în interes propriu;
- g. nu este posibilă o activitate normală de marketing din cauza timpului scurt de expunere pe piață;
- h. plata se va face în numerar.

Vânzările de pe o piață inactivă sau în declin nu sunt în mod automat „vânzări forțate” pentru că un vânzător ar putea spera la un preț mai bun în cazul în care condițiile de piață s-ar îmbunătăți. Cu excepția cazului în care vânzătorul este obligat să vândă până la o dată limită, fapt care împiedică un marketing adecvat, vânzătorul va fi un vânzător hotărât, conform definiției valorii de piață.

3.4. Piața și proprietatea prin prisma teoriei evaluării

O **pieță** este un mediu în care se tranzacționează bunurile și serviciile, între cumpărători și vânzători, printr-un mecanism al prețului. *Conceptul de piață presupune că bunurile sau serviciile se pot comercializa fără restricții între cumpărători și vânzători.* Fiecare parte va reacționa la raporturile dintre cerere și ofertă și la alți factori de stabilire a prețului, precum și la propria ei înțelegere a utilității relative a bunurilor sau serviciilor și la nevoile și dorințele individuale.

Pentru a estima prețul cel mai probabil care ar fi plătit pentru un activ, este fundamentală înțelegerea dimensiunii pieței pe care acel activ s-ar comercializa. Aceasta, deoarece prețul obținabil va depinde de numărul cumpărătorilor și al vânzătorilor de pe o anumită piață, la data evaluării. Pentru a avea o influență asupra prețului, cumpărătorii și vânzătorii trebuie să aibă acces la acea piață. O piață poate fi definită pe baza unor criterii variate. Printre acestea sunt:

(a) bunurile sau serviciile care se tranzacționează, de exemplu, piața autovehiculelor este diferită de piața aurului;

(b) limitări ale dimensiunii rețelei de distribuție, de exemplu, un producător de bunuri ar putea să nu dețină infrastructura de distribuție sau de comercializare pentru a vinde utilizatorilor finali, iar utilizatorii finali ar putea să nu solicite bunurile în volumul la care acestea se produc de către producător;

(c) geografic, de exemplu, piața bunurilor sau serviciilor similare poate fi locală, regională, națională sau internațională.

Totuși, deși în orice moment o piață poate fi independentă și poate fi puțin influențată de activitatea de pe alte piețe, într-o anumită perioadă de timp piețele se vor influența reciproc. De exemplu, la o anumită dată, prețul unui activ dintr-o țară poate fi mai mare decât cel care ar putea fi obținut pentru un activ identic în altă țară. Dacă sunt ignorate orice distorsiuni posibile cauzate de restricțiile legale de comercializare sau de politicile fiscale, în timp, furnizorii ar majora oferta de marfă către țara în care ar putea obține un preț mai ridicat și ar diminua oferta către țara în care prețul este mai mic, ceea ce va conduce, în timp, la o convergență a prețurilor.

În procesul evaluării, de regulă, piața vizată este piața pe care se schimbă în mod normal activul sau datoria supuse evaluării, la data evaluării, și la care au acces cei mai mulți participanți de pe piață, inclusiv proprietarul curent.

Din cauza diferitelor imperfecțiuni, piețele funcționează rareori perfect, cu un echilibru constant între ofertă și cerere și cu un nivel

constant de activitate. Imperfecțiunile obișnuite ale pieței se referă la fluctuații ale ofertei, la creșteri sau diminuări bruște ale cererii sau la asimetria informațiilor deținute de participanții de pe piață. Deoarece participanții de pe piață reacționează la aceste imperfecțiuni, este posibil, la un moment dat, ca o piață să se adapteze la orice modificare care a cauzat dezechilibrul. *O evaluare care are ca obiectiv estimarea celui mai probabil preț de piață trebuie să reflecte condițiile de pe piața relevantă, existente la data evaluării, și nu un preț corectat sau atenuat, bazat pe o presupusă refacere a echilibrului.*

Gradul de activitate pe orice piață fluctuează. Deși ar putea fi posibil să se identifice un nivel normal al activității pieței, pe o perioadă lungă de timp, pe multe piețe vor exista perioade în care activitatea este semnificativ mai intensă sau mai redusă față de nivelul normal. Nivelurile de activitate pot fi exprimate numai în termeni relativi, de exemplu, piața este mai activă sau mai puțin activă față de cum a fost aceasta la o dată anterioară. Nu există o linie de demarcație clar definită între o piață activă și o piață inactivă.

Când cererea este mai mare decât oferta, se așteaptă ca prețurile să crească, tinzând astfel să atragă intrarea pe piață a mai multor vânzători și, deci, o creștere a activității pieței. Contrariul este cazul când cererea este mică și prețurile scad. Totuși, existența unor niveluri diferite ale activității pieței este mai degrabă un răspuns la modificarea prețurilor decât o cauză a acesteia. Tranzacțiile pot avea loc și au loc pe piețe care, în mod curent, sunt mai puțin active decât este normal, dar există și posibilitatea ca potențialii cumpărători să vizeze un preț pentru care ar fi dispuși să intre pe piață.

Totuși, informațiile despre prețurile de pe o piață inactivă pot fi o dovadă a valorii de piață. Într-o perioadă de scădere a prețurilor este posibil să se observe atât o diminuare a nivelurilor activității pieței, cât și o creștere a vânzărilor care pot fi considerate „forțate”. Oricum, pe piețele în declin există vânzători care nu acționează sub constrângerea de

a vinde și a nu ține cont de dovada prețurilor realizate de astfel de vânzători ar însemna ignorarea realităților pieței.

Referințele la participanții de pe piață sunt făcute la ansamblul persoanelor, companiilor sau al altor entități care sunt implicate în tranzacțiile curente sau care intenționează să intre într-o tranzacție cu un anumit tip de activ. Hotărârea de a comercializa și orice puncte de vedere atribuite participanților de pe piață sunt cele specifice acelor cumpărători și vânzători, sau cumpărătorilor și vânzătorilor potențiali, activi pe o piață la data evaluării și nu cele specifice unor anumite persoane sau entități.

La efectuarea unei evaluări bazate pe date de piață, circumstanțele faptice ale proprietarului curent sau cele ale unui anumit cumpărător potențial nu sunt relevante, deoarece atât vânzătorul hotărât, cât și cumpărătorul hotărât sunt persoane sau entități ipotetice care au atributele unui participant tipic de pe piață. *Cadrul conceptual cere, de asemenea, excluderea oricărui element al valorii speciale sau a oricărui element al valorii care nu ar fi disponibil majorității participanților de pe piață.*

Proprietatea din timpuri străvechi, a trezit cele mai vii interese și cele mai aprige conflicte atât între persoane, cât și între state. Adam Smith scria: „Până atunci, până când nu este proprietate, nu poate fi nici stat, scopul căruia și constă în aceea, de a-i apăra averea și a-i apăra pe cei avari de cei săraci” [20, p.262-265]. În Dreptul Roman, proprietatea se definea ca atitudine a oamenilor față de obiecte, considerarea lor ca ale sale și a nimănui altuia. Economia politică definește proprietatea ca „totalitatea stărilor față de bunuri, raporturile dintre oameni la determinarea atitudinii față de bunuri” [21, p.65], sau ca raporturi create între subiectele proprietății cu privire la atribuirea mijloacelor de producție și a rezultatelor muncii [22, p.69].

În aspect juridic [23, art.315], proprietatea cuprinde totalitatea drepturilor: „de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului.

Dreptul de proprietate este perpetuu. Dreptul de proprietate poate fi limitat prin lege sau de drepturile unui terț.

Dreptul de folosință include și libertatea persoanei de a nu folosi bunul. Poate fi instituită prin lege obligația de folosire dacă nefolosirea bunurilor ar contraveni intereselor publice. În acest caz, proprietarul poate fi obligat fie să folosească el însuși bunul ori să-l dea în folosință unor terți în schimbul unei contraprestații corespunzătoare”.

Proprietatea stă la baza activităților economice atât în etapa inițierii proceselor de producție, în faza de dirijare a procesului economic, cât și la repartiția și consumul produsului creat. După cum menționează teoreticienii, „...economia nu se ocupă de proprietate ca atare, ci de procesul creării obiectului proprietății, de crearea bunurilor. Altfel spus, în sens economic, proprietatea se subînțelege ca o activitate complexă de creare a avuției, care apoi, prin legi anumite, devine proprietate” [21, p.66].

Proprietatea, conform SIE 2007, reprezintă un concept juridic ce se referă la toate avantajele, drepturile și beneficiile legate de deținerea acesteia. Dreptul de proprietate se referă la un anumit avantaj (profit) sau la toate avantajele implicate de exercitarea acestuia. În temeiul dreptului de proprietate asupra unui bun, titularul îl poate folosi, vinde, închiria ori înstrăina în alt mod, având opțiunea de a exercita oricare dintre aceste attribute sau nici unul. Păstrarea numai a dreptului de dispoziție echivalează cu nuda proprietate.

Dreptul asupra *proprietății imobiliare* conferă titularului dreptul de a *poseda, folosi și dispune* de teren și construcții.

SIE 2013 specifică următoarele *tipuri de drepturi* asupra proprietății imobiliare:

a) dreptul absolut asupra oricărei suprafețe de teren. Titularul acestui drept are un drept absolut de a *poseda și a dispune* de teren și de orice construcții existente pe aceasta, în mod perpetuu, afectat numai de drepturi subordonate și îngrădiri stabilite prin lege;

b) un drept subordonat care conferă titularului *dreptul exclusiv de a posedea și de a folosi* o anumită suprafață de teren sau de clădire, pentru o anumită perioadă, de exemplu, conform clauzelor unui contract de închiriere;

c) un drept de folosință a terenului sau construcțiilor, *fără un drept exclusiv de a posedea și de a folosi*, de exemplu, un drept de trecere pe teren sau de a-l folosi numai pentru o anumită activitate.

Drepturile asupra proprietății imobiliare pot fi deținute în comun, caz în care mai mulți titulari îl pot partaja, sau individual, când fiecare titular deține o anumită cotă-parte.

Caracteristica terenului și a construcțiilor de a fi imobile semnifică faptul că într-o tranzacție este transferat dreptul deținut de o parte și nu în mod efectiv, terenul și construcțiile. Deci, ***valoarea se atașează mai degrabă dreptului asupra proprietății imobiliare, decât fizic, terenului și construcțiilor.***

Aceste tipuri diferite de drepturi asupra proprietății imobiliare nu se exclud reciproc. Un drept absolut de proprietate poate fi subiectul unuia sau mai multor drepturi subordonate. Titularul dreptului de proprietate absolut poate acorda un drept de închiriere asupra unei părți sau asupra întregii sale proprietăți. Drepturile de închiriere acordate direct de către titularul dreptului absolut de proprietate sunt drepturi de „închiriere inițială”. Dacă nu este interzis prin termenele contractului de închiriere, titularul dreptului de închiriere inițială poate închiria o parte sau întreaga proprietate unei terțe părți, care este numită drept de subînchiriere. Durata dreptului de subînchiriere va fi întotdeauna mai scurtă decât durata închirierii inițiale, din care provine, chiar și cu o singură zi.

Când se evaluează un drept asupra proprietății imobiliare este necesar să se identifice natura drepturilor deținute de titularul aceluși drept și să se aibă în vedere orice limitări sau sarcini impuse de existența altor drepturi asupra aceleiași proprietăți. În mod frecvent, suma valorilor

diferitelor drepturi individuale asupra aceleiași proprietăți va fi diferită de valoarea dreptului absolut de proprietate negrevat de sarcini.

Drepturile asupra proprietății imobiliare sunt definite prin constituție și adesea sunt reglementate de legislația națională sau locală. Înainte de a face o evaluare a unui drept asupra proprietății imobiliare este important să se cunoască cadrul legal relevant care afectează acel drept.

Când se evaluează fie un drept de proprietate afectat de locațiune, fie un drept creat de contractul de închiriere, este necesar să se ia în considerare *chiria contractuală*, iar în cazul în care aceasta este diferită, *chiria de piață*.

Astfel, vorbind de proprietate, vom deosebi **obiectul proprietății** și **dreptul asupra proprietății**. Standardele internaționale de evaluare, standardele europene și legislația națională definesc următoarele categorii de proprietate: proprietatea imobiliară, proprietatea asupra bunurilor mobile, proprietatea asupra afacerii (întreprinderii), proprietatea asupra activelor financiare, proprietatea intelectuală.

3.5. Dezvoltarea teoriei evaluării

Referindu-ne la obiectul proprietății, alături de tipurile de valoare prezentate anterior, în procesul evaluării se evidențiază și următoarele tipuri de proprietăți ce pot influența alegerea tipului de valoare estimat.

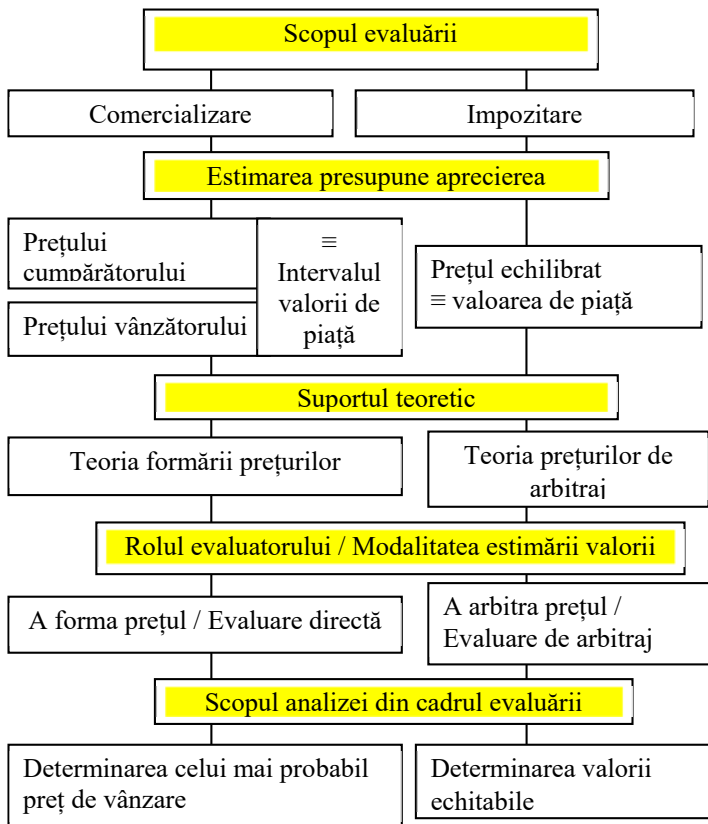
Proprietatea cu piață limitată reprezintă acea proprietate sau afacere care, din cauza condițiilor pieței, atrage relativ puțini cumpărători potențiali, la un anumit moment. Vânzarea unor astfel de proprietăți sau afaceri necesită o durată de marketing mai mare.

Proprietățile speciale, cu destinație specială sau proiectate special au utilizare restrânsă și sunt rareori vândute pe piața liberă, în afara cazului când reprezintă parte dintr-o întreprindere. Această categorie vizează: rafinăriile, centralele atomoelectrice, utilitățile publice, bisericile, muzeele etc.

Analizând interdependența dintre tipul pieței, proprietatea tranzacționată pe această piață și modul de evaluare a proprietății, se observă o diferențiere a teoriilor aplicabile [24].

Astfel, o piață dezvoltată, convențional echilibrată, există pentru active financiare lichide, mărfuri de larg consum, produse agricole etc. Valoarea bunurilor tranzacționate pe astfel de piețe poate fi estimată prin analiza vânzărilor, apelând la evaluarea financiar-investițională. Imobilul locativ tipizat, imobilul comercial simplu sunt obiectele unei piețe dezvoltate neechilibrate, „tip pendul”. În funcție de înclinația pendulului, pentru estimarea valorii poate fi aplicată atât evaluarea financiar-investițională, cât și evaluarea profesionistă a valorii. Obiectele cu un grad redus de lichiditate, unice, nestandardizate reprezintă o piață subdezvoltată. Estimarea bunurilor de acest fel este posibilă doar prin instrumentele oferite de evaluare profesionistă a valorii.

Teoria evaluării, din respectivul punct de vedere, se bifurcă. Aceste două direcții se dezvoltă paralel și în ultimii ani capătă un contur tot mai clar: evaluarea financiar-investițională (EFI) și estimarea profesionistă a valorii (EPV).

Fig.2.5. Modalități de estimare a valorii

Sursa: elaborat de autor [46].

Teoria estimării profesionale a valorii (EPV) indică aprecierea valorii de piață, practica diferențiază modalitățile de apreciere a valorii (fig.2.5).

Astfel, vânzătorul dorește să cunoască cu cât și-ar putea vinde proprietatea, adică care este prețul vânzătorului. Cumpărătorul dorește să cunoască cu cât ar trebui să procure bunul pentru a nu fi în pagubă, adică care este prețul cumpărătorului. Statul este cointeresat în valoarea bunului:

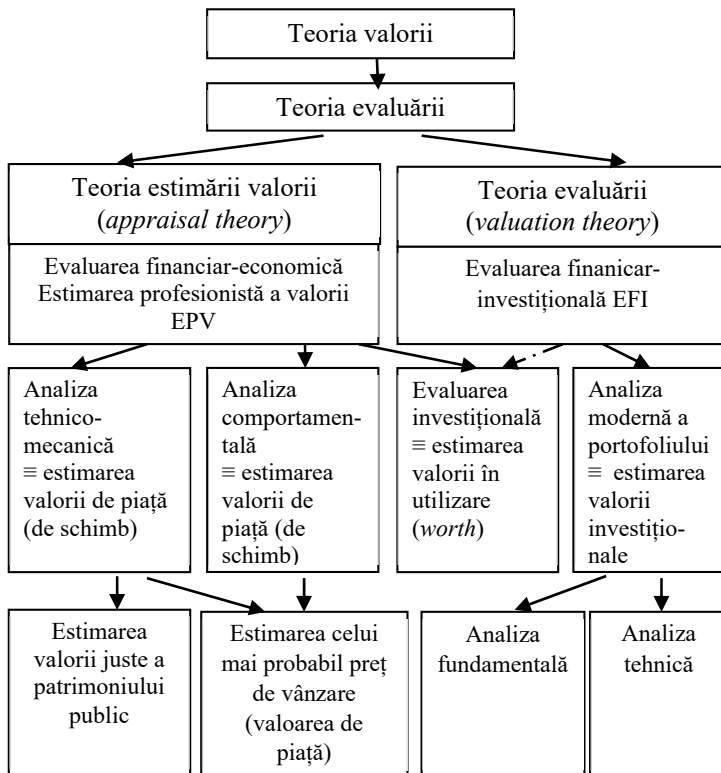
a) pentru a calcula taxele, impozitele,

b) pentru a-l vinde.

În primul caz este necesar prețul de echilibru, valoarea de piață, în al doilea caz – prețul vânzătorului. Prin urmare, *în funcție de destinația evaluării, deosebim două modalități de estimare: prin prisma teoriei formării prețurilor și teoriei prețurilor de arbitraj.*

Urmând raționamentele expuse în figura 3.6, observăm două căi de dezvoltare în cadrul estimării profesionale a valorii. Prima, cea mai des întâlnită în practică – ***aprecierea celui mai probabil preț de vânzare.*** A doua – limitată de hotarele domeniului public și interesele statului – ***aprecierea valorii estimative (valorii echitabile).***

Evidențierea a două direcții în teoria și, în special, în practica evaluării o putem găsi și în lucrarea savanților și practicienilor englezi Sara Sayce, Judy Smith, Richard Cooper și Piers Venmore-Rowland *Real estate appraisal: from value to worth* [25]. Autorii atrag atenția asupra estimării valorii propriu-zise (*valuations*) a patrimoniului și evaluarea utilității pentru consumator (*appraisals*), executată din punctul de vedere al investitorului instituțional. În lucrare este argumentat punctul de vedere conform căruia discuțiile controversate apărute în practică de mult timp sunt concentrate asupra necesităților proprietarului instituțional – investitor în imobil, ignorându-se astfel rolul și necesitățile arendașului sau utilizatorului (occupier). Însă, fără arendașul predispus și doritor de a încheia acum sau în viitor contractul de arendă, investițiile în imobil nu au valoare reală (real worth).

Fig.2.6. Curentele științifico-practice în cadrul teoriei evaluării

Sursa: elaborat de autor [46].

Generalizând cele expuse, putem evidenția următoarele momente principale:

1) teoria evaluării în etapa actuală are o formă definită în baza conceptului valoare-utilitate;

2) evaluările trebuie să se utilizeze la luarea deciziilor concrete și să fie adaptate special pentru soluționarea problemelor specificate de beneficiar. Aceste probleme pot presupune, dar pot și să nu presupună raportarea valorii de piață;

3) una dintre tendințele moderne ale teoriei evaluării constă în divizarea activității de evaluare în două direcții: evaluarea financiar-investițională (EFI) și estimarea profesionistă a valorii (EPV). În cadrul EPV observăm două căi de dezvoltare: *aprecierea celui mai probabil preț de vânzare* și a doua – limitată de hotarele domeniului public și interesele statului – *aprecierea valorii estimative (valorii echitabile)*;

4) școala modernă a evaluării profesionale EPV poate fi concepută în două direcții: ***tehnico-mecanică*** (măsurare, examinare, reflectarea pieței) și ***comportamentală*** (modelarea / simularea proceselor active de formare a prețurilor) (fig.2.6);

5) teoria evaluării se află în permanentă modificare.

Teoria evaluării poate fi considerată drept o știință aplicativă derivată, parte componentă a științei economice ce se dezvoltă în conformitate cu teoriile și regulile economice acceptate, în cadrul căreia întâlnim diverse curente și școli științifico-practice. Evaluarea se află în zona de interferență a științelor economice, tehnice și de drept.

Necesitatea și rolul evaluării în economia de piață este demonstrată și testată în timp. *Rolul evaluării nu se rezumă doar la constatarea valorii, ea joacă un rol activ în procesul de gestiune a valorii patrimoniului, precum și în procesul de reglare a pieței proprietăților.*

4. EVALUAREA PRIN PRISMA TEORIEI VALORII ENTROPICE

4.1. Analiza comparativă

În continuare vom analiza diferențele și punctele comune dintre TVE și teoria modernă a evaluării¹³ (tab.2.4). Valoarea în cadrul TVE reprezintă entropia joasă sumară a bunului, în cadrul teoriei evaluării – este un preț ipotetic și reflectă utilitatea bunului. Valoarea, conform TVE, este rezultatul unor procese complexe de transformări, conservări și transferuri reunite în stările dinamice de producție, consum, lichidare.

Conform standardelor internaționale de evaluare, valoarea este creată și susținută de interacțiunea a patru factori care sunt asociați cu orice produs, serviciu sau marfă. Aceștia sunt: *utilitatea, raritatea, dorința și puterea de cumpărare*.

Tabelul 2.4. Tangențe și divergențe între teoria valoare–entropie și teoria evaluării

<i>Element de comparație</i>	<i>Teoria valoare–entropie</i>	<i>Teoria evaluării (teoria valoare–utilitate)</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Valoarea	Valoarea reprezintă entropia joasă sumară a bunului	Valoarea reflectă utilitatea bunului
Mecanismul creării valorii	Valoarea este rezultatul unor procese complexe de transformări, conservări și transferuri reunite în stările dinamice de producție, consum, lichidare	Valoarea este creată și susținută de interacțiunea a patru factori care sunt asociați cu orice produs, serviciu sau marfă. Aceștia sunt: <i>utilitatea, raritatea, dorința și puterea de cumpărare</i>

¹³ Vom observa că teoria evaluării este totalmente axată pe teoria valorii–utilitate.

Tabelul 2.4 (continuare)

1	2	3
<p>Conceptul de utilitate</p>	<p>Utilitatea este un concept cu dublă semnificație:</p> <p>a) ca o corespondență între însușirile produsului (serviciului) și cerințele consumatorului (pentru produs) sau ale producătorului (pentru serviciu);</p> <p>b) ca o premisă a <i>gradului de scoatere și de reconserare de potențial din produs sau serviciu</i>. Procesul de consum va scoate din produs acel potențial economic, care este conservat în dimensiunile cantitative, calitative și de fiabilitate corespunzătoare utilității pentru care a fost achiziționat produsul. Același traseu va parcurge procesul de producție în privința serviciilor.</p>	<p>Utilitatea este mai degrabă un termen relativ sau comparativ și nu un criteriu absolut.</p> <p>De exemplu, valoarea terenului se stabilește prin evaluarea utilității sale în condițiile factorilor legali, fizici, funcționali, economici și de mediu care influențează capacitatea sa productivă.</p> <p>În mod esențial, evaluarea proprietății este influențată de modul în care proprietatea este utilizată și/sau ar fi tranzacționată în mod normal pe piață (exploatăată ca o entitate distinctă sau ca parte a unui grup).</p>
<p>Nivelul real al valorii</p>	<p>Nivelul real al valorii pentru un produs obținut în procesul de producție din momentul t1, se confirmă numai dacă produsul respectiv este</p>	<p>Valoarea este un concept economic referitor la prețul cel mai probabil convenit de cumpărătorii și vânzătorii unui bun sau serviciu disponibil pentru cumpărare.</p>

Tabelul 2.4 (continuare)

1	2	3
	<p>consumat în procesul de consum din t_2, iar serviciile scoase din produsul consumat sunt reconservate printr-un nou proces de producție t_n; această confirmare se face la un nivel inferior al potențialului din produs, nivel redat de simbolul P_{er}, ca urmare a acțiunii legii entropiei și a altor fenomene care determină pierderile entropice și consumurile pentru mediu și societate, P_{em}, s. Acest nivel, P_{er}, reprezintă capacitatea de plată reală de care va dispune consumatorul după valorificarea entropică a serviciilor sale, pentru a achita produsul a cărui valoare o dimensionăm. În mod obiectiv, <i>acesta este nivelul valorii produsului respectiv recunoscut de teoria valorii entropice</i></p>	<p>Valoarea nu reprezintă un fapt, ci o estimare a celui mai probabil preț care va fi plătit pentru bunuri și servicii, la o anumită dată, în conformitate cu o anumită definiție a valorii.</p>

Tabelul 2.4 (continuare)

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Forma fizică a valorii	Forma fizică a valorii este rezultatul transformărilor și conservărilor guvernate de legile naturii; ea reflectă rezultanta luptei de interese dintre factorii angajați în mecanismul de obținere a valorii.	Valoarea este un preț ipotetic, iar ipoteza pe baza căreia este calculată este determinată de tipul de valoare adoptat. Un tip de valoare definește natura tranzacției ipotetice. O modificare a tipului de valoare poate avea un efect important în evaluare.
Valoarea de întrebuințare = Valoarea de investiție	<i>Valoarea de întrebuințare</i> (potențialul economic conservat) trebuie să asigure atât atractivitatea consumatorului, cât și posibilitatea de scoatere eficientă de potențial din bunul cumpărat și consumat.	<i>Valoarea de investiție sau subiectivă.</i> Valoarea proprietății pentru un anumit investitor sau clasă de investitori, pentru obiective de investiții sau pentru obiective de exploatare identificate.
Timpul	Dimensiunea <i>timp</i> se impune sub două aspecte: a) ca durată a proceselor economice, de producție și de consum pentru obținerea unei unități de produs; b) ca perioadă în care potențialul economic „stă” conservat în produse și servicii.	Timpul este reflectat prin intermediul indicatorului „valoare actualizată”. Timpul – momentul în care este estimată valoarea.

Sursa: elaborat de autor.

Conform standardelor internaționale de evaluare, criteriul esențial în evaluarea oricărei proprietăți imobiliare sau mobiliare este *utilitatea* sa. Utilitatea, conform TVE, este un concept cu o dublă semnificație:

a) ca o corespondență între însușirile produsului (serviciului) și cerințele consumatorului (pentru produs) sau ale producătorului (pentru serviciu). *Însușirile sau utilitatea produsului obținut în t1 trebuie corelate cu cerințele consumului din t2, dar și cu cele ale procesului de producție din tn.* Producătorul trebuie să facă produsul nu numai să placă cumpărătorului, dar să poată fi folosit ușor pentru prestația de servicii de către cumpărătorul respectiv într-un viitor proces de producție;

b) ca o premisă a gradului de scoatere și de reconservare de potențial din produs sau serviciu. Procesul de consum va scoate din produs acel potențial economic care este conservat în dimensiunile cantitative, calitative și de fiabilitate corespunzătoare utilității pentru care a fost achiziționat produsul. Același traseu va parcurge procesul de producție în privința serviciilor. Nu poate fi exclusă, în unele cazuri, depășirea limitelor utilității afișată în *Nota de întrebuintare*, consumatorul fiind la fel de inventiv ca și producătorul.

Utilitatea, conform SIE 2007, este un termen relativ sau comparativ și nu un criteriu absolut. De exemplu, utilitatea terenului agricol este măsurată prin capacitatea sa productivă. Valoarea sa este o funcție a cantității și calității produsului pe care pământul îl produce, în sens agricol, sau o funcție a cantității și calității construcțiilor esențiale pentru activitatea agricolă. Dacă terenul are potențial de dezvoltare, producția sa este estimată în funcție de utilizarea sa din perspectivă rezidențială, comercială, industrială sau dintr-o utilizare mixtă. Ca urmare, valoarea terenului se stabilește prin evaluarea utilității sale în condițiile factorilor legali, fizici, funcționali, economici și de mediu care influențează capacitatea sa productivă.

Evaluarea proprietății este influențată de modul în care proprietatea este utilizată și/sau ar fi tranzacționată în mod normal pe piață. Pentru unele proprietăți, utilitatea optimă este obținută dacă proprietatea respectivă este exploatată ca o entitate distinctă. Alte proprietăți au o utilitate mai mare dacă sunt exploatate ca parte a unui grup. De exemplu, proprietăți administrate de o întreprindere integrată,

cu lanțuri de subunități de vânzare cu amănuntul, restaurante fast-food sau hoteluri. De aceea, trebuie făcută o distincție între utilitatea unei proprietăți care este luată în considerare ca entitate individuală și cea rezultată din situația în care este o parte a unui grup. Evaluatorul va privi proprietatea din perspectiva pieței fie ca o entitate separată, fie ca parte dintr-un întreg sau portofoliu. De obicei, evaluatorul estimează și raportează valoarea proprietății ca entitate individuală. Dacă valoarea proprietății, considerată ca parte din întreg sau din portofoliu, este diferită de valoarea sa individuală, această valoare ar trebui luată în considerare și raportată ca atare.

O proprietate individuală poate avea valoare adițională sau specială, peste valoarea sa privită ca entitate separată, ca rezultat al asocierii sale fizice sau funcționale cu o proprietate deținută de alții sau al atractivității pentru un cumpărător care are interese speciale. Mărimea unei astfel de valori adiționale sau speciale este, în general, exprimată în mod separat de valoarea de piață.

Nivelul real al valorii, conform TVE, pentru un produs obținut în procesul de producție din momentul t_1 , se confirmă numai dacă produsul respectiv este consumat în procesul de consum din t_2 , iar serviciile scoase din produsul consumat sunt recondiționate printr-un nou proces de producție t_n ; această confirmare se face la un nivel inferior al potențialului din produs, nivel redat de simbolul Per , ca urmare a acțiunii legii entropiei și a altor fenomene care determină pierderile entropice și consumurile pentru mediu și societate, Pem, s . Acest nivel, Per , reprezintă *capacitatea de plată reală* de care va dispune consumatorul după valorificarea entropică a serviciilor sale, pentru a achiziționa produsul a cărui valoare o dimensionăm. În mod obiectiv, *acesta este nivelul valorii produsului respectiv recunoscut de teoria valorii entropice*.

Valoarea, după cum am menționat anterior, este un concept economic referitor la prețul cel mai probabil convenit de cumpărătorii și vânzătorii unui bun sau serviciu disponibil pentru cumpărare. Valoarea nu reprezintă un fapt, ci o estimare a celui mai probabil preț care va fi

plătit pentru bunuri și servicii, la o anumită dată, în conformitate cu o anumită definiție a valorii.

Forma fizică a valorii, conform TVE, este rezultatul transformărilor și conservărilor guvernate de legile naturii; ea reflectă rezultanta luptei de interese dintre factorii angajați în mecanismul de obținere a valorii.

Conform SIE, conceptul economic de valoare reflectă optica pieței asupra beneficiilor celui care deține bunurile sau consumă serviciile, la data evaluării. Valoarea este un preț ipotetic, iar ipoteza pe baza căreia este calculată este determinată de tipul de valoare adoptat. Un tip de valoare este o reflectare a principiilor fundamentale de evaluare, la o dată specificată. Un tip de valoare definește natura tranzacției ipotetice, de exemplu, dacă există sau nu expunere pe piață, și motivația, și comportamentul asumate ale părților implicate. Pentru utilizarea și înțelegerea evaluării este foarte important ca tipul de valoare să fie clar stabilit și ca acesta să fie o bază adecvată pentru scopul respectivei evaluări. O modificare a tipului de valoare poate avea un efect important în evaluare.

Valoarea de întrebuințare explicată de TVE exprimă valoarea de investiție definită în teoria evaluării. Valoarea de întrebuințare (potențialul economic conservat) trebuie să asigure atât atractivitatea consumatorului, cât și posibilitatea de scoatere eficientă de potențial din bunul cumpărat și consumat.

Valoarea de investiție, definită în SIE, este valoarea proprietății pentru un anumit investitor sau clasă de investitori, pentru obiective de investiții sau pentru obiective de exploatare identificate. Altfel spus, valoarea de investiție sau subiectivă reprezintă mărimea potențialului ce poate fi scos din bunul cumpărat de către investitor și utilizat într-un mod anume.

Timpul în cadrul TVE este examinat sub două aspecte: a) ca durată a proceselor economice, de producție și de consum pentru obținerea unei unități de produs; b) ca perioadă în care potențialul economic „stă” conservat în produse și servicii. În cadrul teoriei evaluării, timpul, de

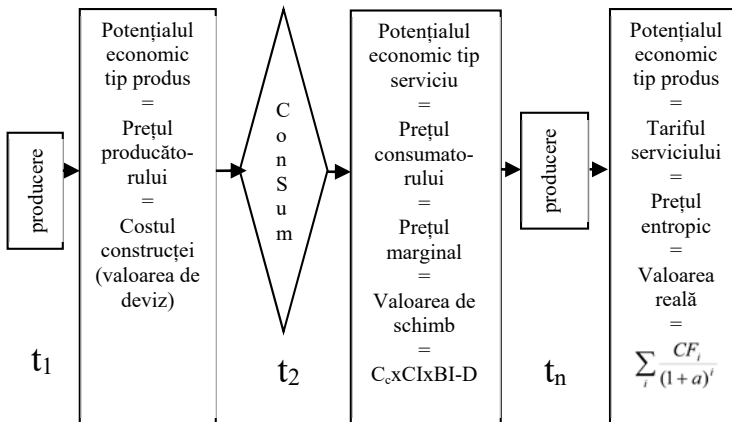
asemenea, este examinat în două ipostaze: a) prin intermediul indicatorului „valoare actualizată” și b) în calitate de moment de timp la care este estimată valoarea.

Astfel, **valoarea este considerată de către ambele teorii o mărime dinamică.**

4.2. Estimarea valorii reale

Practica evaluării impune modificări periodice ale modalității de estimare a valorii. Actualmente, dimensionarea valorii se axează pe trei abordări în evaluare, trei puncte de vedere care sunt reflectate și pot fi explicate de către teoria valorii entropice (fig.2.7) [26, p.33-41].

Abordarea prin cost este o abordare comparativă care ia în considerare ca substitut, pentru cumpărarea unei anumite proprietăți, alternativa de a achiziționa un activ echivalent modern cu aceeași utilitate. Fără să fie implicate timpul, riscul și neadekvarea, prețul pe care un cumpărător l-ar plăti pentru activul de evaluat nu ar fi mai mare decât costul unui echivalent modern.

Fig.2.7. Estimarea valorii în baza teoriei valorii entropice
Sursa: elaborat de autor.

Altfel spus, în cadrul abordării prin cost este dimensionat potențialul economic în formă de produs înainte de a fi cuprins într-un proces de consum. O serie de factori naturali vor "smulge" potențialul economic din produs pe perioada păstrării sau transportului; acest efect distructiv apare sub forma uzurii fizice (degradare, frecare, putrezire, îmbătrânire etc.). Alți factori, de natură socială sau economică, vor determina uzura morală a potențialului cuprins în produse; concurența unor produse similare ca utilitate, dar mai ieftine sau cu un randament mai mare la utilizare, vor anula o parte din potențialul conservat în produse.

Din punct de vedere al TVE, potențialul economic tip produs nu reprezintă valoarea reală a bunului. Metodologia evaluării, de asemenea, nu recunoaște costul bunului cu evidența deprecierei în calitate de valoare finală¹⁴, acesta va fi corectat prin costuri specifice procesului de consum (cheltuieli de marketing, publicitate, asigurare, costuri aferente tranzacției etc., beneficiul proprietarului – recompensa pentru riscul suportat, asociat realizării proiectului investițional).

Abordarea prin comparația vânzărilor este o abordare comparativă care ia în considerare vânzările proprietăților similare sau substituibile și informațiile referitoare la piață și stabilește o estimare a valorii prin procese de comparație. În general, proprietatea evaluată este comparată cu proprietăți similare vândute, tranzacționate pe o piață deschisă.

În corespundere cu procesul creării valorii în cadrul TVE, valoarea determinată prin metodele de comparație a vânzărilor reprezintă potențialul economic tip servicii. Examinându-se dimensiunile cantitative, calitative și fiabilitatea bunului aflat în stare dinamică de consum, nu se ia în considerație potențialul economic ulterior decât la nivel de comparație a modului de utilizare.

---

¹⁴ Valoarea de piață a construcției = (costul construcției + cheltuieli indirecte + beneficiul investitorului) – deprecierea acumulată.

Abordarea prin venit este o abordare comparativă care ia în considerare informațiile referitoare la veniturile și cheltuielile aferente proprietății evaluate și estimează valoarea printr-un proces de capitalizare. În general, principiul substituției arată că fluxul de venit care produce cel mai mare profit, corespunzător unui anumit nivel de risc, conduce la cea mai probabilă mărime a valorii.

Această abordare corespunde întru totul prevederilor TVE, valoarea reprezentând potențialul economic ce poate fi câpătat în urma procesului de consum la momentul de timp t_n .

Astfel, tragem concluzia că ***valoarea reală a bunurilor este estimată doar prin metodele abordării prin venit. Aplicarea abordării prin cost și abordării prin comparație permit aprecierea dimensiunii intermediare a valorii - valoarea bunului aflat în stare dinamică de consum.***

5. EVALUAREA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL

5.1. Experiența Federației Ruse

Autori:

Svetlana ALBU, Anna LEȘAN

Bunurile imobile culturale reprezintă moștenirea popoarelor în care este reflectată istoria țării, istoria arhitecturii, picturii, culturii. Aceste obiecte alcătuiesc o parte semnificativă a bunurilor imobiliare și în același timp au valoare istorică, culturală, arhitecturală, arheologică. Drept urmare, patrimoniul cultural reprezintă o categorie extrem de valoroasă a bunurilor imobiliare.

Problema păstrării patrimoniului cultural, fiind o problemă care ține de viitor și implică o perioadă lungă de timp, este imposibil a fi soluționată fără participarea statului în calitate de organ legislativ și de reglementare.

Păstrarea, conservarea și/sau valorificarea patrimoniului cultural și arhitectural este una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă în prezent majoritatea țărilor. Deoarece bunurile respective reprezintă un segment semnificativ de bunuri care aparțin statului, acesta trebuie să atribuie un buget considerabil pentru întreținerea și conservarea lor. De cele mai multe ori, bugetul acordat este insuficient și, în ciuda faptului ca bunurile imobile culturale au caracter specific și importanță națională, apare necesitatea transmiterii drepturilor depline sau parțiale, pentru a soluționa problema întreținerii acestor imobile.

În prezent, cu toate sarcinile, obligațiile și restricțiile de utilizare a bunurilor imobile culturale, acestea au un interes major în calitate de obiecte investiționale. Prin urmare, apare procesul privatizării sau transmiterea în arendă pe un termen lung, etapă însoțită de necesitatea evaluării obiective a bunului imobil.

În continuare vom examina cadrul legislativ care vizează patrimoniul cultural, în particular cel arhitectural din Federația Rusă, una dintre cele mai mari țări ale lumii cu un enorm și bogat patrimoniu arhitectural. De asemenea, vom examina particularitățile procesului de evaluare a bunurilor imobile cu valoare arhitecturală și metodologia aplicată în Federația Rusă pentru evaluarea patrimoniului arhitectural în etapa actuală.

Cadrul legislativ [27] al Federației Ruse privind patrimoniul arhitectural cuprinde totalitatea actelor normative și legislative care reglementează domeniul dat. Normele fundamentale sunt stabilite în art.44 din Constituția Federației Ruse:

- fiecare are dreptul de a participa la viața culturală și a folosi instituții culturale, a avea acces la valorile culturale;
- fiecare este obligat a avea grijă de păstrarea patrimoniului istoric și cultural, a păstra monumentele istorice și culturale.

Regulile generale sunt cuprinse în Bazele legislației privind cultura Federației Ruse (Основах законодательства о культуре Российской Федерации), aprobate de Consiliul Suprem al Federației Ruse la

09.10.1992 nr.3612-1 (ultima revizuire în 2020). Conform art.3, valori culturale sunt considerate „idealuri morale și estetice, norme și modele de comportament, limbi, dialecte și graiuri, tradiții și obiceiuri naționale, nume de locuri istorice, folclor, meșteșuguri și meserii, opere de cultură și artă, rezultatele și metodele cercetării științifice a activităților culturale, clădiri și construcții cu valoare istorică și culturală, obiecte și tehnologii, teritorii și obiecte unice din punct de vedere istoric și cultural” [29].

Legea de bază în domeniu conservării, utilizării și protecției de stat a obiectelor de patrimoniu cultural (monumente istorice și culturale) este Legea federală din 25.06.2002 nr.73-ФЗ „Cu privire la obiectele de patrimoniu cultural (monumente istorice și culturale) ale popoarelor Federației Ruse” (ultima revizuire la 24.04.2020) [27].

Legea federală nr.73-FZ are ca scop implementarea drepturilor și obligațiilor constituționale menționate mai sus, precum și realizarea drepturilor popoarelor și a altor comunități etnice din Federația Rusă de a păstra și dezvolta identitatea lor culturală și națională, de a proteja, restaura și conserva mediul istoric și cultural, de a proteja și conserva sursele de informații privind originea și dezvoltarea culturii. În conformitate cu legea menționată, protecția de stat a obiectelor de patrimoniu cultural este una dintre sarcinile prioritare ale autorităților de stat ale Federației Ruse, ale autorităților de stat ale entităților componente ale Federației Ruse și ale administrațiilor locale.

Conform art.4 al prezentei legi, obiectele de patrimoniu cultural sunt împărțite în următoarele categorii de semnificație istorică și culturală:

- obiecte de patrimoniu cultural de importanță federală - obiecte cu valoare istorică, arhitecturală, artistică, științifică și memorială, de importanță deosebită pentru istoria și cultura Federației Ruse, precum și obiecte de patrimoniu arheologic;

- obiecte de patrimoniu cultural de importanță regională - obiecte cu valoare istorică, arhitecturală, artistică, științifică și memorială, de importanță deosebită pentru istoria și cultura subiectului Federației Ruse;
- obiecte de patrimoniu cultural de importanță locală (municipală) - obiecte cu valoare istorică, arhitecturală, artistică, științifică și memorială, de importanță deosebită pentru istoria și cultura municipiului.

Merită a atrage atenție asupra articolului 14, ce cuprinde privilegiile acordate persoanelor fizice sau juridice care și-au investit propriile mijloace în conservarea obiectelor de patrimoniu cultural:

O persoană fizică sau juridică, care deține cu drept de locațiune o proprietate obiect al patrimoniului cultural proprietate federală, proprietate a unui subiect al Federației Ruse sau proprietate municipală, care a investit propriile mijloace în lucrări de conservare a obiectului patrimoniu cultural, prevăzute de articolele 40–45 din prezenta lege federală și a asigurat punerea în aplicare a acestora în conformitate cu prezenta lege federală, are dreptul la chirii preferențiale.

O persoană fizică sau juridică, care deține cu drept de locațiune o proprietate obiect al patrimoniului cultural proprietate federală sau un teren în cadrul căruia se află obiectul patrimoniului arheologic și care a asigurat executarea lucrărilor pentru păstrarea acestui obiect în conformitate cu prezenta lege federală, are dreptul la reducerea chirii stabilite cu mărimea cheltuielilor efective sau a unei părți din costuri.

O persoană fizică sau juridică, care deține în proprietate un obiect de patrimoniu cultural de importanță federală inclus în Registrul de stat unificat al obiectelor de patrimoniu cultural (monumente istorice și culturale) ale popoarelor Federației Ruse, sau îl folosește pe baza unui acord de utilizare gratuită și execută lucrări de conservare pe cont propriu, are dreptul la compensații pentru cheltuielile efectuate de acesta, sub rezerva executării unei astfel de lucrări în conformitate cu prezenta lege federală.

Complementând legile menționate, sunt adoptate un șir de acte regulatorii cum ar fi [28]:

- Regulamentul privind expertiza istorică și culturală de stat (aprobat prin Decretul Guvernului Federației Ruse din 15 iulie 2009 nr.569);

- Regulamentul privind zonele de protecție a obiectelor de patrimoniu cultural (monumente istorice și culturale) ale popoarelor Federației Ruse (aprobat prin Decretul Guvernului Federației Ruse din 26 aprilie 2008 nr.315);

- Regulamentul privind Registrul de Stat Unificat al Siturilor de Patrimoniu Cultural (monumente de istorie și cultură) al Poporului Federației Ruse (aprobat prin Ordinul Serviciului Federal de Supraveghere a Legislației privind Protecția Patrimoniului Cultural din 27 februarie 2009 nr.37);

- Forma pașaportului obiectului patrimoniului cultural (aprobată prin Ordinul Serviciului Federal de Supraveghere a Legislației în domeniul Protecției Patrimoniului Cultural din 27 februarie 2009 nr.37);

- Regulamentul privind procedura de eliberare a autorizațiilor (fișe deschise) pentru dreptul de a efectua lucrări la identificarea și studiul siturilor de patrimoniu arheologic (aprobat prin Ordinul Serviciului Federal de Supraveghere a Legislației privind protecția patrimoniului cultural din 03.02.2009 nr.15).

Prin Legea federală din 29 decembrie 2006 nr.258-Φ3 a început procesul de delimitare a proprietăților pentru obiecte de patrimoniu cultural, care erau monumente istorice și culturale imobile cu semnificație de stat (uniune și republicană) până la 27 decembrie 1991 între Federația Rusă și entitățile sale constitutive. Întru execuția prezentei legi au fost elaborate un șir de acte considerate de specialiști insuficiente la momentul de față:

- Lista obiectelor de patrimoniu cultural de importanță federală, protecția cărora este în funcțiile Rosohrankultura (Ordinul Guvernului Federației Ruse din 01.06.2009 nr.759-P);

- Delimitarea formelor de proprietate de stat asupra obiectelor patrimoniului cultural. St.Petersburg (Ordinul Guvernului Federației Ruse din 6 mai 2008 nr.651-P, Ordinul Guvernului Federației Ruse din 31 decembrie 2008 nr.2057-P, Ordinul Guvernului Federației Ruse din 19 mai 2009 nr.680-P);

- Delimitarea formelor de proprietate de stat asupra obiectelor patrimoniului cultural. Regiunea Sverdlovsk (Ordinul Guvernului Federației Ruse din 7.04.2008 nr.437-P);

- Delimitarea formelor de proprietate de stat asupra obiectelor patrimoniului cultural. Regiunea Kaliningrad (Ordinul Guvernului Federației Ruse din 30.07.2009 nr.1048-P);

- Delimitarea formelor de proprietate de stat asupra obiectelor patrimoniului cultural. Regiunea Kaluga (Ordinul Guvernului Federației Ruse din 2.10.2009 nr.1412-P).

Evaluarea patrimoniului cultural în Federația Rusă este reglementată prin Indicațiile metodice privind evaluarea obiectelor care sunt atribuite la obiecte destinate patrimoniului cultural [30]. Aceste indicații metodice reprezintă o completare a Standardelor Federale de Evaluare FSO 7, aprobate la 25.09.2014 prin hotărârea nr.611 [31].

Indicațiile metodice [30, pp.1.2] cuprind particularitățile estimării valorii obiectelor atribuite în conformitate cu procedura stabilită categoriei de obiecte de patrimoniu cultural (OPC), inclusiv obiectelor care posedă semne de OPC, la care pot fi atribuite obiecte imobiliare (inclusiv obiecte de patrimoniu arheologic) și alte obiecte cu teritorii legate istoric, picturi, sculpturi, arte și meserii, obiecte de știință și tehnologie și alte obiecte din cultura materială care au apărut ca urmare a unor evenimente istorice valoroase din punct de vedere al istoriei, arheologiei, arhitecturii, urbanismului, artei, științei și tehnologiei, esteticii, etnologiei sau antropologiei, cultură socială și dovezi de epoci și civilizații, surse autentice de informații despre originea și dezvoltarea culturii, precum și parțial sau complet ascunse pe pământ sau pe urme de

apă ale existenței umane în epocile trecute (inclusiv toate obiectele arheologice și cultele asociate cu astfel de urme, straturi de urină).

Particularitățile evaluării bunurilor culturale față de alte bunuri imobile. Indicațiile metodice (IM) privind evaluarea obiectelor care sunt atribuite la obiecte destinate patrimoniului cultural [30] definesc OVC drept obiecte ale culturii materiale, care au apărut ca urmare a evenimentelor istorice și, respectiv, pot avea active necorporale, poate avea o componentă suplimentară de valoare intangibilă.

Evaluarea OVC urmează a fi efectuată ținând cont de obligații și avantaje. Obligațiile decurg din conținutul acordului de securitate, obligația de securitate, contractul de locațiune pentru OVC sau o parte a acestuia. Aceste documente prevăd procedura, condițiile de restaurare, conservare, repararea OVC și obiectelor conexe (clădiri, construcții și obiecte cu valoare culturală, amenajarea teritoriului, grădinilor, parcurilor, peisajelor naturale), precum și restricții privind tipurile de utilizare permisă. Avantajele sunt condiționate de contribuția posibilă a unei imobilizări necorporale legate de OVC, amplasarea acestuia (apropierea de centrele de afaceri), rolul în mediul arhitectural-urbanistic, tipul structurilor de construcții, forma și conținutul fațadei și interioarelor, ceea ce determină, în final, creșterea rentabilității rezultatelor antreprenoriale în comparație cu obiectele analogice care nu sunt clasificate ca OVC.

IM atenționează asupra necesității considerării unor riscuri specifice. De exemplu, în etapa determinării costurilor de amenajare a terenurilor și/sau a execuției lucrărilor de restaurare, a lucrărilor pentru conservarea sau reconstituirea OVC, este necesar a considera riscul sporit al descoperirii obiectelor cu semne de OVC. Detectarea obiectelor cu semne de OVC presupune suspendarea tuturor lucrărilor. Lucrările pentru eliminarea pericolului de distrugere a OVC descoperit, modificarea proiectului de execuție a lucrărilor, precum și natura lucrărilor în sine se realizează din contul clientului, lucru care urmează a fi considerat la efectuarea calculelor. Respectiva situație conduce la (1)

o rată de rentabilitate așteptată sporită, (2) costuri mari pentru realizarea lucrărilor de amenajare a teritoriului și/sau restaurare, (3) termene de execuție mult mai mari față de lucrările analogice la obiecte care nu se referă la OCV.

În procesul de evaluare a OVC se indică a lua în considerare următoarele circumstanțe:

1. Beneficiul economic al deținerii și/sau utilizării OVC poate fi reflectat în termeni valorici în baza datelor analizei pieței. Stabilirea acestui fapt, asociată cu avantajele utilizării unui OVC, în raport cu obiecte care nu sunt clasificate drept OVC, este sarcina evaluatorului.

2. Beneficiul economic al dreptului de proprietate asupra OVC poate crește în timp, chiar dacă starea fizică a OVC se agravează. Acest fapt este condiționat de cerința privind păstrarea OVC, cel puțin la capitolul obligațiilor de securitate, indiferent de fezabilitatea economică a întreținerii acestuia de către un anumit titular al dreptului de proprietate.

3. Estimarea duratei de viață fizică a OVC poate fi dificilă, deoarece, de regulă, depășește semnificativ durata de viață economică a unui obiect analogic care nu se referă la OVC.

4. Obligațiile legale, inclusiv statutul, pot interzice sau restricționa sever tranzacțiile cu OVC.

Suplimentar la datele inițiale utilizare în mod ordinar în procesul evaluării, în cazul OVC, în funcție de scopul evaluării, se recomandă a solicita de la Beneficiar sau a colecta independent informație suplimentară, precum:

- analiza existenței evidenții OVC la organismele de stat de control pentru protecția și utilizarea obiectelor de patrimoniu cultural. În absența informațiilor necesare pentru evaluare, evaluatorul efectuează evaluarea pe baza ipotezelor făcute independent, reflectând acest fapt în raportul de evaluare;

- analiza rezultatelor examinării legale a drepturilor de proprietate, inclusiv studiul bazei legale pentru apariția servituților istorice;

- studiul materialelor cercetărilor istorice și arhitecturale, precum și a expertizelor;

- studiul documentației de proiectare și deviz pentru execuția lucrărilor de reparație-restaurare, conservare, adaptare și lucrări similare în legătură cu obiectele de patrimoniu cultural, coordonate cu autoritățile de protecție în modul prescris. Faptul lipsei coordonării, precum și efectuarea unui calcul independent al costului lucrărilor, trebuie reflectat în secțiunea *Ipoteze și condiții restrictive utilizate de evaluator în timpul evaluării*;

- determinarea termenelor, volumelor lucrărilor de reparații-restaurare și altor lucrări efectuate la OVC, constatarea componenței acestor lucrări, necesitatea și suficiența lor, valoarea de deviz și modalitatea de plată pentru lucrările executate;

- determinarea cheltuielilor operaționale suplimentare, inclusiv: costuri suplimentare pentru menținerea regimului special de temperatură și umiditate, precum și a altor condiții speciale în încăperi; costuri pentru paza suplimentară, inclusiv mijloace speciale antiincendiu; costuri pentru crearea și menținerea unui peisaj istoric pe terenul adiacent; costuri suplimentare pentru curățarea teritoriului; costuri pentru întreținerea interiorului istoric; costul activităților operaționale folosind lucru manual.

Indicațiile metodice privind evaluarea obiectelor care sunt atribuite la obiecte destinate patrimoniului cultural [30, pp.4.3] menționează mai multe tipuri de valori ce pot fi estimate în dependență de scopul evaluării obiectelor de patrimoniu cultural:

- valoarea de piață;
- valoarea investițională;
- valoarea de lichidare;
- valoarea cadastrală [6, pp.5];
- valori calculate [5, pp.9]:
  - chiria de piață (suma de bani calculată, contra căreia proprietatea poate fi închiriată la data evaluării în condiții tipice de piață);

- cheltuieli pentru crearea (reproducerea sau înlocuirea) construcțiilor capitale;

- pierderi (daune/cheltuieli efective, venitul ratat) în cazul înstrăinării bunului imobil, precum și în alte cazuri;

- cheltuieli pentru eliminarea poluării mediului și (sau) reabilitării / recultivării lotului de teren;

- alte tipuri de valori stabilite în sarcina pentru evaluare în conformitate cu legea aplicabilă în Federația Rusă, precum și conform Standardele Internaționale de Evaluare.

Definițiile valorilor de înlocuire și de reconstituire diferă de definițiile SIE [18] prin unele concretizări caracteristice obiectului evaluării, și anume:

- prin costuri de reconstituire a OVC se subînțeleg costurile de reconstrucție/reproducere a OVC determinate conform proiectului inițial (dacă este cazul) sau a proiectului de reconstrucție, asigurând autenticitatea proiectării, utilizarea materialelor de construcție identice și, dacă este posibil, a tehnologiilor pentru crearea obiectului în cauză. Când se determină costul reproducerii, în calcule este posibil a utiliza costul echipamentelor și utilajelor moderne de construcție, precum și a tehnologiilor de montaj, dacă acest lucru este permis de proiectul de reconstrucție convenit cu autoritatea de securitate relevantă;

- prin costuri de înlocuire a OVC se subînțeleg costurile de reproducție a OVC, cu păstrarea elementelor care fac obiectul obligațiilor de securitate, iar în lipsa cerințelor autorităților de securitate se acceptă utilizarea materialelor și tehnologiilor moderne, modificări în planificarea spațiului și deciziile arhitecturale orientate spre adaptarea OVC pentru utilizarea modernă.

În tabelul 2.5 propunem recomandarea tipului valorii ce urmează a fi estimat și metodele de evaluare recomandate în Federația Rusă în funcție de scopul evaluării. După cum observăm, pentru estimarea valorii OVC se recomandă aplicarea metodelor din cadrul celor trei abordări (fig.2.8). Valoarea estimată se recomandă a fi raportată fără TVA,

respectiv, în procesul aplicării metodelor de evaluare, TVA urmează a fi exclus din informația primară colectată pe piață.

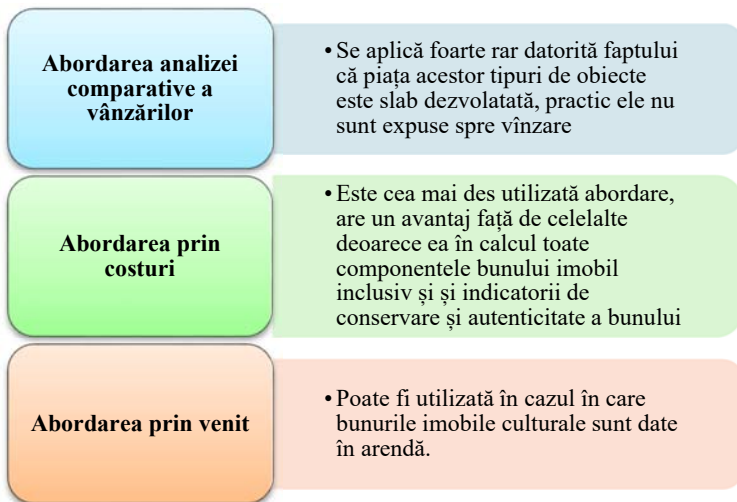
Tabelul 2.5. Scopul evaluării – tipul valorii – metode de evaluare

<i>Scopul evaluării</i>	<i>Tipul valorii</i>	<i>Metodele recomandate</i>	<i>Notă</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Vânzare-cumpărare, inclusiv în cazul privatizării	Valoarea de piață	Abordarea prin cost Abordarea prin piață Abordarea prin venit	În cazul lipsei obiectelor analogice, sau imposibilității estimării valorii de piață aplicând abordarea prin piață și abordarea prin venit se recomandă aplicarea abordării prin cost. În acest caz, se analizează CMBE utilizare a obiectului.
Garantarea împrumutului	Valoarea de piață pentru utilizarea curentă a obiectului Valoarea de lichidare	Abordarea prin cost Abordarea prin piață Abordarea prin venit	Valoarea de lichidare reprezintă valoarea de piață a OVC, pe baza utilizării sale efective, ținând cont de timpul redus de expunere pe piață. Perioada redusă de expunere la determinarea valorii în scopul gajului ar trebui să fie stabilită în sarcina de evaluare.
Pentru asigurare	Valoarea calculată (de înlocuire sau reconstituire)	Abordarea prin cost	O atenție deosebită trebuie acordată faptului că în costul restaurării unui obiect atunci când are loc un eveniment asigurat, trebuie să se țină

Tabelul 2.5 (continuare)

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
			seama de costurile pregătitoare și de alte lucrări, adică costul restaurării unui obiect este aproape întotdeauna mai mare decât un procent de pierderi. Obiectivul principal al evaluării în scopuri de asigurare este de a determina costul restabilirii OVC la condiția corespunzătoare datei evaluării.
În cazul vânzării forțate	Valoarea calculată (de reconstituire sau procurare)	Abordarea prin cost	Se va ține cont de cheltuielile de întreținere și conservare a obiectului cu deducerea uzurii fizice acumulate de la data finalizării lucrărilor specificate. Cheltuielile confirmate vor fi indexate la data evaluării, aplicând indicii de modificare a prețurilor pentru lucrările de restaurare-reabilitare din data executării lucrărilor.

Sursa: elaborat în baza [30]

Fig.2.8. Abordări de evaluare aplicate la evaluarea bunurilor imobile culturale

Sursa: elaborat de autor

Unii cercetători, specialiști [33, 34] din Federația Rusă menționează printre aspectele slabe ale IM lipsa analizei definițiilor tipurilor de valori recomandate spre estimare, precum și lipsa menționării factorilor nemateriali (intangibili). Factori precum existența activelor necorporale și avantajele generate de acestea, grevările, beneficiile, prestigiul etc. sunt menționați în IM, însă lipsește algoritmul de calcul al influenței acestora asupra valorii de piață.

Metodologia recomandată în Federația Rusă cuprinde unele concretizări specifice OVC. De exemplu, în cadrul analizei celei mai bune și eficiente utilizări (CBEU) se atenționează faptul că bunul imobil OVC, conform legislației, nu poate fi divizat, respectiv opțiunea de vânzare separată, chiar dacă este cea mai eficientă, nu trebuie examinată. Scopul analizei CBEU OVC constă în examinarea doar a utilizării admise de către organele responsabile pentru OVC.

Cu referință la metodele de evaluare recomandate, o atenție deosebită se acordă abordării prin cost, în particular estimării costurilor, indicându-se în detaliu: culegerile prețurilor în construcții care urmează a fi utilizate, a normelor de deviz, a indicilor de consum a materialelor. Uzura fizică se recomandă a fi estimată în baza pașaportului OVC, iar în cazul necorespunderii datelor indicate în pașaport cu rezultatele inspectării, se recomandă algoritmul de calcul axat pe metoda normativă în baza examinării vizuale. Deprecierea funcțională se recomandă a fi estimată în comparație cu un obiect analog modern prin metodele standarde: suma cheltuielilor necesare pentru eliminarea necorespunderii funcționale sau capitalizarea diferenței dintre viitoarele cheltuieli și pierderea veniturilor potențiale față de un analog modern. Deprecierea externă (economică) se recomandă a fi estimată prin metodele unanim acceptate în raport cu obiecte neincluse în lista OVC. De asemenea, IM concretizează aspectele privind lucrările de reparații și restaurare fezabile și imputate din punct de vedere economic, precum și determinarea costului acestora.

La capitolul „abordarea prin venit”, IM menționează necesitatea considerării factorilor care reduc mărimea venitului operațional net (condiționat de costuri suplimentare pentru întreținerea clădirii), precum și cei care o sporesc (factori imateriali). Se atrage atenția asupra influenței posibile a beneficiilor sub formă de compensații pentru lucrările de reparație și restaurare, fie a beneficiilor fiscale sau alți indicatori introduși de stat pentru stimularea activităților de păstrare a monumentelor. Valoarea reversiei nu poate fi mai mică decât valoarea inițială a OVC, care reprezintă costul de reconstituire a obiectului, în corespundere cu obligațiunile de protecție, în prețuri curente. Acest lucru este condiționat de faptul că OVC are o durată de exploatare nelimitată în comparație cu obiectele care nu reprezintă OVC (care au o durată de exploatare limitată).

Printre particularitățile estimării valorii prin abordarea prin piață se menționează necesitatea deținerii de către obiectele analogice a unei

motivații investiționale identice, precum și includerea, pe lângă ajustările unanim acceptate, a ajustărilor care iau în considerație semnele semnificației istorice și culturale a OVC. În calitate de ajustări se recomandă considerarea a astfel de factori ca: perioada creării OVC, autorul, unicitatea, rolul urban, autenticitatea istorică, decorul fațadei și interiorului, gradul de păstrare a elementelor, punctelor de percepție vizuală etc. fixate în obiectul protecției. Structura valorii OVC cuprinde trei componente: (1) valoarea de piață a drepturilor asupra terenului care se referă la OVC; (2) valoarea de piață a îmbunătățirilor terenului cărora nu le sunt înaintate cerințe de protecție; (3) valoarea de piață a îmbunătățirilor care posedă valoare culturală.

Valoarea finală poate fi raportată în urma reconcilierii rezultatelor obținute drept consecință a aplicării celor trei abordări. În cazul aplicării mai multor metode în cadrul aceleiași abordări, urmează a reconcilia rezultatele intermediare. În cazul imposibilității aplicării unei abordări condiționată de lipsa informației de piață, se recomandă ca evaluatorul să-și exprime opinia personală. Valoarea respectivă nu va fi utilizată în procesul reconcilierii rezultatelor ci va fi doar cu titlu consultativ.

Concluzii:

Examinând practica Federației Ruse în domeniul evaluării patrimoniului arhitectural, constatăm următoarele:

- statul acordă o atenție deosebită și permanentă patrimoniului cultural; cadrul legislativ suportă modificări și actualizări regulate, ultimele fiind în martie 2020;
- există o diferențiere a statutului obiectelor de patrimoniu pe trei niveluri: federal, regional și local;
- Cadrul normativ de reglementare este în proces de dezvoltare. Procesul de delimitare a patrimoniului cultural este în derulare, actual fiind aprobată delimitarea proprietății de stat asupra obiectelor patrimoniului cultural în Sankt Petersburg, regiunea Sverdlovsk, regiunea Kaliningrad și regiunea Kaluga;

- în Rusia există 13 standarde federale de evaluare aprobate de ministrul dezvoltării economice și comerțului Federației Ruse;

- evaluarea patrimoniului cultural este reglementată prin Indicațiile metodice privind evaluarea obiectelor care sunt atribuite la obiecte destinate patrimoniului cultural, elaborate pentru dezvoltarea și completarea Standardului federal de evaluare nr.7 (SFE nr.7) „Evaluarea imobilului” și orientate spre concretizarea cerințelor și procedurilor stabilite prin SFE nr.7;

- în Federația Rusă, ca și în alte țări, se observă lipsa pieței obiectelor de patrimoniu cultural. Exploatarea și întreținerea obiectelor de patrimoniu presupune cheltuieli foarte mari, care nu pot fi suportate, în mare parte, de bugetele locale;

- specialiștii evaluatori din Federația Rusă afirmă că procesul evaluării OVC este anevoios și complicat în condițiile actuale și devine o sarcină dificilă, dar și destul de solicitată.

În comparație cu R.Moldova, constatăm un pas enorm înainte privind standardele de evaluare (care în R.Moldova lipsesc cu desăvârșire), în particular, de evaluare a obiectelor de patrimoniu arhitectural.

5.2. Tipuri de valori și instrumente de evaluare a patrimoniului cultural

Autori:

Svetlana ALBU, Liliana JITARI

Deseori se consideră că economiștii se concentrează prea mult pe măsurători financiare, trecând cu vederea adevărata semnificație culturală a activelor de patrimoniu. Realitatea, însă, este alta, ea demonstrează că există, de fapt, elemente comune între abordările economice și culturale privind evaluarea patrimoniului. În special, tangențele sunt evidente în condițiile în care o evaluare economică

corectă a unui proiect de patrimoniu are, sau se cuvine să aibă, un cuvânt greu de spus la luarea deciziilor în acest domeniu.

Orice decizie cu privire la restaurarea, renovarea sau reutilizarea, de exemplu, a unei clădiri vechi, încărcată de simboluri, necesită resurse limitate, trebuind, în consecință, să se facă o *ierarhizare a nevoilor* de satisfăcut. Odată folosite pentru întreținerea și conservarea patrimoniului, nu mai pot fi folosite pentru alte utilizări, de unde rezultă un *cost de oportunitate*.

Conservarea activelor istorice are o limită stabilită în mod obiectiv – nu poate fi totul conservat – și o restricție subiectivă, generată de preferințele consumatorilor, care este posibil să reacționeze împotriva reabilitării unui bun de patrimoniu, dacă acesta presupune utilizarea de fonduri publice provenite din contribuțiile lor, prin excelență, „nonvoluntare”.

Orice venituri financiare rezultate în urma unui proiect de patrimoniu trebuie, finalmente, să depășească eventualele diminuări/denaturări ale proprietăților de patrimoniu, iar pentru astfel de evaluări intră în scenă un întreg instrumentar de metode economice.

Conceptul „patrimoniu” și „valoare”. Înainte de a discuta procesul evaluării patrimoniului cultural din diverse tipuri de localități vom examina cadrul conceptual general al evaluării patrimoniului prin prisma noțiunilor economice.

Termenul *patrimoniu* definește ceva moștenit din trecut, iar atașându-i adjectivul *cultural* (atât în sens antropologic sau sociologic, cât și în interpretarea sa artistică sau estetică), se concretizează scopul său, vorbindu-se despre lucruri provenite de la generațiile anterioare și încărcate cu o anumită semnificație culturală.

Patrimonial cultural cuprinde două componente: *tangibilă* – clădiri, locații, dar și tablouri, sculpturi sau artefacte și, respectiv, *intangibilă* – tradiții, obiceiuri, credințe, opere de artă precum literatură sau muzică. Obiectul studiului nostru îl constituie doar *patrimoniul tangibil construit*.

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Cea mai importantă noțiune este de *valoare a patrimoniului* prin semnificația sa, modul de determinare și mai ales rolul jucat în deciziile cu privire la conservarea, restaurarea sau reutilizarea patrimoniului.

Valorile ce definesc patrimoniul au fost considerate inițial cele istorice și estetice. Ulterior a apărut un câmp larg al tipurilor de valori (tab.2.6). Acest câmp al valorilor poate fi împărțit în două categorii generale: valori socioculturale și valori economice.

Tabelul 2.6. Valorile care definesc patrimoniul

<i>Nr.</i>	<i>Anul</i>	<i>Tipurile de valori propuse</i>	<i>Autorul</i>
1	1902	Valoare istorică, de vechime, comemorativă, de uz și de noutate	Alois Reigl
2	1984	Valori economice, estetice, asociativ-simbolice și infomationale	England Lipe ¹⁵
3	1997	Valori culturale, educaționale și academice, economice, recreaționale și estetice	English Heritage
4	1997	Valoare monetară, de opțiune, de existență, de moștenire, de prestigiu, educațională	Frey
5	1998	Valori estetice, istorice, științifice și sociale (spirituale, politice, naționale, culturale de orice fel).	Charta Burra
6	2001	Valoare economică și valoare culturală	Throsby

Sursa: elaborat în baza [36, 35].

---

¹⁵Value and Meaning în Cultural Resources. Aparut în “Approaches to the Archaeological Heritage”, ed. Henry Cleere, pp. 1-11. Cambridge University Press, Cambridge, England, Lipe, William D. and T. A. Kohler.

Savanții¹⁶ consideră că valoarea economică își are rădăcinile în utilitatea marginală a unui bun, în timp ce valoarea culturală a unui obiect sau a unei activități își extrage substanța din următoarele surse: valoarea estetică, valoarea spirituală sau religioasă, valoarea socială (prin transmiterea unui sentiment de apartenență la umanitate), valoarea istorică, valoarea simbolică (prin înmagazinarea de sensuri) și valoarea autenticității [35].

Generalizând opiniile savanților [35, 36, 37, 38] prin prisma teoriei evaluării, constatăm diferențierea esențială dintre ***valoarea economică*** și ***valoarea culturală***.

În secolul XXI, savanții [35] consideră că valoarea economică a patrimoniului cultural poate fi definită astfel:

- prin nivelul de bunăstare pe care acesta îl generează în societate;
- prin intermediul beneficiilor pe care acesta le aduce societății atât comerciale, cât și necomerciale.

La stabilirea valorii economice a patrimoniului cultural trebuie ținut cont că acesta poate prezenta *valoare de utilizare* (generează beneficii prin utilizarea sa) și/sau *valoare de non-utilizare* (fig.2.9). Valoarea de non-utilizare se prezintă sub trei forme: valoarea de opțiune (pentru indivizii care nu au vizitat respectivul sit de patrimoniu cultural, dar doresc să o facă în viitor), valoarea de existență (pentru indivizii care nu au vizitat situl respectiv și nici nu intenționează să o facă în viitor, dar care percep existența sitului ca un fapt pozitiv) sau valoarea de moștenire (valoarea cunoștințelor transmise de patrimoniul cultural pentru beneficiul generațiilor viitoare).

Valoarea de utilizare (use value) reprezintă satisfacția persoanei ca urmare a consumului direct al serviciilor oferite de obiectul de patrimoniu, cum ar fi: deținerea de active de patrimoniu sau ca urmare a locuirii sau desfășurării activității într-un astfel de obiectiv – această

---

¹⁶ Throsby D. (2001). Economics and Culture. Cambridge: Cambridge University Press, p. 46.

percepție este reflectată în procesul pieței și poate fi dimensionată prin *chiria de piață*, precum și prin vizitarea de către turiști (în acest caz, valoarea poate fi estimată, utilizând metode precum *costul de transport*).

Valoarea de utilizare directă a unui obiectiv de patrimoniu (de pildă, o clădire istorică folosită în scopuri comerciale) este, de fapt, o valoare marginală. Desigur, clădirea ar avea o anumită valoare de închiriere ca spațiu comercial și în absența unei calități de patrimoniu. Valoarea de închiriere a unor asemenea clădiri este mai mare dacă oamenii preferă să locuiască sau să lucreze într-o casă de patrimoniu, sau mai mică dacă design-ul și facilitățile învechite ale respectivei clădiri reprezintă un inconvenient. Piața sugerează că aceste valori de utilizare directe sunt pozitive, dat fiind faptul că, de regulă, proprietățile bunului sunt dorite de persoane care le prețuiesc serviciile și sunt pregătite să plătească prețul pe măsură.

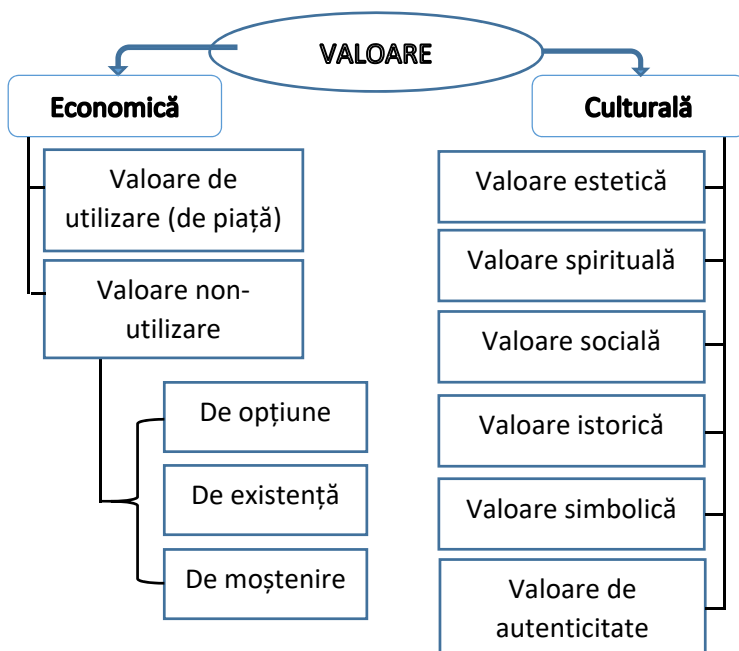
Valoarea de non-utilizare (non-use value), denumită și valoare de utilizare pasivă, este percepută de indivizi, dar nereflectată în procesul de piață, deoarece derivă din acele atribute ale patrimoniului cultural ce sunt clasificate drept *bunuri publice nonrivale și nonexcluzibile*. La acest capitol, s-au identificat trei categorii de valori de nonutilizare relevante pentru evaluarea patrimoniului cultural: *valoarea de existență (existence value)*, *valoarea de moștenire (bequest value)* și *valoarea de opțiune (option value)*.

Valoarea de existență derivă din faptul că oamenii cred că bunul are o valoare intrinsecă, alta decât cea de utilizare, pentru a cărei existență sunt dispuși să plătească (chiar dacă este foarte posibil să nu-l utilizeze sau să-l consume vreodată), înregistrându-se satisfacție, deoarece știu că patrimoniul va continua să existe. Oamenii sunt dispuși să creeze fonduri pentru conservarea unor active de patrimoniu din simplul motiv că ei consideră că toate acestea trebuie să fie păstrate. Astfel, motivația pentru această valoare de existență altruistă este, în general, de natură paternalistă, dictată de dorința ca un bun să fie consumat și de alții, ci nu de intenția de a spori consumul său în rândul membrilor comunității.

Dacă altruismul ia în calcul și generațiile viitoare, percepția asupra bunului va echivala cu *valoarea de moștenire*, care apare când satisfacția individuală este atribuită continuării existenței unui patrimoniu pentru beneficiile viitoare potențiale ale altora, cunoscute sau necunoscute.

Valoarea de opțiune este determinată de mărimea dorinței de a conserva bunurile de patrimoniu cu scopul de a lăsa deschisă opțiunea de consum a serviciilor oferite de acestea pe viitor.

Metodele de evaluare a patrimoniului cultural uzual se împart în metode de estimare a valorii exprimate în termeni monetari și metode de estimare a valorii exprimate în termeni non-monetari (fig.2.10).

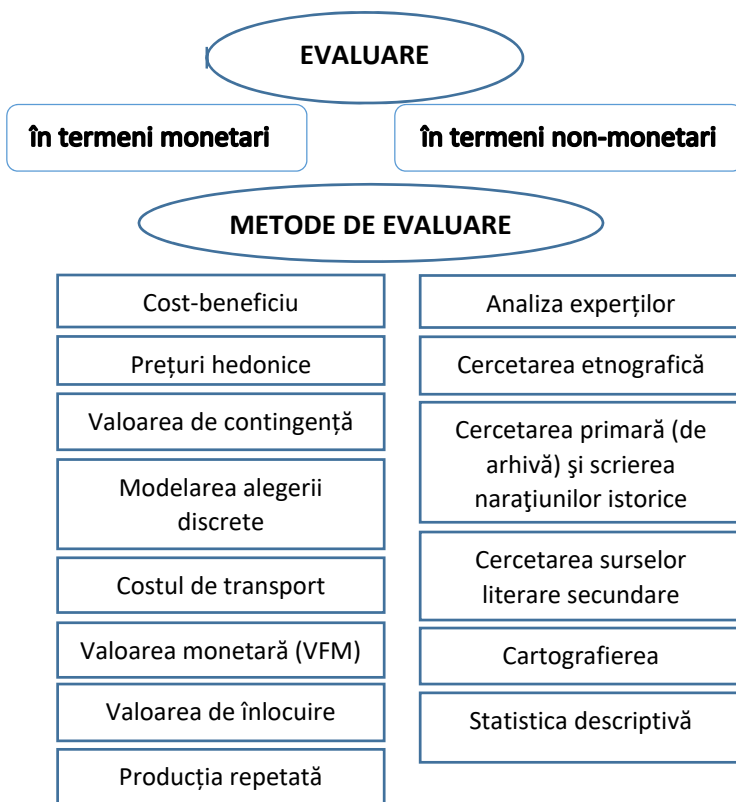
Fig.2.9. Valoarea patrimoniului cultural

Sursa: elaborat de autor.

Metodele de evaluare sunt utilizate pentru a estima valorile care pot fi exprimate direct în termeni monetari, dar și cele care nu pot fi exprimate direct în termeni monetari, prin valoarea lor de piață. Valorile exprimabile în bani cuprind o gamă întreagă de valori, de la cele care

sunt relativ ușor de determinat (de exemplu, valoarea de piață sau valoarea de înlocuire, câștigurile clientului, costurile de achiziție etc.) la cele care sunt mai dificil de estimat (de exemplu, un efect multiplicator al investiției, valoarea sinergiei).

Pe când estimarea valorilor nemonetare necesită metode indirecte suplimentare, adică metode de evaluare contingente.

Fig.2.10. Evaluarea patrimoniului cultural

Sursa: elaborat de autor.

Estimarea valorii în expresie monetară [35, 36, 38, 39]

Estimarea valorii economice a patrimoniului cultural este posibilă prin utilizarea *analizei cost-beneficiu*. Metoda poate fi utilă pentru evaluarea investițiilor în domeniul conservării patrimoniului și estimarea pierderilor cauzate de distrugerea elementelor de patrimoniu. Metoda respectivă este indicată pentru fundamentarea proiectelor incesiționale în construcții în R.Moldova. Însă, „fundamentarea proiectelor incesiționale în construcții cu alte tipuri de eficiență (de apărare, socială, ecologică etc.) se efectuează în formă de notă explicativă de argumentare, fără calculele prevăzute în compartimentul 7 al regulamentului” [40, pct.5.3]. În Federația Rusă, fundamentarea proiectelor investiționale presupune pe lângă estimarea valorii economice și financiare și estimarea valorii sociale. În 2000, în Rusia au fost publicate recomandările metodice oficiale de evaluare a eficienței proiectelor investiționale [41]. Se propune a evalua proiectele din două puncte de vedere: eficiența proiectului per ansamblu și eficiența participării în proiect.

Eficiența proiectului per ansamblu se evaluează în scopul evidențierii atractivității potențiale a proiectului pentru posibili investitori și determinarea surselor de finanțare. Ea include: eficiența *socioeconomică* a proiectului și eficiența *comercială* a proiectului. Indicatorii eficienței socioeconomice apreciază impacturile sociale și economice ale executării proiectului investițional, inclusiv atât beneficiile/costurile nemijlocite ale proiectului, cât și beneficiile/costurile „externe” din sectoarele aferente: *efecte ecologice, sociale, culturale și alte efecte neeconomice*. Indicatorii eficienței comerciale a proiectului determină rezultatele financiare pentru beneficiarul proiectului (care are și rolul de dezvoltator). Indicatorii eficienței proiectului în ansamblu caracterizează din punct de vedere economic soluțiile tehnice, tehnologice și organizaționale planificate.

Metoda prețurilor hedonice pleacă de la ipoteza că prețul de vânzare al unui bun este determinat atât de caracteristicile proprii ale

bunului, cât și de particularitățile mediului de influență. Această metodă este aplicată cu preponderență în domeniul imobiliar și explică de ce valoarea a două proprietăți comparabile va diferi în funcție de caracteristicile mediilor înconjurătoare ale acestora. Metoda permite evidențierea externalităților pozitive (de exemplu, imobile care au prețuri mai mari datorită situării într-o zonă cu poluare redusă), dar și a externalităților negative (de exemplu, imobile cu prețuri reduse datorită situării în vecinătatea spațiilor de depozitare a deșeurilor).

La aplicarea acestei metode trebuie parcurse două etape:

- estimarea funcției prețurilor hedonice în care se stabilește legătura dintre obiectul analizei (prețul imobilului sau proprietății) și variabilele care definesc mediul (elemente structurale, vecinătate, variabile ecointangibile). Funcția prețurilor hedonice se prezintă sub forma unei regresii unde coeficienții estimați pentru variabilele de mediu permit obținerea valorii marginale a acestora. La nivel teoretic, toate efectele unei politici publice ar putea fi cuantificate, urmărind schimbările înregistrate în valoarea proprietăților imobiliare;

- estimarea curbei cererii pentru bunurile ecointangibile (de exemplu, calitatea aerului), sociointangibile (de exemplu, siguranța în zonă) sau, în contextul temei studiate, pentru activele culturale.

Metoda prețurilor hedonice a fost aplicată în contextul unui demers de evaluare a beneficiilor economice ale conservării patrimoniului olandez în zonele Tiel și Culemborgerwaard. Zona reunește vestigii ale civilizațiilor celtice, batavice și romane, ruine datând din evul mediu, precum și o serie de clădiri istorice (de exemplu, mori de vânt). Cu ajutorul metodei prețurilor hedonice a fost evaluat impactul conservării patrimoniului cultural asupra valorii locuințelor. În acest sens, în regresia prețului de vânzare a locuințelor s-a inclus o serie de variabile care să exprime valoarea cultural-istorică a imobilelor. Printre aceste variabile menționăm: statutul monumentului (național, municipal, potențial sau nu se încadrează ca monument), anul construcției, stilul arhitectural (cu diferențierea a trei stiluri principale cu un total de 24 de substiluri),

autenticitatea (original, adaptat parțial, adaptat total) și numărul de elemente istorice de fațadă. Utilizând un eșantion de 591 de imobile, s-a estimat că măsurile de conservare a patrimoniului cultural din zonele studiate au generat o creștere a valorii de piață a locuințelor cu aproximativ 21,6 milioane de euro. De asemenea, rezultatele studiului au arătat că autenticitatea ridică prețul unui imobil cu circa 30.000 de euro, în timp ce un element istoric de fațadă sporește prețul de vânzare al imobilului cu 3.777 de euro.

Metoda valorii de contingență urmărește valorizarea economică a acelor bunuri care, în absența unei piețe de tranzacționare, nu pot fi evaluate prin intermediul prețului de vânzare. Metoda are la bază prelucrarea chestionarelor în care respondenții își exprimă preferințele cu privire la disponibilitatea de a plăti (DAP – suma maximă de bani pe care un consumator ar fi dispus să o plătească pentru a spori bunăstarea sa sau a împiedica reducerea bunăstării sale, cauzată de consumarea patrimoniului cultural supus evaluării) sau la disponibilitatea de a accepta (DAC) măsuri compensatorii pentru pierderea de bunăstare suferită.

Metoda valorii de contingență este utilizată pe scară largă în domeniul evaluării patrimoniului cultural și este singura metodă de evaluare care surprinde valoarea de nonîntrebuințare

Etapetele care se respectă la aplicarea metodei valorii de contingență sunt:

- determinarea pieței bunurilor evaluate din perspectiva localizării geografice și a beneficiarilor. În această etapă se procedează la întocmirea chestionarelor (utilizându-se formulări logice, concise și neinterpretabile) și la stabilirea modalității de colectare a datelor;
- stabilirea modului de determinare a DAP. Cercetătorii au la dispoziție mai multe procedee printre care menționăm pe cel al referendumului închis (întrebări de tip da/nu) și pe cel al întrebărilor deschise pentru stabilirea sumei pe care respondentul ar fi dispus să o plătească pentru conservarea patrimoniului cultural;

- analiza statistică a răspunsurilor privind DAP;
- reprezentarea grafică a răspunsurilor în funcție de indicatorii reprezentativi pentru respondenții chestionarelor (cum ar fi vârsta, venitul sau nivelul de educație);
- interpretarea rezultatelor și formularea unor propuneri de îmbunătățire.

DAP pentru patrimoniul cultural se apropie de funcția individuală de cerere și este folosită ca bază pentru determinarea surplusului consumatorului și a valorii economice pe care respondentul o atribuie patrimoniului cultural.

Cele mai importante elemente ale metodei valorii de contingență sunt considerate: descrierea patrimoniului evaluat, delimitarea pieței ipotetice, întrebările privind DAP, inclusiv modul de efectuare a plății, precum și întrebările referitoare la caracteristicile respondenților (vârstă, venit și educație). Deoarece populația nu este obișnuită să plătească pentru patrimoniul cultural, se consideră că este foarte important ca întrebările din chestionar să fie clar formulate pentru a nu induce în eroare respondenții. Se recomandă introducerea întrebărilor de filtrare pentru a evita supraestimarea DAP.

Unii cercetători consideră că se abuzează de utilizarea metodei valorii de contingență fără a se ține cont de misiunea patrimoniului evaluat. Deși se admite că DAP poate fi utilă pentru estimarea valorii necomerciale a unui muzeu, se consideră că metoda nu este precisă și nu va permite obținerea unor rezultate valide, mai ales în cazul muzeelor a căror misiune este de a fi un motor al economiei. În această situație, se recomandă utilizarea unor metode cu orientare comercială mai clară, așa cum sunt studiile de impact sau valoarea actualizată netă.

În 2008 s-a propus una dintre variantele metodei valorii de contingență: *modelarea opțiunilor*. În timp ce metoda valorii de contingență estimează DAP pentru un întreg proiect, modelarea opțiunilor estimează DAP marginal pentru anumite caracteristici ale

proiectului considerat. Avantajul acestei metode constă în faptul că respondenții nu au doar posibilitatea de a accepta/respinge proiectul, ci pot personaliza caracteristicile proiectului în funcție de propriile opțiuni. Dificultățile în aplicarea acestei metode se referă la lipsa de răbdare a respondentului (pentru a răspunde unui chestionar mai detaliat), precum și la situațiile în care nicio alternativă nu este agreată de respondent sau valorile așteptate pentru anumite caracteristici ale proiectului nu sunt credibile.

Este tipic ca acest tip de evaluări să depindă de situația financiară a respondenților și de faptul dacă întrebarea este pusă ca o dorință de a plăti sau o dorință de a accepta, unde dorința de a accepta are ca rezultat un rating mai mare datorită efectului de renunțare care este evaluat mai mare decât efectul câștigului.

Metoda modelării alegerii discrete poate fi folosită pentru compararea unui set de variante (spre deosebire de evaluarea contingentă, care, de regulă, se restricționează la compararea unei singure variante cu o situație curentă).

Activul de patrimoniu este descris ca un set de atribute, unde fiecare atribut poate avea mai multe valori posibile, dintr-un interval definit. Toate combinațiile de atribute sunt agregate pentru a construi o matrice de scenarii ipotetice privind activul în cauză. Persoanelor intervievate le sunt prezentate aproximativ 8-10 seturi, fiecare conținând, de regulă, două variante ipotetice pentru o situație dată (*status quo*), ei fiind rugați să o selecteze pe cea preferată.

Metoda costului de transport. Această metodă are originea în demersurile Agenției Parcurilor Naționale din Statele Unite pentru evaluarea parcurilor naționale. Hotelling (1947) a propus evaluarea unui anumit loc sau a unei atracții prin intermediul costului călătoriei întreprinse de vizitatori. Metodologia a fost ulterior dezvoltată de Clawson și Knetsch (1966). Bedate et al. [39] descriu metoda costului de transport ca o metodă indirectă de evaluare care utilizează costul generat de vizitarea unui sit de patrimoniu cultural pentru estimarea valorii de

recreere a respectivului sit. Trebuie subliniat faptul că această metodă nu suprinde decât valoarea de întrebuințare a patrimoniului cultural, spre deosebire de metoda valorii de contingență, care estima și valoarea de non-întrebuințare.

Metoda costului de transport a fost formulată în două variante:

- metoda costului de transport zonal grupează vizitatorii unui obiectiv în funcție de distanța parcursă până la el, pe zone. Zonele pot fi concentrice, dar pentru a ușura colectarea datelor, se recomandă gruparea pe subdiviziuni geografice sau administrative. Prin determinarea costului mediu de transport (unele studii includ taxele de acces în costul de transport) și a numărului de vizite pentru fiecare zonă se obține curba cererii. Aria de sub grafic reprezintă surplusul consumatorului care este utilizat pentru a estima valoarea de recreere a vizitării obiectivului considerat;

- metoda costului de transport individual pleacă de la ipoteza că există diferențe în costul de transport chiar și atunci când punctul de plecare este comun. În consecință, se procedează la estimarea funcțiilor individuale de cerere, cererea totală fiind obținută prin agregarea acestora.

Bedate et al. a expus și câteva probleme practice care apar când este utilizată metoda costului de transport:

- necesitatea de a ține cont de costul de oportunitate al timpului alocat călătoriei, în caz contrar, surplusul consumatorului fiind subestimat. Acest cost de oportunitate poate fi cuantificat ca o fracțiune din câștigul salarial, însă stabilirea acestei fracțiuni nu trebuie să fie arbitrară. Pe de altă parte, când un turist alege o rută anume pentru a se bucura de peisaj, timpul de călătorie nu mai reprezintă un cost, ci un beneficiu;

- estimarea costului de transport devine mult mai dificilă când sunt vizitate mai multe obiective în cadrul unei călătorii. Pentru această situație au fost propuse mai multe soluții dintre care menționăm:

- împărțirea costului de transport la numărul de obiective vizitate, distribuirea costului de transport în funcție de timpul petrecut la fiecare obiectiv, respectiv utilizarea costului de transport de la obiectivul vizitat anterior la obiectivul evaluat. Totuși, nu există încă o soluție general acceptată pentru această problemă;

- existența obiectivelor substituibile este discutabilă în contextul bunurilor culturale. Pentru persoanele interesate în mod deosebit de cultură, obiectivul este unic și experiența vizitării lui nu poate fi substituită. Alte persoane nu vor avea dificultăți să înlocuiască obiectivul respectiv cu alte oportunități de recreere;

- necesitatea includerii unor costuri suplimentare în costul de transport. Astfel, în afara combustibilului, se pot avea în vedere taxele de parcare, taxele de acces la obiective și costul de mentenanță al autoturismului. Mult mai discutabilă este includerea costurilor cu masă și cazare, deoarece acestea fac adesea parte din experiența de recreere;

- necesitatea de a ține cont de durata vizitei în estimarea costului de transport. O posibilitate de soluționare a acestei probleme este de a estima câte o funcție a cererii pentru fiecare dintre duratele de vizitare înregistrate;

- necesitatea de a ține cont de gradul de prezervare a obiectivului și de posibila aglomerație la vizitare. Gradul de prezervare a obiectivului este un factor decisiv pentru selectarea sa ca destinație turistică. Pe de altă parte, un sit aglomerat reduce calitatea vizitei și indică o subestimare a cererii de vizitare. Prin urmare, surplusul consumatorului va fi, la rândul său, subestimat;

- metoda costului de transport atribuie aceeași utilitate marginală tuturor vizitatorilor obiectivului fără a ține cont de veniturile acestora.

Această metodă nu determină valoarea totală, dar informează că ceva valorează „nu mai puțin decât” suma corespunzătoare sumei costurilor luate în considerare la analiză.

În ***metoda valorii monetare*** (Value for Money - VFM)¹⁷ costurile reale sunt comparate cu satisfacția subiectivă. Dezavantajul metodei constă în faptul că este foarte dificil a defini care sunt costurile ce pot fi incluse în costurile utilizării unei instalații (de exemplu, vizitarea sitului arheologic include doar costurile de călătorie sau taxa de intrare etc.) [38].

Metodele menționate au servit ca bază pentru dezvoltarea altor metode, cum ar fi ***metoda valorii de înlocuire*** (Replacement Value method), ***metoda producției repetate*** (Repeated Production method) etc.

Estimarea valorii în expresie non-monetară

Estimarea valorii culturale a patrimoniului pornește de la conștientizarea și conceptualizarea subcategoriilor cuprinse, care reflectă ceea ce se numește *semnificație culturală*.

Sunt identificate ca elemente componente ale valorii culturale următoarele subcategorii [42]: *valoarea estetică*, *valoarea spirituală*, *valoarea socială*, *valoarea istorică*, *valoarea simbolică*, *valoarea de autenticitate*.

Valoarea estetică se referă la calități catalogate generic ca „frumusețe” pe care un activ de patrimoniu le posedă, indiferent dacă aceste însușiri sunt intrinseci sau sunt astfel percepute de un consumator.

Valoarea spirituală transcende obiectivului și poate contribui la formarea și consolidarea sentimentului identității unei comunități, a unui individ sau a unui vizitator, putându-le oferi acestora încredere culturală și legătura dintre mediul local și cel global. Conștientizarea existenței unor valori spirituale asemănătoare generate în alte comunități poate promova înțelegere și dialog intercultural.

Interpretarea culturii ca valori și credințe împărtășite de un grup sugerează că *valoarea socială* a unui patrimoniu se poate reflecta în stabilitatea și coeziunea socială a comunității. Respectivul activ își poate

---

¹⁷ Greffe, X.: La gestione del patrimonio culturale, FrancoAngeli, Milano, 2003.

lăsa amprenta asupra modului de viață în comunitate, ajutând la identificarea valorilor ce fac din acea comunitate un loc în care se dorește a se trăi și a munci.

Valoarea istorică este, în mod incontestabil, intrinsecă patrimoniului, fiind și cea mai ușor identificabilă din punct de vedere obiectiv. Principalul ei beneficiu este contribuția la definirea identității, făcând legătura cu trecutul, ajutând la înțelegerea prezentului și la creionarea planurilor pentru viitor.

În ceea ce privește *valoarea simbolică*, un patrimoniu poate transmite anumite semnificații și informații care ajută comunitatea să-și interpreteze identitatea și să-și afirme personalitatea culturală.

Valoarea de autenticitate se referă la faptul că un activ de patrimoniu poate fi apreciat pentru propriile calități, fiind real și unic.

Necesitatea protejării integrității sale, date fiind aceste caracteristici, poate constitui o constrângere semnificativă pentru adoptarea unei decizii care să ia în calcul și valoarea culturală.

Analiza experților (*textuală/ iconografică/ formală/ semiologică*) este tipul de analiză efectuată în mod tradițional de către experții din diverse câmpuri disciplinare, implicând judecata de valoare a istoricilor, criticilor și istoricilor de artă, arhitecților, antropologilor, geografilor ș. a. Pe baza cunoștințelor teoretice, experții interpretează, estimează valorile patrimoniului și apreciază înscrierea lor în context. Această evaluare se face pe baza unei scări de valori stabilite în cadrul profesiei.

Etnografia. Metodele de descriere și înregistrare a caracteristicilor unei culturi sunt în general metode calitative. Acestea se sprijină pe colectarea de date prin interviuri, istorie orală, observație, înregistrarea caracteristicilor culturii materiale. Multe dintre abordările etnografice s-au dezvoltat în ultimii ani și reprezintă interes prin aplicabilitatea lor în domeniul conservării patrimoniului. Informația sintetizată prin aceste mijloace se referă la contextul social și fizic și poate fi utilizată în studii și planificarea proiectelor de conservare a patrimoniului. Instrumentarul de acest tip poate include: grupuri focus, exerciții de mapare, tehnici de

observație structurată. Unele din metodele de evaluare etnografică au fost adaptate pentru evaluarea patrimoniului, și anume: procedura rapidă de evaluare etnografică (*rapid ethnographic assessment procedure*) dezvoltată în cadrul Serviciului Național de Parcuri din Statele Unite ale Americii sau evaluarea rurală participativă, utilizată în domeniul sănătății și dezvoltării.

Măsurătorile și interviurile se află printre cele mai cunoscute metode etnografice. Interviurile pot fi structurate sau nestructurate, pot să conțină material grafic, răspunsuri scrise sau înregistrate, pot fi orientate spre anumiți intervievați esențiali sau pot viza eșantioane de sute de persoane.

Alte metode participative. Începând cu anii '60, în câmpul urbanismului și planificării urbane au fost aplicate o serie de metode în vederea evaluării modului prin care cetățenii apreciază deciziile privind chestiunile consacrate urbanismului, mediului, infrastructurii sau dezvoltării economice. Acestea pot include: *măsurători, întâlniri cu publicul, grupuri focus, mediere de conflicte, crearea de noi grupuri comunitare* etc.

Cercetarea primară (de arhivă) și scrierea narațiunilor istorice (sinteza bibliografică) este metodologia de bază a cercetării în științele umaniste. Cercetătorii reconstruiesc istoricul fenomenului studiat pe baza documentelor de arhivă, oferind o descriere complexă. Înțelegerea rezultă din desfășurarea firului narativ. Acest tip de cercetare se asociază valorilor istorice ale patrimoniului.

Cercetarea surselor literare secundare poate genera rapid informație referitoare la proiect, mai ales în condițiile existenței unui material bibliografic și a unor surse documentare online din ce în ce mai vaste.

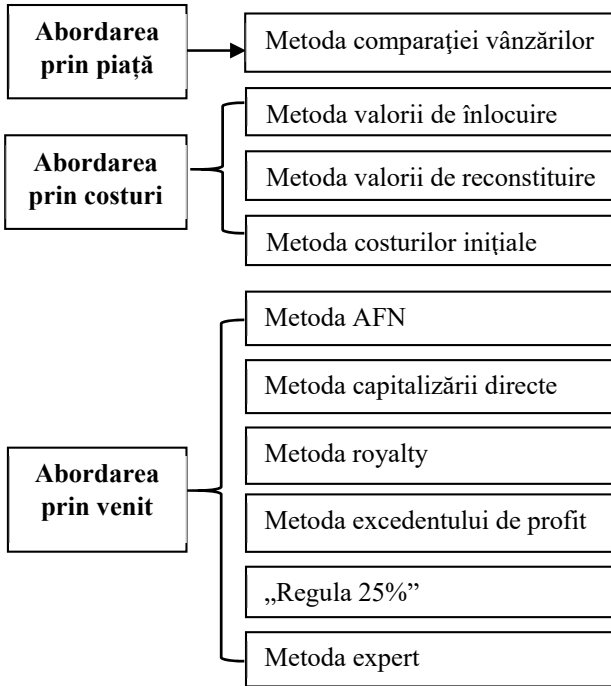
Cartografierea reprezintă înscrierea datelor pe hartă. Este una dintre cele mai simple metode de organizare a informației, fiind una

dintre modalitățile ce generează cunoaștere, și oferă informație mai greu de perceput în redarea printr-o descriere narativă. Sistemele GIS și bazele de date asociate au sporit considerabil capacitatea analitică a acestor metode. Cartografierea interactivă face apel la membrii comunității sau alte persoane aflate în afara grupului de specialiști în vederea înregistrării și selectării informației.

Statistica descriptivă este cea mai simplă dintre metodele cantitative, fiind utilizată pe scară largă în disciplinele calitative. Una dintre aplicațiile ei cele mai simple este analiza de conținut cu enumerarea unor termeni-cheie. Datele tabelare sau statisticile cu variabile multiple pot fi utilizate pentru înțelegerea unor fenomene cu grad sporit de complexitate.

Analizând **patrimoniul cultural prin prisma teoriei evaluării contemporane**, observăm natura compusă a obiectului evaluării: componenta materială și componenta nematerială. Referindu-ne la patrimoniul arhitectural, componenta materială este construcția în starea ei fizică și funcțională la data evaluării, iar componenta nematerială cuprinde recunoașterea obiectului în calitate de obiect important pentru societate. Recunoașterea respectivă (inclusiv în listele obiectelor cu valoare culturală/arhitecturală) este echivalentă existenței dreptului de proprietate intelectuală. Prin urmare, evaluarea imobilelor cu valoare arhitecturală poate fi realizată cu ajutorul metodelor specifice evaluării obiectelor de proprietate intelectuală (fig.2.11). Evident, nu toate metodele pot fi aplicate la evaluarea patrimoniului arhitectural.

Fig.2.11. Metode de evaluare a obiectelor de proprietate intelectuală

Sursa: [43, p.236].

La evaluarea patrimoniului arhitectural, în opinia autorilor, pot fi aplicate metodele: analiza comparației vânzărilor, metoda valorii de înlocuire, metoda valorii de reconstituire, metoda actualizării fluxurilor de numerar, metoda capitalizării directe, metoda royalty, metoda excedentului de profit, metoda expert.

Metoda comparației vânzărilor. La aplicarea metodei este necesară o vastă bază informațională pentru comparație. Poate fi utilizată pentru evaluarea imobilelor cu valoare arhitecturală cu caracteristici analogice amplasate într-o zonă geografică (de exemplu, centrul istoric al Chișinăului). În procesul selectării obiectelor de comparație se examinează următoarele elemente: structura și volumul drepturilor patrimoniale asupra proprietății (este sau nu inclus obiectul în Registrul

monumentelor ocrotite de stat); existența condițiilor sau acordurilor specifice privind finanțarea; condițiile economice existente pe piața secundară la momentul tranzacției; caracteristicile fizice ale obiectului; caracteristicile funcționale; includerea altor active nemateriale în tranzacție.

Abordarea prin costuri se aplică în cazul lipsei obiectelor analogice, lipsei experienței de comercializare a astfel de active sau prognoza viitoarelor venituri este extrem de instabilă. Abordarea cuprinde metoda valorii de înlocuire și metoda valorii de reconstituire. Metoda costurilor inițiale nu poate fi aplicată în virtutea faptului că cheltuielile istorice, de regulă, pentru astfel de obiective nu pot fi identificate.

Metoda valorii de înlocuire constă în sumarea cheltuielilor totale necesare pentru crearea obiectului de patrimoniu similar obiectului evaluării, calculate în baza prețurilor de piață existente la data evaluării, cu considerarea deprecierei acumulate.

Metoda valorii de reconstituire constă în sumarea cheltuielilor totale necesare pentru crearea unei copii exacte a obiectivului, calculate în baza prețurilor de piață existente la data evaluării, cu aplicarea materialelor și tehnologiilor identice celor utilizate pentru crearea obiectului evaluării, cu considerarea deprecierei acumulate.

În procesul estimării valorii prin metodele respective se va ține cont de diversitatea categoriilor de cheltuieli, precum și de formele de depreciere (uzura fizică, deprecierea funcțională, deprecierea economică).

În cadrul abordării prin venituri pot fi aplicate următoarele metode: actualizarea fluxului de numerar, metoda royalty, metoda excedentului de profit, metoda expert.

Metoda AFN reprezintă estimarea valorii prin actualizarea fluxurilor de numerar ce vor fi generate în viitor de către obiectul evaluării. Metoda poate fi aplicată în cazul unui termen limitat de utilizare într-o anumită calitate. Perioada de prognoză, de regulă,

reprezintă mărimea minimă dintre durata de utilizare economică și fizică. Rata de actualizare poate fi determinată prin metoda investițiilor de alternativă, limita minimă admisibilă se recomandă la nivelul profitabilității fără risc (a obligațiunilor de stat).

Metoda capitalizării directe permite aprecierea valorii prin transformarea profitului net în valoare. Metoda capitalizării reprezintă un caz particular al metodei AFN.

Metoda royalty se bazează pe supoziția că OPI evaluat nu aparține deținătorului actual, ci este proprietate de exemplu publică. Ultima permite utilizarea respectivului activ în bază de contract cu condiția achitării redevențelor (royalty). Astfel, se determină pseudoeconomia cheltuielilor pentru achitarea redevențelor, capitalizarea cărora este examinată în calitate de valoare de piață a obiectivului.

Metoda excedentului de profit se recomandă, în special, pentru evaluarea brevetelor, licențelor, mărcii de produs, drepturilor patrimoniale. Valoarea obiectivului reprezintă excedentul profitabilității activelor (profit raportat la totalul de active) sau a capitalului propriu (profit raportat la valoarea capitalului propriu) față de profitabilitatea medie ramurală.

Metoda expert presupune aprecierea valorii, bazându-ne pe părerile experților. Modalitatea de aplicare a metodei date poate fi diferită. Experții pot lucra separat, după care evaluatorul generalizează părerile acestora și apreciază valoarea finală, fie că lucrează în comun, exprimând o părere comună.

5.3. Evaluarea patrimoniului arhitectural prin prisma teoriei valorii entropice

Autor:
Svetlana ALBU

În paragrafele 2.3 și 4.2 a fost examinată valoarea patrimoniului arhitectural din punct de vedere al teoriei valorii entropice (TVE) și evaluarea bunurilor imobile prin prisma TVE. În continuare, vom

examina procesul de evaluare a patrimoniului arhitectural în cadrul aceleiași teorii.

După cum am observat mai sus, valoarea reală a bunurilor este estimată doar prin metodele abordării prin venit. Aplicarea abordării prin cost și abordării prin comparație permit aprecierea dimensiunii intermediare a valorii - valoarea bunului aflat în stare dinamică de consum (tab.2.7).

Referindu-ne la patrimoniul arhitectural, urmează a lua în considerație atât valoarea componentei materiale, cât și valoarea componentei nemateriale.

Valoarea componentei materiale se conturează în urma procesului de „producere t_0 ”, valoarea componentei nemateriale se conturează în procesul de „consum t_1 ”, ambele fiind transferate spre următoarea etapă de „producere t_n ” din care rezultă valoarea reală a obiectivului patrimonial.

Tabelul 2.7. Metodele de evaluare în funcție de etapa creării valorii

<i>Etapele procesului de creare a valorii</i>	<i>Producere t_0</i>	<i>Consum t_1</i>	<i>Producere t_n</i>
Exprimarea potențialului economic	Prețul producătorului	Prețul consumatorului	Tarifal serviciului
	Costul construcției	Prețul marginal	Prețul entropic
Tipul valorii	Valoarea de deviz	Valoarea de schimb	Valoarea reală
Metoda de evaluare	Metoda valorii de reconstituire	Metoda valorii de înlocuire Metodele abordării prin comparație	Metoda actualizării fluxurilor de numerar

Sursa: elaborat de autor.

Prin urmare, valoarea reală (tab.2.8) a patrimoniului arhitectural va fi determinată astfel:

- 1) prin metoda actualizării fluxurilor de numerar, în cazul existenței informației suficiente pentru aplicarea acesteia;
- 2) ca suma valorii economice a bunului imobil și valoarea culturală/arhitecturală a acestuia:

$$V = VE + VCA, \quad (2.10)$$

unde:

VE – valoarea economică a bunului imobil; VCA – valoarea culturală/arhitecturală a bunului imobil (componenta nematerială).

Valoarea economică a bunului imobil va fi determinată în corespundere cu utilizarea potențială a obiectivului (valoarea de piață sau de investiție), apelând la metodele abordării prin venit. Și doar în cazul în care obiectul nu generează venituri (venitul operațional net este nul sau negativ) se va apela la abordarea prin cost. Evaluarea va fi realizată conform metodologiei moderne de evaluare fără a lua în considerație existența valorii culturale/arhitecturale.

Tabelul 2.8. Tipul valorii estimate în funcție de scopul evaluării obiectivului de patrimoniu

<i>Tipul valorii</i>	<i>Scopul evaluării</i>
<i>Valori definite în SIE</i>	
De piață	<ul style="list-style-type: none"> - vânzare-cumpărare - argumentarea deciziilor financiare pentru sporirea eficienței utilizării imobilului - includere în capitalul statutar
Cu premisa: utilizare curentă	<ul style="list-style-type: none"> - valoarea pentru proprietarul curent - argumentarea deciziilor financiare pentru sporirea eficienței utilizării imobilului
De investiție	<ul style="list-style-type: none"> - oportunitatea deciziilor investiționale - finanțarea proiectelor de dezvoltare imobiliară
Echitabilă	<ul style="list-style-type: none"> - privatizare
Chiria de piață	<ul style="list-style-type: none"> - locațiune

<i>Alte tipuri de valori</i>	
De înlocuire (reconstituire)	<ul style="list-style-type: none"> - estimarea prejudiciului - estimarea costului lucrărilor de reparații-reabilitare - determinarea sumei asigurării sau sumei de acoperire a prejudiciului deja suportat de obiectivul cu valoare culturală/arhitecturală

Sursa: elaborat de autor.

Se va atrage atenție modului de determinare a venitului brut efectiv (chiria de regulă este mai mare față de obiectivele fără VCA), cheltuielilor operaționale (costurile de întreținere și reparații sunt mai mari față de obiectivele fără VCA), perioadei de prognoză (deseori corespunde perioadei de reabilitare, în general nu mai puțin de 5 ani), valorii reversiei – în procesul aplicării abordării prin venit.

În cazul utilizării abordării prin cost, se va atenționa asupra deprecierei acumulate (durata de viață economică este nelimitată pentru astfel de imobile), uzurii fizice (care este considerabilă clădirile fiind construite preponderant în sec.19-20), deprecierei funcționale (care, de regulă, este și funcțională și operațională), deprecierei economice (care în cazul obiectelor cu VCA este condițională de alți factori față de imobilele fără VCA).

VCA va fi determinată ca surplusul de valoare generat de existența elementelor definitorii ale valorii arhitecturale, care pot fi reunite în 5 grupuri:

- perioada creării;
- soluția autorului;
- întruchiparea constructivă;
- factorii externi;
- amplasarea și altele.

Influența timpului asupra valorii. În primul rând, acest factor influențează asupra numărului obiectivelor de patrimoniu: cu cât vârsta este mai înaintată, cu atât mai puține obiective cu VCA există (însă cantitatea redusă va influența sporul valorii doar în mod indirect).

Perioada orientativă de considerare a imobilelor cu VCA este de minim 40-50 ani.

În al doilea rând, factorul timp influențează asupra orientării funcționale a obiectivului (cercul utilizatorilor potențiali se reduce brusc, fapt care influențează reducerea valorii).

În al treilea rând, acest factor influențează asupra existenței elementelor restaurate și reconstruite: cu cât vârsta este mai mare, cu atât mai multe elemente ale clădirii și-au pierdut starea inițială. Numărul elementelor reproduse influențează micșorarea valorii.

În al patrulea rând, acest factor influențează statutul monumentului (de regulă, cu timpul statutul poate ctește, fapt care în mod indirect mărește valoarea).

Astfel, factorul timp se reflectă în valoarea monumentului arhitectural precum în direcția micșorării, așa și spre majorarea acesteia. Cu toate acestea, valoarea patrimoniului arhitectural nu este funcție a timpului, ci doar permite identificarea monumentului (epoca, stilul, arhitectul etc.).

Influența soluției autorului asupra valorii. Arhitectorul și creatorul monumentului poate fi un specialist recunoscut, fapt care influențează valoarea obiectivului. De aceea, utilitatea obiectivului depinde de soluții „de pionierat”, analogii (copii) ale cărora pot exista într-o cantitate foarte mare (de exemplu, Bartolomeo Francesco Rastrelli și Henri Louis Auguste Ricard de Montferrand au lucrat foarte productiv) sau să lipsească cu desăvârșire (de exemplu, soluțiile constructive individuale la obiectele lui Le Corbusier sunt încorporate în exemplare unice, motiv pentru care sunt apreciate).

Soluția autorului definește un obiect ca monument arhitectural și servește la determinarea statutului obiectului. Statutul unui obiect este asociat cu servitute și prestigiu, care afectează valoarea obiectului. Trebuie remarcat faptul că există monumente unice - clădiri ale unor autori necunoscuți - însă aceasta nu este influența factorului de decizie a autorului asupra costului, ci factorul întruchipării structurale.

Valoarea monumentului arhitectural este funcție a soluției autorului doar în cazul când monumentul este identificat ca o „soluție de pionierat”.

Influența întruchipării constructive asupra valorii. Acest factor corelează cu factorii timp și soluția autorului, însă funcționează în prezența obligatorie a factorului timp indiferent de absența sau prezența informației despre autor. Unicitatea întruchipării constructive definește obiectul ca monument și servește la determinarea statutului obiectului. Statutul unui obiect este asociat cu servitute și prestigiu, care afectează valoarea obiectului

Tehnologiile moderne de construcție fac posibilă reproducerea oricăror copii ale clădirilor-monumente, fapt care stă la baza calculului costului de înlocuire în abordarea prin cost.

Factorul întruchipării constructive poate fi examinat în baza următoarelor criterii:

- unicitatea obiectivului;
- rolul în planificarea urbană;
- autenticitate istorică (s-a păstrat în forma inițială, a suportat mici modificări, aspectul original a fost păstrat parțial, recreat, complet reconstruit);
- natura decorului fațadelor, interioarelor (complet conservat, parțial pierdut, complet pierdut, inițial absent);
- planificarea (complet conservată, modificată parțial, complet schimbată).

Valoarea monumentului arhitectural este funcție a întruchipării constructive doar în cazul când obiectivul este identificat ca o „soluție de pionierat”.

Influența factorilor externi asupra valorii. Factorii externi de influență sunt foarte variați și nu se pretează la o listă completă. Există factori istorici, factori culturali, factori religioși etc.

Factorii externi de influență definesc obiectul ca monument și servesc la determinarea statutului obiectului. Statutul unui obiect este asociat cu servitute și prestigiu, care afectează valoarea obiectului.

Influența amplasamentului asupra valorii. Factorul de amplasament este implicat atât în formarea atribuirii unui obiect monumentelor, cât și în mod direct afectează valoarea obiectelor.

Există conceptul *locație istorică* unde toate clădirile aparțin ansamblului istoric (de exemplu, Orheiul Vechi, Kremlinul Moscovei).

Amplasamentul pentru proprietățile care nu sunt monument determină existența profitului antreprenorului sau deprecierea externă pentru proprietățile generatoare de venit.

Valoarea cultural/arhitecturală poate fi estimată prin *metoda analizei comparative* a vânzărilor, în baza relației:

$$VC = \Delta P = P_{pa} - P_{ia} \quad (2.11)$$

unde:

P_{pa} – prețul unui obiectiv de patrimoniu arhitectural comercializat pe piața liberă; P_{ia} – prețul unui bun imobil analogic obiectivului de patrimoniu arhitectural.

Poate fi aplicată și *metoda datelor secundare*. Conform analiștilor din occident, VCA oferă imobilului un spor de valoare de 30-40%, iar experții din Federația Rusă au constatat pentru clădirile cu VCA față de clădirile noi, de exemplu oficiile clasa A, un spor al valorii de 15-30% [44].

Această metodă poate fi utilizată doar în cazul unor zone compacte care cuprind și bunuri imobile ordinare și imobile cu valoare arhitecturală (de exemplu, centrul istoric al Chișinăului).

Savanții ruși [44, 45] propun estimarea VCA ca suma influențelor a doi factori: *servitute*¹⁸ și *prestigiu*.

---

¹⁸ Codul Civil la R.Moldova art.428.

Prestigiul este examinat în două ipostaze: prestigiul deținerii în proprietate a unui monument cultural/arhitectural și prestigiul amplasării imobilului (tab.2.9). Amplasarea influențează valoarea clădirii-monument, însă factorul determinant al prețului este prezența *profitului* (efectiv sau potențial) investitorului sau prezența *deprecierii economice* (externe) la clădirile analogice, care nu sunt monumente. În cazul amplasării în centrul unui oraș mare clădirea monument cultural/arhitectural va avea valoare maximă, iar în cazul amplasării într-o zonă cu accesibilitate redusă – valoare minimă. Diferența de valoare este determinată de profitul investitorului sau deprecierea externă.

Se recomandă adăugarea (în cazul existenței profitului) sau excluderea (în cazul prezenței deprecierei externe) mărimii determinate la/din valoarea de reconstituire sau de înlocuire a clădirii.

Tabelul 2.9. Cele mai prestigioase amplasări

Nr.	Modul de utilizare a clădirii	Localitatea			
		orașe mari	orașe mici	sate	munte / mare
1	Pentru birouri	Centru		Aproape de oraș	x
2	Pentru comerț	Centru și magistralele centrale		Aproape de arterele de circulație	
3	Locativ	Centru		Aproape de arterele de circulație	x
4	Multifuncțional	Centru		Aproape de arterele de circulație	
5	Proprietate în zona rurală	x	x	La distanță de oraș	Loc pitoresc

Sursa: elaborat de autor în baza [44].

(1) Servitute este sarcina care grevează un imobil (imobilul aservit) pentru uzul sau utilitatea imobilului unui alt proprietar (imobilul dominant). Utilitatea poate consta în sporirea confortului imobilului dominant ori poate rezulta din destinația lui economică.

(2) Obligația de a face ceva poate fi conexată la o servitute și impusă proprietarului imobilului aservit. Această obligație este accesorie servituții și nu poate fi stipulată decât în favoarea sau pentru exploatarea imobilului.

Instituirea servitutei, de regulă, diminuează valoarea față de obiectele fără VCA, având în vedere interzicerea integrală sau parțială a intervențiilor asupra construcțiilor. Prestigiul sporește valoarea patrimoniului cu VCA.

Examinând VCA ca active nemateriale din punct de vedere al formării acestora în cadrul întreprinderii, observăm analogia servitutei cu franciza¹⁹, iar prestigiul cu goodwill [45, p.139].

Prin urmare, influența servitutei poate fi evaluată prin metodele de estimare a francizei, apelând, de exemplu, la *metoda eliberării de royalty*, iar influența prestigiului poate fi estimată prin *metoda excedentului de profit* sau *metoda expert*.

Concluzii

Cercetările efectuate permit a formula următoarele concluzii:

- Cea mai explicită teorie din punct de vedere al opiniei asupra izvorului valorii, mărimii valorii și măsurii mărimii valorii, în opinia noastră, este teoria valorii entropice.

- Conform TVE, valoarea bunului se creează nu în procesul de producție (precum insistă teoria valoare-muncă), nu în procesul de consum (conform teoriei valoare-utilitate), ci în urma combinării ambelor procese în mod consecutiv. Concomitent cu crearea produsului și consumarea sa pentru a putea reintra în alt proces de producție, se emană entropie joasă, care reprezintă particulele elementare (informație, substanță, energie) descompuse, desprinse de la sistemul existent și emanate în natură (sub formă de diverse deșeuri).

---

¹⁹ Codul Civil la R.Moldova art.1221¹³.

Prin contractul de franciză, o parte (francizor) acordă celeilalte părți (francizat), în schimbul unei redevențe, dreptul de a desfășura o activitate comercială (activitate de franciză) în cadrul rețelei francizorului, cu scopul de a furniza anumite produse în numele și pe contul francizatului, iar francizatului are dreptul și obligația de a folosi denumirea comercială, marca sau alte obiecte ale drepturilor asupra obiectului de proprietate intelectuală, know-how și metode ale activității comerciale ale francizorului.

- Valoarea patrimoniului arhitectural poate fi descrisă în termeni TVE și respectiv se supune aceluiași reguli și procese.

- Valoarea reală a bunurilor este estimată doar prin metodele abordării prin venit. Aplicarea abordării prin cost și abordării prin comparație permit aprecierea dimensiunii intermediare a valorii - valoarea bunului aflat în stare dinamică de consum.

- Valoarea reală a patrimoniului arhitectural va fi determinată: (1) prin metoda actualizării fluxurilor de numerar, în cazul existenței informației suficiente pentru aplicarea acesteia; (2) ca suma valorii economice a bunului imobil și valoarea culturală/arhitecturală a acestuia:

- valoarea economică a bunului imobil va fi determinată în corespundere cu utilizarea potențială a obiectivului (valoarea de piață sau valoarea de investiție), apelând la metodele abordării prin venit. Și doar în cazul în care obiectul nu generează venituri potențiale (venitul operațional net este nul sau negativ) se va apela la abordarea prin cost. Evaluarea va fi realizată conform metodologiei moderne de evaluare fără a lua în considerație existența valorii culturale/arhitecturale;

- valoarea cultural-arhitecturală (VCA) va fi determinată ca surplusul de valoare generat de existența elementelor definitorii ale valorii arhitecturale. VCA se va determina (1) prin metoda analizei comparative a vânzărilor, iar în caz de lipsa informației suficiente pentru aplicarea acesteia (2) prin însumarea influenței servituții (metoda eliberării de royalty) și prestigiului (metoda excedentului de profit).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bran P. *Economica valorii*. Bucuresti: Editura ASE, 2002. - 312 p.
2. Cojuhari A., Pogolșa A., Pogolșa N. *Doctrina economice moderne și contemporane. Curs de prelegeri*. Ch.: Acad. Intern. de Drept Economic. 2001. – 307 p.
3. Smith A. *Avuția națiunilor*. Vol.I. Chișinău: Universitas, 1992. - 356 p.
4. Ricardo D. *Opere alese (în 2 vol)*. Vol. II. Ch: Universitas, 1993. - 336 p.
5. Menger C. *Money as Measure of Value*. Translated by Gilles Campagnolo. În: *History of Political Economy* 37:2, 2005, p.245-261.
6. Bohm-Bawerk E. *Value, cost and Marginal Utility*. Translated by George Reisman. *The quarterly journal of austrian economics*. Vo 1.5 no. 3 (fall 2002): p.37-79.
7. Bran P. *Finanțele întreprinderii. Gestiunea fenomenului microfinanciar*. Ed. a 2-a. Bucuresti: Editura Economică, 2003. - 471 p.
8. Муравский С.Е., Муравский А.С. *Теория ценности и ценность теории: Новая парадигма оценки: (системно-методолог.исслед.)*. – Ch.: IEFIS, 2008. - 771 p.
9. Орлов А.В. *Очерки общей экономической теории. Рационалистический подход*. СПб.: Изд-во СПбГПУ, 2004. [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: http://enbv.narod.ru/text/Econom/econom_theory/orlov_ocherk/index.html
10. Орлов А.В. *Энергосодержащие продукты – материальная основа стоимости и ценности*. В: *Проблемы современной экономики*. №3/4 (15/16), 2005. [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: <http://www.m-economy.ru/issue.php?nIssueNum=15#16>
11. Lepak David P., Smith Ken G., Taylor M. Susan. *Value creation and value capture: a multilevel perspective*. „*Academy of management review*”, 2007, vol. 32, no. 1, 180-194.

12. Dumitrescu D., Dragotă V., Ciobanu A. Evaluarea întreprinderilor. București: Editura economică, 2002. - 334 p.

13. Albu S. Evaluarea patrimoniului în baza teoriei valoare-entropie. În: Studium Universitatis, 2010, nr.2 (32), p.149-157.

14. Legea R.Moldova nr.989-XV din 18.04.2002 cu privire la activitatea de evaluare. În: Monitorul Oficial nr.102 din 16.07.2002.

15. Pearson A. Body of knowledge for appraisers (The appraisal journal, october, 1988). În: Voprosî oțenki. 2008, nr.4, p.2-8.

16. Albu S. Teoria modernă a evaluării patrimoniului. În: Economie și Sociologie. 2010, nr.1, p.141-157.

17. Кинард В. Новое мышление в теории оценки недвижимого имущества. Пер.с англ. В: Вопросы оценки. 2008, №1, с.2-9.

18. Standardele internaționale de evaluare. [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: <https://www.ivsc.org/standards/international-valuation-standards/IVS>

19. Standarde de evaluare a bunurilor 2020. ANEVAR. București, 2020. – 348 p.

20. Smith A. Avuția națiunilor. Vol.I. Chișinău: Universitas, 1992. - 356 p.

21. Umanet V. Oeconomicos. L'conomie politique. Economie politică. Economics. Ch.: CEP USM, 2001. - 416 p.

22. Прусова Л.Г. Экономика в схемах. Экономика в таблицах. Киев, 1995. - 230 с.

23. Codul Civil al R.Moldova nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial nr.82-86 din 22.06.2002.

24. Артеменков А.И., Михайлец В.В. Неокласические и постнеокласические перспективы в теории оценки стоимости. Или ФСО, но не для ПСО (Драфт для обсуждения – февраль 2008) [online]. [accesat 20.06.2010]. Disponibil: <http://www.appraisal.ru/phys/seepubl.asp?ID=2991>

25. Sayce S., Smith J., Venimore-Rowland P. Real Estate Appraisal: from value to worth. М.: Общероссийская общественная организация «Российское общество оценщиков», 2009. – 504 с.

26. Albu S. Teoria evaluării și teoria valorii entropice. În: Intellectus. 2010, nr.1, p.33-41.

27. Федеральный закон об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации. [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil:

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37318/

28. Законодательство РФ о наследии. [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: <http://www.voopik.ru/our-heritage/legislation-heritage/>

29. Основы законодательства Российской Федерации о культуре. (утв. ВС РФ 09.10.1992 N 3612-1) (ред. от 01.04.2020). [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil:

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1870/

30. Методические рекомендации по оценке объектов недвижимости, отнесенных в установленном порядке к объектам культурного наследия. Одобрены к применению Советом по оценочной деятельности 23.06.2015. [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: <http://www.ocenchik.ru/docsg/2266-rekomendacii-ocenke-nedvizhimosti-kulturnogo-naslediya.html>

31. Федеральный стандарт оценки «Оценка недвижимости (ФСО № 7)». [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: <http://www.ocenchik.ru/docs/1961-standart-ocenki-nedvizhimosti-fso7-prikaz611.html>

32. Федеральный стандарт оценки "Цель оценки и виды стоимости (ФСО N 2)". [online]. [accesat 20.06.2020]. Disponibil: <http://www.ocenchik.ru/docsf/2230-cel-ocenki-vidy-stoimosti-fso2.html>

33. Серякова В.А., Федулов А.А. „Оценка объектов культурного наследия”. Имущественные отношения в Российской

Федерации, 2016, № 2(173). с.52-63. [online]. [accesat 24.06.2020]. Disponibil: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?issueid=1553205>

34. Касьяненко Т. Г., Краснова А. Д., „Историко-культурная ценность и престижность зданий-памятников: сравнение понятий и методы стоимостной оценки”, Economic growth in conditions of globalizytion: competitiveness, innovation, sustainability, с.197-203. [online]. [accesat 24.06.2020]. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/66622

35. Iorgulescu, F., Alexandru, F., Crețan, G.C., Kagitci, M., Iacob, M. Abordări privind evaluarea și valorificarea patrimoniului cultural. În Economie teoretică și aplicată Volumul XVIII (2011), No. 12(565), pp. 13-31 [online]. [accesat 15.09.2020]. Disponibil: http://store.ectap.ro/articole/666_ro.pdf

36. Evaluarea patrimoniului cultural și a politicilor publice de valorizare a patrimoniului. [online]. [accesat 16.09.2020]. Disponibil: <http://cdelio.spiruharet.ro/images/2016/biblioteca-virtuala/1discipline/Evaluarea%20patrimoniului.pdf>

37. Iacob, M., Alexandru, F., Kagitci, M., Crețan, G.C., Iorgulescu, F. Evaluarea patrimoniului cultural: o restaurare a câtorva concepte critice aferente. În: Economie teoretică și aplicată. Volumul XIX (2012), No. 12(577), pp. 57-67 [online]. [accesat 15.09.2020]. Disponibil: http://store.ectap.ro/articole/807_ro.pdf

38. Iva Mrak. Evaluation methods in the protection of built heritage, Građevinar 2/2014 p. 134 [online]. [accesat 15.09.2020]. Disponibil:

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjgceboofLrAhUE-aQKHVbdBBsQFjAAegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fhrcaak.srce.hr%2Ffile%2F173018&usg=AOvVaw1UvzWh14NFadXcAqoC2Gen>

39. Bedate, A., Herrero, L.C., Sanz, J.A., „Economic valuation of the cultural heritage: application to four case studies in Spain”, Journal of Cultural Heritage, Volume 5, Issue 1, January 2004, pp. 101-111 [online]. [accesat 15.09.2020]. Disponibil:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1296207403001092>

40. Normativ în construcții. NCM L.01.07-2005. Regulament privind fundamentarea proiectelor investitionale în construcții. Ch.: Departamentul Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului al Republicii Moldova, 2005.

41. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов. Вторая редакция М.: Экономика, 2000 [online]. [accesat 18.09.2020]. Disponibil: <http://niec.ru/Met/02redMR.pdf>

42. Throsby, D. (2006). “Paying for the past: Economics, Cultural Heritage and Public Policy”, http://www.businessandconomics.mq.edu.au/faculty_docs/news_files/throsby_fisher.pdf

43. Albu S., Albu I. Evaluarea patrimoniului. Univ. Chișinău: UTM, 2009. - 271p.

44. Яскевич Е.Е. Теория и практика оценки зданий – памятников культурного наследия. [online]. [accesat 18.09.2020]. Disponibil: <https://срсра.ru/Publications/021/>

45. Касьяненко Т.Г., Краснова А.Д. Стоимостная оценка зданий-памятников как недвижимых объектов культурного наследия: монография. Москва: РГ-Пресс, 2018. – 288 с.

46. Albu S. Valoarea patrimoniului. Problemele aprecierii și gestiunii. Chișinău: UTM, 2009. – 253 p.

Capitolul III. PATRIMONIUL ARHITECTURAL – SALVGARDARE ȘI VALORIFICARE

1. ITINERARE CULTURALE - Carta ICOMOS

Autori:

Viorica URSU, Ina BOSTAN, Natalia CHIRIAC

Carta ICOMOS privitor la itinerarele culturale elaborată de Comitetul Științific Internațional privind Itinerarele culturale (CIIC) al ICOMOS, ratificată la a 16-a Adunare Generală a ICOMOS, Quebec, (Canada) 4 octombrie 2008 [1]

1.1. Conceptul itinerarelor culturale

Ca rezultat al dezvoltării științelor legate de conservarea patrimoniului cultural, noul concept *itinerare culturale* arată evoluția ideilor referitoare la noțiunea *bun cultural*, precum și importanța crescândă a valorilor legate de cadrul lor și „scara teritorială”, și relevă macrostructura patrimoniului la diferite niveluri. Acest concept introduce un model pentru o nouă etică a conservării, care consideră aceste valori ca un patrimoniu comun, depășește frontierele naționale și care necesită eforturi comune.

Respectând valoarea intrinsecă a fiecăruia dintre aceste elemente, *conceptul itinerare culturale recunoaște și subliniază valoarea tuturor elementelor sale ca părți substantive ale unui întreg. El ilustrează, în același timp, concepția contemporană a valorilor patrimoniului cultural pentru societate ca o resursă pentru dezvoltarea socială și economică durabilă.*

Această noțiune mai largă a patrimoniului cultural necesită, de asemenea, noi abordări referitor la folosirea ei într-un context mult mai amplu, cu scopul de a descrie și proteja relațiile semnificative direct asociate la mediul cultural și istoric. În acest context, conceptul *itinerar cultural* este inovator, complex și multidimensional. El introduce și

reprezintă o contribuție nouă la teoria și practica conservării patrimoniului cultural.

Itinerarele culturale reprezintă procese evolutive, interactive, care implică legături interculturale, ce reflectă diversitatea contribuției diferitelor popoare la patrimoniul cultural. Totuși, itinerarele culturale au rezultat istoric atât din întâlnirile pașnice, cât și cele ostile dintre popoare. Ele reprezintă o pluralitate de dimensiuni împărțite, care au depășit funcțiile lor originale, oferind un cadru excepțional pentru o cultură a păcii, bazată pe legăturile istoriei comune, însă, de asemenea, și pe spiritul toleranței, respectului și aprecierii diversității culturale a diferitelor comunități care au contribuit la existența lor.

Aprecierea itinerarelor culturale ca un concept nou sau o nouă categorie patrimonială nu intră în contradicție cu alte categorii sau bunuri culturale consacrate și recunoscute – monumente, orașe, landsafturi culturale, patrimoniu industrial etc. – care ar putea exista în interiorul orbitei unui itinerar cultural. Ele, pur și simplu, le includ în cadrul unui sistem comun care intensifică semnificația lor. Acest cadru integrat, interdisciplinar și comun creează noi relații între ele prin mijloacele unei perspective științifice care furnizează o viziune mai exactă, mai completă și multilaterală a istoriei.

Această abordare stimulează nu doar înțelegerea și comunicarea între popoarele lumii, dar, de asemenea, sporește cooperarea pentru a prezerva patrimoniul cultural. *Inovația introdusă de conceptul **itinerare culturale** dezvăluie conținutul patrimonial al unui fenomen specific al mobilității și schimbului uman, care s-a dezvoltat prin căile de comunicație, care a facilitat transmiterea lor și care a fost folosit sau au servit în mod deliberat un scop concret și specific.*

Un itinerar cultural poate fi un drum care beneficiază, ori total ori parțial, de drumurile preexistente folosite în diferite scopuri. Dar dincolo de specificul său ca mijloc de comunicare sau transport, existența sa și semnificația de itinerar cultural poate fi explicată prin folosirea pentru un așa scop specific în toată durata lungă a istoriei și prin generarea

valorilor de patrimoniu și de bunuri culturale asociate acestuia, care reflectă influențe reciproce dintre diferite grupuri culturale, ca rezultat al dinamicii sale specifice.

Deci, itinerarele culturale nu sunt simple moduri de comunicare și transport, care ar putea include bunuri culturale și a uni diferite popoare, dar fenomene istorice specifice care nu pot fi create, aplicând imaginația și dorința de a înființa un set asociat de bunuri culturale care se întâmplă să posede trăsături comune.

Itinerarele culturale au apărut uneori ca un proiect planificat a priori de voința umană care a avut suficientă putere să atingă un anumit obiectiv (de exemplu, Drumurile Inca sau Drumurile Imperiului Roman). În alte ocazii, ele sunt rezultatul unui proces de evoluție în care intervențiile colective ale diferitor factori umani coincid și sunt canalizați spre un scop comun (așa precum Drumul spre Santiago, rutele caravelor comerciale din Africa sau Drumul mătăsi). Dată fiind bogăția și varietatea atât a interrelațiilor și a caracteristicilor bunurilor culturale direct asociate cu motivul existenței itinerarelor culturale (astfel precum monumentele, rămășițele arheologice, orașele istorice, arhitectura vernaculară, patrimoniul intangibil, industrial și tehnologic, lucrările publice, peisajele culturale și naturale, mijloacele de transport și alte exemple de aplicare ale unor cunoștințe specifice și aptitudini tehnice), studiul și managementul lor cere o abordare multidisciplinară care ilustrează și revigorează ipotezele științifice și stimulează cunoașterea istorică, culturală, tehnică și artistică crescută.

1.2. Obiectivele creării itinerarelor culturale și noțiuni definitorii

Carta identifică o serie de obiective care urmează a fi respectate în procesul creării itinerariilor culturale, acestea fiind:

- A stabili principiile de bază și metodele specifice de cercetare pentru categoria itinerarelor culturale, în modul în care ele relaționează cu alte categorii de bunuri anterior studiate și recunoscute.

- A propune mecanismele fundamentale pentru dezvoltarea cunoștințelor despre evaluarea, protecția, prezervarea, managementul și conservarea itinerarelor culturale.

- A defini îndrumările de bază, principiile și criteriile principale pentru o corectă utilizare a itinerarelor culturale ca resursă de dezvoltare socială și economică durabilă, respectând autenticitatea și integritatea lor, prezervarea lor adecvată și importanța istorică.

- A stabili bazele cooperării naționale și internaționale, indispensabile la realizarea proiectelor de cercetare, salvagardare, conservare și dezvoltare relativ la itinerariile culturale, la fel în ceea ce privește stabilirea mecanismelor pentru finanțarea acestor proiecte.

La fel, Carta stabilește definiții proprii tematicii:

Orice rută de comunicație, fie terestră, acvatică, mixtă sau alta, care este delimitată fizic și este, de asemenea, caracterizată ca având propria dinamică specifică și scopul bine determinat, care poate îndeplini condițiile următoare:

a. *Ar trebui să „decurgă din” și să reflecteze mișcările interactive, precum și schimburile multidimensionale, continue și reciproce de bunuri, idei, cunoștințe, și valori între popoare, țări, regiuni sau continente de-a lungul perioadelor semnificative de timp.*

b. *Ar trebui să aibă promovată prin aceasta, în spațiu și în timp, o îmbogățire încrucișată a culturilor implicate, precum se manifestă atât în patrimoniul lor material, cât și imaterial.*

c. *Ar trebui să fie integrate într-un sistem dinamic legăturile istorice și bunurile culturale asociate la existența lor.*

Ca să fie stabilite din start unele aspecte definitorii ale itinerarelor culturale, trebuie identificate elementele definitorii ale lor incluse în Cartă, și anume:

1. Context: itinerarele culturale se înscriu într-un context natural și cultural asupra căruia au o influență și contribuie la caracterizarea și îmbogățirea noilor dimensiuni, în cadrul unui proces interactiv.

2. Conținut: itinerarul cultural ar trebui, în mod necesar, să fie sprijinit de elemente materiale care poartă mărturia patrimoniului cultural și furnizează o confirmare fizică a existenței sale. Orice elemente imateriale dau sens și semnificație diferitelor elemente care alcătuiesc un tot întreg cum ar fi:

a. Elementul fizic indispensabil care determină existența unui itinerar cultural este însăși ruta de comunicație în calitate de instrument care servește unui proiect planificat sau rezultat al activității umane, pentru desăvârșirea unui scop anumit.

b. Alte elemente de bază sunt bunurile patrimoniale materiale legate de funcționalitatea sa în calitate de rută istorică (vamă, locuri pentru depozit, odihnă și locuință, spitale, magazine, porturi, construcții de apărare, poduri, căi de comunicație și de transport, încăperi industriale, mine și tot ceea ce este legat de producție și comerț, reflectând aplicațiile și progresul tehnic, științific și social din diferite epoci, centre urbane, peisaje culturale, locuri culturale și situri sacre etc.), precum și elementele de patrimoniu imaterial care poartă mărturie procesului de schimb și dialogului dintre popoarele antrenate în cursul traseului său.

c. Valoarea ansamblului împărțită: conceptul de itinerar cultural se referă la o valoare ca un tot întreg, mai mare decât suma părților sale și care îi dă un sens itinerarului.

O altă serie de definiții sunt date însuși noțiunii *itinerar cultural*:

1. Itinerarul cultural constituie un bun cultural îmbogățit de diverse culturi pe care le-a completat și pe care le depășește ca valoare generală, oferind un număr substanțial de caracteristici și sisteme de valori partajate.

2. În cadrul identității generale, valorile acestui conținut rezidă în semnificația lor comună, împărțită și multilaterală.

3. Transcendența sa permite o legătură culturală între popoare, țări, regiuni și continente.

4. Această amploare este importantă din punct de vedere al teritoriului inclus și al tratamentului integral al diferitelor elemente de patrimoniu care îl compun. În același timp, diversitatea culturală pe care o implică aduce o alternativă la procesul de omogenizare culturală.

5. Caracterul dinamic: în plus, la prezentarea mărturiilor fizice ale parcursului istoric, itinerarele culturale implică un factor dinamic care acționează ca un conductor sau un canal prin care s-au scurs influențele culturale reciproce:

A. Dinamica itinerarelor culturale nu ascultă de legile naturale sau fenomenele întâmplătoare, dar mai degrabă exclusiv de procesele și interesele umane, culturale;

B. Acest flux vital de cultură este manifestat nu doar în aspectele materiale sau tangibile, dar, de asemenea, în spiritul și tradițiile care alcătuiesc patrimoniul intangibil al itinerarelor culturale;

C. Înțelegând un itinerar cultural ca un set de elemente dinamice ale comunicării culturale între popoare, bunurile lui de patrimoniu cultural pot fi apreciate de dimensiunile lor adevărate spațiale și istorice, ceea ce contribuie la conservarea integrală și durabilă a ansamblului.

Pentru identificarea și analiza cadrelor de care sunt legate itinerarele culturale, Carta stabilește că itinerarele culturale sunt îndeaproape legate de mediul lor și formează o parte inseparabilă cu acesta. Astfel:

1. Cadrul geografic a contribuit la elaborarea traseului itinerarelor culturale, fie condiționând calea acestuia, fie influențând dezvoltarea lui pe parcursul anilor.

2. Cadrul teritorial, fie el natural sau cultural (urban sau rural), încadrează itinerarul cultural, îi dă o ambianță particulară, caracterizată prin elemente și valori de natură fizică și imaterială, și este fundamental pentru înțelegerea și conservarea sa.

3. Un itinerar cultural are legături și intersectează geografic bunurile foarte diverse ale patrimoniului, pentru a forma un tot unitar. Itinerarele culturale și cadrul lor includ numeroase peisaje naturale sau

culturale, care nu sunt decât componente ale itinerarului pentru completarea diversității lui.

4. Relația cu natura este în particular sensibilă pe diferite tronsoane ale itinerarului, în altele relația cu mediul urban sau rural, dar în zonele cu monumente izolate de alte construcții (precum capele, mănăstiri, havuzuri, poduri, simboluri comemorative etc.) relația dintre acestea și mediul peisajer este cea care formează caracterul acestui tronson al itinerarelor culturale.

5. Protecția și conservarea itinerarelor culturale necesită o cunoaștere aprofundată a caracteristicilor istorice, naturale și culturale ale mediului lor. Orice intervenții care pot fi necesare trebuie să se înscrie în acest context, respectând trăsăturile lui definitorii prin facilitarea înțelegerii lor și nedistrugând peisajul tradițional, fie el natural, cultural sau mixt.

6. O schiță a cadrului trebuie asigurată pentru itinerarele culturale, marcând clar limitele zonei tampon, bunurile definite și reglementate, care ar trebui să permită ca valorile culturale materiale și imateriale incluse în el să fie prezervate în autenticitatea și integritatea lor deplină. Această protecție trebuie să includă valorile diferitelor peisaje care fac parte din itinerarele culturale și care-i conferă o ambianță caracteristică.

1.3. Clasificarea și caracteristicile itinerarelor culturale

Conform Cartei, itinerarele culturale pot fi clasificate astfel:

- ținând cont **de dimensiunea teritorială**: locale, naționale, regionale, continentale sau intercontinentale;

- în dependență **de dimensiunea culturală**: în interiorul unei regiuni culturale date sau extinse în jurul diverselor zone geografice, care au împărțit sau care continuă să împartă un proces de influențe reciproce în formarea sau evoluția valorilor culturale;

- **potrivit obiectivului sau funcției lor:** social, economic, politic sau cultural. Aceste caracteristici pot fi găsite distribuite fiind într-un context multidimensional;

- **potrivit duratei lor temporale:** cele care nu se mai utilizează sau care continuă să se dezvolte sub influența schimburilor socioeconomice, politice și culturale;

- **potrivit configurației lor structurale:** liniare, circulare, cruciforme, radiale sau de o rețea rutieră;

- **potrivit cadrului lor natural:** terestru, acvatic, mixt sau de o altă natură fizică. Identificare, autenticitate și integritate.

În vederea identificării și evaluării unui itinerar cultural, următoarele aspecte ar putea fi inițial considerate ca prima fațetă, o mărturie neconvingătoare a existenței itinerarului cultural:

- expresiile proceselor dinamice sociale, economice, politice și culturale care au generat existența schimbului dintre grupurile culturale ale ariilor înrudite;

- caracteristicile distinctive care sunt împărtășite de diferite zone geografice și culturale prin legături istorice;

- mărturiile ale mobilității și ale înrudirii între popoare sau grupuri etnice de diferite culturi;

- trăsăturile culturale specifice integrate în viața tradițională a diferitor comunități;

- elementele de patrimoniu și practicile culturale cum ar fi ceremoniile, festivalurile și celebrările religioase reprezentative ale unor valori împărtășite între diferite comunități în cadrul specific al unei/unor regiuni culturale și istorice în raport cu semnificația și funcționalitatea itinerarului.

Dar când e vorba de **identificarea unui itinerar cultural**, este necesar a lua în cont funcționalitatea sa specifică în serviciul unui scop concret și determinat; valorile de patrimoniu material și imaterial au generat, ca rezultat dinamic al influențelor culturale reciproce, al configurației structurale, al întregului lor context geografic și istoric, al

cadrelui său natural și cultural, fie aceștia din urmă urbani sau rurali, și al valorilor caracteristice de mediu, al relațiilor sale cu peisajul, durata sa temporară și dimensiunea simbolică și spirituală, care vor contribui la identificarea și explicația semnificației sale.

Bunurile imateriale ale itinerarelor culturale sunt fundamentale pentru a înțelege semnificația lor și valorile lor de patrimoniu asociat. Deci, aspectele materiale trebuie studiate întotdeauna în relație cu alte valori de natură imaterială.

Din punct de vedere al evaluării comparative, trebuie să ținem cont în aceeași măsură de durată în timp și importanța istorică a diferitelor tronsoane, diferite în raport cu ansamblul itinerarului. În cazul itinerarului cultural viu, relațiile și funcțiile dinamice în serviciul obiectivului concret și determinant, care au dat naștere existenței sale și servește pentru a le caracteriza și a identifica itinerarul, ar trebui menținute, chiar dacă procesele istorice au suferit schimbări în cursul timpului și au fost încorporate noi componente. Aceste noi elemente ar trebui evaluate în cadrul relației lor funcționale cu itinerarul cultural și este posibil că bunurile posesoare ale unei valori patrimoniale să nu poată fi considerate componente ale itinerarelor culturale pentru că ele nu fac parte din acesta.

Referitor la **autenticitatea itinerarului cultural**, fiecare itinerar cultural trebuie să răspundă la criteriile de autenticitate, care exprimă valoarea sa veridică și credibilă, în cadrul său natural și cultural, atât în ceea ce se referă la elementele sale definitorii, cât și trăsăturile sale distinctive de ordin material și imaterial:

- aceste criterii ar trebui să fie aplicate la demonstrarea semnificației fiecărui tronson în studiu, în raport cu sensul global al itinerarului în cursul dezvoltării sale istorice, astfel verificând autenticitatea de configurație structurală a vestigiilor materiale ale traseului său;

- autenticitatea ar trebui, de asemenea, să fie evidentă în contextul natural și cultural al fiecărui tronson al itinerarului și să fie subiectul unei

analize și evaluări, precum și în contextul altor elemente de patrimoniu material și imaterial încadrate în funcționalitatea istorică de ansamblu și cadrul lor;

- chiar dacă anumite porțiuni materiale ale unui itinerar cultural nu sunt bine conservate, existența sa în aceste zone poate fi evidentă prin documentări istoriografice, sursele și elementele imateriale conservate, dacă ele servesc la demonstrarea semnificației acestor tronsoane în sensul global al itinerarului și al autenticității lor;

- tehnicile și metodele folosite pentru protecție, conservare și gestiunea itinerarelor culturale, fie ele tradiționale sau noi, trebuie să respecte criteriile de autenticitate.

Referitor la **integritatea itinerarului cultural**, verificarea integrității unui itinerar cultural ar trebui, în mod necesar, să fie bazată pe un set de elemente materiale și imateriale suficient de reprezentative, mărturie a sensului global al itinerarului și al valorii sale ca un tot întreg, ce permite o reprezentare completă a caracteristicilor și a importanței proceselor istorice care au generat itinerarul cultural. În aceeași măsură este necesar a observa mărturiile relațiilor istorice și funcțiilor dinamice esențiale ale caracterului distinctiv, dacă țesătura sa fizică și/sau caracteristicile sale semnificative sunt conservate într-o condiție bună și dacă impactul proceselor de deteriorare este controlat sau dacă itinerarul suferă eventuale efecte negative în dezvoltare, de abandon și neglijență.

1.4. Cercetarea conceptului de itinerar cultural

Carta menționează că conceptul *itinerar cultural* necesită o nouă metodologie a cercetării, evaluării, protejării, conservării, folosirii și managementului. Dată fiind anvergura și valoarea lor de ansamblu, cât și dimensiunea lor teritorială, *această metodologie presupune un sistem de activități coordonate și integral administrate de activități.*

Este esențial a începe prin identificarea globală a itinerarului și a deferitelor sale tronsoane și prin formarea unui inventar de bunuri care îl acompaniază, și analiza statutului lor de conservare, care va facilita

elaborarea unui plan strategic pentru prezervarea sa. Acest plan ar trebui să includă, în mod necesar, măsuri pentru a spori cunoașterea itinerarului, precum și a ridica interesul social și al instituțiilor publice.

De asemenea, acesta necesită formularea măsurilor coordonate și a instrumentelor legale specifice pentru protejarea, folosirea adecvată și gestiunea tuturor elementelor ca parte substanțială a valorilor și a semnificației globale a itinerarului. Astfel:

1. Cercetarea itinerarelor culturale s-ar putea extinde în ce privește diferitele puncte geografice, chiar dacă sunt separate între ele. De aceea, este recomandabil a organiza câteva echipe de cercetare în principalele locuri ce caracterizează această rută. Metodologia cercetării, pe lângă adoptarea practicilor și atașarea indicatorilor pentru identificarea și estimarea valorilor unui itinerar cultural, nu ar trebui să piardă vreodată din vedere sensul și semnificația istorică a itinerarului, cu scopul de a evita orice pierdere din înțelesul sau semnificația istorică a itinerarului.

Echipele de cercetare care lucrează asupra acestei categorii de patrimoniu trebuie să fie multidisciplinare și participative. Ar trebui stabilite reguli comune de lucru conform principiului de a pune în acțiune diferite domenii ale cercetării fără a pierde din vedere totalitatea proiectului. În același sens, ar trebui utilizate instrumentele metodologice în comun, normalizate în prealabil, pentru a obține informații.

Trebuie să existe mecanisme de coordonare care facilitează comunicarea și cooperarea cercetătorilor, în final dând posibilitatea transmiterii informațiilor privind desfășurarea lucrărilor fiecărei echipe. Cercetătorii ar trebui să fie conștienți că prezența unei diversități de tipuri de bunuri patrimoniale pe traseul unui itinerar cultural uneori nu pot face parte integrantă din el și acestea trebuie să facă obiectul specific al cercetării lor. Singurele elemente care ar trebui relevate în cercetarea științifică referitoare la itinerarul cultural sunt cele legate de țința specifică a itinerarului și orice influențe ce survin din dinamica sa funcțional istorică.

2. Finanțarea. Dată fiind amploarea lucrărilor necesare pentru o identificare corectă și punerea în valoare a unui itinerar vast, finanțarea ar trebui împărțită pe etape, ceea ce ar permite obținerea unui nivel similar în progresul cercetărilor pe diferite tronsoane, de asemenea, în proiectele relative la conservare, utilizare și gestiune.

Este sugerat a stabili o estimare comună a valorilor care trebuie conservate, astfel încât a permite elaborarea unei scări a priorităților de acțiune și implementarea unei strategii corespunzătoare. Aceasta cere ca finanțarea să fie obținută prin acordurile de cooperare bilaterale și multilaterale, precum și prin crearea organismelor consacrate în special cercetării relevării valorii unui itinerar. Organismele de integrare regională a căror jurisdicții coincid total sau parțial cu parcursul istoric al unui itinerar cultural ar trebui, de asemenea, să determine cum ar putea mai bine să trezească interesul statelor implicate, ca în final să stabilească colaborarea lor. Este, de asemenea, important să fie stabilită, dacă e posibil, cooperarea instituțiilor filantropice și a donatorilor.

3. Valorizarea – protecția – conservarea. Itinerarele culturale cer noi instrumente de valorizare, protejare, conservare și evaluare. Nu este suficient a garanta protejarea elementelor lor de patrimoniu pe o bază parțială sau aleatorie. Ar trebui efectuată inventarierea riguroasă a acestor elemente, chiar pentru a constata autenticitatea lor și integritatea, pentru a putea identifica eventualul impact negativ asupra valorilor itinerarului cultural, care constituie în mod egal un impact asupra semnificației sale. În aceeași măsură este necesar a controla procesul de deteriorare și de dezvoltare al unei strategii contra efectelor adverse ale dezvoltării și neglijenței.

Toate acestea cer stabilirea unui sistem coordonat de măsuri legale și de instrumente adecvate care garantează conservarea și valorizarea structurii sale integrale și a sistemului său de valori, autentice în ansamblul lor. Este fundamental a include valorile patrimoniale înainte de a realiza intervențiile susceptibile de a produce un impact negativ asupra itinerarelor culturale sau de a schimba semnificația lor.

4. Uzajul durabil – relația cu activitatea turistică. În cursul utilizării sale, itinerarul cultural poate promova o activitate de interes social și economic de o importanță excepțională pentru dezvoltarea durabilă. Trebuie să se dea o atenție stabilă specială pentru a evita confuzia conceptuală dintre rutele turistice, chiar incluzându-le pe cele de interes cultural, și itinerarele culturale. În același timp, ar trebui să se recunoască, de asemenea, că un itinerar cultural este o realitate care poate avea o mare importanță pentru coeziunea teritorială și pentru dezvoltarea durabilă.

Din acest punct de vedere, trebuie încurajată cunoașterea, cât și buna și stabilă folosire a itinerarelor culturale, pe lângă folosirea lor adecvată și durabilă în scopuri turistice, întotdeauna adoptând măsuri cu scopul de a elimina riscurile. Pentru acest scop, promovarea unui itinerar cultural ar trebui să integreze armonios o infrastructură suplimentară – pentru activități turistice, rute, informare, interpretare și prezentare – pornind de la condiția esențială de a nu pune în pericol semnificația, autenticitatea și integritatea valorilor istorice și culturale ale itinerarelor culturale ca elemente-cheie pentru a fi transmise vizitatorilor.

Excursiile turistice trebuie să fie administrate rațional, în acord cu studiile prealabile privind impactul asupra mediului înconjurător și cu planurile de reglementare ale folosirii publice și participării sociale, precum și măsurile de control și monitorizare destinate pentru a evita impactul negativ al turismului.

Promovarea turistică a unui itinerar cultural trebuie să asigure, în orice caz, participarea prioritară a populației locale și a companiilor turistice locale și regionale. Ar trebui întreprins orice efort pentru a preveni crearea monopolurilor de către companiile mari sau de companiile puternice concentrate în cele mai dezvoltate țări, prin care trece drumul istoric al itinerarului cultural.

5. Managementul „Înțelegerea semnificației itinerarului cultural” este principiul fundamental al managementului itinerarelor culturale. Acesta implică asigurarea că toate activitățile legate de

cercetarea, valorificarea și diseminarea socială a cunoștințelor relative sunt realizate într-o manieră coordonată și armonioasă. De asemenea, aceasta necesită o coordonare transversală care garantează combinarea politicilor relative privind protejarea, prezervarea, conservarea, amenajarea teritoriului, dezvoltarea durabilă și turism.

Este necesar a elabora proiecte privind dezvoltarea durabilă pe plan național – la nivel local, provincial și regional etc. – sau internațional, cât și a stabili instrumentele de gestionare planificate pentru a proteja itinerarul de riscurile împotriva calamităților naturale și a tuturor riscurilor susceptibile a avea un impact asupra autenticității și integrității valorilor itinerarelor culturale și, deci, asupra semnificației lor.

6. Participarea publicului. Protejarea, conservarea, promovarea și gestiunea itinerarelor culturale solicită stimularea conștientizării publice și participarea localnicilor din aria itinerarului.

Respectiva Cartă stabilește spre final norme ce reglementează **cooperarea internațională** Astfel, Carta identifică existența în lume a exemplelor de itinerare remarcabile, drumurile istorice ale cărora implică numeroase țări. Din acest motiv, cooperarea internațională este fundamentală pentru cercetarea, valorizarea și conservarea bunurilor care formează itinerare culturale internaționale.

Când există itinerare culturale care implică țări ce au grade diferite de dezvoltare, este recomandabil ca țările mai dezvoltate să aducă mijloacele pentru cooperarea economică, tehnică și logistică, precum și asistența în schimbul de informație, experiență și de experți.

Astfel, itinerarele culturale ar trebui privite ca simbolurile unei uniuni dintre popoare. Legăturile istorice dezvoltate de-a lungul itinerarelor culturale pot servi la promovarea proiectelor bazate pe cooperarea reînnoită dintre popoarele care au împărtășit anumite valori și cunoștințe în trecut.

2. VALORIFICAREA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL

2.1. *Experiența internațională*

Autor:
Angela MORARU

De-a lungul secolelor, popoarele, în vâltoarea evenimentelor, în perioade de decădere sau ascendență economico-culturală, și-au exprimat sentimentele prin ridicarea unor edificii arhitecturale, care au oferit acea individualizare istorică și culturală specifică vremurilor respective, drept mărturie a acestor civilizații. Bijuteriile arhitecturale înălțate în diferite perioade, cu sprijinul conducătorilor, de către meșteri renumiți sau anonimi, comunică cu contemporaneitatea prin intermediul stilurilor arhitecturale. Astfel, vizitarea operelor arhitecturale oferă posibilitatea cunoașterii trecutului, prezentului și a specificului cultural a locului amplasării. Construcții considerate inestetice la momentul apariției lor (de ex.: Turnul Eiffel [2, p.30]) au devenit simboluri ale orașelor și bunuri culturale apreciate.

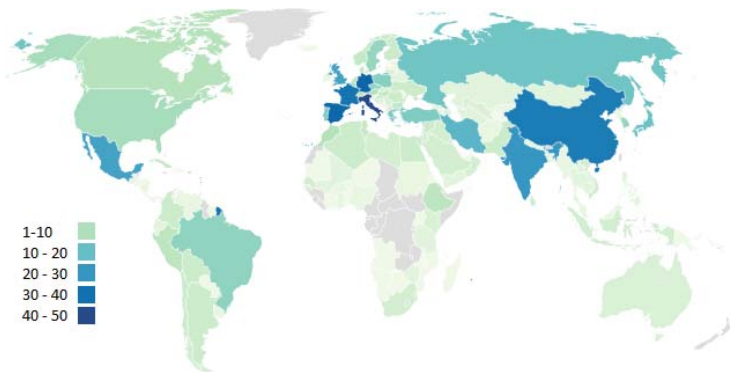
Patrimoniul Mondial [3] este denumirea dată de UNESCO locurilor de pe glob care au valoare universală deosebită pentru umanitate și care au fost înscrise pe Lista Patrimoniului Mondial pentru a fi protejate ca generațiile viitoare să le aprecieze și să se bucure de ele. Locuri unice, precum centrul istoric al Romei, Mtskheta din Georgia sau Acropola din Grecia, sunt exemple ale patrimoniului arhitectural, printre cele 1007 locuri naturale și culturale înscrise pe Lista patrimoniului mondial până în prezent.

„Patrimoniul cultural” este definit de articolul 1 din Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural (adoptată de UNESCO în 1972) [4] ca monumente, ansambluri (grupuri de construcții) și situri care „au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific”.

Figura 3.1 relevă o concentrație mare a obiectelor de patrimoniu mondial cultural în Europa, o bună parte dintre acestea incluzând monumente de arhitectură.

Uniunea Europeană promovează o abordare echilibrată între nevoile de a stimula creșterea pe de o parte și păstrarea artefactelor, a siturilor istorice și a tradițiilor locale pe de altă parte. Este promovată responsabilitatea societății în grija față de moștenirea culturală și necesitatea de a o transmite generațiilor viitoare. Aceasta este o datorie față de comunitate și de interesele sale economice, de mediu și sociale pe termen lung, inclusiv prin dezvoltarea economică și socială.

Fig.3.1. Numărul obiectelor de patrimoniu cultural pe mapamond (fără obiecte de patrimoniu natural) în distribuție pe țări (iunie, 2020)

Sursa: realizat de autor în baza Listei patrimoniului cultural a UNESCO [5].

Menținerea patrimoniului cultural arhitectural nu este tratată doar ca un articol de cheltuieli bugetare, ci ca un izvor de venituri, un activ al cărui gestiune corespunzătoare aduce avantaje financiare și sociale. Astfel, până în anii '70 ai secolului trecut, orientarea principală se baza pe conservarea patrimoniului arhitectural, iar în prezent accentul este pus pe valorificarea acestuia. Viziunea centrată pe costuri ale patrimoniului

cultural este de scurtă durată. UE are o practică bogată de acordare a ajutoarelor destinate să promoveze cultura și conservarea patrimoniului pentru două tipuri de scopuri principale: pentru investiții și de exploatare [6].

Analiza valorificării economice a patrimoniului arhitectural european este știrbită de lipsa unor date statistice relevante. Astfel, în scopul realizării cercetării au fost utilizate cercetări, studii de caz europene, date statistice indirecte sau conexe subiectului analizat.

Disponibilitatea datelor reprezintă o provocare-cheie pentru a capta contribuția patrimoniului arhitectural la economie, inclusiv a impactului asupra dezvoltării turismului internațional, mai ales că datele disponibile sunt dispersate la nivel național și global (de ex.: registre naționale/ internaționale, institute de statistică, organizații de patrimoniu, asociații de arhitectură / industriale etc.).

Lipsa de date statistice cuprinzătoare pentru UE se regăsește menționată în Avizul Comitetului European al Regiunilor la abordarea integrată a patrimoniului cultural european, articolul 9 [7], care precizează că „Comisia ar trebui să abordeze în mod eficace lipsa de date la nivelul întregii UE cu privire la contribuția patrimoniului cultural... să fie elaborată și pusă în practică o bază de date europeană unică... încurajează elaborarea de standarde care pot forma o bază pentru analize cost-beneficiu... bază pentru măsuri de conservare suplimentare”.

În cadrul unei cercetări ample realizate în perioada 2013–2015, „Patrimoniul cultural contează pentru Europa”, au fost analizate cca 750 cercetări și studii de caz pentru a generaliza contribuția economică, socială, culturală și ecologică a patrimoniului cultural în Europa. Înțelegerea limitată a acestei contribuții nu permite gestiunea eficientă și fructificarea amplă a patrimoniului.

Patrimoniul cultural tangibil cuprinde obiecte care includ diferite tipuri de bunuri imobile (de exemplu, situri arheologice, peisaje culturale etc.) și mobile (de exemplu, tablouri, cărți etc.). În urma unui studiu

realizat de ESPON [8, p.7], pentru 11 țări/ regiuni europene²⁰ s-a dovedit că patrimoniul cultural material a generat cca 4,0% din cifra de afaceri a totalului de servicii de piață, valoare similară contribuției aduse de către subsectoarele de activități de sprijin pentru transport, activități juridice și contabile sau activități de telecomunicații; și cca 3,4% din valoarea adăugată brută în totalul serviciilor. Activitățile dedicate patrimoniului culturale pot crea, pentru fiecare loc de muncă direct, alte 26,7 locuri de muncă indirecte, în timp ce în cazul industriei producătoare de mașini raportul este de numai 1 la 6,3.

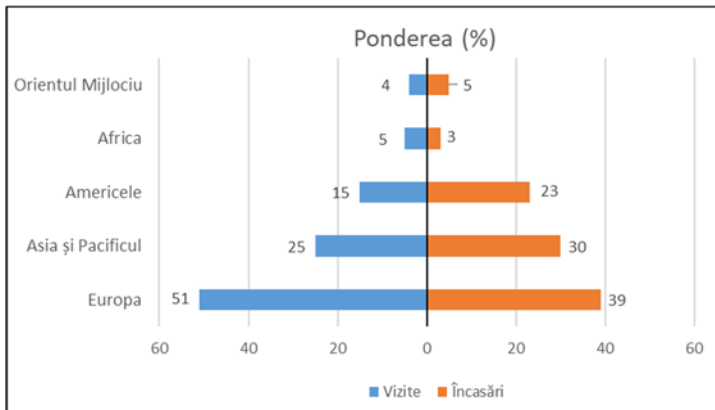
Patrimoniul cultural trebuie privit ca o componentă specială ce contribuie la producerea PIB, a inovațiilor, la creșterea competitivității și a bunăstării societății europene [9, p.6].

Principalul argument al acestei afirmații este evident ***turismul***. Contribuția turismul la viața economică se datorează în mare parte atractivităților în domeniul patrimoniului cultural bogat al Europei, valorificat nu doar în orașele mari, ci și în mediul rural.

Europa este pe primul loc ca destinație turistică. Conform datelor Organizației Mondiale a Turismului (UNWTO), în anul 2018, exporturile totale de servicii turistice internaționale au constituit, conform estimărilor UNWTO – 1717 miliarde USD [10], dintre care Europa a avut o cotă de 39%, încasând cca 800 USD per vizitator (fig.3.2).

---

²⁰ Austria, Bruxelles, Flandra, Italia, Olanda, Norvegia, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Suedia.

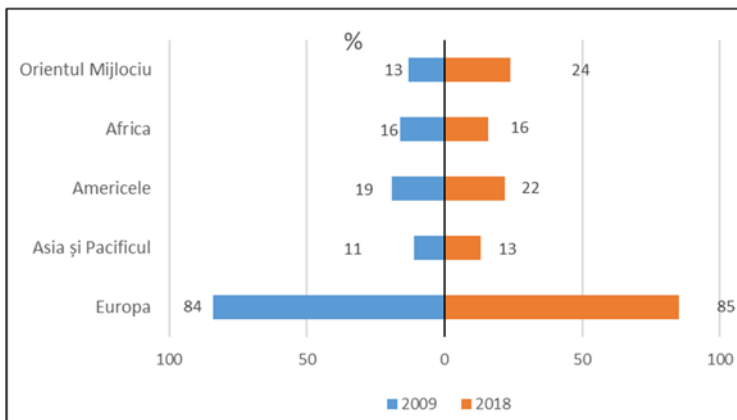

Fig.3.2. Cota-parte a regiunilor geografice în totalul numărului de vizitatori și încasări din turismul internațional, 2018

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [10]

Evoluția cererii pentru călătoriile în Europa, de asemenea, s-a schimbat în direcția creșteri (fig.3.3), în special fiind determinată de călătorii din Orientul Mijlociu.

Delimitarea cotei turiștilor a căror călătorii sunt aferente consumului de patrimoniu cultural arhitectural este imposibil de izolat. Datele oficiale publicate de majoritatea statelor disting doar două scopuri: călătorii de afaceri și personale. În cazuri rare se face o specificație a turismului cultural. Dar și în acest caz, diferite abordări în cadrul definiției turismului cultural și lipsa datelor aferente patrimoniului arhitectural, împiedică comparabilitatea datelor între țări. Totuși, dacă un vizitator călătorește în scop de afaceri, nu poate fi exclus faptul că va consuma servicii aferente patrimoniului cultural arhitectural. De exemplu, auditul efectuat în Anglia istorică, în cadrul inițiativei Patrimoniul Contează a estimat, în 2017, că turismul de patrimoniu (inclusiv vizitatorii interni și internaționali) a generat cheltuieli de 16,4 miliarde de lire sterline în Marea Britanie [11].

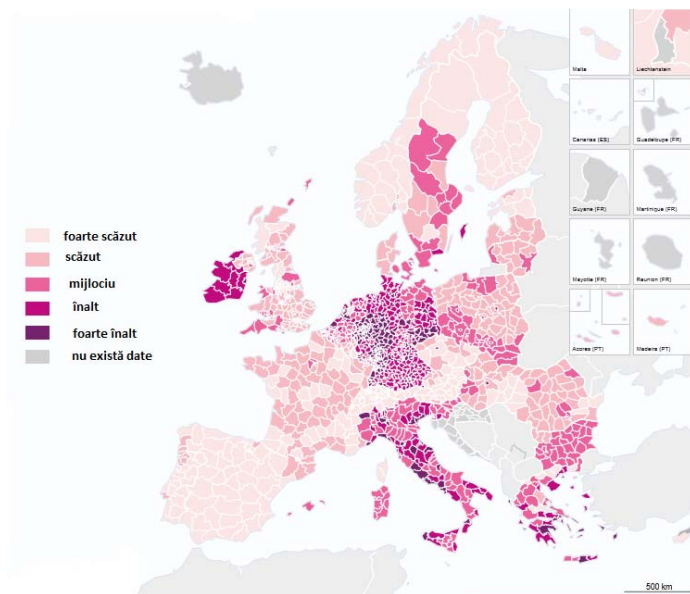

Fig.3.3. Cota-parte a numărului de turiști din regiunea geografică respectivă care au ales Europa drept destinație

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [10].

E de menționat că Europa dispune de zone însorite, plaje și o industrie de odihnă și recuperare dezvoltate. Totuși, un șir de studii sugerează că nu acestea sunt motivele principale pentru care non-europenii vizitează continentul.

Europa este bogată în monumente și situri culturale (fig.3.4). Vizita multor monumente europene de arhitectură presupune perceperea unor taxe de intrare, precum și a plăților pentru serviciile conexe. Pentru un șir de state europene, patrimoniul cultural, în special arhitectural, contribuie la stabilizarea și diversificarea fluxurilor turistice, în afara sezonului. În cadrul proiectului ESPON HERITAGE [12, p.14] s-a estimat că 3 din 10 turiști europeni aleg destinația sa în baza ofertei culturale.

Fig.3.4. Numărul de monumente și situri înregistrate în registrele naționale pe km pătrat în Uniunea Europeană

Sursa: [13, p.20].

În opinia A. Zbucnea [14], elementele patrimoniale cu valoare deosebită atrag turiști din toată lumea, numai dacă administrarea patrimoniului se face conform unor principii, reguli și politici de management și marketing strategic. Zbucnea definește patrimoniul național cultural imobil drept totalitatea monumentelor și vestigiilor arheologice și de arhitectură realizate de înaintași (monumente religioase, monumente de arhitectură, monumente de artă).

Pentru a fi eficientă, politica turistică, inclusiv în domeniul patrimoniului arhitectural, necesită o perspectivă detaliată a industriei, o colaborare strânsă a comunității și o deschidere la schimbare. Uniunea Europeană dispune de un șir de organe, de gestiune a turismului cultural, inclusiv arhitectural în mod direct sau indirect.

Comisia Europeană [15] este unul dintre promotorii inițiativei Destinația 2020. Destinația 2020 își propune să promoveze Europa ca

destinație turistică și să-și consolideze imaginea competitivă pe piețele îndepărtate. Inițiativa este proiectată pentru a implica întreaga industrie turistică în definirea unei strategii pe termen lung.

Comisia Europeană sprijină zonele de turism cultural care au cel mai mare potențial de creștere. Europa este o destinație-cheie de turism cultural datorită unui patrimoniu cultural incomparabil, care include muzee, teatre, situri arheologice, orașe istorice, situri industriale, dar și muzică și gastronomie. „Sporirea competitivității sectorului turismului în Europa” este în responsabilitatea CE, inclusă în inițiativa „O politică industrială adaptată erei globalizării” din Strategia Europa 2020 [16]. Se estimează că în ce privește turismul european, 4 din 10 turiști își aleg destinația pe baza ofertei culturale.

Comisia Europeană pentru Călătorii (ETC) [17] este organizația non-profit responsabilă pentru promovarea Europei ca destinație turistică pe piețele terțe. Ea cuprinde 33 de organizații naționale de turism (OTM) din 32 de țări europene. ETC a fost fondată în 1948, în perioada de reconstrucție postbelică a Europei. Diversificarea oportunităților de promovare a turismului european pe piețele îndepărtate (SUA, Canada, America latină, Asia, Australia) a devenit una dintre prioritățile ETC.

Orizontul de planificare pentru strategiile adecvate de promovare a destinațiilor turistice este larg. Orașele și identitățile lor culturale evoluează; gusturile pieței de generare a fluxurilor turistice se dezvoltă. Astfel, ETC a identificat principalii potențiali călători, pentru Europa fiind din șase piețe-cheie (Brazilia, China, India, Japonia, Rusia și SUA) și cu regularitate realizează *Barometrul de călătorii* [18], care își propune captarea preferințelor, motivațiilor și barierelor legate de călătoriile în Europa pe termen scurt. ETC are rolul de lider în campania de promovare a UE în China, anul 2018 fiind declarat *Anul turismului UE–China*.

ETC și organizațiile turistice naționale membre au căutat să exploateze oportunitățile digitale, transformând ghidul pe hârtie de planificare a călătoriilor în Europa, în site-ul www.visiteurope.com. În prezent, UE depune eforturi semnificative pentru realizarea Agendei sale

digitale [19], ce constă în digitalizarea patrimoniului cultural și a monumentelor istorice.

Asociația Turistică Europeană (ETOA) [20] este asociația comercială pentru operatorii de turism și furnizorii de destinații europene, de la mărci globale la întreprinderi locale independente. Calitatea de membru include operatori de turism și online, intermediari și angroșiști, consilii turistice europene, hoteluri, atracții, companii de tehnologie și alți furnizori de servicii turistice și de afaceri, ceea ce constituie peste 1200 de companii. Această organizație oferă membrilor informații operaționale practice și actualizate cu privire la taxele turistice, acces și mobilitate, atracții, regulamente de ghidare, sărbătorile publice, evenimentele locale etc.

Asociația Europeană de Hoteluri și Restaurante (HOTREC) [21] este vocea industriei de ospitalitate europeană, o asociație de hoteluri, restaurante, cafenele și unități similare din Europa, reunind 45 de asociații membre din 33 de țări.

Grupul de asociații de agenți naționale de turism și operatori de turism din UE (ECTAA) [22] reprezintă asociațiile naționale de agenții de turism și operatorii de turism din 27 de state membre ale UE, precum și din Elveția și Norvegia. În plus, există patru membri internaționali: Tunisia, Maroc, Malaysia și Israel.

Europa Nostra [23] reprezintă o mișcare a cetățenilor în creștere rapidă pentru protejarea patrimoniului cultural și natural al Europei. Una dintre cele mai apreciate inițiative este „7 pe cale de dispariție” [24], care a fost lansată în 2013 de Europa Nostra. Este susținută de programul Creative Europe din Uniunea Europeană, ca parte a proiectului „Partajarea patrimoniului – partajarea valorilor” (2017-2020). La fiecare doi ani este publicată o nouă listă de patrimoniu pe cale de dispariție din Europa. Echipe multidisciplinare de experți în patrimoniu și finanțe întreprind misiuni de salvare și ajută la elaborarea unui plan de acțiune posibil pentru fiecare situație individuală. Este important a menționa că această inițiativă acoperă nu doar Uniunea Europeană, proiecte fiind

realizate aferent monumentelor arhitecturale în Macedonia de Nord, Georgia, Rusia, Turcia ș.a. Pentru anul 2020, proiectele în afara UE cuprind Cetatea Belgradului și împrejurimile sale (Serbia) și Teatrul Național din Tirana (Albania). De asemenea, Europa Nostra își consolidează rolul de platformă pentru organizațiile societății civile în domeniul patrimoniului, coordonând Alianța Patrimoniului European 3.3, care numără 43 de membri.

HEREIN [25] este o rețea europeană de cooperare în domeniul patrimoniului cultural dezvoltată în cadrul Consiliului Europei, care reunește administrațiile publice europene responsabile de politicile și strategiile naționale de patrimoniu cultural.

Exploatarea activă a multifuncționalității patrimoniului cultural se realizează inclusiv prin itinerarele culturale atât naționale (pe teritoriul unei țări), cât și la nivel transfrontalier. Atragerea turiștilor non-europeni contribuie la promovarea valorilor culturale europene, dar și la o bună dezvoltare a unor industrii conexe turismului (de exemplu transport, alimentație publică etc.).

Consiliul Europei este acreditat cu certificarea itinerarelor culturale tematice [26, 27], conform regulilor adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. Procesul de certificare este complex, dar bine structurat, pe baza rezoluției UE – CM/Res(2013)67-rev. Reieșind din complexitatea procesului, multe țări au pregătit note explicative naționale sau studii specializate. De exemplu, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Turism din România a realizat în anul 2014, ținând cont de recomandările Cartei ICOMOS privind itinerarele culturale (Quebec, 2008) și ale UE – CM/Res(2013)67-rev, studiul „Dezvoltarea rutelor culturale europene în România” [28], propunând realizarea pe parcursul mai multor ani a unor itinerare culturale, incluzând și obiecte ale patrimoniului arhitectural.

Totuși, turismul reprezintă doar o parte a contribuției economice pozitive a patrimoniului arhitectural.

Renovarea și întreținerea construcțiilor reprezintă 25,8% (2018) [29] din valoarea industriei construcțiilor din Europa. Comisia Europeană în repetate rânduri a subliniat rolul industriei construcțiilor și investițiilor în bunuri istorice, în contextul valorii economice a patrimoniului cultural, contribuind la crearea de locuri de muncă și lansarea de noi activități economice.

Un studiu realizat de ECORYS [30] în Marea Britanie arată că reparația și întreținerea clădirilor istorice (construite până în 1919) a generat 180 000 locuri de muncă, contribuind cu cca 12,5 miliarde de lire sterline la PIB al țării.

Auditul din 2017 efectuat în Anglia istorică, în cadrul inițiativei Patrimoniul Contează, a estimat că reparația și întreținerea clădirilor istorice au generat 9,6 miliarde de lire sterline în producția sectorului construcțiilor din Marea Britanie [11].

Haspel J. dezvăluie că finanțarea de stat pentru a sprijini patrimoniul arhitectural al Germaniei are un mare efect multiplicator economic. Fiecare subvenție publică acordată de guvernul german proprietarilor și dezvoltatorilor privați a condus în medie la o investiție de patru până la douăsprezece ori mai mare [31, p.906].

Un important argument în favoarea renovării și reutilizării stocului de clădiri vechi este impactul pozitiv al acestuia asupra mediului, acestea fiind de cele mai dese ori construite din materiale ecologice. Clădirile din UE sunt responsabile pentru 40% din consumul de energie al UE și 36% din emisiile de gaze cu efect de seră [32]. Cu toate acestea, la nivel european au fost colectate informații despre nivelul de eficiență energetică a clădirilor publice construite până în anul 1890, dovedindu-se că acesta este similar sau chiar uneori depășește eficiența celor mai sofisticate clădiri moderne [33, p.28]. Din punct de vedere al mediului, energia încorporată a clădirilor existente este unul dintre cele mai convingătoare argumente pentru păstrarea lor. UE depune eforturi pentru minimizarea demolărilor nejustificate a clădirilor și reducerea impactului transportului asupra patrimoniului arhitectural.

Valorificarea cartierelor istorice în UE se realizează și prin intermediul localizării în aceste proprietăți a obiectelor de interes public și social (de exemplu primării, biblioteci, arhive). Totodată, întreprinderile și corporațiile mari, de regulă, au oficiile centrale în asemenea zone, acestea fiind atractive prin frumusețea și prestigiul locului. Ashworth G. J. subliniază că orașele istorice sau chiar o singură clădire istorică transmit mesajul credibilității, fiabilității și onestității pe termen lung [34, p.37]. Concentrația mare a afacerilor în centrele istorice stimulează și mai mult interesul față de acestea atât datorită farmecului arhitectural, cât și apropierii față de potențialii parteneri sau clienți (de exemplu Bruxelles, Hamburg).

O'Brien în cercetările sale promovează ideea că orașele care valorifică patrimoniul arhitectural cultural vor avea un avantaj competitiv în atragerea de noi investiții, iar companiile amplasate în centrele istorice au mai mari șanse în a atrage persoane creative, înalt calificate, aducând exemplul Dublinului [35].

În acest context, Comitetul European al Regiunilor [36, art.19] precizează că este important să se profite de patrimoniul arhitectural, astfel încât clădirile de patrimoniu să preia alte funcții în cadrul reabilitării urbane, contribuind astfel, cu ajutorul întreprinderilor mici și mijlocii, la ocuparea forței de muncă și crearea de locuri de muncă. Iar în mod indirect, prin impozitele achitate de întreprinderile respective, patrimoniul arhitectural contribuie la suplینirea bugetului de stat.

Valorificarea patrimoniului arhitectural european este studiată dispersat, într-un șir de studii de caz, sau în cadrul cercetărilor patrimoniului cultural. Date statistice dedicate, cu caracter economic lipsesc, însă datele indirecte prezentate mai sus permit formularea următoarelor concluzii:

- UE promovează o abordare echilibrată între nevoile de a stimula creșterea, pe de o parte, și păstrarea artefactelor, prin reglementare expresă în domeniul susținerii păstrării patrimoniului și a utilizării unor abordări inovatoare.

- În prezent se depun eforturi în aria unificării măsurărilor impactului economic al patrimoniului cultural, inclusiv arhitectural.

- Patrimoniul arhitectural, prin imaginea pe care o oferă, contribuie semnificativ la atractivitatea turistică a țărilor, orașelor, zonelor rurale ale Europei, UE dispunând de o rețea complexă de organe pentru susținerea ramurii.

- Întreținerea patrimoniului arhitectural susține industria de construcții, iar reutilizarea clădirilor istorice este ecologică și prietenoasă mediului.

- Clădirile istorice atrag investiții prin parteneriate public-private și private, a sediilor centrale ale companiilor, a unui personal înalt calificat, precum și a afacerilor ce nu depind de localizare.

2.2. Patrimoniul cultural turistic al Republicii Moldova

Autori:

Veaceslav BÂRDAN,

Lilia CHIRIAC, Mariana BEJENARU

Turismul reprezintă una dintre industriile care, la nivel mondial, înregistrează cea mai rapidă creștere și în același timp este principala sursă de venit în valută străină pentru un număr apreciabil de țări în curs de dezvoltare. Prin vastul potențial uman, material, natural și prin multiplele efecte asupra zonelor de referință, turismul acționează ca un factor de stimulare a progresului și dezvoltării. World Travel & Tourism Council estimează că din activități directe și indirecte, sectorul turismului constituie azi 9,2% din PIB mondial.

Conform definiției oficiale date de Organizația Mondială a Turismului, „*turismul cuprinde activitățile pe care persoanele ce călătoresc și stau în afara reședinței lor, pentru o perioadă de nu mai mult de un an, în scopuri de agrement, de afaceri și în alte scopuri*” [37, p. 11].

Thomas lea Davidson (1994) a abordat turismul din trei perspective. Prima perspectivă oferă o abordare a turismului ca fiind un fenomen social, nu o activitate de producție. Cea de-a doua perspectivă privea turismul ca fiind suma cheltuielilor efectuate de toți călătorii sau vizitatorii. A treia, și ultima perspectivă, pune accentul pe activitatea turistică ca experiență, nu neapărat pe turismul ca produs. Bob McKercher și Hillary du Cros (2002) au scos în evidență condițiile sine-qua-non ale existenței turismului de patrimoniu cultural. Acesta presupune existența a patru elemente: activitatea de turism, utilizarea bunurilor de patrimoniu cultural, consumul de experiențe și produse și, desigur, turistul [37, p. 11].

Dezvoltarea turismului este determinată în principal de resursele disponibile (potențialul natural, tehnic, uman etc.), cunoscute ca factori de dotare, ale căror caracteristici particularizează țările (anumite țări și destinații sunt cunoscute prin prisma unui produs turistic specific).

Prin prezența activităților turistice se reduce șomajul prin creșterea cererii de muncă, înregistrându-se un câștig net, atât timp cât prețul forței de muncă este mai mare decât costul economic al disponibilității sale. Mai mult, turismul necesită construirea și îmbunătățirea infrastructurilor colective, pe de o parte (drumuri, alimentare cu apă) și a celor culturale și de agrement, pe de altă parte (muzee, opera etc.); aceste facilități, împreună cu facilitățile specifice loisir-ului, contribuie la bunăstarea atât a turiștilor, cât și a rezidenților.

Principalul act normativ ce reglementează activitatea în domeniul turismului în Republica Moldova este Legea cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova nr. 352-XVI din 24.11.2006 [38], care definește turismul ca ansamblu de relații și fenomene ce rezultă din deplasarea și sejurul persoanelor în orice loc, altul decât locul lor de reședință, pe o perioadă mai mică de un an, și în alt scop decât desfășurarea unei activități remunerate în locul vizitat.

Resursele turistice reprezintă un ansamblu de elemente naturale și antropice care, prin calitățile și specificul lor, sunt recunoscute și

valorificate prin turism în măsura în care nu sunt supuse unui regim de protecție integrală. Resursele turistice pot fi naturale (elemente geomorfologice, de climă, de floră și de faună, peisaje, zăcăminte de substanțe minerale etc.) și antropice (monumente și site-uri arheologice, monumente, ansambluri și rezervații de arhitectură, monumente și ansambluri memoriale, monumente tehnice și de artă, muzee, elemente de folclor și artă populară etc.) [38].

În Legea cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova, termenii de „odihnă” și „recreere” nu sunt definiți, de aceea preluați din literatura de specialitate în accepțiunea contemporană, noțiunea de „odihnă” (recreere) indică orice activitate sau starea de inactivitate orientată spre refacerea forțelor de producere ale omului, care poate avea loc atât pe teritoriul domiciliului permanent, cât și în afara acestuia [39]. Prin urmare, pentru ca odihna să se transforme în recreere, persoana vizată trebuie să părăsească locul domiciliului permanent. Astfel, prin termenul *recreere* înțelegem activitatea umană orientată spre refacerea forțelor fizice și morale în procesul odihnei în afara teritoriului domiciliului permanent.

În literatura de specialitate, resursele turistice și resursele recreative adeseori sunt utilizate cu sensuri de sinonime. Unii autori descriu resursele recreative ca și componente ale mediului geografic, precum și obiective ale activității antropogene, care, datorită proprietăților cum ar fi unicitatea, valoarea istorică și artistică, originalitatea, atractivitatea estetică și importanța curativă și de întremare, pot fi utilizate la organizarea diferitor tipuri și forme de recreere.

Tendențele contemporane în dezvoltarea turismului urban presupun respectarea unor premise de formare a centrului turistic. Premisele reprezintă o condiție sau un grup de condiții prealabile necesare pentru valorificarea potențialului turistic al ariilor urbanizate, ce caracterizează posibilitatea și raționamentul utilizării și transformării mediului arhitectural urban în vederea organizării centrelor turistice și se

evaluatează după criteriile de bază ce argumentează necesitatea dezvoltării unui centru turistic pentru un anumit teritoriu:

- premise arhitectural-urbane și de mediu;
- premise social-economice;
- premise de ordin normativ-legal.

Premisele *arhitectural-urbane și de mediu* influențează la diferite niveluri asupra interacțiunii arhitecturii cu mediile tehnogene (antropic) și ambiant.

Nivelul resurselor. Principalele trăsături ale potențialului resurselor urbane ce favorizează apariția centrului turistic sunt:

- sistemul de amplasare în grup a obiectivelor potențialului turistic;
- multitudinea de obiective ale potențialului turistico-arhitectural;
- gradul de conservare a obiectivelor moștenite.

În calitate de criteriu al resurselor turistice favorabile pentru formarea unui centru turistic pot fi menționate următoarele cerințe față de obiect:

- unicitatea, irepetabilitatea și absența unui obiect analog în alt oraș;
- popularitatea, informarea populației;
- valoarea informațională și culturală;
- valoarea artistică înaltă atât a obiectului, cât și a împrejurimilor;
- gradul de conservare și predispunerea spre prezentare;
- comoditatea amplasării și accesibilitatea.

Nivelul funcțional-planic. Principalele direcții de reabilitare a orașelor constau în evidența specificului landșaftologic și urbanistic. Crearea centrului turistic bazat pe locații solicită modificarea planificării generale. O influență importantă asupra perspectivelor de dezvoltare a centrului turistic exercită specificul organizării funcțional-planice și a compozițiilor spațiale la care se adaugă și condițiile landșaftologice ale orașelor.

Principalii indicatori de dezvoltare funcțional-planică a orașelor ce contribuie la formarea centrului turistic sunt:

- accesibilitatea confortabilă de la locul de cazare provizorie spre obiectivele potențialului turistic;
- posibilitatea creșterii teritoriilor turistice și a potențialului turistic la o creștere a nevoilor turistice;
- prezența spațiilor publice turistice speciale.

Centrul turistic reprezintă o formațiune turistico-recreațională integrală la nivel local. Din punct de vedere al urbanisticii, centrele turistice reprezintă sisteme spațiale ce cuprind diferite teritorii urbanizate și recreative, edificii și complexe obiective separate cu caracter natural și cultural, comunicațiile de transport și ingineresti, entități producătoare și consumatoare de servicii etc.

La formarea sistemului de planificare al centrului turistic trebuie ținut cont de mărirea necesităților recreaționale și a arealului estimativ de turiști, prezența și capacitățile resurselor recreative deja existente, amplasarea lor și accesibilitatea, prezența infrastructurii recreaționale.

Grupul de condiții prealabile ce influențează asupra planificării organizării centrului turistic cuprind:

- particularitățile specifice ale obiectivelor potențialului turistic;
- raționalizarea utilizării terenurilor;
- particularitățile recreațional-climaterice și ecologice;
- crearea spațiilor publice și de recreere care n-ar putea fi create fără dezvoltarea turismului [40, p.22-23].

Structura planificării centrului turistic trebuie să se facă bazându-se pe organizarea urbanistică a grupului de sisteme de obiective ale potențialului turistic, a locurilor (centrelor) de odihnă și sosire a turiștilor, a obiectivelor de infrastructură ca un sistem unic cu posibilitatea dezvoltării teritoriale în cazul creșterii solicitărilor din partea populației. Elementele centrului turistic de diferit nivel ierarhic se completează reciproc, asigurând o integritate complexă a mediului arhitectural.

Organizarea planică a edificiilor recreative urbane trebuie să asigure:

- amplasarea rațională a obiectelor de infrastructură în structura planică a orașului;
- accesibilitatea confortabilă de la locul cazării până la obiectele potențialului turistic;
- posibilitatea creșterii teritoriilor turistice și a potențialului turistic la o creștere a nevoilor turistice;
- îmbunătățirea calității arhitectural-artistice și ecologice a mediului turistic arhitectural.

Spațiile formate din obiecte cultural-istorice determină localizarea fluxurilor recreaționiste și direcțiile itinerarelor excursioniste.

Nivelul infrastructural. În opinia multor savanți, funcționarea eficientă a centrelor turistice ar fi imposibilă fără o infrastructură dezvoltată. În etapa incipientă de formare a centrului turistic, infrastructura de deservire trebuie să cuprindă obiective de cazare, alimentarea turiștilor, distracție, petrecerea timpului liber, de deservire informațională turistico-excursională, de comunicații, servicii bancare și de asigurare, deservirea cu transport, sport, întremarea sănătății, pază și menținerea ordinii publice. Capacitățile acestor obiective, în special cele atractive pentru investițiile private, depind de creșterea fluxurilor turistice, mărindu-se pe etape.

În raport sunt scoși în evidență principalii indicatori ai potențialului infrastructural al orașelor, ce favorizează formarea centrului turistic:

- prezența unui sistem dezvoltat ce asigură funcționarea infrastructurii de deservire;
- amplasarea rațională a obiectivelor infrastructurii de deservire în planificarea urbană;
- un nivel de calitate acceptabilă a infrastructurii rutiere și de transport.

Influența organizării obiectivelor de deservire a turiștilor asupra formării structurii centrului turistic se reflectă în următoarele poziții:

- creșterea etapizată a fluxurilor de persoane și transport odată cu dezvoltarea turismului în orașe, ceea ce va solicita o reconstrucție inevitabilă a rețelei rutiere și perfecționarea legăturilor de transport;

- crearea suplimentară a străzilor pietonale interconectate cu alcătuirea traseelor și itinerarelor turistico-excursioniste.

Premisele social-economice caracterizează rolul și rentabilitatea socială și economică de valorificare a mediului arhitectural din orașe pentru implementarea funcțiilor turistice.

Turismul cultural, utilizat ca termen interschimbabil cu cel de „turism de patrimoniu cultural”, oferă turiștilor atracția tradițiilor culturale, a locurilor și valorilor, precum și aspecte ale practicii religioase, tradiții folclorice.

O definiție exhaustivă a fost dată de Guvernul Federal Australian în documentul *Creative Nation: Commonwealth Cultural Policy* (1994). Turismul de patrimoniu cultural este cel care permite: *„cuprinderea unei întregi game de experiențe de către vizitatori, aceștia putând conștientiza ceea ce o destinație și locuitorii aceștia fac în mod distinct și distinctiv - stilul de viață, patrimoniul caracteristic, arta, locuitorii - în scopul interpretării acestor experiențe culturale și îmbogățirii personale”* [37, p.12].

Oamenii sunt nostalgici când este vorba de vechile moduri de viață și ei vor să le retrăiască în cadrul turismului, într-un orizont limitat de timp. Nostalgia este o lozincă universală pentru „privitul înapoi”. Avându-se în vedere centrarea pe nostalgie ca motivație pentru turism, se presupune că satisfacția aferentă elementelor de patrimoniu nu depinde de autenticitatea evenimentului, în sensul propriu, sau de corectitudinea recreării unor condiții din trecut, ci mai degrabă pe autenticitatea percepută (coerența cu nostalgia pentru unele evenimente reale sau imaginate din istorie) [37, p.17].

Tunbridge și Ashworth (1996) au sugerat o modalitate de definire a termenului *patrimoniu*, abordându-l din trei perspective:

- trecutul ca „ceea ce s-a întâmplat”;
- istoria ca „încercări selective pentru a descrie un anumit element și cum lucrurile au ajuns să fie așa cum sunt”;
- patrimoniul ca „un produs contemporan în formă de istorie” [37, p.12].

Turismul de patrimoniu reîntoarce oamenii la rădăcinile lor culturale și revigorează interesul lor pentru istorie sau cultură. Mai mult, cultura ca atracție turistică poate avea un puternic efect de revigorare, pe argumente de necesitate a conservării unei regiuni din punct de vedere istoric, cultural, religios și industrial.

Republica Moldova este o țară mică cu o diversitate mare de obiecte de interes turistic amplasate la distanțe mici de la principalele orașe – centre hoteliere. În Moldova sunt peste 15 mii atracții turistice antropice și peste 300 arii naturale importante. Au fost atestate câteva mii de stațiuni preistorice, circa 400 așezări din diferite epoci istorice, circa 50 cetățui fortificate antice, circa 500 așezări medievale timpurii, numeroase cetățui medievale din pământ, 6 cetățui medievale din piatră (în diferite stadii de conservare), peste 1 000 monumente de arhitectură protejate, circa 50 mănăstiri ortodoxe. Acest patrimoniu este relativ uniform dispersat pe teritoriul național, iar valoarea lui motivează suficient vizitele turistice. Cu regret, starea de degradare a patrimoniului îl face neatractiv [41, art.15].

Patrimoniul cultural turistic cuprinde o diversitate mare de monumente valoroase pentru turism.

Monumente de arheologie. Registrul monumentelor de arheologie din Republica Moldova conține 7 368 monumente (stațiunile preistorice, vetrele fostelor sate sau seliștile, cetățuile sau horodiștile, orașele medievale, valuri de pământ, cimitire, movile funerare, comori). Interes turistic reprezintă toate monumentele de arheologie care

conservează vestigii originale bine păstrate și accesibile pentru vizita turiștilor.

a) Vestigii preistorice. Cele mai vechi atestări ale prezenței omului în Republica Moldova sunt atribuite perioadei paleolitice de 300-500 mii de ani în urmă și reprezintă obiectul de studiu în arheologie. La noi s-au descoperit și au fost cercetate câteva mii de asemenea stațiuni ale oamenilor preistorici fie în peșteri, fie în teren liber. Piese descoperite în excavațiile arheologice au dat posibilitate savanților să întregească cunoștințele despre modul de viață și concepția despre lumea înconjurătoare a comunităților gentilice. Dintre cele mai bine studiate acestea se găsesc la Ciuciulești, Cosăuți, Buzdujeni, Brânzeni, Trinca, Horodiște, Vărătic, Duruitoarea, Butești, Ofatinți, Rașcov ș.a.

b) Monumente ale antichității. Perioada antică a lăsat o moștenire impresionantă în așezările diferitor popoare sedentare sau migratoare. Localitățile acestora fortificate sunt numite cetățui (grădiști, horodiști), celelalte de tip sătesc nefortificate – seliști. Sunt descrise și luate sub protecție de stat circa 100 de seliști, ca de exemplu la Cărbuna, Vărvăreuca ș.a. Pe teritoriul Moldovei sunt conservate în jur de 30 horodiști sau cetățui din pământ din secolele V-III î.e.n. Ele sunt de 3 tipuri:

- cetățui de promontoriu, plasate pe malurile abrupte izolat de un val de protecție de restul câmpiei (ex.: Rudi, Saharna, Țâpova, Butuceni ș.a.);

- cetățui inelare, fortificații rotunde pentru apărarea mai efectivă (ex.: Lipnic, Mateuți, Glinjeni, Pojăreni, Stolniceni ș.a.);

- cetățui dreptunghiulare (ex.: Hansca).

Valurile lui Traian au fost durate în sec. III-V de romani (de Jos) și băștinași (de Sus) pe distanțe de zeci de km între Prut și Nistru sau Prut și lacul Sasâc.

O parte dintre aceste obiecte fac parte din oferta excursionistă a unor muzee și agenții de turism.

Monumentele de istorie sunt clasificate de istoriografi în următoarele categorii:

- monumentele activității de muncă și tehnică;
- monumentele orânduirii de stat și ale mișcărilor social-politice;
- monumentele istoriei militare;
- monumentele de știință și cultură.

Aceste obiecte pot fi incluse în circuitele turistice ca atracții de bază sau suplimentare.

Monumentele de arhitectură cuprind arhitectura unei localități sau zone și constituie cartea de vizită care mobilizează vizitatorii spre destinația turistică. Monumentele de arhitectură, în dependență de funcționalitatea lor, se împart în 9 grupuri. Pentru activități turistice, pe teritoriul Republicii Moldova sunt reprezentative următoarele monumente de arhitectură:

- cetățile medievale;
- monumentele de arhitectură locativă;
- monumentele de arhitectură civilă;
- monumentele de cult și complexurile monahale;
- monumentele economice și construcțiile ingineresti.

Cetățile medievale. În câteva rânduri, pe teritoriul dintre Nistru și Prut, s-au înregistrat migrațiuni masive ale diferitor popoare (slavii, bulgarii spre Balcani etc.). Populația băștinașă era într-o permanentă stare de alertă datorită incursiunilor jefuitoare ale hoardelor nomade (tătari ș.a.). De aceea, o parte dintre cetățile din pământ geto-dacice antice erau reconstruite și întărite pentru a servi în continuare fortificării localităților. În aceeași manieră erau construite și cetăți din pământ noi, iar în cazul în care era necesar de întărit un vad pe Nistru se înălțau fortificații din piatră:

a) fortificațiile din pământ sunt atribuite sec.IX-XIV și în dependență de condițiile reliefului erau la fel ca și în antichitate durate

pe promontorii (Mereșăuca, Cunicea ș.a.), inelare (Alcedar, Rudi - „Farfuria turcească”, Lucașeuca ș.a.) sau dreptunghiulare (Costești ș.a.);

b) cetățile din piatră sunt mai durabile în timp, rezistă mai îndelungat la asedii și reprezintă în sine o parte dintr-un complex de apărare a hotarelor Moldovei medievale. S-au păstrat, deși reparate sau reconstruite parțial, la Soroca și Tighina. Altele au fost devastate și distruse complet sau parțial la Orheiul Vechi, Râbnîța, Tiraspol și Palanca.

Monumentele de arhitectură locativă. Palatele, conacele, reședințele nobililor basarabeni sunt păstrate în Republica Moldova începând cu sec.XIX. Aceste monumente reprezintă interes pentru excursii, deoarece reflectă influența și evoluția diferitor stiluri în teritoriu. În structura caselor de locuit se respectă în linii mari tradiția construcțiilor perfect adaptate la condițiile naturale locale. În interior, pe lângă cămară și tindă, casa tradițională este dotată cu o odaie pentru oaspeți – Casa Mare. Urmează tipuri de case care, prin poziția, stilul, materialele utilizate în construcție, decor ș.a., sunt reprezentative pentru satele Moldovei:

a) case rupestre în componența complexurilor monahale la Țâpova, Orheii Vechi, Saharna, Japca sau în perimetrul satelor Țâra și Socola. În primul caz, aici locuiau călugării încă prin secolele IX-XIII, iar în sate în peșteri locuiau familiile sărace;

b) case țărănești tradiționale sunt pretutindeni în satele Moldovei. Cele din zona Orheiului se impun prin decorul bogat din flori de piatră, cele din Codri – prin coloanele decorate frumos din lemn, cele din Sud – prin funcționalitatea lor etc.;

c) case nobiliare construite în sec.XIX-XX cu respectarea anumitor stiluri de arhitectură similar reședințelor rurale ale aristocraților europeni (la Ivancea, Sofia, Brânzeni, Țaul, Dolna, Donici, Ocnîța, Hâncești, Cernoleuca ș.a.). Unele asemenea case sunt transformate în muzee, în special cele în care s-au născut și au trăit personalități (A.Donici, C. Stamati, Z. Rally ș.a.).

Pentru activități turistice cognitive există cca 25 asemenea obiecte incluse în traseele excursioniste promovate de muzee și agențiile turistice.

Monumentele de arhitectură civilă. Clădiri cu destinație civilă anterioare sec.XIX în Republica Moldova nu există. Un număr de edificii din localitățile țării au fost înălțate de comunitate și au o vastă tipologie și menire socială. Cu precădere asemenea obiecte au fost construite în orașe și centre urbane (târguri). Urmează exemple din mediul rural și urban tradiționale:

a) școli cu tradiție (sătești, de exemplu la Lencăuți, și orășenești – gimnaziile din sec.XIX din Chișinău, Soroca, Râșcani);

b) spitale (sătești – Stolniceni, orășenești – Chișinău, Soroca);

c) edificii bancare (sătești – casa Societății de Credit din Cosăuți, orășenești – Chișinău, Banca Orășenească, azi Sala cu Orgă);

d) construcții rutiere de adăpostit, mas și mesit (han, ratoș, fâgădău – Chișinău, Soroca);

e) muzee (în sate unele case nobiliare au fost reorganizate în muzee de etnografie și istorie a ținutului, ca de exemplu la Ivancea, Dolna, Ocnîța ș.a., în orașe – Muzeul de etnografie și istorie naturală, „Casa Herța” ș.a.);

f) teatre (Teatrul Național „M.Eminescu”, Teatrul „Luceafărul”, Teatrul de Operă și Balet etc.);

g) edificii administrative (primării sătești, Primăria Chișinău, Președinția Republicii Moldova, Parlamentul Republicii Moldova etc.);

h) gări;

i) arhitecturale (în sate – forme de arhitectură mică: crucifixe, fântâni bogat decorate etc.).

Monumentele de cult și complexurile monahale. Marea majoritate a locașelor de cult sunt ortodoxe, însă pe teritoriul actualei Republici Moldova au existat edificii ce au aparținut diferitor confesii religioase. Cel mai vechi este sanctuarul geto-dacic de formă crucială (sec.III–II î.Hr.) descoperit în Orheiul Vechi. În perioada dominației

otomane au existat și locașe musulmane. Însă bisericile și locașele de cult creștine au apărut pe teritoriul dintre Nistru și Prut din primele secole ale evului mediu, înainte de întemeierea statului feudal Moldova. Până azi aceste locașe s-au păstrat pe exemplul schiturilor rupestre (Țâpova, Saharna, Japca, Orheiul Vechi, atribuite de savanți perioadei dintre secolele IX-XVI).

În Registrul monumentelor ocrotite de stat sunt înscrise 891 edificii ecleziastice.

În localități, pe parcursul întregii perioade medievale au existat biserici din lemn (la început asemănătoare caselor țărănești, apoi stilizate potrivit necesităților canonice). Dintre cele circa 30 păstrate până azi 12 sunt protejate ca monumente de arhitectură religioasă în Târnova, Hârbova, Rotunda, Sudarca, Braicău, Călărășăuca, Măcărești, Palanca, Larga ș.a. Mai recente, însă de o diversitate mai mare, sunt bisericile din piatră (tip casă țărănească – Pererâta; tip navă – Căușeni, Ocolina, Coșernița; vechi moldovenești – Rudi, Otaci, Mereșăuca, Orhei; arhitectură rus-bizantină – Catedrala din Chișinău; stilizate – Cuhurești, Ungheni, Soroca; în stilul romantismului național – Bălți; ale altor confesiuni religioase etc.).

S-au conservat aproximativ 40 mănăstiri în Moldova, unele vechi din secolele XV-XVII, ca de exemplu Vărzărești, Căpriană, Țâpova, Saharna, Orheiul Vechi, Japca, Călărășăuca, Hâncu, Hârjauca, Hirova, Hârbovăț ș.a.

Monumentele economice și construcțiile inginerești. În această categorie sunt incluse cartierele istorico-culturale cu menire economică și industriale, fabricile, manufacturile, atelierele, morile, depozitele, oloinițele etc. Uneori, principalele obiecte dintr-o localitate sunt edificiile sau structurile implicate în procese tehnologice curente, care funcționează în economia națională.

Deseori anume aceste monumente sunt ținta vizitatorilor, de exemplu: celebrele beciuri sau vinării subterane de la Cricova, Cojușna, Mileștii Mici, Cazaclia (cunoscute drept cele mai mari din lume) ș.a.,

fabrici cu renume (Bucuria, Floare-Carpet ș.a.) și zonele economice libere (Tvardița, Otaci ș.a.).

E de remarcat orașelul feroviar Ocnița (1892-93), cartierul industrial de la vinăria Romanești (anii '80 ai sec.XX), Moara roșie din Chișinău (mijl. sec.XIX), mori de apă (Chiurt, Hrustovaia, Naslavcea, Brânzeni, Berlinți, Bălăsinești, Bobulești, Tețcani, Stroienet), pivnițe și magazine vechi (Soroca, Camenca), poduri boltite (Tețcani, Otaci) etc. În plan local, multe structuri economice cu tradiții pot fi amenajate pentru vizite, degustații, documentare etc.

Monumentele neamenajate sunt ignorate. Cele mai reprezentative obiecte de istorie și cultură sunt incluse voluntar în traseele excursioniste ale agențiilor de turism. Acestea trebuie să întrunească obligatoriu câteva condiții: valoare istorică demonstrată, accesibilitate pentru turiști (drum bun cu semnalizare rutieră turistică), echipare a zonei adiacente (indicatoare, panouri info, borne zonare și de hotar, semnalizare pericole, wc public), minim de servicii calitative accesibile în raza de 10 km (ghid local ușor de angajat, unități comerț: produse alimentare, suvenire, unități alimentație publică). Conform estimărilor Asociației de Dezvoltare a Turismului în Moldova (ADTM), sub un procent din atracțiile turistice majore întrunesc toate aceste calități [42, p.47-49].

Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020” prevede contribuția la dinamizarea activității încă a 20 de ramuri conexe. Această strategie prevede impact financiar, economic, cultural și social [41].

Acțiunile de marketing sunt cheia creșterii competitivității turismului. Crearea unui sistem de marketing turistic funcțional în Republica Moldova are ca obiectiv consolidarea promovării și comunicarea, creșterea numărului de sosiri turistice din străinătate. Punerea în aplicare a acestui sistem necesită o cooperare strânsă între autoritățile locale și regionale și a celei în sectorul turismului.

2.3. Recomandări pentru devenirea unui itinerar înalt solicitat

Pentru a crea și a dezvolta itinerare turistice înalt solicitate se recomandă o abordare de marketing în realizarea acestei activități. Pentru început trebuie să se identifice particularitățile comportamentale ale potențialilor clienți/turiști. În acest sens, se segmentează piața turistică și se identifică segmentele-țintă. Apoi, în baza informației obținute, se elaborează politicile de marketing. Segmentarea pieței presupune gruparea clienților pe categorii distincte, pentru ca strategia de marketing elaborată să se adreseze concret unui grup de clienți concreți, adică unui segment de piață ce poate aduce cei mai mulți turiști. „Marketingul pe țintă” salvează timp, resurse și are șanse mult mai mari de a atrage clienți interesați de experiența respectivă. Printre criteriile de segmentare a pieței, două sunt prioritare: a) demografic și b) stilul de viață [43]. Segmentarea pieței se concretizează în realizarea unor produse/itinerare turistice adaptate cerințelor fiecărui segment de piață în parte. Segmentarea presupune identificarea motivației potențialilor consumatori (vacanțe, afaceri profesionale, alte scopuri turistice) și identificarea factorilor de influență în luarea deciziei de selectare/alegere a itinerarului identificat.

Avantajele segmentării pieței turistice:

- permite o mai bună cunoaștere a pieței și necesităților consumatorului;
- favorizează identificarea segmentelor celor mai rentabile și unde concurența este mai restrânsă;
- permite identificarea unor nevoi nesatisfăcute și care pot reprezenta o oportunitate pentru dezvoltarea activității întreprinderii;
- permit o mai bună fundamentare a politicilor și strategiilor de marketing, o mai bună poziționare în funcție de caracteristicile pieței-țintă;
- favorizează alocarea resurselor de marketing într-un mod mai eficient și o mai bună evaluare a performanțelor fiecărui segment [44].

Studiul clientelei și al pieței este procesul prin care se colectează datele și informațiile care îl vor ajuta pe proprietarul / administratorul patrimoniului cultural turistic să înțeleagă cerințele și așteptările clienților. Astfel de studii pot fi realizate prin modalități de marketing primar și/sau de marketing secundar. Marketingul primar este procesul prin care se sondează în mod direct clienții. Marketingul secundar presupune utilizarea informațiilor colectate de către alții (statistici oficiale, publicații de specialitate, pagini internet etc.) [43].

Politica de produs. Conceptul *produs turistic* se referă la un ansamblu de bunuri materiale și servicii capabile să satisfacă nevoile de turism ale unei persoane între momentul plecării și momentul sosirii în locul de plecare.

Bunurile materiale la care se face referire sunt concretizate în următoarele:

- patrimoniul de resurse naturale, culturale, artistice, istorice, arheologice, tehnologice, medicale etc. care formează cadrul fizic de bază și care vor manifesta o atracție pentru turiști;

- anumite elemente de infrastructură sau echipamente care, deși nu generează motivația sau cererea de turism, contribuie în mod hotărâtor la satisfacerea acesteia (hoteluri, restaurante, terenuri sau săli de sport, de spectacol, de conferințe etc.);

- unele facilități de acces legate de mijloacele de transport (de vehicule și căi de comunicații) alese de turiști pentru a ajunge la obiectivele dorite [45].

Serviciile care dau conținut produsului turistic – *serviciile turistice* – se constituie dintr-un ansamblu de cel puțin patru tipuri de bază, total diferite ca natură, cum ar fi: servicii de transport, de cazare, de alimentație și de agrement. Dintre toate serviciile care dau conținut produsului turistic, indispensabil este serviciul de agrement, în lipsa căruia celelalte trei categorii ies din sfera de cuprindere a turismului. În afara serviciilor amintite – *servicii de bază* – produsul turistic se

distribuie prin viu grai sau cu ajutorul hărților, pliantelor, ghidurilor, broșurilor etc. Serviciile de intermediere, de genul rezervărilor de locuri în mijloace de transport, în hoteluri și restaurante, la manifestările cultural-artistice și sportive etc., închirierilor (de mijloace de transport, de schiuri sau de alte mijloace de practicare a diverselor sporturi și jocuri), asigurărilor pe timpul călătoriilor etc. sunt, de asemenea, componente ale produsului turistic [45].

Toate componentele produsului turistic au menirea de a asigura consumatorilor satisfacție, ceea ce nu este un lucru ușor de realizat. Pentru a crea așa ceva, acesta trebuie să corespundă motivațiilor turiștilor, care sunt extrem de eterogene. Diversitatea componentelor care dau conținut produsului turistic poate avea repercusiuni asupra coerenței și integrității sale. Pachetele turistice ale tour-operatorilor și comercializarea produselor turistice trebuie să reprezinte imaginea calității și să se bucure de o reputație bună. Succesul depinde de cunoștințele de marketing ale experților, de utilitatea pachetului turistic și abilitatea de comercializare pe piață a produsului turistic [45].

Elaborarea politicii de produs turistic presupune deplasarea în teritoriu cu scopul de a descoperi și afla mai multe despre bunurile imobile cu valoare arhitecturală și istorică. Crearea unor destinații competitive, originale și atractive, care să atragă interesul turiștilor și să ofere turistului satisfacție, confort și servicii turistice de calitate, precum:

- *infrastructura* - examinarea în profunzime a căilor de transport, căi de acces, mijloace de transport în comun sau individual și instalațiile de telecomunicații;

- *studierea și stabilirea tuturor serviciilor ce urmează a fi prestate beneficiarului* (cazare, masă, agrement etc.) din momentul plecării până în momentul sosirii (sau al întoarcerii la destinație).

- *calitatea serviciilor*, element al politicii de produs este brandul [43]. Formarea unei imagini și alegerea unui slogan destinate segmentului de piață ales este un pas major în crearea brandului sau a

„identității de marcă”. Scopul creării unei imagini este de a influența comportamentul turistului și cererea pentru oferta propusă. Brandul (marca) se construiește în timp, iar un brand pozitiv înseamnă mai mult decât caracteristicile produsului turistic, pentru că un brand recunoscut induce și un anumit sentiment în rândul turiștilor. În același timp, recunoașterea brandului se face prin respectarea promisiunilor făcute. Primul pas în construirea unui brand pentru produsul turistic este elaborarea unui slogan (a unei devize). Sloganul va deveni imaginea produsului, deoarece este primul lucru pe care un potențial client îl va vedea și reține dacă este atras de produsul respectiv. Sloganul trebuie astfel conceput, încât să se distingă în mulțimea produselor turistice, adică trebuie să fie unul curajos, original, autentic și să reprezinte cu adevărat obiectivul. Sloganul va reprezenta destinația și produsul turistic promovate și se va baza pe „povestea” spusă prin experiența oferită unui potențial client

Poziționarea pe piață a produsului turistic. Poziționarea presupune „plasarea corectă a propriului produs printre produsele deja disponibile pe piață. O poziționare eficientă a produsului ar trebui să garanteze cel mai înalt număr posibil de potențiali *turiști* prin apariția clară și distinctă a acestuia pe piață”. Obiectivul strategiei de poziționare pe piață a produsului/itinerar turistic este creșterea prezenței pe internet și în portofoliile intermediarilor.

Poziționarea este procesul de stabilire și menținere a unui loc distinct pe piață a unei companii sau instituții și a ofertelor sale individuale de produse și servicii. O strategie eficientă de poziționare oferă un avantaj competitiv unei destinații care încearcă să-și facă cunoscută atractivitatea unui anumit public-țintă. Obiectivul poziționării este de a crea un loc distinct în mintea potențialilor vizitatori: o poziție care evocă imaginile unei destinații în mintea vizitatorului, imagini care diferențiază destinația de concurență și, de asemenea, un loc care să le satisfacă așteptările. Dar poziționarea înseamnă mult mai mult decât crearea unor imagini. Această formă importantă de comunicare pe piață

ajută la distingerea destinațiilor turistice culturale de destinații similare, astfel încât vizitatorii să aleagă destinația cea mai atractivă. Astfel, adevărata poziționare diferențiază o destinație de alte destinații concurente prin atributele care sunt semnificative pentru vizitatori și le conferă un avantaj competitiv [46].

Politica de preț. Actualmente, beneficiarii de servicii turistice sunt bine informați, experimentați și pretențioși. Pentru prețul achitat, turistul dorește să obțină cât mai mult. La elaborarea politicii de preț este important să se țină cont de faptul că turistul va opta pentru acea destinație, care va fi avantajoasă pentru el din punct de vedere al ofertei, al raportului preț-calitate și al satisfacției sale psihologice.

Prețurile reprezintă o declarație adresată consumatorilor potențiali în legătură cu calitatea și caracteristicile competitive ale produsului pe care îl vor achiziționa. Nivelul prețului poziționează produsul pe piața turistică, îl face accesibil, atractiv sau restricționează accesul la achiziționarea acestuia. Prețul trebuie să răspundă în egală măsură așteptărilor consumatorilor, dar și obiectivelor organizaționale. Prin stabilirea nivelului prețurilor, firma de turism trebuie să-și acopere cheltuielile, să realizeze profit și să asigure dezvoltarea ulterioară a afacerii. În activitatea de turism, prețul final al produsului însumează o mare varietate de prețuri, în conformitate cu multitudinea serviciilor pe care le oferă consumatorilor. Cele mai uzuale forme de prezentare a prețurilor serviciilor turistice sunt următoarele:

- tarifar, care reprezintă prețul serviciului de transport, cazare etc;
- taxe de intrare la muzee, de vizitare a unor obiective turistice, de ședere în stațiunile balneo-climaterice ș.a.,
- onorariul, care reprezintă prețul serviciilor de consultanță juridică, financiar-bancară, medicală, pe care le poate solicita un turist pe parcursul călătoriei;

- comisionul, exprimat sub forma unui procent din valoarea produsului, este perceput de distribuitori (agenții de voiaj, oficii de turism, agenții);

- cotizația, care reprezintă prețul plătit pentru a beneficia de drepturile și avantajele apartenenței la o anumită organizație.

- chiria, care reprezintă prețul plătit pentru a beneficia de un drept de folosință pentru o perioadă limitată de timp;

- în perioada sejurului în alte țări, turiștii care călătoresc cu avionul închiriază mașini. De asemenea, sunt frecvente închirierile unor mijloace de agrement: bărci, hidrobiciclete, scutere, schiuri, patine, rachete de tenis etc. Tot sub forma chiriei sunt percepute și tarifele de rezervare exclusivă a unui local, săli de conferințe, terenuri de tenis etc.;

- bacșis oferit unei persoane pentru a răsplăti calitatea unui serviciu (ospătar). În practica firmelor de turism occidentale, bacșisul poate reprezenta o formă de remunerare exclusivă pentru serviciile hamalilor acceptați oficial să transporte bagajele turiștilor la marile hoteluri [45].

Politica comunicățională [43]. Principala întrebare care trebuie pusă când se scrie și se elaborează un pliant turistic sau alte materiale promoționale este: își va aminti cititorul informațiile prezentate? Materialul trebuie formulat astfel, încât atunci când cititorul va fi pus în situația să aleagă o anumită destinație sau un anumit loc pentru cazare să-și amintească mai întâi de pliantul respectiv. Abia apoi va trece potențialul client la a se informa mai în detaliu dacă ceea ce a citit corespunde nevoilor sale. Asemenea materiale sunt de fapt „cheia” care îl va orienta pe potențialul client spre produsul turistic concret.

Tacticile de comunicare, vânzare și distribuție a itinerariului cu includerea bunurilor imobile cu valoare arhitecturală și istorică cuprind:

- extinderea utilizării internetului ca mijloc de comunicare și comercializare a itinerariului cu includerea bunurilor imobile cu valoare arhitecturală și istorică. Internetul reprezintă unul dintre cele mai

eficiente mijloace de informare, de comunicare și de distribuție pentru actorii pieței turistice (turiști, agenți economici în domeniu);

- pagină web, cu informații complete, actualizate și prezentate în detalii privind atracțiile și experiențele care vor fi trăite, spațiile de cazare, mijloacele de transport folosite;

- prezentarea itinerariului intermediarilor din piețele sursă (piețele interne și externe). Se pot organiza călătoriile pe itinerarul propus pentru a cunoaște destinația, calitatea ofertei și să trezească interesul tour operatorilor;

- corespondența cu grupurile-țintă, expedierea ofertei de călătorie către clienții potențiali incluși în baza de date a agenției;

- distribuirea broșurilor plasate în centre de informare a vizitatorilor, agenții de turism, hotelurile etc.

3. PROBLEMATICA PATRIMONIULUI ARHITECTURAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

***Autor:
Svetlana ALBU***

Actualmente, în societate, dar și printre profesioniști și persoanele cu posturi de răspundere, se vehiculează două abordări ale patrimoniului arhitectural. Unii sunt adepții dezvoltării localităților urbane prin distrugerea și înlocuirea clădirilor vechi cu unele moderne, construite conform ultimelor tendințe în arhitectură, construcții, precum și cerințe ale pieței. Alții susțin că istoria, patrimoniul cultural și respectiv cel arhitectural trebuie păstrate pentru noile generații; că trecutul determină prezentul și conturează viitorul. Ideea, a cărei adepți suntem și noi, constă în necesitatea păstrării autenticității, identității naționale prin păstrarea inclusiv a patrimoniului arhitectural. Patrimoniul arhitectural este unul dintre elementele structurale ale neamului cu un potențial energetic enorm pentru dezvoltarea spirituală și conștientizarea națională în multitudinea națiunilor, etniilor existente în lume, precum și o ancoră în valul de schimbări generat de procesul de globalizare.

Cu regret, la moment, în Republica Moldova au câștigat teren adepții primei poziții menționate.

3.1. Cadrul legislativ-normativ

Legea privind ocrotirea monumentelor a fost adoptată în 1993 [47], în același an a fost adoptat și Registrul monumentelor ocrotite de stat [48], dar a fost publicat în Monitorul oficial nr.15-17 abia în 2010. Faptul că Registrul monumentelor ocrotite de stat nu a fost publicat la moment a condus la demolarea unui număr impunător de obiective cu valoare arhitecturală, culturală și istorică.

Întru îndeplinirea prevederilor Legii privind ocrotirea monumentelor a fost instituit Consiliul Național al Monumentelor Istorice [49], în care inițial se analizează și se aprobă conceptul proiectului, apoi, într-o nouă ședință, se discută și se aprobă proiectul lucrărilor de execuție. În cazul capitalei, proiectele care vizează clădirile istorice fără statut de monument, clădirile istorice cu statut de monument, sau terenuri care fac parte din centrul istoric, dat fiind statutul juridic de monument al acestora, proiectele se înaintează în etapa de schiță de proiect, apoi în etapa proiect de execuție spre avizare Consiliului Național al Monumentelor Istorice, doar după aceasta eliberându-se autorizația de construcție. Dacă însă clădirea istorică are statut de monument (fiind inclusă în Registrul municipal de monumente), însă nu este situată în centrul istoric al capitalei, proiectele de intervenție asupra acestora se examinează doar de autoritatea publică locală. De fapt, procedura juridică de avizare a intervențiilor în cadrul centrului istoric este ignorată de autoritățile locale.

Clădirile istorice, de rând cu alte bunuri imobile, sunt obiecte ale dreptului de proprietate, atât cele publice cât și cele private. Dreptul de a dispune de monumente de stat sub formă de bunuri imobile, conform art.7 al Legii privind ocrotirea monumentelor, este exercitat de Parlament, de consiliile raionale, municipale, orașenești și comunale. Dreptul de a dispune de monumentele ce constituie proprietate privată este exercitat de proprietar.

Legislația națională [50, art.17(4)] prevede că „privatizarea obiectelor și obiectivelor care alcătuiesc patrimoniul cultural național este interzisă”, concomitent cu prevederea că „(1) Monumentele ce sunt în proprietate privată pot fi vândute, donate sau înstrăinate cu notificarea obligatorie a organelor de stat pentru ocrotirea monumentelor. La cumpărarea-vînzarea monumentelor, statul are dreptul de preemțiune”. [47, art.9]. Însă această stipulare a fost adesea încălcată sau, pur și simplu, neglijată.

Desi legislația națională în vigoare [47, art.9] prevede anularea tranzacțiilor, „(2) Tranzacțiile în privința monumentelor încheiate cu încălcarea prevederilor stabilite la alineatul (1) se consideră nule și atrag după sine răspunderea prevăzută de Codul civil”, nu există precedente în aplicarea acestei măsuri.

Legea [47, art.39], în scopul ocrotirii monumentelor sub formă de bunuri imobile, prevede obligativitatea asigurării acestora de către proprietarii monumentelor, în contractele de asigurare fiind indicată valoarea monumentelor și a terenului din zonele lor de protecție, stabilită de experți, însă exemple concludente în acest sens nu sunt atestate.

În consecință, deja o pătrime de secol patrimoniul cultural al Republicii Moldova este supus agresiunii și se află în continuă degradare. În perioada 2003-2006 au fost identificate 977 obiective cu statut de monument protejat de categorie națională și locală din Chișinău înscrise în Registrul monumentelor RM. Deja în 2010 s-a constatat că peste 25% dintre ele sunt sau demolate, sau se află în proces activ de distrugere [51, 52]. În Chișinău sunt demolate 82 obiective cu statut de monument (dintre care 44 au fost demolate în perioada 1993-2006, iar 38 în perioada 2006-2012). 160 dintre obiective au suferit intervenții ilicite. Cifra totală a imobilelor care au avut de suferit din cauza nerespectării legislației privind protecția monumentelor este de 254 obiective cu statut de monument protejat de categorie națională și locală [53]. Și această cifră continuă să crească, în primul rând, datorată corupției existente și nerespectării prevederilor legale (fig.3.5 și 3.6).

Fig.3.5. Starea curentă, februarie 2020, pe locul monumentului de arhitectură de însemnătate națională, str.București, 62

Sursa: elaborat de autor (martie 2020).

Lipsa unor reguli clare, inechivoce de urbanizare, dar și nerespectarea celor care există, conduce la schimbarea considerabilă a imaginii centrului istoric și deteriorarea monumentelor arhitecturale.

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Astfel, observăm nerespectarea regimului de înălțime în cartierele amplasate în centrul istoric (fig.3.7, 3.8 și 3.9). Construcția clădirilor moderne voluminoase, multietajate în imediata apropiere a monumentelor arhitecturale nu doar schimbă aspectul vizual, dar și afectează structura de rezistență a clădirilor vechi, accelerând degradarea acestora.

Fig.3.6. Monument de arhitectură de însemnătate națională, str.București, 62 (<http://www.monument.sit.md/bucuresti/62/>, situația în 2010)

Fig.3.7. Ansamblul construcțiilor monumente de arhitectură de însemnătate locală din str.Veronica Micle 10 și str.Vlaicu Pârcaľab 55A (colț cu Veronica Micle)

Fig.3.8. Construcție nouă între clădirile monumente de arhitectură de însemnătate locală (la fig.3.7)

Sursa: elaborat de autor (martie 2020).

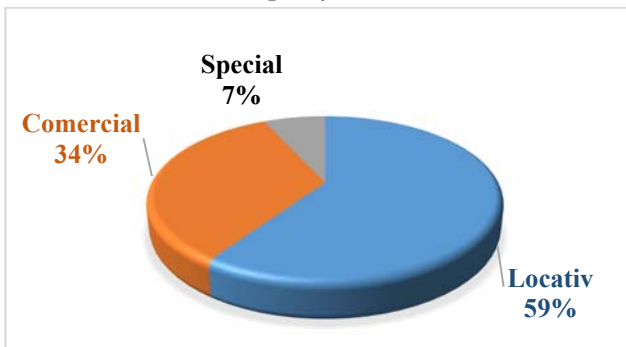
Fig.3.9. Construcție nouă în centrul istoric al Chișinăului (clădirile vecine cu 1-3 niveluri). Pe harta topografică cu roșu sunt indicate clădirile cu valoare arhitecturală națională și locală

Sursa: elaborat de autor (martie 2020).

3.2. Impactul pieței imobiliare

Conform datelor din Registrul monumentelor ocrotite de stat, majoritatea imobilelor considerate monumente culturale de categorie locală în mun.Chișinău sunt cu destinație locativă (fig.3.10), dintre acestea cca 73% sunt case particulare (fig.3.11). Numărul monumentelor istorice cu destinațiile socială/specială este destul de mic (fig.3.12).

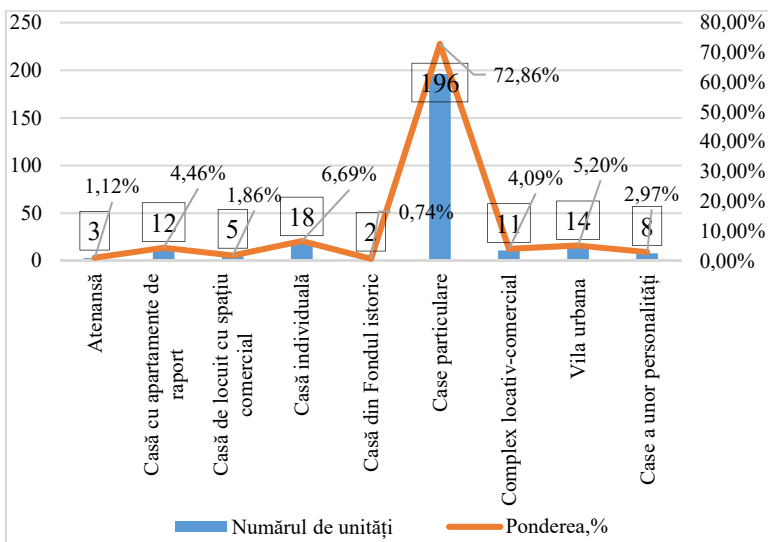
Privatizarea (după cum am indicat anterior, în mare parte ilegală) obiectivelor din patrimoniul arhitectural a generat atât efecte pozitive, cât și negative. Printre cele negative se enumeră faptul că majoritatea proprietarilor privați sunt în așteptarea demolării „naturale” și reconstruirii din temelie a unor construcții noi sau urmăresc doar posibilitățile de a vinde edificiile și terenurile de pământ ce le aparțin, evitând să mai investească în reparații.

Fig.3.10. Pondere funcțională a monumentelor istorice de categorie locală din mun.Chișinău

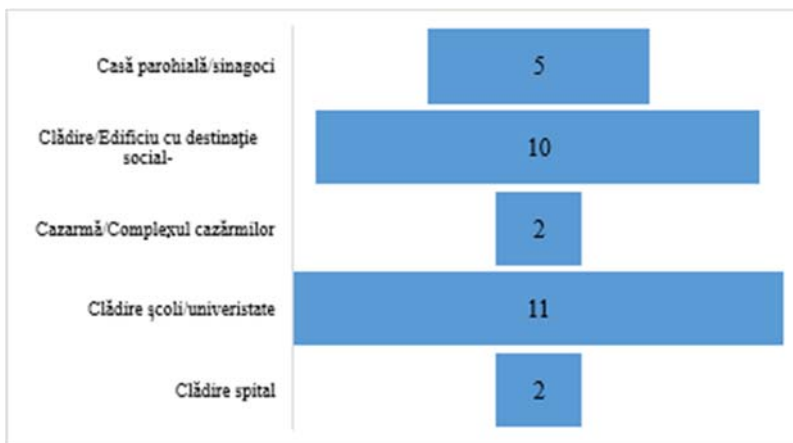
Sursa: elaborat de autor.

Cercetările proprii, precum și cele sub conducerea autorului în cadrul elaborării tezelor de licență și masterat în domeniul managementului, problemelor, eficienței reconstrucției și/sau restaurării bunurilor imobile cu valoare istorică și arhitecturală în mun.Chișinău (Buza Marin, 2014); Manili Sergiu, 2016), Teșcureanu Ion, 2016), Meica Vladislav, 2018)) au demonstrat ineficiența economică în etapa actuală a reconstrucției / restaurării clădirilor pentru proprietarii privați.

Fig.3.11. Numărul monumentelor cu destinație locativă amplasate în mun.Chișinău

Sursa: elaborat de autor.

Fig.3.12. Numărul monumentelor (destinațiile socială/specială) de categorie locală în mun.Chișinău

Sursa: elaborat de autor.

În acest capitol, principalele probleme sunt: complexitatea obținerii documentației permissive, fapt care conduce la executarea ilicită a lucrărilor cu ideea că ulterior se va reuși a oficializa lucrările deja executate; lipsa echipelor specializare în lucrări de restaurare, fapt care nu permite asigurarea calității lucrărilor; costul sporit al lucrărilor vizavi de demolare și construcția nouă, dar și comparativ cu câștigurile potențiale ulterioare reconstrucției.

O tentație extraordinară pentru proprietarii patrimoniului arhitectural a devenit și sporirea valorii de piață a loturilor de teren amplasate în centrul istoric al Chișinăului. Dacă în cartierele periferice lotul de teren pentru construcții se vinde cu 20-25 mii euro/ar, în centrul capitalei prețul este practic dublu [54]. Pe parcursul ultimului deceniu, prețurile unui ar pentru unele loturi amplasate în centrul istoric au depășit 100 mii euro. Doar în ultimul an lipsa de loturi libere a condus la sporirea prețului loturilor pentru construcții în centrul capitalei în medie cu cca 35% (tab.3.1).

Tabelul 3.1. Oferte ale loturilor de teren amplasate în centrul istoric al or.Chișinău (ianuarie–februarie 2019 și 2020)

<i>Nr.</i>	<i>Adresa</i>	<i>S teren, ari</i>	<i>Prețul de ofertă, Euro</i>	<i>Preț ofertă, Euro/ar</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Ianuarie-februarie 2019				
1	str. V. Alecsandri	6,59	200000	30349
2	str. A. Bernardazzi	6	185000	30833
3	str. P. Rareș	2	63000	31500
4	str. Tighina	11	350000	31818
5	str. P. Halippa	6	210000	35000

Tabelul 3.1 (continuare)

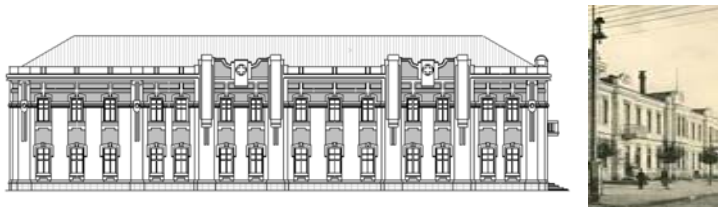
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
6	str. Ciuflea	6	220000	36667
7	bd. C. Negruzzi	25	980000	39200
8	str. A. Mateevici	14	560000	40000
9	str. 31 August	9	370000	41111
10	str. București	19,5	849900	43585
11	str. Gr.Ureche	5,04	220000	43651
12	str. Bulgară	4	180000	45000
13	str. Ismail	3	150000	50000
14	str. Bulgară	3,7	200000	54054
15	str. I. Zaikin	5	260000	52000
Preț mediu, Euro				40 318
Ianuarie–februarie 2020				
1	Str. Eminescu	9	640000	71111
2	str. 31 August	3	149000	49667
3	Str. Columna	2,5	84900	33960
4	Str. Sf.Andrei	11	550000	50000
5	Str. M.Cibotari	3,6	180000	50000
6	Str. Columna	4,5	330000	73333
7	Str. A.Mateevici	4	209900	52475
Preț mediu, Euro				54 364

Sursa: elaborat de autor.

Actualmente, factorul „economic” prevalează în conștiința societății. Se consideră că clădirile care nu aduc venit devin inutile și se transformă pentru proprietari în balast, că orice proprietate trebuie să genereze venit.

3.3. Factorii de influență asupra stării patrimoniului arhitectural din mun. Chișinău

Degradare, uzură. La fel de „nocivă” pentru patrimoniul arhitectural, pe lângă rețelele ingineresti învechite, care adesea se defectează și generează tașări de suprafețe cu fisurarea pereților, este și reparația clădirilor cu materiale moderne, „la modă”, cum ar fi înlocuirea decorului, acoperirea pereților clădirilor cu tencuială sau cu un strat de pietre, schimbarea acoperișului și înlocuirea lui cu mansarde de 1-2 niveluri (fig.3.13 și 3.14) și construcția anexelor, înlocuirea ușilor și geamurilor din lemn cu cele de termopan, stectuire și/sau căptușirea balcoanelor (fig.3.15). Astfel, intervențiile contemporane conduc la dispariția „orașului istoric”.

Fig.3.13. Monument arhitectural de însemnătate națională (starea inițială), str. Vlaicu Pârcălab, 46 (colț cu str. Veronica Micle)

Fig.3.14. Reconstrucția (fig.3.13) cu adăugarea unui nivel și mansardă
Sursa: elaborat de autor (martie 2020).

***Fig.3.15. Monument de arhitectură de însemnătate locală,
str.Vlaicu Pîrcălab, 41 (ferestre-termopane albe și cafenii;
balcoane remodelate)***

Sursa: elaborat de autor (martie 2020.)

***Fig.3.16. Starea fațadelor clădirilor monumente de arhitectură amplasate
pe str.București, 10–15 ani după reparație***

Sursa: elaborat de autor (martie 2020).

Tehnologiile incorecte și materialele necalitative conduc la sporirea degradării construcțiilor. Finisările exterioare executate în ultimele două decenii nu au rezistat mai mult de 5 ani (fig.3.16).

Seismicitatea și transportul. Degradarea, uzura avansată a construcțiilor în Chișinău se datorează și microvibrațiilor crescânde datorită sporirii traficului rutier din ultimele decenii, împreună cu cutremurele de pământ caracteristice zonei (fig.3.17).

Fig.3.17. Fisurarea pereților clădirilor monumente arhitecturale

Sursa: elaborat de autor (martie 2020)

Conform datelor Institutului de Geologie și Seismologie al RM [55], în perioada 2011–februarie 2020 au fost înregistrate 907 cutremure, inclusiv 647 cutremure cu magnitudinea până la 3,5 pe scara Richter, 229 – cu magnitudinea între 3,5–4,5 și 31 cutremure considerabile cu magnitudinea peste 4,5 pe scara Richter (tab.3.2). Cele mai puternice

cutremure în această perioadă cu magnitudinea de 5,8 au avut loc în octombrie 2018 și septembrie 2016.

Tabelul 3.2. Numărul cutremurelor înregistrate în RM în perioada 2011-2020

<i>Perioada</i>	<i>Numărul cutremurelor înregistrate cu magnitudinea</i>		
	<i>2.8-3.5</i>	<i><4.5</i>	<i>≥4.5</i>
Ianuarie–februarie 2020	11	1	1 (M=5.2)
Ianuarie–decembrie 2019	61	36	1 (M=4.5)
Ianuarie–decembrie 2018	61	18	3 (M=5.8 =4.5 =4.6)
Ianuarie–decembrie 2017	68	29	4 (M=4.9 =4.6 =4.7 =5.0)
Ianuarie–decembrie 2016	80	34	2 (M=5.4 =5.8)
Ianuarie–decembrie 2015	98	36	4 (M=4.5 = 4.9 = 4.6 = 4.6)
Ianuarie–decembrie 2014	85	21	8 (M=4.5 =5.7 =4.8 =4.6 =4.6 =5.0 =4.6 =4.7)
Ianuarie–decembrie 2013	74	23	3 (M=4.7 =5.5 =4.5)
Ianuarie–decembrie 2012	63	21	2 (M=4.8 =4.6)
Ianuarie–decembrie 2011	46	10	3 (M=4.8 =4.5 =4.9)
TOTAL	647	229	31

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Institutului de Geologie și Seismologie din R.Moldova [55].

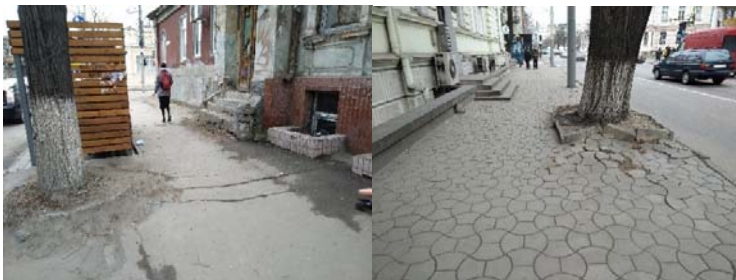
Traficul rutier timp de 10 ani a sporit în medie cu 62%, numărul autoturismelor a crescut cu 68% (tab.3.3). Intensitatea fluxului rutier în centrul orașului de asemenea a crescut [56], provocând vibrații considerabile ale terenului, care contribuie la sporirea degradării monumentelor arhitecturale.

Tabelul 3.3. Numărul mijloacelor de transport înregistrate la finele anului, mii

<i>Tipul</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2018 / 2008</i>
Autovehicule pentru transportul marfurilor	115,9	120,2	131,2	141,7	151,8	154,2	160,2	164,5	168,6	173,4	179,4	1.55
Autobuze și microbuze	21,5	21,3	21,4	21,3	21,4	21,3	21,4	21,1	20,9	20,9	21,0	0.98
Autoturisme (inclusiv taxiuri)	366,4	386,4	404,3	427,0	456,4	487,4	512,5	529,8	546,8	588,1	616,8	1.68
Total	503,8	527,9	556,9	590,0	629,6	662,9	694,1	715,4	736,3	782,4	817,2	1.62

Sursa: calculul autorului în baza datelor Biroului Național de Statistică.

Copacii. Chișinăul întotdeauna s-a mândrit cu faptul că este un oraș verde și frumos. Cu părere de rău, rădăcinile copacilor maturi distrug nu doar trotuarele și carosabilul, dar și afectează fundațiile clădirilor (fig.3.18). Având în vedere că în centrul istoric există și clădiri fără fundații, rădăcinile copacilor afectează întreaga structură de rezistență a clădirilor.

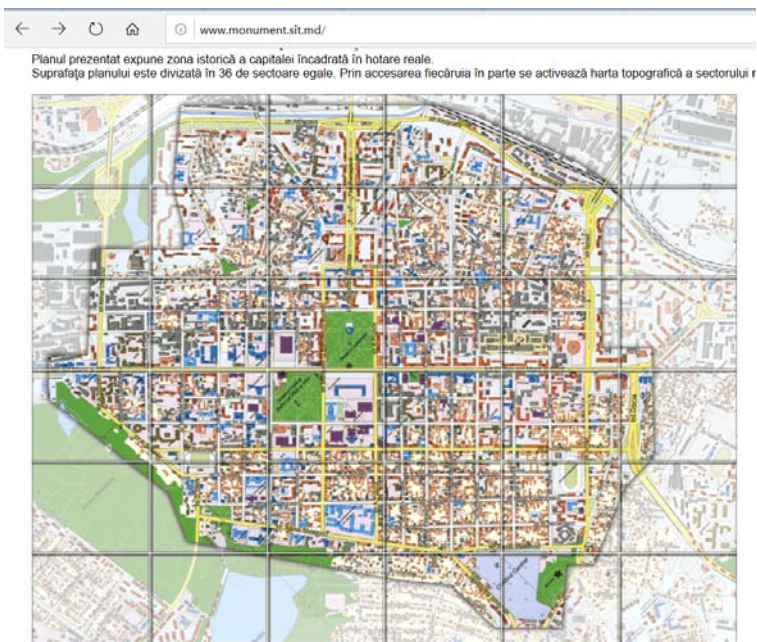
Fig.3.18. Deteriorarea trotuarelor de către rădăcinile copacilor, afectarea monumentelor arhitecturale

Sursa: elaborat de autor (martie 2020).

3.4. Realizări și concluzii

Cercetările în domeniul păstrării, revitalizării, punerii în valoare a patrimoniului cultural (inclusiv arhitectural) al R.Moldova au început de cca 15 ani. Pe parcursul anilor au fost elaborate mai multe proiecte. De exemplu, a fost elaborat în 2008 *Conceptul privind revitalizarea integrată a centrului istoric al orașului Chișinău* [57], în 2011, în cadrul programului-pilot internațional au fost elaborate propuneri în contextul creării noului plan urbanistic [58].

Unele dintre inițiativele propuse în cadrul proiectelor au fost deja implementate. De exemplu, în 2010 a fost înființată *Agenția de inspectare și restaurare a monumentelor*, care în perioada 2010-2012 a activat fructuos. În 2010, a fost publicată *Cartea neagră a patrimoniului arhitectural al municipiului Chișinău*, care cuprinde patrimonial ruinat, degradat și demolat în mun.Chișinău la acea perioadă [52]. În 2011 a fost publicat studiul *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova: de la realitate la necesitate*, care cuprinde analiza situației privind monumentele arhitecturii locative, arhitecturii civile, religioase, mănăstiri, biserici, monumentele de arhitectură industrială și a instalațiilor tehnice populare, precum și monumentele arhitecturii defensive (cetatea medievală din Soroca) [53]. În 2012, a fost elaborat *Registrul monumentelor de importanță locală în mun. Chișinău* și au fost inspectate obiectele amplasate în 3 municipii, 32 de raioane, 423 localități, 1800 monumente, 372 biserici, 49 conace boierești, 11 case memoriale, 10 spitaturi cu parc, 18 mănăstiri, 10 mori, 4 poduri, 6 stații de cale ferată și altele [59].

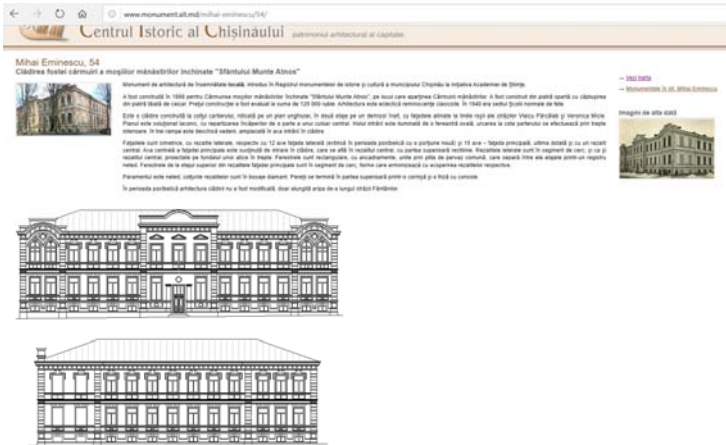

Fig.3.19. Harta interactivă a monumentelor arhitecturale amplasate în centrul istoric al or. Chișinău

Sursa: [60].

Cu susținerea financiară a fundației Soros, în 2011 a fost creat site-ul <http://www.monument.sit.md/> [60], care cuprinde nu doar lista Monumentelor http://www.monument.sit.md de arhitectură în centrul istoric al Chișinăului de importanță națională și locală, dar și harta interactivă a acestora (fig.3.19). Harta cuprinde 36 sectoare egale, prin accesarea fiecăruia se deschide harta topografică cu indicarea amplasării și adresei concrete a clădirilor (fig.3.19). Accesarea clădirilor colorate pe hartă deschide o informație succintă despre obiectul concret (fig.3.20).

Fig.3.20. Monument de arhitectură de însemnătate locală amplasat pe str.Mihai Eminescu, 54

Sursa: [60].

Concomitent, în R.Moldova au fost implementate mai multe reforme economico-juridice care au stopat sau au împiedicat derularea procesului de revitalizare a patrimoniului în R.Moldova.

Astăzi, activitatea Agenției aparent este sistată, deși oficial există în cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării [61]. Informația pe pagina oficială a *Agenției de inspecție și restaurare a monumentelor* (AIRM) [62] nu a fost actualizată din 2016.

Generalizând cele expuse, menționăm următoarele direcții majore care influențează patrimoniul arhitectural din Republica Moldova:

1. **Juridică**, care cuprinde probleme legislativ-normative inclusiv de executare a legislației.

2. **Tehnică**, care cuprinde atât aspectele de degradare fizică, cât și aspectuală a monumentelor arhitecturale.

3. **Economică**, care cuprinde atât influența dezvoltării pieței imobiliare (a domeniului construcțiilor), cât și posibilitățile de utilizare, includere în circuitul economic a monumentelor arhitecturale.

Astfel, tragem concluzia că abordarea problemei în mod unilateral de societatea civilă (prin articole menite să sensibilizeze opinia publică) și unidirecționat de către specialiștii în domeniul arhitecturii și urbanismului (prin proiecte câștigate, însă fără continuitate practică) sau în mod administrativ (impunând unele idei și/sau soluții lucrative în unele țări europene, dar absolut nejustificate pentru R.Moldova), este o cale greșită care nu conduce la ameliorarea situației.

Problema păstrării patrimoniului arhitectural trebuie examinată prin prisma abordării sistemice, pe trei direcții de bază, concomitent din trei puncte de vedere: juridic, tehnic și economic. În opinia noastră, doar abordarea sistemică a problemei ar putea să ne ofere soluții practice, lucrative, de durată în condițiile R.Moldova.

4. ASPECTE DE SALVGARDARE A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Autori:

Svetlana ALBU, Ion ALBU, Valeriu IVANOV

Fiecare monument arhitectural care a ajuns până la noi este o scrisoare deschisă în care citim etapele dezvoltării culturii arhitecturale și a construcției din acele vremuri. Prin structurile arhitecturale, prin cetăți și biserici, clădiri rezidențiale, conace și parcuri în care Moldova este bogată, generațiile anterioare ne-au transmis dragostea și mândria pentru patria mamă, pentru moștenirea culturală și pentru oameni. Conservarea monumentelor de arhitectură în Republica Moldova a devenit nu numai o problemă tehnică, ci și juridică, și economică. Doar pe teritoriul municipiului Chișinău așteaptă restaurarea zeci de clădiri istorice ale marilor maeștri ai secolului al XIX-lea precum A.Bernardazzi, I. I. Spet, A. Melnikov, G. I. Toricelli, K. Zaushkevich și de la mijlocul secolului XX – V.A.Voitsekhovsky, R.E. Kurz, V.P.Mednek, P.N. Ragulin, V.E. Kalushina, V.F.Smirnov, A.V.Shchusev și alții.

Problema conservării, restaurării și reabilitării monumentelor culturale și a patrimoniului arhitectural din Republica Moldova este semnificativă, dar, din păcate, nesoluționată. Observăm o calitate redusă a lucrărilor de conservare și restaurare datorită alegerii nereușite a materialelor, reducerii timpului de proiectare, expertizei formale și nerespectării tehnologiei lucrărilor de restaurare.

Unii dintre arhitecții moderni urmează o politică de proiectare a arhitecturii moderne fără a considera problema conservării vechilor clădiri drept o prioritate. Ca urmare a acțiunilor lor și cu încuviințarea autorităților locale, crește riscul pierderii celor mai valoroase elemente ale mediului arhitectural și istoric al orașelor și localităților țării.

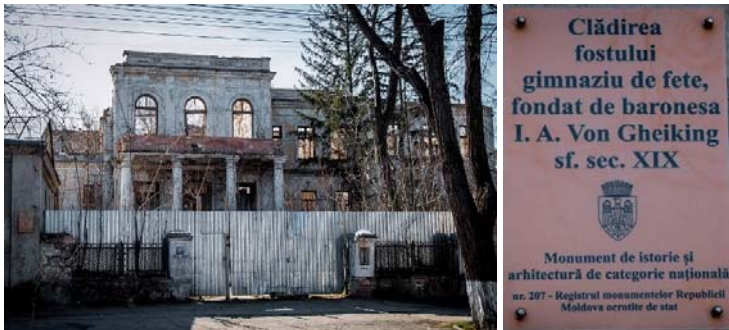
În 2003-2006, în Registrul monumentelor R.Moldova au fost înregistrate 977 obiecte cu statut de monument național protejat amplasate în mun.Chișinău. Deja în 2010 s-a constatat că peste 25% dintre acestea au fost fie demolate, fie se află în proces de distrugere activă [52, 63]. În Chișinău au fost demolate 82 obiecte cu statut de monument (din care 44 au fost demolate în 1993-2006 și 38 în 2006-2012), 160 de obiecte au fost manipulate ilegal și și-au pierdut aspectul autentic, 17 monumente arhitecturale au fost abandonate și transformate în ruine (fig.3.21, 3.22, 3.23). Sinagoga de pe strada V. Alecsandri este una dintre cele mai neglijate și degradate clădiri vechi din Chișinău.

Indiferența societății față de protecția monumentelor culturale este una dintre cele mai periculoase probleme sociale, naționale, a căror consecință este pierderea autenticității naționale.

Fig.3.21. Clădirea fostei mări cu aburi construită cu peste 100 ani în urmă în zona colinei Pușkin

Sursa: [63].

Fig.3.22. Clădirea fostului gimnaziu de fete, fondat de baronesa I.A. Von Gheiking

Sursa: [59].

Fig.3.23. Sinagoga, Chișinău, str.V.Alecsandri

Sursa: elaborat de autor, martie 2020.

4.1. Valoarea și conservarea patrimoniului

Conform sistemului de criterii pentru valoarea patrimoniului propus de A. Rigel, primul este criteriul cultural civilizațional, general. Acest criteriu include categoria „Proprietatea întregii omeniri”, care a apărut la mijlocul anilor '70 ai secolului XX. Această categorie include obiecte de cea mai mare semnificație culturală în limitele statului, planetei, regiunii. La ele se referă: monumentele arhitecturale; exemple

de stil istoric și arhitectural, prototipuri; primele teatre și temple care au asistat la istoria arhitecturii regionale etc. Pentru aceste obiecte se folosește metoda de conservare, dar în cazuri excepționale se folosește restaurarea, reconstrucția nu este permisă. În restaurare este importantă respectarea celor mai autentice tehnologii și materiale utilizate într-un anumit obiect istoric. Ipotezele și speculațiile aici nu sunt permise [64].

Conform Cartei internaționale de la Veneția [65, articolul 9], „Restaurarea este operația care trebuie să poarte caracter excepțional. Ea are ca scop conservarea și revelarea valorilor estetice și istorice ale monumentului și se fondează pe respectul substanței vechi și a documentelor autentice. Ea dispăre acolo unde începe ipoteza, pe planul reconstituirilor conjuncturale, tot lucrul de complementare, recunoscut indispensabil pentru argumentele estetice sau tehnice, relevă din compoziția arhitecturală și va purta marca timpurilor noastre...”.

Cercetătorii atrag din ce în ce mai mult atenția specialiștilor asupra influenței crescânde a condițiilor de mediu privind monumentele istorice și arhitecturale. Modificările în compoziția aerului, efectul de seră, „ploaia acidă”, sistemul radicular al copacilor bătrâni, activitatea seismică, vibrațiile în urma transportului, presiunea antropică formează o listă departe de a fi completă a factorilor care afectează starea monumentelor arhitecturale. Dacă influența factorilor obiectivi nu poate fi eliminată, atunci nivelul impactului lor poate fi redus prin intermediul unor lucrări de conservare și restaurare care permit întărirea materialelor parțial distruse, protecția acestora împotriva efectelor factorilor chimici și biologici distructivi.

În consecință, pentru conservarea monumentelor arhitecturale, metodele și materialele utilizate în protecția clădirilor capătă o semnificație specială.

Knyazeva V.P. propune a accepta drept fundamentale (conform lui Gelfeld), patru metode de conservare, completându-le cu date moderne despre interacțiunile din sistem: „complex natural-tehnogen urban – material – construcții – monument” [66]. În opinia sa, metodele

de conservare ar trebui să includă: (1) *prevenirea daunelor* sau, așa-numita „restaurare indirectă” (controlul mediului: umiditate, temperatură, iluminare etc.); (2) *conservarea monumentului* (menținerea în starea sa existentă) prevede conservarea monumentului prin funcționarea corectă, reparații în timp util și examinări preventive; (3) *întărirea* (conservarea directă) se realizează în cazurile în care starea mediului nu poate fi controlată sau când o persoană nu poate influența factorii agresivi obiectivi externi. În aceste cazuri, pentru a asigura durabilitatea monumentului, consolidarea se realizează prin diferite metode, în special prin infiltrarea materialelor liante și de armare în structura sa (armarea zidăriei prin injecție, utilizarea sistemelor de ancorare etc., consolidarea picturii, a tencuiei, a decorului din stuc etc.) și (4) *imitația* sau așa-numita metodă substituțională de conservare și restaurare, atunci când originalele în descompunere sunt scoase în depozitele muzeelor și înlocuite cu copii.

Principalele metode de restaurare sunt (a) sistemul metodologic etapizat al procesului de restaurare și reconstrucție și (b) proiectarea în baza cercetării științifice [67].

O componentă importantă a sistemului de restaurare, de exemplu, fațada unei clădiri, este programul tehnologic, care include materialele utilizate și se bazează pe o examinare detaliată a stării fațadei, cu identificarea distrugerilor existente și a cauzelor care le-au generat, identificarea materialelor și structurilor fiabile din punct de vedere istoric și studiul tuturor reparațiilor anterioare.

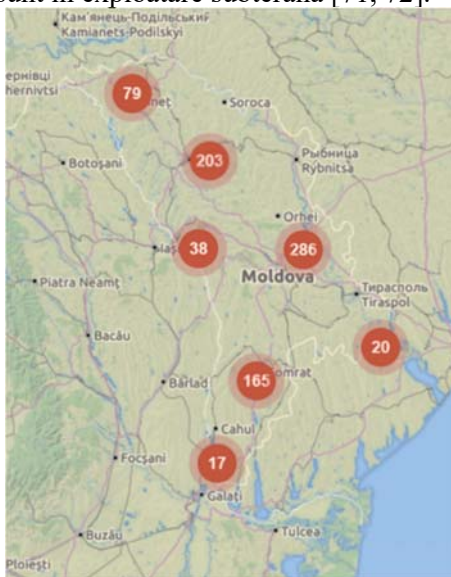
Dezvoltarea unui program tehnologic include o selecție rezonabilă a unui sistem integral de materiale de restaurare și metode de aplicare a acestora. În același timp, este necesar să se rezolve nu doar sarcinile de protecție și decorative, dar și asigurarea corectitudinii istorice a materialelor și a celui mai mic grad de intervenție în obiectul restaurat.

4.2. Importanța materialelor utilizate la conservarea monumentelor

După cum putem observa, atât în timpul conservării, cât și al restaurării, accentul principal este pus pe materialele utilizate. Astăzi piața oferă o gamă largă de materiale pentru întreținerea monumentelor de arhitectură [68, 69, 70]. Principiile pentru selectarea materialelor de restaurare ar trebui să se bazeze pe practicile de restaurare atât naționale, cât și internaționale, pe prevederile Cartei internaționale pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor istorice (Veneția, 1964). De asemenea, ar trebui luate în considerare actele legislative, legile statului, decretele și alte reglementări departamentale.

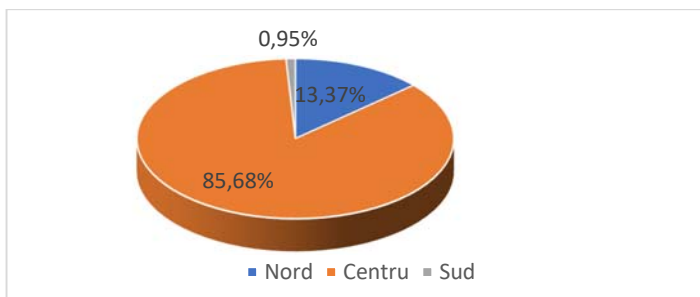
Examinând problema materialelor utilizate pentru lucrările de restaurare în Republica Moldova, se pot distinge două grupe de materiale: *locale* și *de import*.

În prezent, pe teritoriul republicii, autoritățile de explorare au înregistrat peste 400 zăcăminte de minerale utile (calcar, argilă, nisip, gresie, gips, granit, tripoli, piatră, etc.). Aproximativ 40% dintre acestea sunt exploatare, inclusiv cca 120 zăcăminte sunt în exploatare zilnică, iar aproximativ 50 sunt în exploatare subterană [71, 72].

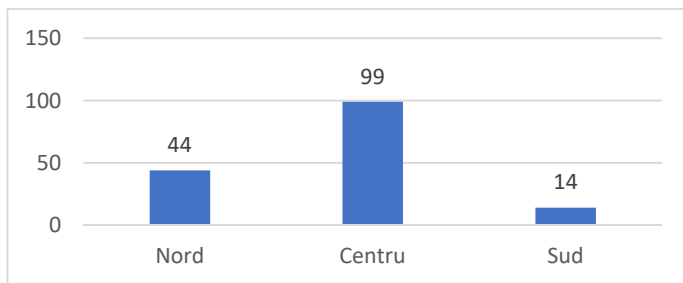
Fig.3.24. Numărul locațiilor zăcămintelor minerale în R.Moldova
Sursa: [73].

În 2018 au fost înregistrate 158 de întreprinderi cu un perimetru total de excavare a minereurilor de 9.869.711 ha. Conform hărții resurselor Republicii Moldova [73], în prezent există 808 excavații (fig.3.24) distribuite inegal pe teritoriul republicii (fig.3.25) de calcar, calcar silicos, argilă (inclusiv argilă bentonitică și nisipoasă), diatomit, gaz, ghips, granit, gresie, nisip (inclusiv nisip cuarțos și nisip degreasat), petrol, roci de nisip și prundiș, tripoli, piatră, pietriș, prundiș, lut. Oficial (fig.3.26) doar cca 57% din numărul locațiilor cu zăcăminte se exploatează, incl. 33,9% expoatări de rezervă și 35,5% exploatări neautorizate.

Fig.3.25. Structura teritorială a zăcămintelor

Sursa: elaborat de autor.

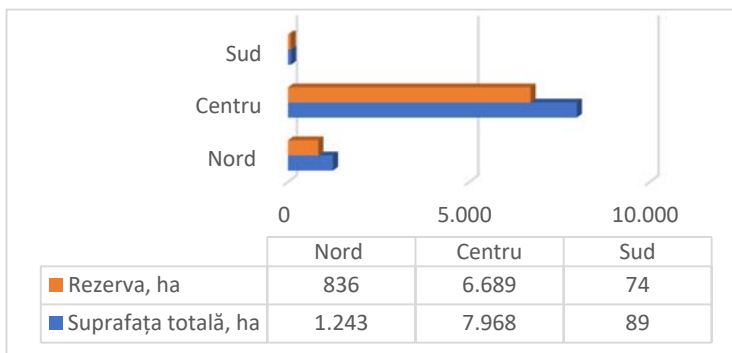

Fig.3.26. Numărul autorizațiilor pentru excavarea zăcămintelor, profil teritorial

Sursa: elaborat de autor.

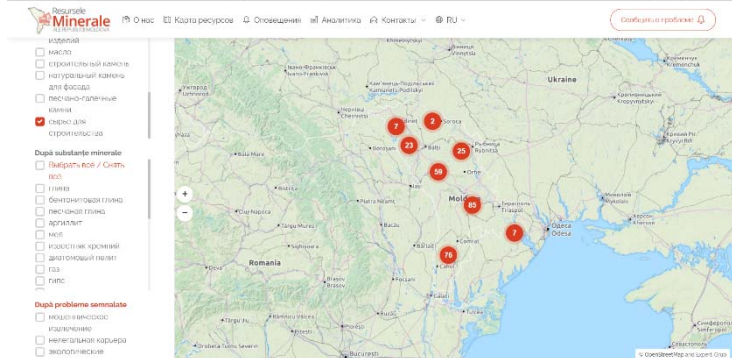

Suprafața locațiilor neexploatate (fig.3.27) și numărul excavațiilor materiei prime pentru construcții (fig.3.28) par a fi suficiente pentru executarea oricăror lucrări de construcție, însă pentru lucrările de restaurare sunt acceptabile materiale doar din anumite locații.

Fig.3.27. Rezerva existentă în locații neexploatate

Sursa: elaborat de autor.

Fig.3.28. Numărul carierelor cu materie primă pentru construcții

Sursa: [69].

În prezent, în Republica Moldova, pentru lucrările de reabilitare, există depozite cu materiale de calitate suficientă pentru lucrările de reabilitare de gips, granit, calcar, piatră doar în câteva raioane: Cricova, Cosăuți, Egoreni, Cărpineni și Otaci (tab.3.4).

Tabelul 3.4. Locațiile cu materie primă pentru lucrările de restaurare

<i>Zăcământ</i>	<i>Amplasarea</i>	<i>Suprafața totală, ha</i>	<i>Suprafața exploatată, ha</i>
Ghips	c. Criva	77,25	56,70
Granit	c. Cosăuți	73,50	32,40
Piatră de Cosăuți (piatră naturală pentru fațadă - gresie)	c. Cosăuți	19,60	8,00
	c. Egoreni	3,20	0,36
	c. Cărpineni	3,06	1,25
Piatră naturală pentru fațală (calcar)	o. Cricova	756,70	164,80
Piatră de var	o. Otaci	65,50	12,40

Sursa: elaborat de autor.

Utilizarea materialelor moderne sau a materialelor inadecvate restaurării în ceea ce privește proprietățile lor fizico-chimice conduc la incompatibilitate, fapt care duce inevitabil la o scădere a stabilității elementelor structurale ale monumentului.

Compoziția și proprietățile amestecurilor de restaurare trebuie determinate pe baza sarcinilor care urmează a fi rezolvate. De exemplu, în cazul restaurării zidăriei din cărămidă, este necesar a selecta un amestec de zidărie cu cei mai apropiați parametri tehnici de cei istorici. Abaterile de la materialul original ar trebui să fie minime. Modificările rețetelor istorice pot fi justificate doar prin performanțe îmbunătățite, cum ar fi durabilitatea sporită.

Tencuiala fațadelor monumentelor de arhitectură din Moldova este de două tipuri - monolit („umed”) și uscat. Tencuiala monolită este creată prin aplicarea unui mortar de ipsos pe suprafața tratată, tencuiala uscată - prin aplicarea pe suprafața prelucrată a placajului și plăcilor.

După cum observăm din tabelul 3.4, în Moldova există locații mari de material folosit pentru anvelopa clădiri, tencuiala uscată (granit, piatră de Cosăuți, piatră din calcar). Concomitent, pe piață putem găsi și materiale de import, care în unele cazuri sunt mai ieftine față de cele locale.

Tencuiala monolită necesită mai multă forță de muncă și are o perioadă lungă de pregătire pentru lucrările de restaurare (conform tehnologiilor tradiționale, istorice), întărire și uscare a mortarului. Avantajul tencuiei monolite constă în legătura inregală cu suprafața ce urmează a fi tencuită, lipsa golurilor dintre structură și tencuială, posibilitatea creării unei suprafețe de orice textură și utilizarea acesteia în încăperi umede.

Piața oferă materiale specializate pentru tencuire specifică restaurării monumentelor arhitecturale [68, 69, 70], însă costul acestora este mai mult decât dublu față de costul analogilor folosiți la construcția clădirilor noi.

Alegerea incorectă a materialului de finisare conduce nu numai la pierderea aspectului, ci și la deteriorarea elementelor decorative și structurale. Un exemplu viu este starea fațadelor monumentelor arhitecturale amplasate în centrul istoric al Chișinăului, care au rezistat nu mai mult de 5 ani (3.29).

Fig.3.29. Starea fațadelor clădirilor monumente arhitecturale amplasate pe str.București, cca 10 ani după reparație

Sursa: elaborat de autor, martie 2020.

4.3. Probleme obiective și subiective ale conservării patrimoniului

Conform legislației naționale [47, 50], restaurarea și întreținerea stării obiectelor de patrimoniu arhitectural este responsabilitatea proprietarului. Proprietarii sunt atât administrațiile publice locale și centrale, cât și persoane fizice.

Din partea APL și APC, principala problemă a restaurării este lipsa sau insuficiența fondurilor. Noul sistem de achiziții se bazează pe alegerea celui mai mic preț, iar experiența în domeniul restaurării, calitatea lucrărilor efectuate, disponibilitatea specialiștilor necesari au devenit factori secundari cărora li se acordă atenție doar când câștigătorul licitației este descalificat.

De asemenea, este necesar a acorda atenție faptului că lista lucrărilor și a materialelor necesare restaurării poate fi determinată cu precizie doar după decopertarea suprafețelor și efectuarea expertizei, care, cu regret, de multe ori nu se efectuează (nu sunt prevăzute articole de cheltuieli). Pentru alegerea corectă a materialelor care permit conservarea monumentelor de arhitectură este necesar a efectua analiza comparativă a acestora cu materialele primare, care de obicei de asemenea nu se realizează.

Proprietarii privați sunt interesați în cel mai rapid mod de a obține profit. Drept urmare, toate procedurile cerute de lege se desfășoară formal, se folosesc materiale comode pentru constructori și ieftine pentru proprietar. Nu este profitabil pentru un proprietar privat să cumpere materiale speciale pentru efectuarea lucrărilor de restaurare al căror preț cu mult depășește prețul materialelor similare utilizate în lucrările obișnuite de construcții și reparații. Iar utilizarea tehnologiei tradiționale pentru pregătirea materialelor devine imposibilă din lipsa specialiștilor experimentați, dar și din cauza perioadei mari de preparare / pregătire a materialelor. Prin urmare, lucrările de restaurare se transformă adesea în lucrări de reparații de rutină, folosind materiale moderne, cele mai

populare și la modă. Cu atât mai mult că nu există mecanisme cu adevărat funcționale de sancționare, pedeapsă, amendare semnificativă.

4.4. Patrimoniul arhitectural din lemn pierdut

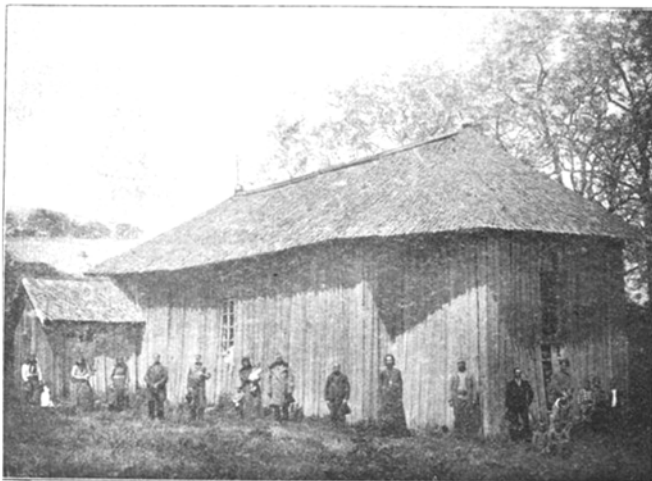
Crizele din ultimele decenii de ordin politic, economic și, drept consecință, de natură demografică nu permit soluționarea problemei conservării patrimoniului istoric. În ciuda semnificației și importanței sociale a conservării patrimoniului cultural, realitatea demonstrează fapte dezamăgitoare. Timp de 17 ani, până în 2010, Registrul de Stat al Monumentelor, aprobat de Parlament în 1993, nu a fost publicat oficial. Registrul conține 300 biserici, inclusiv 77 din lemn, aflate sub protecția statului din 1993, însă în aceeași perioadă multe au fost demolate într-o manieră barbară, altele sunt la un pas de degradare completă, iar zidurile de beton cu geamuri termopan cresc în locul celor puține monumente restaurate, având un aspect departe de cel original.

În 1812, marea majoritate din cele 775 biserici amplasate pe teritoriul R.Moldova erau confecționate din lemn, 40 - din piatră și una din cărămidă [74]. Multe dintre bisericile din lemn aveau o stare proastă. Materialul de bază al acoperișurilor îl constituia stuful, pe alocuri puteau fi întâlnite acoperișuri din șindrila. Pereții, de regulă, erau din bârne din lemn dur, ramuri mari de copaci decojite, stuf bătut cu lut și tapițat cu scândură. Fundațiile erau din chirpici sau piatră umplute cu lut. Anume acest fapt a determinat construcția în masă a bisericilor mici din lemn și un grad înalt de uzură a acestor construcții. Practic, fiecare așezare moldovenească avea propria biserică [75].

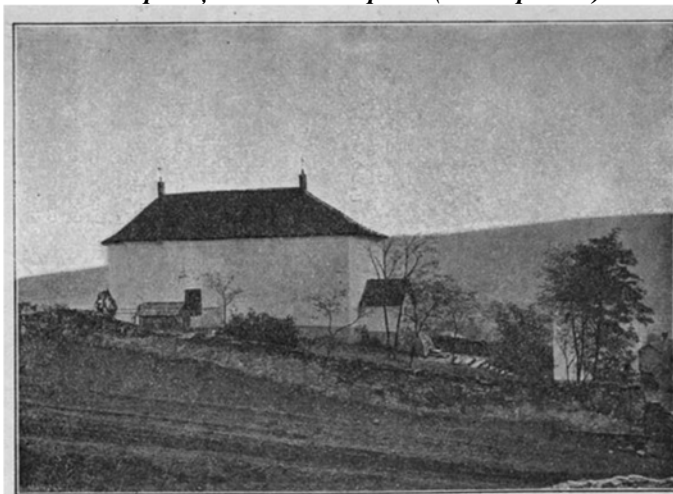
În acea perioadă, în Moldova biserici mari nu se construiau, cu atât mai puțin din materiale de construcții precum piatra brută sau tăiată, gresie sau cărămidă. Doar după 1950 apar biserici din piatră tăiată de calcar și piatră brută. Astfel, în județele Orhei, Chișinău și Bălți, bogate în pădure, piatră, calcar și lut bisericile s-au construit exclusiv din aceste materiale (fig.3.30-3.33). În zonele împădurite bisericile se construiau

preponderent din lemn, pe malurile râurilor Nistru și Raut - din piatră, iar în sudul țării - clădiri mici de cult din chirpici [74].

Caracteristic unor așezări era construcția separată a clopotniței la intrarea centrală în curte și nu îmbinată cu biserica.

Fig.3.30. Biserica din lemn din c. Drăgușeni, județul Chișinău, cu clopotniță construită separat (nu s-a păstrat)

Fig.3.31. Biserica din c.Hrușevo cu pereți din lut, județul Orhei, cu clopotniță construită separat în dreapta (nu s-a păstrat)

Fig.3.32. Biserica din lemn c. Nemureni, județul Chișinău (nu s-a păstrat)

Fig.3.33. Biserică din lemn (din grînzi) în c. Cornova, județul Orhei, (nu s-a păstrat)

Conform Catalogului eparhiei de Chișinău și Hotin, în anul 1922 biserici funcționale, construite înainte de 1812, care prezentau interes deosebit rămăseseră doar 104 construcții din lemn. Cele mai multe

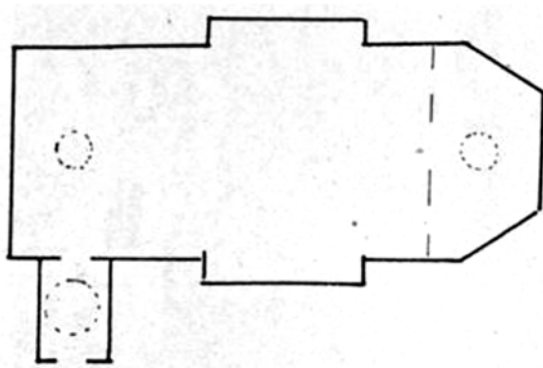
biserici s-au păstrat în județul Orhei bogat în piatră și păduri, precum și în zonele împădurite ale județelor Chișinău, Bălți și Hotin [74].

Din cele existente până în zilele noastre doar câteva funcționează, și mai puține au fost reconstruite, iar 70% din numărul total au fost distruse.

4.5. Patrimoniul arhitectural din lemn existent

Teritorial, bisericile de lemn din Moldova sunt amplasate, în majoritatea lor, în regiunile de nord și centru, fapt condiționat de existența pădurilor.

De regulă, în plan biserica din lemn cuprindea trei părți cu naos pătrat, altar fațetat și pridvor (fig.3.34). Clopotnița este situată pe partea de vest. În interior, pridvorul josuț și întunecat contrastează cu înălțimea și lumina din spațiul naosului în formă de cupolă.

***Fig.3.34. Forma de bază a bisericilor din lemn
din sec.XVIII-XIX***

Biserica *Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil* din comuna Petrușeni, construită în 1702, este considerată drept una din cele mai vechi biserici de lemn din Basarabia (fig.3.35). Această biserică a fost un

model elocvent de arhitectură de cult de factură populară, unde meșterii rurali au urmat fidel tradițiile vechii arhitecturi medievale a lemnului. Această biserică avea un acoperiș înalt în patru niveluri, acoperit cu șindrilă. Pereții din lemn au fost ridicați pe fundații de piatră. Tavanele naosului și altarului imită cupole octogonale. Prima mențiune documentară a satului Petrușeni datează din 1620.

În 1994, în urma unui incendiu izbucnit, biserica a ars până la temelie și nu a fost restaurată. În 1998, în satul Petrușeni a fost construită o nouă biserică de piatră (fig.3.36).

Fig.3.35. Biserica veche din lemn din c.Petrușeni

Sursa: [80].

Fig.3.36. Biserica din piatră a s.Petrușeni, construită după incendiu (decizie nejustificată)

Sursa: [76, 80].

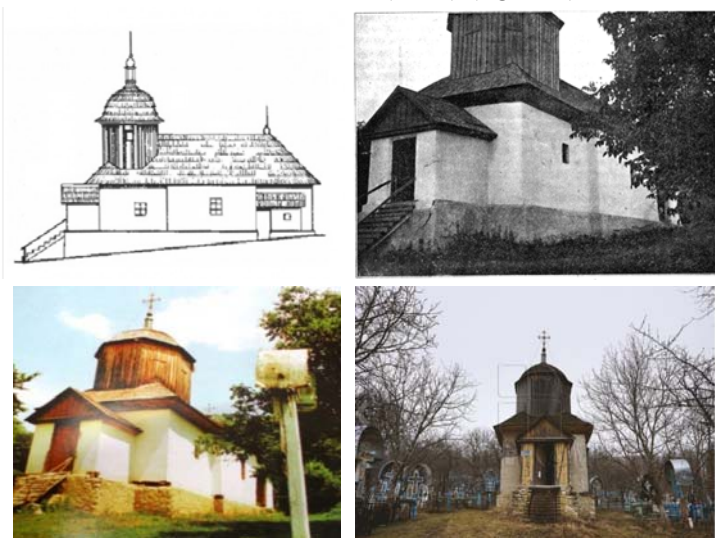

Fig.3.37. Biserica Sfântul Arhanghel Mihail din s.Hiliuți, r-nul Râșcani, monument de arhitectură din sec.XVIII

Sursa: [76, 80].

Cu regret, astfel arată astăzi biserica „Sfântul Arhanghel Mihail” din satul Hiliuți r-nul Râșcani construită în 1808 (fig.3.37). Biserica face parte din categoria monumentelor de tip „casă țărănească” fără cupolă, cu clopotniță alăturată. Cu excepția naosului cu boltă semicirculară, celelalte încăperi au podul orizontal. Acoperișul are la extremități doi bulbi cu cruci. Pereții bisericii sunt ridicați pe un fundament de piatră, iar în interior se află un iconostas ajurat în stil baroc [76]. Monumentul arhitectural bicentenar, conform plăcii informative, se află sub protecția statului. Biserica, formată din 3 cabane de bușteni, a fost reconstruită în 1848. De atunci, nu s-au luat măsuri serioase pentru conservarea templului.

Notabilă este biserica de lemn “Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Vorniceni, raionul Strășeni (1904) (fig.3.38) [77].

***Fig.3.38. Biserica din lemn (pereții din nuiele bătute cu lut)
din c.Vorniceni (s-a păstrat): a) starea în a.1904;
b) starea curentă a bisericii (2015.)***

Sursa: [80, 77].

Biserica „Acoperământul Maicii Domnului” din satul Palanca, raionul Călărași, a fost zidită în 1847 (fig.3.39). Este ridicată pe un fundament de piatră. În anii '60 șindrila de pe acoperiș a fost înlocuită cu tablă de zinc. Pereții exteriori ai locașului sunt fățuiți cu scândură șlefuită. În perioada 2004-2009, biserica a fost mutată din cimitir în fața Muzeului „Casa părintească”.

Fig.3.39. Biserica „Acoperământul Maicii Domnului” din satul Palanca, r-nul Călărași, 1847

Sursa: [78].

Biserica are un altar fațetat cu 5 pereți sub un acoperiș piramidal. În secolul al XIX-lea, la vest de pridvor a fost anexată clopotnița în două niveluri cu o cupolă în formă baroc pe patru fețe. Cupola deasupra naosului este compusă din mai multe părți: peste 2 săli există un vârf

baroc în formă de pară cu 8 fețe, încoronat cu un octogon larg și o cupolă mică. Proporțiile bine calibrate, monumentalitatea formelor și deschiderea la înălțimea spațiului interior permit bisericii să fie clasată printre cele mai bune monumente ale arhitecturii din lemn din Moldova [78].

Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din satul Glinjeni, raionul Fălești, a fost construită în anul 1775. Este a doua biserică din lemn construită pe acest loc. Primul locaș, ridicat în anul 1668, a fost distrus de flăcări.

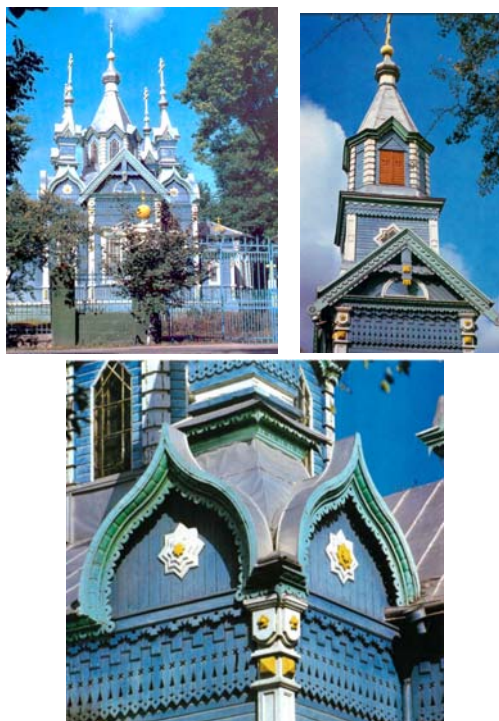
Fig.3.40. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din satul Glinjeni, raionul Fălești, 1775

Sursa: [84].

Lipsa mijloacelor financiare nu a permis restaurarea bisericii. Din mijloacele enoriașilor, în 2018, a fost reparat acoperișul care deja curgea. Lemnul de stejar cu o grosime de 20 pe 15 cm a fost îmbrăcat cu un rând de scândură nouă peste cea veche, care era deja măcinată. Fundamentul avea fisuri. Din partea stângă, biserica s-a lăsat și se dărâma. În partea de

jos a fost pusă armătură, piatră și a fost întărit fundamentul pentru a-i prelungi durata de viață.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, bisericile din Moldova au început să fie construite conform proiectelor standard, care se bazau pe formele clasice și neoclasiche ale templului rus. Cu toate acestea, în ciuda designului tipic al planului și fațadei, în arhitectura multor biserici se poate observa atitudinea creativă a meșterilor populari atât față de decorarea exterioară, cât și cea interioară a templului.

Fig.3.41. Biserica din comuna Larga, r-nul Briceni (1897)

Sursa: [80].

Anume aceste monumente arhitecturale au cea mai mare valoare. În acest sens, biserica din satul Larga, jusețul Briceni (1897) este foarte interesantă, unde toate elementele fațadei sunt decorate cu „dantelă” din lemn ajurată (fig.3.41) [79].

Una dintre **modalitățile de păstrare a patrimoniului arhitectural** din lemn în R.Moldova a devenit Muzeul Satului, care a fost înființat în 1991. Muzeul este amplasat la una din intrările capitalei („Porțile Orașului”), în perimetrul format de intersecția străzilor Valea Crucii și Aeroportului. Primul monument amplasat la muzeu, în 1995, l-a constituit moara de vânt din s.Opaci, r.Căușeni (distrusă într-un incendiu din 2001). Actualmente, complexul muzeal include bisericile de lemn din satele Hirișeni și Gârbova, replica clopotniței din Vorniceni, o răstignire de lemn, câteva cruci vechi (din piatră și metal), o fântână cu cumpănă, câteva jgheaburi pentru adăparea vitelor [81].

Pe teritoriul muzeului este amplasată cea mai veche biserică din lemn din Republica Moldova - biserica „Adormirea Maicii Domnului”. Locașul sfânt a fost construit în 1642 din stejarii din codrii Călărașilor, de către călugării mănăstirii Hârjauca, unde a și fost ridicată. Până în 1821, creștinii s-au rugat în acea biserică, după care călugării au cerut binecuvântarea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni ca să demonteze această biserică și pe locul ei să fie construită o biserică de piatră, lucru care s-a și întâmplat.

Legenda spune că biserica ar fi fost cumpărată (dezasamblată și mutată - n.n.) de creștinii din Hirișeni. Astfel, biserica le-a servit localnicilor din 1821 până în 1928, până când în sat s-a construit o nouă biserică, iar din cauză că în localitate au fost mai multe alunecări de teren, biserica de lemn a fost abandonată și uitată.

După ce a fost dată uitării, acoperișul de șindrilă și vechea clopotniță s-au prăbușit. În 2010, biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului” a fost adusă bârnă cu bârnă la Chișinău. Restaurarea bisericii a avut loc într-un an și jumătate.

***Fig.3.42. Monument istoric din sec.XVII. Biserica din lemn
„Adormirea Maicii Domnului”***

Sursa: [82, 83].

Biserica a fost ridicată și restaurată pentru a treia oară. Restauratorii au tins să păstreze cât mai multe elemente originale, de aceea au folosit elemente din lemn originale și le-au tratat cu materiale speciale pentru a le spori durata de viață. Acoperișul a fost reconstruit integral. Au fost folosite 400 bârne vechi care au fost numerotate și aranjate fiecare la locul său, exact cum era pe vremuri. Capetele bârnelor sunt făcute după metoda „Coadă de rândunică”, o tehnică foarte veche, care protejează biserica în timpul cutremurelor [83].

Este cel mai vechi monument religios din Republica Moldova, precum și cea mai mare biserică de lemn din țară - înaltă de 27 de metri. „Stilul” nordic moldovenesc al acestei biserici îl face similar cu bisericile din Bucovina. În prezent, nu avem nicio altă biserică de acest tip care să aibă această înălțime și proporții la fel de bune (fig.3.42).

Biserica ortodoxă de lemn „Adormirea Maicii Domnului” este deschisă pentru rugăciune și închinare. În biserică, Sfintele Slujbe, Sfintele Taine și ierurgiile bisericești se săvârșesc potrivit Tipicului, rânduielilor și canoanelor Bisericii Ortodoxe a Răsăritului în limbile română și slavonă.

Nu este pentru prima dată pentru Chișinău un astfel de transfer al unei vechi biserici și instalarea acesteia în limitele orașului. Un lucru similar s-a întâmplat în 1942, când Biserica de lemn ”Sf. Dumitru” a fost mutată din satul Cornova, actualul raion Ungheni (fig.3.43 și 3.44). Templul a fost instalat într-un loc foarte neobișnuit pentru aceasta - în grădina orașului din spatele monumentului lui Ștefan cel Mare. Acum, pe acest mic deal, putem vedea doar o bancă și un monument ridicat în 1966 în cinstea a 500 de ani ai Chișinăului.

Biserica nu a existat mult timp în parc. Către 1943 a fost strămutată lângă Catedrala Veche în partea de jos a orașului [76]. Cu regret, după război nu există informații despre ea, cel mai probabil a suferit în urma luptelor din 1944.

Deciziile reușite prin organizarea muzeelor satelor, gestionarea adecvată și finanțarea stabilă dau speranța că în viitor, totuși, astfel de proiecte vor avea un impact pozitiv asupra conservării patrimoniului arhitectural.

*Fig.3.43. Biserica Sf. Dumitru pe locul inițial,
satul Cornova, anii 1930*

*Fig.3.44. Biserica Sf. Dumitru în grădina orășenească,
Chișinău, 1942*

Bisericile din lemn sunt un fel de martori ai trecutului dificil al poporului moldovenesc. Aceste clădiri se disting prin simplitate, finalitatea construcțiilor și reflectă esența originalității istorice, culturale și etnografice a Moldovei.

4.6. Concluzii

Studiul efectuat permite a puncta elementele necesare salvagădării patrimoniului arhitectural din R.Moldova, identificarea domeniilor prioritare privind asigurarea protecției patrimoniului cultural, cum ar fi:

- Elaborarea unei strategii naționale în domeniul protecției, restaurării și conservării patrimoniului cultural.

- Asigurarea gestionării profesionale a monumentelor patrimoniului cultural.

- Elaborarea unei politici eficiente în domeniul conservării patrimoniului cultural și istoric pe baza unei platforme științifice.

- Crearea unui sistem de instituții științifice, practice și educaționale specializate în instruirea specialiștilor pentru restaurarea și conservarea patrimoniului cultural / arhitectural, care ar cuprinde atât arhitecți, maeștri în artă, cât și reprezentanți ai clerului, studenți din instituții pe profil.

- Asigurarea coerenței și coordonării acțiunilor dintre autoritățile centrale, municipale și locale în materie de conservare a patrimoniului cultural.

- Asigurarea surselor de finanțare pentru conservarea patrimoniului cultural și arhitectural.

Sistematizând cele expuse, putem trage concluzia că salvagădarea patrimoniului cultural necesită o politică care nu va ezita a merge împotriva intereselor de natură politică sau financiar-comerciale și, în același timp, va contribui la asigurarea drepturilor cetățenilor la patrimoniul cultural național.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Protecția juridică a patrimoniului arheologic: Culegere de acte normative și convenții internaționale. – Ch.: Ruxanda, 2010. – 380 p.
<http://antim.upsc.md/files/Culegere-legi.pdf>
2. Grigorovschi M., Grigorovschi A. Peisaj urban–edificii semnal. Arhitectură și Construcții 1(1). Urbanism. 2010, pp 29-30.
3. World Heritage List: <http://whc.unesco.org/en/about/>
4. Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural din 23.11.1972: <https://lege5.ro/Gratuit/gydinby/conventia-privind-protectia-patrimoniului-mondial-cultural-si-natural-din-23111972>
5. Lista patrimoniului cultural a UNESCO
http://whc.unesco.org/en/list/?search=&search_by_country=&description=1&searchsites=&search_yearinscribed=&media=&themes=&criteria_restriction=&order=region&type=cultural
6. COMMISSION REGULATION (EU) No 651/2014 of 17 June 2014, declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty, Official Journal of the European Union, No L 187/1, of 26.6.2014 (Section 11)
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0651&from=RO>
7. Avizul Comitetului European al Regiunilor – Spre o abordare integrată a patrimoniului cultural european (2015/C 195/04) // Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr.C 195/22, din 12.6.2015 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1598202075983&uri=CELEX:52014IR5515>
8. Elissavet Lykogianni, Luca Mobilio et alia, Material Cultural Heritage as a Strategic Territorial Development Resource: Mapping Impacts Through a Set of Common European Socio-economic Indicators, Targeted Analysis, Synthesis Report, ESPON, 27/09/2019. - 14 p.

9. Getting cultural heritage to work for Europe Report of the Horizon 2020, Expert Group on Cultural Heritage, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, B-1049, Brussels, 2015. - 28 p.

10. Organizația Mondială a Turismului (UNWTO) <https://www.unwto.org/>

11. <https://www.bidwells.co.uk/faqs/what-is-heritage-architecture/>

12. <https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Working%20Paper%2C%20Cultural%20heritage.pdf>

13. Hermansons Zintis, Measuring economic impact of cultural heritage at territorial level, approaches and challenges, ESPON WP, ESPON EGTC, mai 2020, p.20.

14. Zbucea A. Marketingul în slujba patrimoniului cultural. București: Editura Universitară, 2008, p.327.

15. https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism_en Europa 2020: Comunicarea Comisiei: https://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/Strategia_Europa_2020.pdf

16. Comisia Europeană pentru Călătorii. <https://etc-corporate.org/>

17. Barometrul de călătorii. <https://etc-corporate.org/news/travellers-reveal-the-impact-of-covid-19-on-their-plans-to-visit-europe-in-summer-2020/> publicat pe 11.06.2020

18. Agenda digitală. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digitalyou-digital-culture>

19. Asociația turistică europeană. <https://www.etoa.org/>

20. Asociația europeană de hoteluri și restaurante (HOTREC). <https://www.hotrec.eu/>

21. Grupul de asociații de agenți naționale de turism și operatori de turism din UE (ECTAA). <https://www.ectaa.org/en>

22. Europa Nostra. <https://www.europanostra.org/>

23. <https://www.europanostra.org/our-work/campaigns/7-most-endangered/>
24. HEREIN. <https://www.coe.int/en/web/herein-system>
25. Cultural Route of the Council of Europe, Certification Cycle 2020-2021. <https://rm.coe.int/09000016809e0db7>
26. Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes (EPA) 2013 <https://rm.coe.int/09000016805c6a36>
27. Studiu pentru dezvoltarea rutelor culturale europene în România, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Turism, București, 2014, p.96 <http://www.transilvania-card.ro/wp-content/uploads/2015/03/Studiu-Rute-culturale.pdf>
28. European Construction Industry Federation <http://www.fiec.eu/en/the-construction-industry/in-figures.aspx>
29. The Economic Impact of Maintaining and Repairing Historic Buildings in England, ECORYS, 2012, p. 20 <https://historicengland.org.uk/content/docs/research/economic-impact-maintaining-repairing-historic-buildings-england/>
30. Haspel, J., 2011. Built heritage as a positive location factor – economic potentials of listed properties. In: Heritage, a driver of development: rising to the challenge. Paris: ICOMOS, pp 905-919.
31. https://ec.europa.eu/info/news/focus-energy-efficiency-buildings-2020-feb-17_en Executive Summary on Cultural Heritage Counts for Europe. http://blogs.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope//wp-content/uploads/2015/06/CHCfE_FULL-REPORT_v2.pdf
32. Ashworth, G. J., Heritage planning: an approach to managing historic cities. In: Zuziak Z. et al., eds. Managing historic cities. Kraków: International Cultural Centre, 1993, pp.27-53.
33. O'Brien, J., Livable historic city cores and enabling environment: a successful recipe to attract investments to cities. In: Licciardi, G. & Amirtahmasebi, R., eds. Economics of uniqueness.

Investing in historic city cores and cultural heritage assets for sustainable development. Washington, D.C.: World Bank, 2012, pp.1-14.

34. Opinion of the European Committee of the Regions — Towards an integrated approach to cultural heritage for Europe (2015/C 195/04) , 12.6.2015 Official Journal of the European Union, C 195/22. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014IR5515>

35. Nica A.M. Valorificarea turistică a patrimoniului cultural – modalitate de creștere a competitivității în contextul dezvoltării economice regionale. București: Editura ASE, 2015.

36. Legea cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova nr.352-XVI din 24.11.2006 publicată în Monitorul Oficial nr.14-17/40 din 02.02.2007.

37. Николаенко Д. В. Рекреационная география. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: Издательство ВЛАДОС, 2001. - 288 с.

38. Гуляев В. Г., Селиванов И. А. Туризм: экономика, управление, устойчивое развитие: учебник. Москва: Издательство Советский спорт (Профессиональное туристское образование) 2008. - 280 с.

39. Hotărârea de Guvern nr.338 din 19 mai 2014 „Cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020”.

40. Analiza unor aspecte legislativ-normative ale sectorului turistic din Republica Moldova elaborată de Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova. Chișinău, 2012. – 77 p.

41. Dezvoltarea afacerilor în turismul rural. Ghid practic. Disponibil: <http://www.viitorul.org/files/Dezvoltarea%20afacerilor%20in%20turismul%20rural.pdf>

42. Ionescu I., Gheorghilaș A. Marketing turistic (note de curs). Universitatea din Bucuresti, 2007, p.54.

43. Mironescu R. Marketing turistic. Bacău: Editura Alma Mater, 2012. - 145 p. Disponibil:

https://www.academia.edu/33684071/MARKETING_TURISTIC

44. Cursul de pregătire destinat turismului cultural. Disponibil: https://www.europetour.tips/wp-content/uploads/2018/08/M2_Pozitionare_RO_euphemia.pdf

45. Закон Р.Молдова nr.1530 от 22.06.1993 об охране памятников. Опубликовано: 02.02.2010 в Monitorul Oficial nr.15-17, статья № 23.

46. Registrul Monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat. Hotărârea Parlamentului nr.1531-XII din 22.06.1993. URL: <https://date.gov.md/ckan/dataset/5180-registrul-monumentelor-republicii-moldova> (accesat 24.02.2020)

47. Consiliul Național al Monumentelor Istorice. URL: <https://mecc.gov.md/ro/content/consiliul-national-al-monuments-istorici> (accesat 24.02.2020)

48. Закон Р.Молдова nr.413 от 27.05.1999 о культуре. Опубликовано: 05.08.1999 в Monitorul Oficial nr. 83-86 статья № 401 URL:

<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311664&lang=2> (acesat 24.02.2020)

49. Raportul Agenției de inspectare și restaurare a monumentelor în baza inspectărilor efectuate în cele 32 de raioane și 3 municipii din Republica Moldova (2010-2011). URL:

<https://ru.scribd.com/doc/80778569/Raportul-Agenției-De-Inspectare-și-Restaurare-a-Monumentelor-2011> (accesat 24.02.2020)

50. Ștefăniță I. și alții. Cartea neagră a patrimoniului arhitectural al municipiului Chișinău. Chișinău 2010. - 176 p. URL: https://issuu.com/ghenador/docs/cartea_neagra_a_patrimoniului_cultur_al_municipi (accesat 24.02.2020).

51. Ștefăniță I. și alții. Patrimoniul cultural al Republicii Moldova: de la realitate la necesitate. Chișinău, 2011. - 130p. URL:

<https://ru.scribd.com/document/76025513/Patrimoniul-cultural-al-RM-De-la-realitate-la-necesitate> (accesat 24.02.2020)

52. Albu S., Albu I. Piața imobiliară: Lucrare științifico-metodică privind analiza pieței imobiliare (exemplul mun. Chișinău). Chișinău: Tehnica-UTM, 2014. - 144 p.

53. Институт геологии и сейсмологии Республики Молдова. <http://www.igs.asm.md/ru/node/115> (accesat 24.02.2020).

54. Национальное Бюро Статистики Респубблики Молдова. <https://statistica.gov.md/category.php?l=ru&idc=138> (accesat 24.02.2020).

55. Concept privind revitalizarea integrată a Centrului Istoric al orașului Chișinău, elaborat în cadrul proiectului Hist.Urban, Chișinău 2008 <https://www.slideshare.net/ghenador/concept-privind-revitalizarea-integrata-a-centrului-istoric-al-orasului-chisinau> (accesat 24.02.2020).

56. Cultural heritage for new urbanity in Moldova = Patrimoniul cultural pentru un nou urbanism în Republica Moldova: Kyiv initiative regional prog. Pilot project on rehabilitation of cultural heritage in historic towns. Ch.: Pontos, 2011. -28 p. <https://www.slideshare.net/ghenador/brochure-moldova> (accesat 24.02.2020).

57. Raportul Agenției de inspecție și restaurare a monumentelor în baza inspecțiilor efectuate în cele 32 de raioane și 3 municipii din Republica Moldova (2010-2011) <https://ru.scribd.com/doc/80778569/Raportul-Agenției-De-Inspectare-si-Restaurare-a-Monumentelor-2011> (accesat 24.02.2020).

58. Исторический центр Кишинева / Centrul istoric al Chișinăului. <http://www.monument.sit.md/> (accesat 24.02.2020)

59. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. <https://mecc.gov.md/en/content/agentia-de-inspectare-si-restaurare-monuments> (accesat 24.02.2020).

60. Agenția de inspectare și restaurare a monumentelor.
<https://airmc.wordpress.com/> (accesat 24.02.2020).

61. Кишинев постапокалиптический: что творится в самом центре столицы // sputnic.md URL:
<https://ru.sputnik.md/photo/20160318/5320899.html> (accesat 17.08.2020).

62. Нагаева З.С., В.В. Сидорова and В.В. Живица, 2018. Реконструкция и реставрация объектов культурного наследия. Бук, р.17.

63. Международная хартия по консервации и реставрации исторических памятников и достопримечательных мест (Венеция, 1964 г.). // Краткий концептуально-теоретический справочник по теме «Градостроительство». Градостроительная реконструкция. URL: <http://www.cih.ru/j2/820.html> (accesat 17.08.2020).

64. Князева В.П. Экология. Основы реставрации. М.: Архитектура-С, 2005.

65. Асаул А.Н., Казаков Ю.Н., Ипанов В.И. Реконструкция и реставрация объектов недвижимости. Спб.: Гуманистика, 2005, с. 11-12.

66. Материалы для реставрации памятников архитектуры // краски.онлайн
URL:https://www.kraski.online/catalog/produktsiya_caparol/materialy_dlya_restavratsii_pamyatnikov_arkhitektury/ (accesat 17.08.2020).

67. Материалы для реставрации // Атлас URL:
<http://www.atlasplus.ru/catalog/materialyi-dlya-restavraczii.html> (accesat 17.08.2020).

68. Материалы для реставрации памятников архитектуры. // Caparol URL: <https://www.caparol.ru/produkty/materialy-dlja-restavracii-pamjatnikov-arkhitektury> (accesat 17.08.2020).

69. Protecția mediului în Republica Moldova. Anuarul IPM – 2018 // Inspectoratul Ecologic de Stat URL: <http://ies.gov.md/wp->

content/uploads/2019/04/04.08-ANUARUL-IPM-2018.pdf (accesat 17.08.2020).

70. Минеральные вещества // Resursele minerare ale Republicii Moldova URL: <https://resurseminerale.site/ru> (accesat 17.08.2020).

71. Карта ресурсов // Resursele minerale ale Republicii Moldova URL: <https://www.resurseminerale.site/ru/resources-map> (accesat 17.08.2020).

72. Anuar. Comisiunea monumentelor istorice. Secția de Basarabia // „Glasul Țării”, Chisinau, 1924, p.3-10.

73. Халипа И.Н. Состояние церквей в 1812-1813 году. Труды губернской ученой архивной комиссии, Кишинев, 1907, том. III.

74. Sudru I. Bisericile de lemn pe cale de dispariție. URL: <https://www.timpul.md/articol/foto-bisericile-de-lemn-pe-cale-de-disparitie---%28ii%29-20657.html> (accesat 26.02.2020).

75. Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din din s.Vorniceni, r-nul Strășeni. URL: https://www.publika.md/imagini-apocaliptice-te-ia-groaza-de-ceea-ce-se-intampla-cu-o-biserica-veche-din-straseni_2224691_foto_3476301.html#gallery (accesat 26.02.2020).

76. Curdinovschi V. Cele mai vechi biserici de lemn .... // RSIAB, Chișinău, 1925.

77. Тарас Я. Памятники архитектуры Молдавии (XIV–начало XX вв.), Chișinău, 1986. - 61с.

78. Stefanita I. Arhitectura ecleziastică din Republica Moldova între protecție și degradare. URL: <http://rched.icomos.org/ge/?l=E&m=4-4&JID=3&AID=25&l2> (accesat 20.02.2020)

79. Muzeul satului Chișinău. <https://muzeulsatuluichisinau.wordpress.com/home/> (accesat 02.10.2020).

80. Biserica medievală de lemn „Adormirea Maicii Domnului” (1642) din Hirîșeni, r-nul Telenești. URL: <https://muzeulsatuluichisinau.wordpress.com/> (accesat 20.02.2020).

81. Ce mister ascunde cea mai veche biserică din lemn din Moldova. <https://sputnik.md/photo/20190819/27272336/Cea-mai-veche-biserica-de-lemn-din-Moldova-Foto.html>

82. Porohnea D. O biserică din lemn, construită acum 250 de ani, îmbrăcată cu cotileți, din lipsă de bani. <https://nordnews.md/https-nordnews-md-wp-admin-post-phppost83584actionedit/?fbclid=IwAR1x1-XyAG7kSvVWCWRicHcbxqbYRop1vLGroJQMzyeIavuOSoD6XRnXA6Y>

ANEXĂ

**SINTEZA REGLEMENTĂRIILOR INTERNAȚIONALE CU PRIVIRE LA
DOMENIUL PATRIMONIULUI CU VALOARE ISTORICĂ ȘI ARHITECTURALĂ**

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat de la Haga, împreună cu Protocolul I la Convenție, din 14.05.1954				
La 7 august 1956. Ulterior, a intrat în vigoare pentru fiecare stat la trei luni de la data depunerii instrumentului respectivului stat, cu excepția cazurilor de notificări de succesiune, când intrarea în vigoare a avut loc la data la	1954 - Andora, Australia, Austria, Belgia, Brazilia, Birmania, Republica Sovietică Socialistă Belarusă, China, Cuba, Cehoslovacia, Kampuchea, Democrată, Danemarca, Ecuador, Egipt, Salvador, Franța, Germania (Republica Federală), Grecia, Ungaria, India, Indonezia, Iran, Irak, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Iordania, Liban, Jamahiriya Arabă Libiană, Luxemburg, Mexic, Monaco, Nicaragua, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Filipine,	Ratificare: ²¹ 1955 - Egipt; 1956 - San Marino; Myanmar, Mexic, Ungaria, Polonia, Ecuador. 1957 - Federația Rusă; Ucraina; Bielorusia; Franța; Iordania; Israel; Libia; Cuba, Monaco; 1958 - Republica Arabă Siriană; România; Italia; India; Brazilia; Olanda 1959 - Iran (Republica Islamică); Nicaragua; 1960 - Liban; Spania; Belgia 1961 - Norvegia Luxemburg; 1962 - Cambodia; 1964 - Austria; 1967 - Indonezia; Germania; Irak; 1980 - Coasta de Fildeș; 1981 - Grecia; 1984 - Australia 1999 - Uruguay; 2000 - Portugalia; 2001 - El Salvador; 2003 - Danemarca; 2007 -	Conservarea patrimoniului cultural reprezentată o mare importanță pentru toate popoarele lumii și este important să se asigure acestui patrimoniu o protecție internațională.	- Determinarea definițiilor principalelor noțiuni din prezenta Convenție (protecția bunurilor culturale, ocrotirea bunurilor culturale, respectarea bunurilor culturale, ocupația, semnălizarea bunurilor culturale, măsuri de ordin militar - Identificarea protecției speciale (acordarea protecției speciale, imunitatea bunurilor culturale sub protecție specială, semnălizare și control, retragerea imunității) - Identificarea principalelor operațiuni ce țin de

²¹ <http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13637&language=E>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

<p>care statul și-a asumat responsabilitatea pentru desfășurarea relațiilor sale internaționale.</p>	<p>Polonia, Portugalia, România, San Marino, Spania, Republica Arabă Siriană, Republica Sovietică Socialistă Ucraineană, Regatul Unit, Statele Unite ale Americii, Uruguay, Iugoslavia.</p>	<p>Japonia; 2008 - Noua Zeelandă; 2009 - Statele Unite ale Americii; 2017 - Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord; 2018 - Irlanda Aderare: 1956 - Bulgaria; 1958 - Sfantul Scaun; Tailanda; 1959 - Pakistan; 1960 - Republica Dominicană; Liechtenstein; Ghana; Guineea; Malaezia; 1961 - Albania; Republica Democratică Mali, Congo; Nigeria; Camerun; Madagascar; Gabon; 1962 - Elveția; Panama; 1964 - Cipru; Mongolia; 1965 - Turcia; 1968 - Maroc; 1969 - Kuwait; Burkina Faso 1970 - Yemen; Sudan; 1971 - Arabia Saudită; Republica Unită din Tanzania 1973 - Qatar; 1976 - Niger; 1977 - Oman; 1981 - Tunisia; 1985 - Suedia; Guatemala; 1987 - Senegal; 1989 - Argentina; Peru; 1993 - Azerbaidjan; 1994 - Finlanda; 1995 - Estonia; Kârgâzstan; 1996 - Uzbekistan; 1998 - Costa Rica; Zimbabwe; Columbia; Lituania; Canada; 1999 - Republica Moldova; 2000 - China; Rwanda; 2002 - Botswana; Barbados; Honduras; 2003 - Seychelles; Guineea Ecuatorială; Africa de Sud; Letonia; 2004 - Sri Lanka; Eritreea; Paraguay; Bolivia (statul</p>		<p>transporturile de bunuri culturale (transporturi sub protecție specială, transportul în caz de urgență, imunitatea de confiscare, de captură și de priză - Determinarea personalului prevăzut pentru Convenție - Identificarea domeniului de aplicare a Convenției - Determinarea aplicării Convenției - Identificarea principalelor domenii de executare a Convenției</p>
--	---	--	--	--

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

		<p>plurinational); 2005 - Venezuela (Republica Bolivară); 2006 - Bangladesh; Mauritius; 2008 - Ciad; Bahrain; Chile; 2012 - Angola; Palestina; Benin; 2015 - Etiopia; 2017 - Togo; Afganistan; 2018 - Turkmenistan; Djibouti.</p> <p>Notificarea succesiunii</p> <p>1992 - Croația; Tadjikistan; Georgia; Slovenia; 1993 - Cehia; Slovacia; Bosnia și Hertegovina; Armenia; 1997 - Kazahstan; Macedonia de Nord</p> <p>2001 - Serbia; 2007 - Muntenegru.</p>	

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
9 martie 2004	1999 ²² - Albania, Armenia, Austria, Bielorusia, Belgia, Bulgaria, Columbia, Cote d'Ivoire, Croația, Cipru, Ecuador, Egipt, Estonia, Finlanda, Germania, Ghana, Grecia, Sfântul - Scaun, Ungaria, Indonezia, Italia, Luxemburg, Madagascar, Maroc, Olanda, Nigeria, Oman, Pakistan, Peru, Qatar, România, Republica Slovacă,	Ratificare²³: 2000 - Bulgaria, Qatar, Belarus 2001 - Azerbaidjan, Cipru, Spania 2002 - Austria 2004 - Slovacia, Elveția, Ecuador 2005 - Grecia, Peru, Luxemburg, Egipt, Nigeria, Ungaria; 2006 - Croația, Armenia, România; 2009 - Italia, Germania; 2010 - Belgia 2011 - Oman; 2013 - Cambodgia, Maroc; 2017 - Suedia; 2018 - Madagascar. Acceptare: 2004 - Finlanda; 2007 - Olanda Acces; 2018 - Danemarca. Aderare: 2001 - Panama, Nicaragua, Libia 2002 - Argentina, Lituania, El Salvador, Macedonia de Nord, Serbia; 2003 - Honduras, Gabon, Mexic, Guineea Ecuatorială,	Părțile conștiente de nevoia de a îmbunătăți protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat și de a stabili un sistem de protecție extinsă pentru bunuri culturale anume desemnate, reafirmând importanța prevederilor Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptată la Haga la data de 14 mai 1954, și subliniind necesitatea completării acestor prevederi prin măsuri care să întărească implementarea lor, dorind să ofere înalțelor părți contractante la Convenție posibilitatea de a participa mai direct la protecția bunurilor culturale în caz de conflict	<i>Necesitatea completării Convenției din 1954 prin măsuri care să întărească implementarea lor:</i> 1. Definierea principalelor noțiuni ale prezentului Protocol 2. Prevederi generale privind protecția bunurilor culturale ➢ Protejarea bunurilor culturale ➢ Respectarea bunurilor culturale ➢ Precauții în caz de atac ➢ Precauții împotriva efectelor atacurilor ➢ Protecția bunurilor culturale în teritoriile ocupate 3. Protecția extinsă ➢ Acordarea protecției extinse ➢ Imunitatea bunurilor culturale aflate sub protecție extinsă ➢ Pierderea protecției extinse ➢ Suspendarea și anularea protecției extinse

²²http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

²³<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=15207&language=E>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	Spania, Suedia, Elveția, Siria, Yemen.	Costa Rica, 2004 - Slovenia, Paraguay; 2005 - Guatemala, Iran (Republica Islamică), Brazilia, Canada; 2006 - Tadjikistan, Niger 2007 - Uruguay, Cehia, Japonia, Arabia Saudită, 2008 - Bahrain, Chile, Barbados; 2009 - Republica Dominică, Iordania, Bosnia și Herțegovina; 2010 - Georgia, Columbia; 2012 - Polonia, Palestina, Benin, Mali 2013 - Noua Zeelandă, 2015 - Africa de Sud, 2016 - Norvegia 2017 - Togo, Liechtenstein, Franța, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord 2018 - Turkmenistan, Burkina Faso, Afganistan, Djibouti, Portugalia, Irlanda Aprobare: 2005 - Estonia Notificarea succesiunii: 2007 – Muntenegru	armat prin stabilirea de proceduri adecvate, considerând că regulile care guvernează protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat vor trebui să reflecte evoluțiile din dreptul internațional.	<p>4. <i>Răspundere penală și jurisdicție</i></p> <p>5. <i>Protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat care nu are caracter internațional</i></p> <p>6. <i>Aspecte instituționale</i></p> <p>7. <i>Diseminarea informațiilor și asistența internațională</i></p> <p>8. <i>Modalitatea de aplicare a prezentului Protocol</i></p>
--	--	---	--	---

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
<p>Conferința generală a UNESCO (a 9-a sesiune), New Delhi, 5 noiembrie-5 decembrie 1956</p>	<p>Afganistan, Albania, Algeria, Andorra, Angola, Antigua și Barbuda, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Azerbaidjan, Bahamas, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Belize, Benin, Bhutan, Bolivia (Statul Plurinational), Bosnia și Herțegovina, Botswana, Brazilia, Brunei Darussalam, Bulgaria, Burkina Faso, Burundi, Cabo Verde, Cambodgia, Camerun, Canada, Republica Centrafricană, Ciad, Chile, China, Columbia, Comore, Congo, Insulele Cook, Costa Rica, Coasta d.,Ivoire, Croația, Cuba, Cipru, Cehia, Danemarca, Djibouti, Dominica, Republica Dominicană, Ecuador, Egipt, El Salvador, Guineea Ecuatorială, Eritreea, Estonia, Eswatini, Etiopia, Fiji, Finlanda, Franța, Gabon, Gambia, Georgia, Germania, Ghana, Grecia, Grenada, Guatemala, Guineea, Guineea-Bissau, Guyana, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran (Republica Islamică), Irak, Irlanda, Italia, Jamaica, Japonia, Iordania, Kazahstan, Kenya, Kiribati, Kuwait, Kârgâzstan, Republica Democrată Populară din Lao, Letonia, Liban, Lesoto, Liberia, Libia, Lituania, Luxemburg,</p>	<p>Cea mai sigură garanție pentru conservarea monumentelor și a operelor din trecut stă în respectul și afectiunea simțită pentru acestea de către popoarele înseși, și fiind convinsă că asemenea sentimente pot fi mult întărite prin măsuri adecvate, inspirate de dorința statelor membre de a dezvolta știința și relațiile internaționale, având convingerea că sentimentele trezite de contemplarea și de studiul operelor trecutului fac mult pentru a stimula înțelegerea reciprocă dintre națiuni, și că, prin urmare, este extrem de dezirabil de a asigura cooperarea internațională în privința lor și de a promova, în orice mod posibil, îndeplinirea misiunii lor sociale, având în vedere că, în timp ce state separate sunt tot mai neîntârziate interesate de descoperirile arheologice făcute pe teritoriul lor, comunitatea internațională, în ansamblu, este cea mai bogată, totuși, cu astfel de descoperiri, considerând</p>	<p>➤ Să determine definițiile diverselor noțiuni prevăzute în prezenta Recomandare; ➤ Să identifice modalități de protejare a patrimoniului arheologic; 1. Să facă explorări arheologice și săpături supuse unei autorizări prealabile de către autoritatea competentă; 2. Să oblige orice persoană care găsește vestigii arheologice să le declare, la o dată cât mai curând posibil, autorităților competente; 3. Să impună sancțiuni pentru încălcarea acestor reglementări; 4. Să facă obiectele nedeclarate subiect de confiscare; 5. Să definească statutul juridic al subsolului arheologic și, în cazul în care proprietatea de stat asupra subsolului declarat este recunoscută, în mod specific să menționeze faptul în legislația sa; 6. Să considere clasificarea ca „monument istoric” drept element</p>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Madagascar, Malawi, Malaezia, Maldive, Mali, Malta, Insulele Marshall, Mauritania, Mauritius, Mexic, Statele federale ale Microneziei, Monaco, Mongolia, Muntenegru, Maroc, Mozambic, Myanmar, Namibia, Nauru, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Niger, Nigeria, Niue, Macedonia de Nord, Norvegia, Oman, Pakistan, Palau, Palestina, Panama, Papua Noua Guinee, Paraguay, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, Republica Moldova, România, Federația Rusă, Rwanda, Saint Kitts și Nevis, Sfânta Lucia, Saint Vincent și Grenadine, Samoa, San Marino, Sao Tome și Principe, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Sierra Leone, Singapore, Slovacia, Slovenia, Insulele Solomon, Somalia, Africa de Sud, Sudanul de Sud, Spania, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Suedia, Elveția, Republica Arabă Siriană, Tadjikistan, Thailanda, Timor-Leste, Togo, Tonga, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Turkmenistan, Tuvalu, Uganda, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Republicile Unite ale Tanzaniei, Uruguay, Uzbekistan, Vanuatu, Venezuela (Republica Bolivariană), Viet Nam, Yemen, Zambia, Zîmbabwe</p>	<p>că istoria omului presupune cunoașterea diferitelor civilizații, și că, prin urmare, este necesar, în interesul general, ca toate vestigiile arheologice să fie studiate și, acolo unde este posibil, conservate și luate la păstrare în siguranță, fiind convinsă că este de dorit ca autoritățile naționale responsabile pentru protecția patrimoniului arheologic, să fie ghidate de anumite principii comune care au fost testate de experiență și puse în practică de către serviciile naționale de arheologie, fiind de părerea că, totuși, reglementarea săpăturilor este în primul rând și înainte de toate, pentru jurisdicția internă a fiecărui stat. Acest principiu ar trebui adus în armonie cu cele ale unei cooperări internaționale, generos înțeleasă și acceptată în mod liber, a decii că aceste propuneri ar trebui să fie reglementate la nivel internațional, prin intermediul unei recomandări către statele membre.</p>	<p><i>esențial al patrimoniului său arheologic.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Să determine organul unic - Serviciul arheologic, care ar trebui, în măsura în care este posibil, să fie o administrație centrală de stat - sau în orice caz o organizație prevăzută de lege, cu mijloacele necesare pentru efectuarea oricăror măsuri de urgență care pot fi necesare. ➤ A identifica recomandări importante legate de: <p><i>1. Formarea colecțiilor centrale și regionale:</i></p> <p><i>2. Educarea publicului</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Să determine o procedură de administrație a săpăturilor; ➤ Să identifice garanții reciproce pentru statele participante; ➤ Să determine modalități de conservare a vestigiilor arheologice; ➤ Să identifice o serie de documente recomandate pentru săpături.
--	---	---	--

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
<p>Carta internațională pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor, Veneția, 1964</p> <p>Al II-lea Congres Internațional al Arhitecților și tehnicienilor Monumentelor Istorice, Veneția 31 mai 1964, Adoptat de ICOMOS în 1965</p>	<p>Italia, Belgia, Spania, Portugalia, Iugoslavia, Olanda, Danemarca, Franța, Mexic, Cehoslovacia, Peru, Marea Britanie, Vatican, Grecia, Austria, Polonia, Tunisia.</p>	<p>În această nouă Cartă sunt menținate principiile fundamentale definite în Carta de la Atena, dar sunt eliminate unele prevederi prea detaliate stipulate în Carta italiană a restaurării adoptată în 1932. Evitând unele nuanțe dogmatice ale documentelor premergătoare, Carta de la Veneția oferă posibilități mai largi în ceea ce privește aplicarea principiilor de restaurare la caracterul specific al patrimoniului arhitectural din diferite țări.</p>	<p>- Determinarea definițiilor proprii prezentei Carte; - Să identifice modalitățile de conservare și restaurare a monumentelor; - Să determine că lucrările de conservare, restaurare și de săpătură vor fi întotdeauna însoțite de elaborarea unei documentații precise, sub formă de rapoarte analitice și critice, ilustrate cu desene și fotografii.</p>

Intrarea în vigoare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
<p>Convenția cu privire la măsurile ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer al dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale, adoptată la Paris, la 14.11.1970.</p> <p>La 24 aprilie 1972. Ulterior a intrat în vigoare pentru fiecare stat la trei luni de la data depunerii instrumentului respectivului stat, cu excepția cazurilor de notificări de succesiune, când intrarea în vigoare a avut loc la data la care statul și-a asumat responsabilitatea de a conduce relațiile sale internaționale.</p>	<p>Ratificare²⁴: 1971 - Bulgaria; 1972 - Nigeria, Republica Centrală, Africa Camerun, Cambodgia, Niger, 1973 - Libia, Argentina, Brazilia, Republica Dominicană; 1974 - Polonia, Jordania, Algeria, Republica Democrată Congo, 1976 - Nepal, Bolivia (statul plurinational) 1977 - India, Nicaragua, Mauritania, Republica Unită Tanzania, Uruguay, 1978 - El Salvador, Italia, Ungaria, 1979 - Guineea, Honduras, Cipru; 1980 - Cuba; 1981 - Turcia, Pakistan, Grecia, 1983 - Republica Populară Democrată Coreeană; 1984 - Senegal; 1985 - Guatemala, Zambia, Portugalia; 1986 - Spania; 1987 - Mali, Burkina Faso, Bangladesh, 1988 - Belarus, Federația Rusă, Ucraina, Madagascar; 1990 - Belize, Coasta de Fildeș; 1991 - Angola, 1992 - Liban, Tadjikistan; 1995 - Estonia, 1996 - Costa Rica, Uzbekistan; 1997 - Franța, Bahamas; 1998 - Lituania; 1999 - Finlanda, Azerbaidjan; 2001 - Rwanda, 2002 - Bhutan; 2003 - Suedia, Maroc, Danemarca; 2004 - Seychelles,</p>	<p>Schimbul de bunuri culturale între popoare, în scopuri științifice, culturale și educative, a condus la aprofundarea cunoașterii civilizației umane, a îmbogățirii vieții culturale a tuturor popoarelor și a nașterii respectului și stimei mutuale între națiuni, au considerat că bunurile culturale reprezintă unul dintre elementele fundamentale ale civilizației și culturii popoarelor care își dobândesc adevărata lor valoare prin cunoașterea precisă a originii, istoriei și contextului în care au apărut, au considerat că fiecare stat are datoria de a proteja patrimoniul constituit din bunurile culturale care există pe teritoriul sau împotriva furtului, săpăturilor arheologice clandestine și exportului ilicit, considerând că, pentru a preveni aceste pericole, este indispensabil ca fiecare stat să fie conștient de</p>	<p>➤ Să determine definiții proprii prezentei Convenții; ➤ Să identifice bunurile culturale; ➤ Să determine operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale; ➤ Să stabilească că operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale constituie una dintre cauzele principale ale sărăcirii patrimoniului cultural al țărilor de origine ale acestor bunuri; ➤ Să determine că o colaborare internațională constituie unul dintre mijloacele cele mai eficace de protejare a</p>

²⁴<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13039&language=E>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Paraguay, Islanda; 2005 - Viet Nam; 2007 - Norvegia, Republica Moldova, Germania, 2008 - Ciad; 2009 - Belgia; 2010 - Haiti, Guineea Ecuatorială; 2012 - Kazakstan, Palestina; 2013 - Lesotho, Myanmar; 2014 - Bahrain, Chile; 2015 - Luxemburg, Austria; 2016 - Ghana, 2017 - Benin, Monaco, Emiratele Arabe Unite, Etiopia; 2018 - Djibouti, Togo, 2019 - Letonia, Yemen</p> <p>Acceptare: 1971 - Ecuador; 1972 - Kuwait, Mexic 1973 - Irak, Egipt, Panama; 1975 - Iran (Republica Islamică), Republica Arabă Siriană, Tunisia; 1976 - Arabia Saudită, 1977 - Qatar; 1978 - Mauritius, Canada, Oman; 1979 - Peru; 1981 - Sri Lanka 1983 - Statele Unite ale Americii, Republica Coreea; 1988 - Columbia, 1989 - China, Australia; 1991 - Mongolia, 1992 - Grenada; 1993 - România, 1995 - Kârgâzstan; 2002 - Barbados, Albania, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Japonia; 2003 - Africa de Sud, Elveția, Gabon; 2005 - Afganistan, Venezuela (Republica Bolivariană); 2006 - Zimbabwe, 2007 - Noua Zeelandă; 2009 - Olanda, 2012 - Eswatini; 2015 - Republica Democrată Populară Lao; 2017 - Botswana</p> <p>Notificarea succesiunii: 1992 - Croația, Georgia, Slovenia, 1993 - Cehia, Slovacia, Bosnia și Herțegovina, Armenia; 1997 - Macedonia de Nord, 2001 - Serbia; 2007 - Muntenegru</p>	<p>obligățiile morale ce îi revin cu privire la respectul datorat propriului său patrimoniu cultural, precum și celui al tuturor națiunilor, considerând că muzeele, bibliotecile și arhivele, în calitate lor de instituții culturale, trebuie să vegheze că alcătuirea colecțiilor lor să se întemeieze pe principii morale universal recunoscute, considerând că operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale împiedică înțelegerea mutuală între națiuni, pe care UNESCO are datoria să o favorizeze, recomandând, printre altele, statelor interesate, convenții internaționale în acest scop, considerând că, pentru a fi eficace, protecția patrimoniului cultural trebuie să fie organizată atât pe plan național, cât și pe plan internațional și necesită o strânsă colaborare între state, considerând ca la Conferința generală UNESCO din 1964 a fost deja adoptată o astfel de recomandare, luând act de noile propuneri privind măsurile necesare pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale.</p>	<p>bunurilor culturale respective împotriva tuturor pericolelor care decurg din aceste practici.</p> <p>➤ În scopul asigurării protecției bunurilor lor culturale, împotriva operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale, statele părți la prezenta Convenție se angajează ca, în condițiile specifice fiecărui stat, să instituie pe teritoriul lor, în măsura în care nu există deja, unul sau mai multe servicii de protejare a patrimoniului cultural, dotate cu personal calificat și într-un număr suficient pentru a asigura, în mod eficient, o serie de funcții.</p>
--	---	---	---

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Tările care au aderat	Scopul	Obiectivele
17 decembrie 1975	<p>Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural din 23.11.1972</p> <p>Ratificare²⁵: 1973 - Statele Unite ale Americii 1974 - Egipt, Sudan, Algeria, Australia, Republica Democrată Congo, Nigeria 1975 - Tunisia, Jordania, Ghana, Elveția, Maroc, 1976 - Senegal, Polonia, Pakistan, Germania, Bolivia (statul plurinațional); 1977 - Norvegia, Etiopia, Republica Unită Tanzania, Costa Rica, India, 1978 -Panama, Italia, Libia, Monaco, 1979 - Guineea, Afganistan, Honduras, Danemarca, 1980 - Haiti, Chile, Portugalia, Yemen, 1981 - Republica Centrafricană, Coasta de Fildeș, Mauritania, Cuba, Grecia, 1982 - Malawi, Peru, Burundi, Benin, Zimbabwe, Mozambic, Camerun, 1983 - Liban, Turcia, Madagascar, Luxemburg, 1984 - Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Zambia, Noua Zeelandă, 1985 - Suedia, Republica Dominicană, Filipine, China 1986 - Gabon, 1987 - Finlanda, Republica Democrată Populăară Lao, Burkina Faso, Gambia, Congo, 1988 - Paraguay, Federația Rusă, Belarus, Ucraina, Malaezia, 1989 - Albania, 1990 - Belize, Fiji, 1991 - Bahrain, Irlanda, Sfânta Lucia, San Marino, Angola, 1992 - Austria, 1993 - Azerbaidjan, 1995 - Dominica, Mauritius, Estonia, Islanda, 1996 - Belgia, 1997 - Africa de Sud, 1999 - Ciad, 2000 - Comore, 2001 - Bhuian, 2002 - Kuwait, Vanuatu, Republica Moldova, 2003 - Saint Vincent și Grenadine, 2005 - Sierra Leone, Trinidad și Tobago, Eswatini, 2006 - Guineea-Bissau,</p>	Identificarea și delimitarea de către statele care participă la prezenta Convenție, a diferitor bunuri situate pe teritoriul său, obiecte ale patrimoniului cultural și ale patrimoniului bunurilor natural. Datoria fiecărui stat este de a asigura identificarea, protecția, conservarea, prezentarea și transmiterea către generațiile viitoare ale patrimoniului cultural și natural	<p>a) Să adopte o politică generală prevăzând atribuirea unei funcții patrimoniului cultural și natural în viața colectivă și să integreze ocrotirea acestui patrimoniu în programele de planificare generală;</p> <p>b) Să înființeze pe teritoriul lor, în măsura în care încă nu există, unul sau mai multe servicii de ocrotire, de conservare și de valorificare a patrimoniului cultural și natural, prevăzute cu un personal corespunzător și dispunând de mijloace care să le permită să îndeplinească sarcinile ce le revin;</p> <p>c) Să extindă studiile și cercetările științifice și tehnice și să perfecționeze metodele de intervenție care permit unui stat să facă față pericolelor care amenință</p>

²⁵<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13055&language=E>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Sao Tome și Principe, 2007 - Djibouti, 2010 - Guineea Ecuatorială, 2011 - Brunei Darusalaam, Palestina, 2014 - Bahamas 2016 - Sudanul de Sud, Timor-Leste</p> <p>Acceptare: 1974 - Irak, Bulgaria, Niger, 1975 - Iran (Republica Islamică), Ecuador, Franța, Republica Arabă Siriană, Cipru, 1976 - Canada 1977 - Mali, Guyana, Brazilia, 1978 - Nepal, Arabia Saudită, Argentina, Malta, 1979 - Guatemala, Nicaragua, 1980 - Seychelles, Sri Lanka, 1981 - Oman, 1982 - Spania, 1983 - Columbia, Jamaica, Bangladesh, Antigua și Barbuda, 1984 - Mexic, Qatar, 1985 - Ungaria, 1986 - Maldive, Saint Kitts și Nevis, 1987 - Thailanda, Viet Nam, Uganda, 1988 - Cabo Verde, Republica Coreea, 1989 - Uruguay, Indonezia, 1990 - Mongolia, România, Venezuela (Republica Bolivariană), 1991 - Kenya, El Salvador, Cambodgia, 1992 - Lituania, Japonia, Olanda, 1994 - Myanmar, Kazahstan, 1995 - Letonia, Kârgâzstan, 1997 - Andorra, Papua Noua Guinee, Surinam, 1998 - Togo, Republica Populară Democrată Coreeană, Grenada, Botswana, 1999 - Israel 2000 - Namibia, Kiribati, Rwanda, 2001 - Niue, Emiratele Arabe Unite, Samoa, Eritrea, 2002 - Liberia, Barbados, Insulele Marshall, Palau, Micronezia (Statele Federative), 2003 - Lesotho 2004 - Tonga, 2009 - Insulele Cook, 2012 - Singapore</p> <p>acces 1982 - Sfântul Scaun, 1992 - Insulele Solomon Notificarea succesiunii 1992 - Croația, Tađikistanul, Georgia, Slovenia, 1993 - Uzbekistan, Cehia, Slovacia, Bosnia și Herțegovina, Armenia, 1994 - Turkmenistan, 1997 - Macedonia de Nord, 2001 - Serbia, 2007 - Muntenegru</p>	<p>situat pe teritoriul său.</p>	<p>patrimoniul lui cultural sau natural; d) Să ia măsurile juridice, științifice, tehnice, administrative și financiare corespunzătoare pentru identificarea, ocrotirea, conservarea, valorificarea și introducerea în circuit public a acestui patrimoniu; e) Să înlesnească crearea sau dezvoltarea de centre naționale sau regionale de pregătire în domeniul ocrotirii, conservării și valorificării patrimoniului cultural și natural și să încurajeze cercetarea științifică în acest domeniu.</p>
--	---	----------------------------------	--

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
<p>Carta europeană a patrimoniului arhitectural a fost adoptată de Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei și a fost proclamată solemn la Congresul privind patrimoniul arhitectural european, organizat la Amsterdam în perioada 21-25 octombrie 1975.</p>	<p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.</p>	<p>Carta încurajează dezvoltarea de facilități de instruire și încurajarea meșteșugurilor tradiționale. Cooperarea cu publicul și coordonarea dintre națiunile europene este considerată un element important în conservarea patrimoniului arhitectural al Europei.</p>	<p>Carta solicită o abordare de conservare integrată cu următoarele componente:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tehnici de restaurare sensibile; - utilizarea eficientă a legilor și regulamentelor; - sprijin administrativ adecvat; - sprijin tehnic și financiar adecvat (inclusiv stimulente fiscale).

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
<p>Declarația de la Amsterdam a fost adoptată la 21-25 octombrie 1975 la Congresul pe Patrimoniul Arhitectural European</p>	<p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Bahrain, Bangladesh, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina,</p>	<p align="center">Declarația de la Amsterdam, 1975</p> <p>Declarația de la Amsterdam subliniază rolul măsurilor de planificare, educație, legale și administrative în protejarea patrimoniului arhitectural al regiunii. Documentul prevede că conservarea arhitecturală trebuie să devină o parte integrantă a planificării urbane și regionale. Documentul final al Congresului de la Amsterdam consemnează aprobarea Cartei și constată angajamentul statelor membre de a proteja patrimoniul european comun pe baza unei colaborări active între ele precum și cu celelalte state europene. Totodată, documentul formulează concluzii și recomandări cu referire la conținutul Cartei.</p>	<p>- Patrimoniul arhitectural european face ca toți europenii să devină conștienți de istoria și destinul comun. Ca atare, conservarea acestuia este de importanță vitală.</p> <p>- Patrimoniul cuprinde nu numai edificiile izolate cu valoare excepțională și contextul acestora, ci și ansamblurile, cartierele orașelor și satelor, care prezintă interes istoric și cultural.</p> <p>- Aceste bogății constituie un bun comun al tuturor popoarelor Europei; ele au datoria comună de a le proteja de pericolele care le amenința din ce în ce mai mult: neglijența și degradarea, demolară deliberată, construcții noi discrepante și circulație excesivă.</p> <p>- Conservarea patrimoniului arhitectural nu trebuie considerată o problemă marginală, ci un obiectiv esențial al planificării urbane și teritoriale.</p> <p>- Autoritățile locale, cărora le revine cea mai mare parte a deciziilor importante în materie de amenajare urbană și teritorială, sunt în mod particular responsabile de protecția patrimoniului arhitectural și trebuie să se înțajureze schimbând reciproc idei și informații.</p> <p>- Reabilitarea vechilor cartiere trebuie să fie definită și realizată, pe cât posibil, fără modificări importante ale compoziției sociale a rezidenților și astfel, încât toate straturile sociale să beneficieze de operațiunile finanțată din fondurile publice.</p> <p>- Măsurile legislative și administrative necesare trebuie întărite și făcute mai eficiente în toate țările.</p> <p>- Pentru a face față costurilor restaurării, amenajării și întreținerii clădirilor și siturilor cu valoare arhitecturală sau istorică, un ajutor</p>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.</p>		<p>financiar adecvat trebuie pus la dispoziția instituțiilor locale și a proprietarilor privați; mai mult, pentru aceștia din urmă trebuie prevăzute scutiri de impozite.</p> <p>- Patrimoniul arhitectural va supraviețui numai dacă va fi apreciat de public și îndeosebi de noile generații. De aceea, programele educative trebuie să se preocupe mai mult la toate nivelurile de acest sector.</p> <p>- Este necesară încurajarea organizațiilor private internaționale, naționale și locale astfel, încât să contribuie la susținerea interesului publicului.</p> <p>- Arhitectura contemporană este patrimoniul de mâine; este necesar să se facă tot posibilul pentru a asigura o arhitectură contemporană de înalt nivel calitativ.</p>
--	---	--	--

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
<p>Adoptată de Conferința generală la cea de-a nouăsprezecea ședință, Nairobi, 26 noiembrie 1976</p>	<p>Afganistan, Albania, Algeria, Andorra, Argentina, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia (Statul Plurinational), Brazilia, Bulgaria, Burkina Faso, Burundi, Camboogia, Camerun, Canada, Republica Centrafricană, Ciad, Chile, China, Columbia,</p>	<p>Angola, Antigua și Barbuda, Armenia, Azerbaidjan, Bahamas, Belize, Bhutan, Botswana, Bosnia și Herțegovina, Brunei, Darussalam, Cabo Verde, Comore,</p>	<p>Această Recomandare are rolul diriguitor în ceea ce privește implicarea unor serii de măsuri tehnice economice și</p>	<p>Statele membre ar trebui să colaboreze în domeniul protejării complexelor istorice sau și mediul lor. Această cooperare multilaterală sau bilaterală ar trebui să fie coordonată în mod prudent și ar trebui să fie formulată concret prin următoarele obiective precum:</p> <ul style="list-style-type: none"> - implementarea unei politici globale pentru salvagardarea ansamblurilor istorice sau
<p>Recomandare privind salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul acestora în viața contemporană, 26 noiembrie 1976</p>				

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Congo, Costa Rica, Coasta de Fildeș, Cuba, Cipru, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Egipt, El Salvador, Etiopia, Finlanda, Franța, Gabon, Gambia, Germania, Ghana, Grecia, Grenada, Guatemala, Guineea, Guineea-Bissau, Guyana, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran (Republica Islamică), Irak, Irlanda, Italia, Jamaica, Japonia, Iordania, Kenya, Populară din Lao, Liban, Lesoto, Liberia, Libia, Luxemburg, Madagascar, Malawi, Malaezia, Mali, Malta, Mauritania, Mauritius, Mexic, Monaco, Mongolia, Maroc, Mozambic, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Niger, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Panama, Papua Noua Guinee, Paraguay, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Federația Rusă, Rwanda, San Marino, Arabia Saudită, Senegal, Seychelles, Sierra Leone, Somalia,</p>	<p>Insulele Cook, Cehia, Croația, Djibouti, Dominica, Guineea Ecuatorială, Eritrea, Estonia, Eswatini, Fiji, Georgia, Kazahstan, Kiribati, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, Maldive, Insulele Marshall, Statele federale ale Microneziei, Muntenegru, Namibia, Nauru, Niue, Macedonia de Nord, Palau, Palestina, Republica Moldova, Saint Kitts și Nevis, Sfânta Lucia, Saint Vincent și Grenadine, Samoa, Sao Tome și Principe, Singapore, Serbia, Slovacia, Slovenia, Insulele Solomon, Africa de Sud, Sudanul de Sud, Tadjikistan, Timor-Leste, Tonga,</p>	<p>sociale, dar și legale și administrative care pot fi adoptate de fiecare parte pentru a proteja patrimoniul său cultural.</p>	<p>tradiționale și a mediului lor ar trebui să se bazeze pe principii valabile pentru întreaga țară;</p> <ul style="list-style-type: none"> - o listă a ansamblurilor istorice sau tradiționale și a mediului lor care trebuie protejate ar trebui să fie întocmită la nivel național, regional sau local. <p>Această listă ar trebui să indice priorități pentru a permite o alocare judicioasă a resurselor limitate disponibile pentru salvagardare;</p> <ul style="list-style-type: none"> - trebuie efectuată o analiză a întregului ansamblu, inclusiv a evoluției sale spațiale, care să integreze date arheologice, istorice, arhitecturale, tehnice și economice; - este necesară o cunoaștere aprofundată a datelor și structurilor sociale, economice, culturale și tehnice, precum și a contextului urban sau regional mai larg. Studiile ar trebui, dacă este posibil, să analizeze populația, activitățile economice, sociale și culturale, stilul de viață și relațiile sociale, problemele funciare, echipamentele urbane, condițiile rutiere, rețelele de comunicare, interrelațiile cu zona înconjurătoare; - înainte de stabilirea planurilor de salvagardare și după analiza descrisă mai sus, în principiu ar fi necesar să se stabilească un program care să țină seama atât de respectarea datelor urbanistice, arhitecturale, economice și sociale, cât și capacitatea față-urii urbane și rurale de a acomoda funcții compatibile cu specificul acesteia;
--	--	---	--	--

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Spania, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Suedia, Elveția, Republica Arabă Siriană, Thailanda, Togo, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Uganda, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Republicile Unite ale Tanzaniei, Uruguay, Venezuela (Republica Bolivariană), Viet Nam, Yemen, Zambia,</p>	<p>Turkmenistan, Tuvalu, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Uzbekistan, Vanuatu, Zimbabwe</p>	<p>- standardele generale de siguranță în ceea ce privește incendiile și calamitățile naturale ar trebui respectate în orice operațiune de salubritate sau chiuretaj urban care implică un complex istoric sau tradițional, cu condiția să fie compatibil cu criteriile de conservare a patrimoniului cultural;</p> <p>- statele membre și comunitățile în cauză ar trebui să protejeze complexele istorice sau tradiționale și mediul lor împotriva problemelor din ce în ce mai grave cauzate de anumite dezvoltări tehnologice, cum ar fi toate formele de poluare, prin interzicerea înființării unor industrii dăunătoare în apropierea lor și prin luarea de măsuri preventive împotriva zgomotului, agității și vibrațiilor mașinilor și mijloacelor de transport. De asemenea, ar trebui luate măsuri pentru deteriorarea cauzată de consumul excesiv de turiști;</p> <p>- având în vedere conflictul existent, în majoritatea zonelor istorice sau tradiționale, între traficul auto, pe de o parte, amplasarea țesăturii urbane și calitățile arhitecturale, pe de altă parte, statele membre ar trebui să încurajeze și să ajute autoritățile locale să caute soluții ale acestei probleme;</p> <p>- acțiunea de salvagardare ar trebui să combine contribuția autorității publice cu cea a proprietarilor privați sau colectivi și a locuitorilor</p>
--	---	--	---

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

			și utilizatorilor izolați sau grupați, ale căror inițiative ar trebui încurajate; - ar trebui încurajată crearea de grupuri de salvagardare voluntară, asociații non-profit și instituții de recompense onorifice sau bănești pentru recunoașterea realizărilor exemplare în ceea ce privește restaurarea și îmbunătățirea.

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
Statele membre ale Consiliului Europei au semnat prezenta Convenție la 23 iunie 1985, considerând că scopul Consiliului Europei este de a realiza o unitate mai mare dintre statele membre	1985 ²⁶ - Cipru, Grecia, Italia, Liechtenstein, Portugalia, Turcia	Bazată pe conceptul de responsabilitate comună și solidaritate în protejarea patrimoniului cultural european, Convenția își propune să protejeze proprietățile culturale împotriva activităților infracționale. Pentru a atinge acest obiectiv, părțile se angajează să sporească conștientizarea publicului cu privire la nevoia de protecție, să coopereze în prevenirea infracțiunilor împotriva bunurilor culturale, să recunoască gravitatea acestor infracțiuni și să prevadă sancțiuni sau măsuri adecvate în vederea cooperării - operarea în prevenirea infracțiunilor	- Definierea principalelor definiții prezentei Convenții; - Sfera de aplicare a prezentei Convenții; - Identificarea mijloacelor de protejare a obiectelor culturale; - Determinarea Părților să se angajeze să coopereze în vederea restituirii obiectului cultural descoperit pe teritoriul lor, care a fost deplasat de pe teritoriul unei alte Părți ca urmare a unei infracțiuni referitoare la obiectul cultural, comise pe teritoriul unei Părți; - Să determine sancțiunile pentru încălcarea prevederilor prezentei Convenții; - Să asigure ca fiecare Parte va lua măsurile necesare pentru a stabili competența sa (juridică,

²⁶https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/119/signatures?p_auth=a0yJeyLZQ

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

		referitoare la bunurile culturale și la descoperirea bunurilor culturale înălturate.	n.n.), pentru urmărirea pe cale judiciară a oricărei infracțiuni privind obiectele culturale; - Să identifice și să analizeze pluralitatea procedurilor prevăzute în prezenta Convenție.
--	--	--	---

Intrarea în vigoare	Tările semnatare	Tările care au aderat	Scopul	Obiectivele
	Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, Granada, 3 octombrie 1985 (Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, Granada, 3.X.1985)			
01/12/1987	1985 - Austria, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Liechtenstein, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Spania, Suedia, Turcia, Regatul Unit, Belgia, 1986 - Cipru	Ratificate ²⁷ : 1987 - Franța, Danemarca, Germania, Regatul Unit 1988 - Liechtenstein 1989 - Cipru, Spania, Italia, Turcia, 1990 - Ungaria, Malta, Suedia, Federația Rusă 1991 - Bulgaria, Portugalia, Finlanda, 1992 - Grecia, Slovenia, Belgia, 1993 - Croația, 1994 - Olanda, Macedonia de Nord, Bosnia și Herțegovina, 1996 - Elveția, Norvegia, Estonia, 1997 - Irlanda, România, 1999 - Andorra, Lituania, 2000 - Cehia, Georgia,	Scopul principal al Convenției este consolidarea și promovarea politicilor pentru conservarea și îmbunătățirea patrimoniului Europei. Convenția afirmă, de asemenea, necesitatea solidarității europene în ceea ce privește conservarea patrimoniului și este concepută pentru a încuraja cooperarea practică între țări. Acesta stabilește principiile „coordonării europene a politicilor de conservare”,	- Definierea patrimoniului arhitectural; - Identificarea bunurilor de protejate; - Proceduri legale de protecție; - Determinarea măsurilor complementare; - Identificarea sancțiunilor pentru nerespectarea prevederilor Convenției; - Determinarea politicilor de conservare;

²⁷https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/121/signatures?p_auth=a0yJeyZQ

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	2003 - Letonia 2005 - Ucraina 2006 - Armenia 2008 - Azerbaidjan 2010 - Polonia	2001 - Muntenegru, Serbia, Republica Slovacă, Republica Moldova, 2003 - Letonia, 2006 - Ucraina, 2009 - Armenia, 2010 - Azerbaidjan, 2011 - Polonia, 2016 - Luxemburg	inclusiv consultări cu privire la forța politicilor care urmează a fi implementate.	- Determinarea drepturilor și obligațiilor Părților; - Coordonarea europeană a politicilor de conservare.
Intrarea în vigoare	Țările semnatare			
Adoptată de Adunarea Generală a ICOMOS din Washington, DC, octombrie 2008	Carta internațională privind protecția orașelor istorice, ICOMOS, octombrie 1987			
	Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Cipru, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, NouaZeelandă, Nicaragua, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia,	Această Cartă stabilește principiile și liniile directoare pentru protecția și conservarea orașelor istorice. Acesta urmărește să completeze Carta de la Veneția, al cărei accent este pus pe monumentul individual. Carta abordează probleme precum: integrarea obiectivelor de conservare în politicile de planificare; calitățile orașelor istorice care ar trebui păstrate; participarea rezidenților la procesul de conservare;	Principii obiective: 1) Pentru a fi eficientă, salvagardarea orașelor și cartierelor istorice trebuie să facă parte integrantă dintr-o politică coerentă de dezvoltare economică și socială și să fie luată în considerare în planurile de amenajare a teritoriului și urbanism, la toate nivelurile. 2) Valorile ce trebuie prezervate sunt caracterul istoric al orașului și ansamblul elementelor materiale și spirituale care îi definesc imaginea, în particular: : a) forma urbană definită de trama stradală și de subdivizarea arilor urbane; b) relațiile dintre diversele spații urbane: spații construite, spații libere, spații verzi; c) forma și aspectul clădirilor (interior și exterior), așa cum sunt definite de structura, volumul, stilul, scara, materialele, culoarea și decorația lor;	Obiectivele

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.</p>	<p>aspectele economice și conservării sociale și ale orașului istoric.</p>	<p>d) relațiile orașului cu contextul său natural sau creat de om;</p> <p>e) diversele vocații stabilite de oraș în cursul istoriei sale; orice atenție la aceste valori este de natură să compromită autenticitatea orașului istoric.</p> <p>3) Participarea și implicarea locuitorilor orașului sunt indispensabile pentru succesul acțiunilor de salvagardare. Ca atare, trebuie căutate în orice împrejurare și stimulate prin necesara conștientizare a tuturor generațiilor. Nu trebuie uitat niciodată faptul că salvagardarea orașelor și cartierelor istorice privește în primul rând locuitorii acestora.</p> <p>4) Intervențiile asupra unui cartier sau oraș istoric trebuie realizate cu prudență și rigoare, evitând orice dogmatism și ținând cont de problemele specifice fiecărui caz în parte.</p>
--	---	--	--

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
<p>Pregătit de Comitetul internațional pentru gestionarea patrimoniului arheologic (ICAHM), aprobat de a 9-a Adunare Generală din Lausanne în 1990</p>	<p>Carta pentru protecția și gestiunea patrimoniului arheologic, ICOMOS, octombrie 1990</p> <p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.</p>	<p>Carta, inspirată de succesul Cartei de la Veneția, a fost creată ca răspuns la amenințările crescânde asupra siturilor arheologice din întreaga lume, în special din jafuri și dezvoltarea terenurilor.</p> <p>Încearcă să stabilească principii și orientări ale managementului patrimoniului arheologic, valabile la nivel global și care pot fi adaptate la politicile și condițiile naționale.</p> <p>Încurajează legislația pentru protejarea patrimoniului arheologic, pe baza inventarelor și a sondajelor generale ale resurselor.</p> <p>Accesa stabilește principii generale pentru investigare, întreținere și conservare, precum și pentru reconstrucția patrimoniului arhitectural. De asemenea, notează rolul unor standarde academice și profesionale înalte în domeniile relevante de expertiză și necesitatea cooperării internaționale²⁸.</p>	<p>Această Cartă enunță principiile aplicabile în diferite sectoare ale gestiunii patrimoniului arheologic. Ea include sarcinile puterilor publice și ale legislatorilor, reguli profesionale aplicabile inventarierii, prospectării, săpăturilor, documentării, cercetării, menținerii, conservării, reconstruirii, informării, prezentării, punerii la dispoziția publicului și afectării patrimoniului arheologic la fel ca și definirii calificării personalului însărcinat cu protecția sa.</p>

²⁸<http://orcp.hustoj.com/charter-1990/>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
25.05.1995	<p>1992 - Bulgaria, Danemarca, Germania, Grecia, Ungaria, Irlanda, Italia, Luxemburg, Malta, Olanda, Polonia, Portugalia, Federația Rusă, San Marino, Spania, Suedia, Elveția, Turcia, Regatul Unit, 1993 - Republica Slovacă, 1994 - Finlanda, Sfantul Scaun, 1995 - Norvegia, 1996 - Liechtenstein, Estonia, România, Slovenia, Andorra, Cipru, Republica Moldova, Monaco, Ucraina, Cehă, 1999 - Georgia, 2000 - Armenia, 2001 - Croația, 2002 - Belgia, 2003 - Letonia</p>	<p>Ratificat²⁹: 1993 - Ungaria, Bulgaria 1994 - Finlanda, Malta 1995 - Franța, Norvegia, Suedia, 1996 - Polonia, Elveția, Liechtenstein, Estonia, 1997 - Irlanda, România, 1998 - Andorra, Portugalia, Monaco, 1999 - Slovenia, Turcia, Lituania, Sfantul Scaun, 2000 - Cehia, Azerbaidjan, Georgia, Cipru, Regatul Unit, 2001 - Republica Slovacă, Republica Moldova, 2003 - Germania, Letonia, 2004 - Ucraina, Croația, Armenia, 2005 - Danemarca, 2006 - Macedonia de Nord, Grecia, 2007 - Olanda, 2008 - Albania, 2009 - Serbia,</p>	<p>Accesă Convenție revizuită actualizează dispozițiile unei Convenții anterioare (ETS nr. 66) adoptată de Consiliul Europei în 1969. Noul text face ca conservarea și îmbunătățirea patrimoniului arheologic să fie unul dintre obiectivele politicilor de planificare urbană și regională. Este preocupat, în special, de aranjamentele care trebuie luate pentru cooperarea între arheologi și planificatorii urbani și regionali, pentru a asigura conservarea optimă a patrimoniului arheologic. Convenția stabilește linii directoare pentru finanțarea lucrărilor de excavare și cercetare și publicarea rezultatelor cercetării. De asemenea, se ocupă de accesul publicului, în special la siturile arheologice și acțiunile educaționale care trebuie întreprinse pentru a sensibiliza publicul cu privire la valoarea moștenirii arheologice. În cele din urmă, Convenția constituie un cadru instituțional pentru cooperarea plan-</p>	<p>- Definirea patrimoniului arheologic; - Identificarea patrimoniului și a măsurilor de protecție a acestuia; - Conservarea integrată a patrimoniului arheologic; - Prevenirea circulației ilicite a elementelor patrimoniului arheologic.</p>

²⁹https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/143/signatures?p_auth=a0yJeyZQ

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	2006 - Macedonia de Nord 2007 - Serbia, 2008 - Herțegovina Albania, Bosnia și Herțegovina, 2014 - Austria	2010 - Belgia, Bosnia și Herțegovina 2011 - Spania, Federația Rusă, 2015 - Austria, Italia, San Marino, 2017 - Luxemburg	europeană asupra patrimoniului arheologic, care implică un schimb sistematic de experiență și experți între diferite state. Comitetul responsabil pentru monitorizarea aplicării Convenției își asumă rolul de a consolida și coordona politicile de patrimoniu arheologic din Europa ³⁰ .	
--	---	---	---	--

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
01.12.1987	1985 - Belgia, Regatul Unit, Turcia, Suedia, Spania, Portugalia, Norvegia, Olanda, Luxemburg, Liechtenstein, Italia, Irlanda, Grecia, Danemarca, Franța, Germania, Austria, 1986 - Cipru, 1990 - Finlanda, Malta, 1996 - România, Estonia, Elveția, 1998 - Andorra, Republica Cehă, Republica Moldova.	Ratificate: ³¹ 1987 - Regatul Unit, Danemarca, Franța, Germania, 1988 - Liechtenstein 1989 - Cipru, Turcia, Spania, 1989 - Italia, 1990 - Malta, Suedia, Federația Rusă, Ungaria, 1991 - Finlanda, Portugalia, Bulgaria, 1992 - Belgia, Grecia, Slovenia 1993 – Croația, 1994 - Olanda, Macedonia de Nord, Bosnia și Herțegovina, 1996 - Estonia, Elveția, Norvegia, 1997 -	Scopul principal al Convenției este consolidarea și promovarea politicilor pentru conservarea și îmbunătățirea patrimoniului Europei. Convenția afirmă, de asemenea, necesitatea solidarității europene în ceea ce privește conservarea patrimoniului și este concepută pentru a încuraja cooperarea practică între Părți. Acesta	- Definierea patrimoniului arhitectural; - Identificarea cu precizie a monumentelor, ansamblurilor arhitecturale și siturilor susceptibile de a fi protejate;

³⁰<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/143>

³¹https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/121/signatures?p_auth=a0yJevZQ

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	Lituania, 1999 - Georgia, 2000 - Republica Slovacă, 2003 - Letonia, 2005 - Ucraina, 2006 - Armenia, 2008 - Azerbaidjan, 2010 - Polonia	România, Irlanda, 1999 - Andorra, Lituania, 2000 - Georgia, Republica Cehă, 2001 - Republica Slovacă, Republica Moldova , Serbia, Muntenegru, 2003 - Letonia, 2006 - Ucraina, 2009 - Armenia 2010 - Azerbaidjan, 2011 - Polonia, 2016 - Luxemburg	stabilește principiile „coordonării europene a politicilor de conservare”, inclusiv consultări cu privire la forța politicilor care urmează a fi implementate.	- Stabilirea procedurii legale de protecție.
--	--	--	--	--

Intrarea în vigoare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
2 ianuarie 2009, în conformitate cu articolul 27	<p align="center">Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului cultural subacvatic din 02.11.2001</p> <p>Ratificare³²: 2003 - Panama, Bulgaria, 2004 - Croația, 2005 - Spania, Libia, Nigeria, 2006 - Lituania, Mexic, Paraguay, Portugalia, Ecuador, Ucraina, 2007 - Sfânta Lucia, Cambodgia, 2008 - Cuba, Muntenegru, Slovenia, 2009 - Grenada, Tunisia, Slovacia, Albania Bosnia și Herțegovina, Iran (Republica Islamică), Haiti, Jordania, Saint Kitts și Nevis, 2010 - Italia, Argentina, Honduras, Trinidad și Tobago, Republica Democrată Congo, Saint Vincent și Grenadine, 2011 - Namibia, Maroc, Benin, Jamaica, Palestina, 2013 - Franța, Antigua și Barbuda, Togo, Belgia, 2014 - Bahrain, Ungaria, Guyana, 2015 - Madagascar, Algeria, Guatemala, Arabia Saudită, 2016 - Ghana, 2017 - Bolivia (statul plurinational), Kuweit, Egipt 2018 - Micronezia (Statele Federative din), Costa Rica, 2019 - Cabo Verde, Elveția</p> <p>Acceptare: 2007 - Liban, România, 2008 - Barbados, 2010 - Gabon, 2015 - Africa de Sud, 2016 - Guineea-Bissau, 2019 - Niue.</p>	Prezența Convenției își propune să asigure și să îmbunătățească protecția patrimoniului cultural subacvatic.	- Cooperarea statelor părți în scopul protecției patrimoniului cultural subacvatic; - Conservarea patrimoniului cultural subacvatic în beneficiul umanității, conform prevederilor Convenției.

³²<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13520&language=E>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
<p>Ratificată de cea de-a 14-a Adunare Generală a ICOMOS din Victoria Falls, Zimbabwe, în 2003</p>	<p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.</p>	<p>Structurile patrimoniului arhitectural, prin natura și istoria lor (materiale și montaj), reprezintă o serie de provocări în diagnostic și restaurare care limitează aplicarea codurilor juridice moderne și a standardelor de construcții. Recomandările sunt de dorit și necesare atât pentru a asigura metodele raționale de analiză, cât și metodele de reparație adecvate contextului cultural. Aceste recomandări sunt destinate a fi utile tuturor celor implicați în probleme de conservare și restaurare, dar nu pot în orice caz să înlocuiască cunoștințele specifice dobândite din textele culturale și științifice. Documentul definește principiile în care sunt prezentate conceptele de bază ale conservării și liniile directoare în care sunt discutate regulile și metodologia pe care un designer trebuie să le urmeze³³.</p>	<p>Recomandările sunt oportune și necesare atât pentru a asigura metodele raționale de analiză, cât și pentru metodele de reparație adecvate pentru contextul cultural. Recomandările sunt elaborate anume pentru a fi folosite celor implicați în conservare și în problemele de restaurare, dar nu pot oricum înlocui cunoștințele specifice înșușite din textele culturale și științifice. Recomandările prezentate în documentul încheiat sunt în două secțiuni: Principii, în care sunt prezentate conceptele de bază ale conservării; Îndrumări, unde sunt discutate regulile și metodologia pe care un designer ar trebui să le urmeze. Ânsă doar Principiile au statutul unui document ICOMOS aprobat/ratificat.</p>

³³<http://orcp.hustoj.com/icomos-charter-principles-fora-the-analysis-conservation-and-structural-restoration-of-architectural-heritage-2003/>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
25.05.2003	<p>Rezoluția de la Berlin, 25.05.2003</p> <p>Afganistan, Albania, Algeria, Andorra, Angola, Antigua și Barbuda, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Azerbaidjan, Bahamas, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Belize, Benin, Bhutan, Bolivia (Statul Plurinational), Bosnia și Herțegovina, Botswana, Brazilia, Brunei Darussalam, Bulgaria, Burkina Faso, Burundi, Cabo Verde, Cambodgia, Camerun, Canada, Republica Centraficană, Ciad, Chile, China, Columbia, Comore, Congo, Insulele Cook, Costa Rica, Coasta d'Ivoire, Croația, Cuba, Cipru, Cehia, Danemarca, Djibouti, Dominica, Republica Dominicană, Ecuador, Egipt, El Salvador, Guineea Ecuatorială, Eritrea, Estonia, Eswatini, Etiopia, Fiji, Finlanda, Franța, Gabon, Gambia, Georgia, Germania, Ghana, Grecia, Grenada, Guatemala, Guineea, Guineea-Bissau, Guyana, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran (Republica Islamică), Irak, Irlanda, Italia, Jamaica, Japonia, Iordania, Kazahstan, Kenya, Kiribati, Kuweit, Kârgâzstan, Republica Democrată Populară din Lao, Letonia, Liban, Lesoto, Liberia, Libia, Lituania, Luxemburg, Madagascar, Malawi, Malaezia, Maldive, Mali, Malta, Insulele Marshall, Mauritania, Mauritius, Mexic, Statele federale ale Microneziei, Monaco, Mongolia, Muntenegru, Maroc, Mozambic, Myanmar, Namibia, Nauru, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Niger, Nigeria, Niue, Macedonia de Nord, Norvegia, Oman, Pakistan, Palau, Palestina, Panama, Papua Noua Guinee, Paraguay, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, Republica Moldova, România, Federația Rusă, Rwanda, Saint Kitts și Nevis, Sfânta Lucia, Saint Vincent și Grenadine, Samoa, San Marino, Sao Tome și Principe, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Sierra Leone, Singapore, Slovenia, Insulele Solomon, Somalia, Africa de Sud, Sudanul de Sud, Spania, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Suedia, Elveția, Republica Arabă Siriană, Tadjikistan, Thailanda, Timor-Leste, Togo, Tonga, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Turkmenistan, Tuvalu, Uganda, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Republicile Unite ale Tanzaniei, Uruguay, Uzbekistan, Vanuatu, Venezuela (Republica Bolivariană), Viet Nam, Yemen, Zambia, Zimbabwe</p>	Implementarea măsurilor de protecție a bunurilor istorice și antice, asigurarea măsurilor minime și indispensabile de ocrotire a acestor bunuri.	Ocrotirea obiectelor antice supuse deplasării nelegitime și ilegale fără supraveghere.

Intrarea în vigoare	Țările care au aderat	Scopul	Obiectivele
18.03.2007	<p>Convenția UNESCO privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale din 20.10.2005</p> <p>Ratificare³⁴: 2006 - Mauritius, Mexic, Monaco, Bolivia (statul plurinational), Djibouti, Togo, Madagascar, Burkina Faso, Republica Moldova, Guatemala, Senegal, Mali, Namibia, India, Austria, Spania, Suedia, Danemarca, Slovenia, Slovacia, Luxemburg, Bulgaria, Cipru, Africa de Sud, Irlanda, 2007 - Grecia, Brazilia, Norvegia, Uruguay, Panama, China, Sfânta Lucia, Tunisia, Iordania, Italia, Germania, Chile, Niger, Portugalia, Oman, Coasta de Fildeș, Jamaica, Gabon, Macedonia de Nord, Cuba, Bangladesh, Vietnam Nam, Egipt, Mozambic, Kenya, Tadjikistan, Paraguay, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Benin, 2008 - Nigeria, Guineea, Argentina, Ungaria, Zimbabwe, Ciad, Sudan, Muntenegru, Elveția, Etiopia, Burundi, Congo</p> 2009 - Grenada, Bosnia și Herțegovina, Nicaragua, Serbia 2010 - Haiti, Ucraina, Republica Coreea, Guineea Ecuatorială, Trinidad și Tobago, Republica Democrată Congo, 2011 - Costa Rica, Gambia, Republica Unită Tanzania, Palestina, 2012 - Republica Centrafricană, Rwanda, 2013 - Maroc, El Salvador, Belgia, Comore 2014 - Bahamas, 2015 - Algeria, Mauritania, Uganda, 2016 - Ghana, Saint Kitts și Nevis, 2019 - Uzbekistan <p>Acceptare:</p>	<p>Promovarea diversității culturale în contextul respectului drepturilor omului. Convenția se va aplica politicilor și măsurilor adoptate de Pățile contractante, legate de protecția și promovarea diversității culturale de expresie</p>	<p>Obiectivele prezentei Convenții sunt:</p> <p>a) să protejeze și să promoveze diversitatea expresiilor culturale;</p> <p>b) să creeze condițiile pentru îmbogățirea culturilor și interacțiunea liberă a acestora într-o manieră reciproc benefică;</p> <p>c) să încurajeze dialogul dintre culturi pentru a asigura în lume schimburi culturale mai largi și echilibrate, în favoarea respectului intercultural și a unei culturi a păcii;</p> <p>d) să cultive interculturalitatea pentru a dezvolta interacțiunea culturală în spiritul construirii de punți între popoare;</p> <p>e) să promoveze respectul pentru diversitatea expresiilor culturale și să cultive înțelegerea valorii acesteia la nivel local, național și internațional;</p> <p>f) să reafirme importanța legăturii dintre cultură și dezvoltare pentru toate țările, în special pentru țările în curs de dezvoltare, și să sprijine acțiunile întreprinse la nivel național și internațional</p>

³⁴<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=31038&language=E>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	<p>2005 - Canada, 2006 - Finlanda, 2007 - Islanda, 2009 - Afganistan, 2012 - Eswatini, 2013 - Venezuela (Republica Bolivariană), 2019 - Niue</p> <p>Acces</p> <p>2006 - România, Peru, Ecuador, Albania, Camerun, Franța, Lituania, Malta, 2007 - Andorra, Armenia, Letonia, Kuweit, Polonia, Cambodia, Noua Zeelandă, Mongolia, Republica Democrată Populară din Lao, 2008 - Republica Arabă Siriană, Seychelles, Barbados, 2009 - Qatar, Australia, Republica Dominicană, Saint Vincent și Grenadine, Olanda, Guyana, 2010 - Azerbaidjan, Lesoto, Malawi, Cehia, Honduras, 2012 - Indonezia, Angola, Emiratele Arabe Unite, 2013 - Columbia, Antigua și Barbuda, Irak, 2015 - Belize, Dominica, Samoa, 2016 - Sudanul de Sud, Timor-Leste, 2017 - Turcia</p> <p>2020 - Botswana.</p> <p>Aprobare</p> <p>2006 - Croația, Belarus, 2008 - Estonia, Georgia</p>		<p>pentru a asigura recunoașterea adevăratei valori a acestei legături;</p> <p>g) să acorde recunoaștere naturii distincte a activităților, bunurilor și serviciilor culturale ca vehicule ale identității, valorilor și semnificațiilor;</p> <p>h) să reafirme drepturile suverane ale statelor în ceea ce privește păstrarea, adoptarea și implementarea politicilor și măsurilor pe care le consideră potrivite pentru a proteja și a promova diversitatea expresiilor culturale pe teritoriile proprii;</p> <p>i) să întărească cooperarea și solidaritatea internațională în spiritul pariterietății, în special în vederea întăririi capacității statelor în curs de dezvoltare pentru a proteja și a promova diversitatea expresiilor culturale.</p>
--	--	--	--

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

Intrarea în vigoare	Țările semnatară	Scopul	Obiectivele
Ratificată de a 16-a Adunare Generală a ICOMOS Quebec, Canada la 4 octombrie 2008	<p style="text-align: center;">Carta ICOMOS pentru interpretarea și prezentarea siturilor de patrimoniu cultural, 4.10.2008</p> <p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles,</p>	<p>Scopul acestei Carte este de a defini principiile de bază ale interpretării și prezentării ca componente esențiale ale eforturilor de conservare a patrimoniului cultural și ca mijloc de a spori aprecierea publică și înțelegerea siturilor patrimoniului cultural³⁵</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Să faciliteze înțelegerea și aprecierea siturilor de patrimoniu cultural și să crească conștientizarea și implicarea din partea publicului în necesitatea de a le proteja și conserva. 2. Să comunice înțelesul de sit al patrimoniului cultural unor audiențe diverse printr-o recunoaștere atentă, documentată a semnificației, prin metode științifice și școlare acceptate, precum și din tradițiile culturale vii. 3. Să salveze valorile materiale și imateriale ale siturilor patrimoniului cultural în cadrul lor cultural și natural, și contextul lor social. 4. Să respecte autenticitatea siturilor de patrimoniu cultural, comunicând semnificația construcției lor istorice și a valorii lor culturale și protejându-le de impactul advers al infrastructurii intruzive, presiunea vizitatorilor, de interpretarea inexactă și neadecvată. 5. Să contribuie la o conservare durabilă a siturilor de patrimoniu cultural, prin facilitarea înțelegerii din partea publicului și participarea la eforturile neîntrerupte de conservare, asigurând menținerea pe termen lung a infrastructurii interpretative. 6. Să încurajeze caracterul cuprinzător în interpretarea siturilor de patrimoniu cultural, facilitând implicarea mandatarilor și a

³⁵ http://icijp.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpreteration_Charter_ENG_04_10_08.pdf, p. 3

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.		comunităților asociate în dezvoltarea și implementarea programelor de interpretare. 7. Să dezvolte îndrumările tehnice și profesionale pentru interpretarea și prezentarea patrimoniului, incluzând tehnologiile, cercetarea și instruirea. Astfel de îndrumare trebuie să fie adecvate și să se aderească în contextul lor social.
--	---	--	--

Intrarea în vigoare	Țările semnatare	Scopul	Obiectivele
Ratificată de a 16-a Adunare Generală a ICOMOS, Quebec (Canada), la 4 octombrie 2008	<p align="center">Carta ICOMOS privitor la itinerarele culturale, 4.10.2008</p> <p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, Noua Zeelandă, Nicaragua, Nigeria, Norvegia, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka,</p>	<p>Carta rutelor culturale ilustrează progresul ideilor referitoare la proprietățile culturale și semnificația crescândă a valorilor legate de setarea lor și scara teritorială și dezvoltie macrostructura patrimoniului. Carta discută procesele interactive, dinamice și în evoluție ale conexiunilor interculturale care transmit diversitatea bogată a contribuțiilor</p>	<p>- Stabilirea principiilor de bază și metodelor specifice de cercetare pentru categoria itinerarelor culturale în modul în care relaționează cu alte categorii de bunuri anterior studiate și recunoscute;</p> <p>- Propunerea mecanismelor fundamentale pentru dezvoltarea cunoștințelor privind evaluarea, protecția, prezervarea, managementul și conservarea itinerarelor culturale;</p> <p>- Definirea îndrumarelor de bază, principiilor și criteriilor principale pentru o corectă utilizare a itinerarelor culturale ca resursă de dezvoltare socială și economică durabilă, respectând autenticitatea și integritatea lor, prezervarea lor adecvată și importanța istorică;</p> <p>- Stabilirea bazelor cooperării naționale și internaționale, indispensabile la realizarea</p>

Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice

	Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.	popoarelor lumii la moștenirea culturală.	proiectelor de cercetare, salvagardare, conservare și dezvoltare relativ la itinerarele culturale, la fel, în ceea ce privește stabilirea mecanismelor pentru finanțarea acestor proiecte.
--	--	---	--

Intrarea în vigoare	Țările semnatare		Scopul	Obiectivele
Adoptată de a 17-a Adunare Generală ICOMOS din data de 28 noiembrie 2011	<p align="center">Țările semnatare</p> <p align="center">ICOMOS CIVVIII, April 10, 2010</p> <p>Albania, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belgia, Benin, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Croația, Cuba, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, Ungaria, Islanda, India, Indonezia, Iran, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Kazahstan, Letonia, Liban, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Madagascar, Malaezia, Mali, Malta, Mauritius, Mexic, Moldova, Monaco, Mongolia, Maroc, Myanmar, Nepal, Olanda, NouaZeelandă, Nicaragua, Nigeria, Oman, Pakistan, Palestina, Panama, Peru, Filipine, Polonia, Portugalia, Qatar, Republica Coreea, România, Rusia, Arabia Saudită, Senegal, Serbia, Seychelles, Singapore, Slovacia, Slovenia, Africa de Sud, Spania, Sri Lanka, Suedia, Elveția, Thailanda, Trinidad și Tobago, Tunisia, Turcia, Ucraina, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit, Uruguay, Statele Unite ale Americii, Venezuela.</p>		<p>Acesele principii și strategii sunt menite să protejeze valorile orașelor istorice și setările lor, precum și integrarea lor în viața socială, culturală și economică a timpurilor noastre.</p>	<p>Obiectivul principal al acestui document este de a propune principii și strategii aplicabile fiecărei intervenții în orașele și zonele urbane istorice.</p>

